JAN NERUDA

DIVADELNÍ HRY

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY JANA NERUDY

Svazek desátý

JAN NERUDA

DIVADELNÍ HRY

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury a umění

Praha 1961

SPISY JANA NERUDY

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

Redakční rada:

Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček, Felix Vodička

Výkonní redaktoři Aleš Haman a Olga Svejkovská

Svazek připravila Anna Karasová

Doslov napsal Miloš Pohorský

Graficky upravil František Muzika

ŽENICH Z HLADU

Veselohra v jednom jednání

OSOBY

Paní Anna Bobrovská, vdova
Anna, její dcera
Čermák, bratr Bobrovské,
hospodářský rada na odpočinutí
Jan Svoboda, doktor medicíny
Martin, sluha Bobrovských
Notář
První } sklepník
Druhý }

Několik pocestných. Svatební hosté.

Děj v jistém menším českém městě.

Předsíň v hostinci. — Vpravo dvéře a okno. Vlevo dvéře s nadpisem Jídelna. U prostřední stěny dva stoly s láhvemi, ubrusy atd.

VÝSTUP PRVNÍ

PRVNÍ SKLEPNÍK *stojí u okna a čte.* DRUHÝ SKLEPNÍK *vyjde z jídelny.*

DRUHÝ SKLEPNÍK: Prosím tě, nech nyní čtení, hosté už přijdou! Už mne zase neslyší! Co jen na svém čtení má, mne to nikdy netěšilo! *(Zaklepá mu na rameno.)* Poslouchej přece!

PRVNÍ SKLEPNÍK *(vytrhne se ze čtení a mluví pro sebe):* „Čím více krademe, tím spíše pomáháme dějinám lidstva dále!“ — To jsou zlatá slova!

DRUHÝ SKLEPNÍK: Ty vezmeš ještě špatný konec! Vidíš, že tě čtení těch zbytečných kněh na samé zlé myšlénky přivádí! *(Zatřese jím.)* Což neslyšíš, že už hosté přijedou?

PRVNÍ SKLEPNÍK: I kdyby tam zůstali a mne nevytrhovali! Hochu, to je kniha! Věř mně, že se člověk stane filosofem, jak se tomu říká! *(Zavře knihu a schová ji na stůl pod ubrusy.)* Slil jsi už všechny zbytky od včerejší večeře do láhví?

DRUHÝ SKLEPNÍK: Ano!

PRVNÍ SKLEPNÍK: Slívky dostane některý z hostů, na kterém je vidět, že často vína nepije; však já ti někoho naznačím! Takový se bojí, aby ho ostatní neměli za neznalce, pije třeba patoky a mlaská jazykem, až člověku někdy srdce bolí.

DRUHÝ SKLEPNÍK: Bratře, já se toho okrádání lidí bojím.

PRVNÍ SKLEPNÍK: Panenský sklepníku! Neviňátko! Ó dítě nenarozené!

DRUHÝ SKLEPNÍK *(s povzdechem):* Ba, já jsem jako květ polní a lilium v oudolích.

PRVNÍ SKLEPNÍK *(pateticky)*: Člověčenstvo nás odsoudilo k tomu, abychom sloužili. Jsme tak dobře narozeni jako jiní, máme víc panských myšlének nežli jiní, jsme schopnější než mnohý jiný, tedy pomstu — pomstu! *(Obyčejným hlasem.)* Napíšeš si tedy, Josífku, dolů na svou tobolku, totiž asi tam, kam se zlaté píšou, jedničku, přikryješ ji palcem a pak ji šikovně připočteš!

DRUHÝ SKLEPNÍK: Mně je při tom jako spisovateli, jehožto divadelní kus se dává! Víš, jak o tom ondyno ten cizí pán vypravoval?

PRVNÍ SKLEPNÍK: Oba si vyděláváte psaním! Ostatně jsi ty lepší nežli takový mazal! Ty okrádáš jen o peníze, on o peníze a o čas! *(Zvenku zazní volání a zvonění.)* My přeslechli rozmluvou, že přijel dostavník! *(Jde k oknu.)* To je rámusu pro několik hloupých hostů! Přijelo pět lidí! Ach, naše pšenice ještě nekvete!

VÝSTUP DRUHÝ

Několik hostů jde s vaky a kabáty v rukou síní do jídelny. Sklepníci jim otvírají dvéře a klaní se. Později SVOBODA, *ještě později* MARTIN. PŘEDEŠLÍ.

PRVNÍ SKLEPNÍK: Josífku, slyš! Naše slívky dáš tomu nejmenšímu. Ať si chudák pochutná.

DRUHÝ SKLEPNÍK *(odejde do jídelny)*.

SVOBODA *(vystoupí rychle z pravých dveří. Elegantní černý šat jeho je přikryt svrchním kabátem ze světlé látky)*: Rychle, sklepníku! Zachraňte sobě život — mám strašlivý hlad! Půl druhého dne jsem skoro ani do úst nedostal, a nedáte-li mně brzo něco, ukousnu vám — máte dobré bifteky?

SKLEPNÍK: Co vůbec možno z hověziny udělat, dovedeme u nás dobře.

SVOBODA: Toť byste se měli tedy stát vychovateli! Ale beze žertu, jsem doktor, snad bych pomohl; netrpí vaše městečko na kámen?

SKLEPNÍK: Jak to?

SVOBODA: Vždyť by mně bylo vaše dláždění skoro duši vytřáslo! Jste zde obrové, dláždíte skalami! Teď ale jíst, jíst! Aha, zde je jídelna! Jak je to dobré, že jsou v hostincích všude nadpisy! *(Odkvapí do jídelny.)*

SKLEPNÍK: Takových hostů každý den třicet, a za rok mám svůj hostinec! Mohl bych mu každou porci směle za dvě počítat, při svém hladu neví, co sní. — Ne, neudělám toho! Vždyť on mně netykal, jako to dělají ostatní! Bude to as nějaký doktůrek, jehož otec ještě snad boty nebo něco podobného léčil! U nás chce být všechno pánem a daří se to ku podivu! *(Chce vpravo odejít, potká však ve dveřích Martina.)*

MARTIN *(vejde)*: Prosím vás, příteli, nepřijel sem s dnešním dostavníkem nějaký pan Svoboda?

SKLEPNÍK: Nevím.

MARTIN: Nemohl byste se toho dovědět?

SKLEPNÍK: Mohl.

MARTIN: Prosím vás, poptejte se!

SKLEPNÍK *(otevře dvéře u jídelny)*: Prosím, pánové, nejmenujete se některý Svoboda?

SVOBODA *(z vnitřku)*: Až po mase!

SKLEPNÍK: Někdo vás tu hledá!

SVOBODA *(jako prve)*: Až po mase!

MARTIN: Mám velmi naspěch, pane sklepníku!

SKLEPNÍK: Prosím, račte na chvíli vyjít, má prý naspěch!

SVOBODA *(vyjde s ubrusem v ruce)*: Snad neumře, než se najím? Ukažte puls, příteli!

MARTIN: Prosím, pane, jmenujete se Svoboda?

SVOBODA: Jmenuju.

MARTIN: Jan Svoboda?

SVOBODA: Jan Svoboda.

MARTIN: Doktor Jan Svoboda?

SVOBODA: Já to nevydržím! Po jídle vám ukážu svůj diplom. *(Chce do jídelny.)*

MARTIN: Prosím, odpusťte, já se často mýlívám a jsem pak hubován. Jste tedy jistě doktor Jan Svoboda?

SVOBODA *(s resignací)*: Ano, já jsem doktor Jan Svoboda!

MARTIN: Mám zde pro vás lístek. *(Podává mu list.)*
SVOBODA: Od koho?
MARTIN: Hehe, vždyť vy víte.
SVOBODA: Máte pravdu, lékař je vševědoucí. *(Čte nadpis.)* Ano, list náleží mně. *(Rozevře jej.)* „Vážený pane! Prosím, račte okamžitě použít naší příležitosti. Čekáme všichni s dychtivostí na vás, poněvadž je vše už k slavnosti připraveno. Českému básníku se poroučí Anna Bobrovská.“ *(Pro sebe.)* Anna Bobrovská? — Není sice pochybnosti, že list náleží mně, — kdo je ale ta Anna Bobrovská? *(Hlasitě.)* Kdopak je vaše panstvo?
MARTIN: Ale božínku, vždyť vy víte!
SVOBODA: Že vím? Proč bych se tedy ptal?
MARTIN: Hm, já nejsem tak hloupý; děláte si ze mne dobrý den!
SVOBODA: Člověče, vy mne zbavíte trpělivosti!
MARTIN *(plačtivě)*: A já ji už dávno ztratil. Nejspíše vám už vypravovali o hloupém Martinovi; mně se tak posmívají, ačkoli toho věru nezasluhuju. Můj otec byl prý drobátko — ale já...!
SVOBODA *(pro sebe)*: Zajisté je zde náhodou několik mých známých! Viděli mne, že jsem přijel, a chtějí si udělati dobrý den. *(Nahlas.)* Počkejte tedy na mne, já jsem hned hotov s jídlem. *(Chce odejít.)*
MARTIN: Ale, pane, vždyť víte, že na vás čeká hostina!
SVOBODA: Hostina? Kde?
MARTIN: Jakpak může být svatba bez hostiny?
SVOBODA: Svatba? Kdo se žení?
MARTIN *(pro sebe)*: Ah, už vím! On se stydí, že je ženichem! To je podivný člověk!
SVOBODA: Proč neodpovídáte? Jak se jmenuje ženich? Jak nevěsta? Je to snad ta Anna Bobrovská?
MARTIN: Inu ovšem! *(Pro sebe.)* Ten se umí přetvařovat! Zdaližpak bych se tak styděl, kdybych se měl ženit! Kdy to ale u mne bude? Posavad ještě nechce žádná za mnou chodit.
SVOBODA *(pro sebe)*: Přijímám ten žert, bude na každý způsob

alespoň slavná hostina! *(Hlasitě.)* Sklepníku, přineste mně můj klobouk z jídelny! *(K Martinovi.)* Hned jsem za vámi dole! *(Martin odejde. Sklepník vejde do jídelny a přinese klobouk.)* Zde máte ubrus a zde spropitné. *(Dává mu oboje.)* Nepojedl jsem ničeho. Servus! *(Odejde.)*

SKLEPNÍK: Šlechetný to pán, pravý lidumil. Škoda, že odchází! *(Odejde.)*

PROMĚNA

Elegantní salón, dvéře vpravo a vlevo, taktéž uprostřed. Na levé straně prostředních dveří menší otevřený vchod do malého pokoje, ve kterémž je viděti stolek s toaletním zrcadlem. V popředí salónu stojí na pravé straně krytý stůl a na něm psací náčiní.

VÝSTUP TŘETÍ

Z levých dveří vystoupí PANÍ BOBROVSKÁ, ANNA, *za nimi* ČERMÁK.

ČERMÁK: Prosím vás, jen trochu rychleji! Potřebujete několik hodin k tomu, abyste se do všech pentlí dostaly, a pak ještě čtvrthodinku, abyste skrze dvoje dvéře prošly! Matka chce zrovna tak vypadat jako dcera, a dcera chce mít alespoň o něco širší šaty než matka. Prosím tě, děvče, což tě to těší, když vypadáš jako obrácený tulipán?

BOBROVSKÁ: Ty jsi přece k nevystání, bratře!

ČERMÁK: Ovšem že jsem, a nemohu jiným být, když mne necháte hodinu všechny hosti přijímat. To může jen ženská vydržet! Pořád mluvit o nesmírné poctě, ptát se po zdraví lidí, kterým bych ani na pohřeb nešel; slyšet, že nejmladší dítě k zoubkům stůně, že muž má rýmu, a prořící se, že mne to těší, — eh, to by mne do hrobu přivedlo! A zatím se má jemnostpaní sestra půl dne oblíká! Ještě tady můj Anoušek, chce se ženichu zalíbit, a musí se tedy vystrojit — viď?

ANNA: Nechci. Prosím vás, strýčku, nenuťte mne přece ku sňatku, proti kterému má celá jsoucnost brojí!

ČERMÁK *(posměvavě)*: Jsoucnost! Brojí! Ty jsi se naučila v Praze pěkné hatlanině! Kdybys tam byla ještě rok, budeme myslit, že umíš všechny řeči, poněvadž nebudem ani slova rozumět. — Bojíš se svatby? Holka, což jsi ještě nezmoudřela? Chceš přijít o své celé jmění?

ANNA: Vždyť ale svého ženicha ani neznám!

ČERMÁK: Jiného ale také ne, kterého bys chtěla!

ANNA *(pro sebe)*: Ó ano!

ČERMÁK: Je ti to tedy jedno. Zvyknete si, věř mně, mám o tom zkušenost! Je prý hezký, duchaplný, je doktorem práv —

BOBROVSKÁ: Ach ano, doktorem, dcero; já psala tvému bratru, že chceme jen nějakého doktora. A ten náš doktor je prý také básníkem! Upomíná mne to na jistého —

ČERMÁK: Ten tě ale nechtěl! Honem k hostům, sic nás ženich překvapí. Jděte přece, jděte! *(Odejdou v pravou stranu.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

SVOBODA *a* MARTIN *vstoupí prostředními dveřmi.*

SVOBODA: Řekni mně, proč jsi mne vedl zadní částí do domu a proč kuchyní?

MARTIN: Bylo mně tak poručeno. Dost nerad jsem to udělal, poněvadž mně nebožka matka vždycky říkávala: „Nehleď si cest vedlejších, alebrž přímých."

SVOBODA: Pro mne je ovšem dnes cesta kuchyní cestou přímou! Podle toho, co jsem viděl, bude to slavná hostina! — Jak je to přece divno, viď, Martine, že pečeně tak voní!

MARTIN: Ano, pánbůh vše moudře stvořil, jak říkávala —

SVOBODA: Nemohl bys mně zatím přinést něco k jídlu? Dám ti spropitné! Já už mám takový hlad, že bych mohl v postrach ženichův a nevěstin a k úžasu svatebních hostů do mdloby padnout!

MARTIN: Hehe, rozumím! V postrach ženichův! *(Pro sebe.)*

On se ještě stydí! *(Hlasitě.)* Však nejsem tak hloupý. V postrach ženichův, hehe!

SVOBODA: Člověče, ty blázníš!

MARTIN: Jak — že, že blázním? Dovolte, pane, já jsem neučený, necvičený člověk, ale právě proto žádný blázen, a nezasluhuju, abyste mne hned jen tak jmenoval „člověče“!

SVOBODA: Dobře máš, braň se, a já beru své slovo nazpět, ač ti nerozumím. Dokaž mně ale svůj rozum a přines, oč jsem tě požádal.

MARTIN: Vždyť ale už schází jen čtvrt hodinky do třetí, a na třetí hodinu je ustanovena hostina!

SVOBODA: Já ale do té doby umru hladem! Řekl jsem ti už, že dostaneš spropitné!

MARTIN: Už běžím. Půjdu jenom říct panu radovi, že jste zde. V tomto malém pokojíčku můžete prý svůj šat opravit. *(Odejde vpravo.)*

SVOBODA *(sám)*: Panu radovi? Já jsem jako u vidění! U koho to asi jsem? Žert není tak špatný, a jsem věru žádostiv na rozluštění! — Jen kdybych neměl takového hladu! Věru, nyní chápu, jak mohl kdosi říci o lidstvu, že z toho povstávají jenom jeho kruté boje, poněvadž člověčenstvo sestává ze dvou velkých stran, totiž ze sytých a z hladových. Dnes jsem věru vůdcem té hladové strany, a nebude-li ze mne Hannibal, tedy jistě kanibal. — Ostatně čtvrt hodinky snad, zvláště pomůže-li zatím Martin, ještě vydržím; ale pak nastane strašlivý boj mezi mnou a v pečeně zakuklenou přírodou! *(Chce vejít do pokojíčku, zůstane ale u dveří stát.)* Jenom bych rád věděl, zdaž patří pozvání ku svatbě Svobodovi, nebo doktorovi, nebo básníkovi! Nejspíš poslednímu, chtějí mého génia uctít teletinou. *(Vejde, svlékne svrchní kabát a upravuje si před zrcadlem vlasy.)*

VÝSTUP PÁTÝ

ČERMÁK *vejde pravou stranou.* SVOBODA.

ČERMÁK *(jde až ku dveřím pokojíčku a nahlíží tam):* Už ho tu máme! Ferdinand nelhal, zdá se to být hezký člověk, má pěknou postavu!

SVOBODA *(obrátí se od zrcadla):* Prosím, čeká na mne někdo?

ČERMÁK: Ano, čeká a počká. Neračte se vytrhovat, dokud nejste hotov. Vítám vás zatím v distanci k nám!

SVOBODA *(vyjde):* Služebník, pane! — Já nepotřebuju k podobným tretkám mnoho času!

ČERMÁK: Nu, kvůli nevěstě můžete se přece u těch tretek o chvíli déle pozdržeti.

SVOBODA: Kvůli nevěstě? Ta bude dnes asi mít pro někoho jiného oči než pro mne!

ČERMÁK: Dovolte, co si myslíte o mých příbuzných? Kdybych vás neznal dle zpráv našeho Ferdinanda co šprýmovného člověka, mohl bych se hněvat. Tak vás ale vítám do naší rodiny! O vás vím, kdo jste; já se vám ale představuju co onen strýček, jenž byv dříve radou hospodářským, nyní jen své příbuzné radou svou plete a o kteréhož divných nápadech vám Ferdinand jistě mnoho zlého napovídal.

SVOBODA: To ne, pane; bylo by to myslím nemožné. Je mně ale skutečným potěšením, že jsem vás seznal.

ČERMÁK: A seznáme se ještě blíže! Myslím, že se zde beztoho usadíte?

SVOBODA: Ovšem, vždyť jsem kvůli tomu přijel sem.

ČERMÁK: Kvůli tomu? Jste v dobrém rozmaru. Tedy na věčné přátelství! *(Podají si ruce.)*

SVOBODA: Ano, na věčné přátelství! *(Pro sebe.)* Ferdinand? Mezi mými známými se nejmenuje tuším nikdo tak. Bude to pseudonym kvůli žertu. *(Hlasitě.)* Prosím, uvidím toho pana Ferdinanda zde?

ČERMÁK: Vždyť víte, že nemůže přijít, ač by toho byl sobě nanejvýš vážil! Ostatně, upřímně řečeno, pane, vy mluvíte tak podivně, tak cize! Což jste se rozhněvali s Ferdinandem, že jste řekl „toho pana Ferdinanda“?

Svoboda: Haha, to ne, to není při našem přátelství ani možné! *(Pro sebe.)* Chtějí mne mocí donutit, abych se při jejich žertu zúčastnil. Budiž!

Čermák: Nezbývá nám mnoho času! Ostatně už víte od našeho Ferdinanda všechny poměry naší rodiny, a nemusím vám tedy rozkládat.

Svoboda: Ano, ano, vím; proto by však přece neškodilo, kdybyste mně to v krátkosti opakoval. *(Pro sebe.)* Nyní se musí prozradit!

Čermák: Co vám mám opakovat? Nevím víc než vy.

Svoboda *(pro sebe):* Toho není mnoho.

Čermák: O čem jste povídal?

Svoboda: O ničem, o praničem! Račte přece jen vypravovat!

Čermák: Nuže, bude to tedy krátké! Nebožka švagrová zůstavila při své smrti, jak víte, veliké jmění.

Svoboda: To jsem nevěděl, a přeju vám štěstí.

Čermák: Hehe, snad chcete, abych vám také přál štěstí?

Svoboda: Mně?

Čermák: Nebo snad myslíte, že je lépe, abyste se zdál býti nezištným a abychom myslili, že si z pouhého přátelství k Ferdinandovi jeho sestru vezmete?

Svoboda: Já že si vezmu Ferdinandovu sestru?

Čermák: Aha, teď už vaše podivné řeči chápu! Chcete dělat nevědomého, prohlídnout si dříve nevěstu, zahrát si na zamilovaného a tak dále!

Svoboda: Ah tak!

Čermák: K tomu už není čas, doktůrku! Hosté svatební čekají, notář také, a já pospíším, abych sem poslal na chvíli sestru. Hosté nesmějí vědět, že jste dnes zde po prvé a že jste se s nevěstou ještě nepoznali. *(Chce odejít.)*

Svoboda: Prosím, nechtěl byste mně o té mrtvé tetičce dopovědít? Nepřišel jste prve ku konci!

Čermák *(mrzutě):* Vy chcete vší mocí dělat nevědomého! Vždyť vám přece Ferdinand řekl, že má švagrová odkázala Anně šedesát tisíc pod tou výminkou, že je dostane, bude-li při otevření kšaftu už vdaná aneb alespoň na základě právní listiny zasnoubena. Dověděli jsme se toho pod rukou.

Děvče známostí nemělo, kšaft se zítra otevře, a potřebovali jsme ženicha. V té nesnázi nám Ferdinand ponavrhnul vás, svého nejlepšího přítele; my byli úplně spokojeni, a já myslím, že můžete být se šedesáti tisíci a s pořádnou, vzdělanou ženou, k tomu ještě s takovou, jaká je Anna Bobrovská, také úplně spokojen! Nyní ale dovolíte, abych šel pro sestru. *(Odchází a mluví pro sebe.)* Ten člověk se mně nelíbí! Buď není takový, jak nám jej Ferdinand líčil, nebo se zcela zbytečně přetvařuje. Nu, uvidíme! *(Odejde.)*

SVOBODA *(sám):* To jsem teď v pěkné situaci. V blázinci nejsem, to vidím, kam se obrátím. Tedy mezi rozumnými lidmi, jak se sami nazývají. K tomu už také přestává všechen žert. Vidím na tom radovi v pensí, že mu to jde všecko od srdce. Kéž by ještě ten šlechetný člověk spravoval své hnojné hromady! Nejraději bych ale věděl, jak se to asi stalo, že si právě mne za ženicha vyvolili, kdo mne navrhnul? Jisto je, že to byl nějaký můj dobrý známý, jenž věděl, že sem dnes přijít musím; o jmenu Ferdinand nebudu ani přemýšlet; jmeno, ne-li i něco jiného, je zajisté při celé té věci jen padělané. Že list náležel mně, není pochybnosti. *(Vyndá list a prohlíží ho.)* Ovšem — ovšem! Věru, že je každodenní život vtipnější než Molière. — Co ale teď? Jak si z toho pomohu? Řeknu-li, že se nechci ženit, co pak? Odtud mne vyženou bez hostiny, v hostinci budou už po obědě, a bez toho bych po cestě snad hlady zemřel. Mohu nyní ve své neodhodlanosti začít pěkný monolog „jíst či nejíst“. *(Přechází pokojem.)* Jen nějakou myšlénku! *(Přestávka.)* Mám to, ožením se, ať je to jakékoli! Nač mřít hlady, když je zde hostina, — a pak těch šedesát tisíc, to je ovšem také něco! *(Pateticky.)* Člověče Svobodo, ty ztratíš svou svobodu! Básníku Svobodo, tobě kyne veliká budoucnost — ty dostaneš jíst! Beztoho co je na té svobodě? Není-li člověk ženat, má ho každý šosák, jemuž rodinné starosti alespoň prázdný mozek vyplňujou, za darebáka! Ale, hochu, nevěsta! — E co, ať je jakákoli; o krásu nedbám, a žádná není tak zlá, aby alespoň kousek nebe v jejím srdci nebylo, a žádná tak dobrá, aby alespoň

jeden plný pekáč pekelného uhlí při sobě neměla! A bude-li hodně zlá, nuže, budu jejím přispěním očkován proti mukám pekla! Ostatně těch šedesát tisíc všechno vyrovná. Nebudu-li mít lásku k ženě, budu mít peníze, a pomocí těchto se dá ledacos pro všeobecnost podniknout. Pomocí peněz dá se pro bližního mnoho udělat. Budou mně sice spílat bláznů, ale kdo těm několika křiklounům uvěří? Bohatý a blázen! To není ani možno. Ostatně bych byl snad první, který se z lásky k lidem zbláznil! — Jsem-li pak ale oblečen co ženich? Jsem; vždyť jsem se musel už podobně obléknout, abych se zdejším honoracem představil! Jak jsem se zlobil, že musím do toho těsného slavnostního oděvu! *(Vyndá rukavičky.)* Blažené doby, kde jsem znával rukavičku ještě jen ze Schillerovy balady!

VÝSTUP ŠESTÝ

MARTIN. *Potom* BOBROVSKÁ. SVOBODA.

MARTIN *(vejde prostředními dveřmi a nese talíř s pečení)*: Prosím, jemnostpane, zde je zatím něco.

SVOBODA: Ó milosrdný Martine, jen to honem postav tamhle do pokojíka, aby mne zde nikdo při jídle nezastihnul. *(Martin tam vejde.)* Vida, sotva uzavru, že se ožením, už se dobré následky ukazujou! *(Martin vyjde, Svoboda chce do pokojíka. Vtom vstupuje Bobrovská z pravé strany, zůstane ale krinolínou mezi dveřmi vězet.)*

BOBROVSKÁ: Martine, Martine! Prosím tě, pomoz mi, zůstala jsem zde někde viset.

MARTIN *(běží k ní)*.

SVOBODA *(zastaví a ukloní se, načež zůstane sehnut stát; pro sebe)*: Nechám tomu slunci čas, aby úplně mohlo vyjít, pak se jí také najednou v plné své kráse objevím.

BOBROVSKÁ: Děkuju, Martine, můžeš jít. *(Martin odejde.)* Pěkné přivítání, viďte, pane doktore! Vysmějete se mně, že tak módě podléhám.

SVOBODA *(posud sehnut)*: Zákony módní jsou jako zákony

trestní. Onyno jsou pro ošklivé, tyto pro špatné; krása a ctnost musí se však kvůli pořádku jim také podrobit.

BOBROVSKÁ: Dle podobných duchaplných poklon poznávám básníka. Ani byste netušil, jak miluju poezii!

SVOBODA *(jako dříve)*: Tím spíše mohu doufat — *(narovná se a ustoupí na dva kroky)* — ó — ó...

BOBROVSKÁ: Proč tak divně na mne hledíte?

SVOBODA *(pro sebe)*: Ne, tu si nevezmu, a budu-li si ji muset vzít, abych zachránil život, projím těch šedesát tisíc na památku svého umučení v samém bifteku!

BOBROVSKÁ: Prosím, mluvte přece, co je vám?

SVOBODA: Ach, vaše podoba mne upomíná na mou zemřelou tetu!

BOBROVSKÁ: Taková láska k zesnulým příbuzným je velmi čestná!

SVOBODA *(pro sebe)*: Chtěl jsem říci „na mou zemřelou *starou* tetu"! Vystrojenou ženskou nazvat ale starou! To ti spíše ďábel odpustí, nazveš-li ho poctivým!

BOBROVSKÁ: Prosím, zapuďte nyní ty vzpomínky! V takové době —

SVOBODA: Ach ano, ano — v takové době! *(Pro sebe.)* Zkusím poslední! *(Nahlas.)* Prosím, ráčíte být ta Anna Bobrovská, která mne listem poctila?

BOBROVSKÁ: Ano, jsem ta.

SVOBODA *(pro sebe)*: Už je po mně veta! To zkusím, budu-li si ji muset vzít! Kolikátou to budu asi láskou?

BOBROVSKÁ: Pane doktore!

SVOBODA *(jako dříve)*: A ženské se stávají proti všem pecnářským pravidlům při druhém a třetím ohni vždy měkčími a měkčími!

BOBROVSKÁ: Co je vám?

SVOBODA *(nahlas)*: Ta teta, ta teta!

BOBROVSKÁ: Věru, podobné lásky k příbuzným jsem ještě nepoznala. Odložte však nyní svůj smutek, pane. Co se týká mého lístku, bylo myslím vše v pořádku. Pro mou dceru by se to ovšem nebylo hodilo —

SVOBODA: Victoria! Vy máte dceru, a ta se také jmenuje Anna?

Bobrovská: Vždyť to víte; nepochopuju ani...
Svoboda: Odpusťte, že ani tenkráte nemohu žertů zanechat, když už vše na tak krátký čas rozměřeno jako zde!
Bobrovská: Svědčí to jen o vašem čilém duchu. Věřte mně, že jsem tím velmi zpyšněla, že dostaneme básníka do své rodiny, a k tomu už tak slavného básníka!
Svoboda: Ano, lichotím si, že je mé jmeno už po vlasti dost známo.
Bobrovská: To také můžete vším právem. U nás v městečku vás už znají ku příkladu dvě dámy. Půjčila jsem jim vaše básně, poněvadž by si jich samy nekoupily, a byla jsem pyšna, že jsem mohla říci: „Jsou od mého nastávajícího zetě!“ Řekněte mně ale, jak to přichází, že při svých suchopárných paragrafech netratíte básnického nadšení?
Svoboda: Já při svých paragrafech?
Bobrovská: Nu ano, při doktoru práv je to vždycky znamenitý úkaz!
Svoboda: Já doktor práv?
Bobrovská: Čtveráku, už zase žerty? Ráda bych déle pobyla, musím ale pro hosti a vám pro nevěstu. Sbohem zatím! *(Odejde vpravo.)*
Svoboda *(sám)*: Tak! To je hezké! *(Udeří se do čela.)* A já osel si nevzpomenu, že byl v Praze mimo mne ještě jeden doktor Jan Svoboda, on právník, já medik. Kdož si ale může pomyslit, že toho mazala nazvou také básníkem! Věru, teď si svou situaci nezávidím, to bude pěkné! *(Přechází.)* Básníku a doktore Svobodo, ty zde přece nedostaneš jíst, tobě je souzeno, abys hlady zemřel! Také pěkná smrt! — Nic platno, musím se panu strýčkovi radovi přihlásit v pravé osobě! Ten se bude divit — a což teprv má nová tetička! Hahaha! Musím se vzdor svým ouzkostem smát, rozpomenu-li se, jaké jsem měl před ní strachy! Nyní ale honem, než přijdou; snad se mně poštěstí přece kousek pečeně sníst. *(Chce do pokojíka, vtom však se otevřou pravé dvéře.)* Už zase něco — svatba jde!

VÝSTUP SEDMÝ

Z pravých dveří vystoupí ČERMÁK, *za ním* BOBROVSKÁ, ANNA, *notář a svatební hosté.* SVOBODA *pokročí, shromážděných si ani nevšímaje, dopředu nalevo a stojí k ostatním zády obrácen.*

ČERMÁK: Nehněvejte se, drazí hosté, že zde není uchystáno sedadel, pozdržíme se zde jen minutku. Zásnubní listina bude hned podepsána a půjdeme do jídelny.

ANNA *(vezme Čermáka za ruku a vede jej kupředu):* Strýčku, prosím vás, ušetřte mne, já se až hrůza bojím!

ČERMÁK: Vidíš, Anoušku, to je mně právě milé, alespoň se nebudeš vzpouzet. Ženské bývají nejpovolnější, když se bojí; proto prý se také tak rády bojí! Pane notáři, prosím, vyndejte listinu. Pane ženichu, račte přistoupit! *(Hosté se shromažďují kolem Bobrovské a Anny.)*

SVOBODA: Směl bych pana radu žádati, aby mně na chvilku sluchu popřál?

ČERMÁK: Prosím, s radostí! *(Jde k Svobodovi a postaví se k němu na pravou stranu, takže Svoboda po celou rozmluvu se k hostům obrátit nemusí. — Polohlasitě.)* Co vás jen zase napadá, pane? Nyní přece už není času k zbytečným rozmluvám, nebo snad docela ku komediím!

SVOBODA: Myslím, že vás komedie přejdou jako mne, až uslyšíte, že nejsem ten ženich, kterého očekáváte.

ČERMÁK: Jak? Co? — Odpusťte, zač vás mám tedy mít?

SVOBODA: Zač chcete, ale jisto jest, že nejsem ten Svoboda, kterého jste očekávali.

ČERMÁK: Není-li to velmi zbytečný a nevčasný žert, v jakých si libujete, tážu se vás, jak jste mohl, nejste-li Jan Svoboda, list od mé sestry přijmout a sem pod tím jmenem přijít!

SVOBODA: Mluvte mírně, ať hosté ničeho nepozorujou. Nevíte, kolik běhá Svobod po Čechách? Musíte laskavě odpustit, že já se také jmenuju Svoboda, a náhodou i Jan Svoboda.

ČERMÁK: Odpustit! Odpustit! Vždyť ale na listu stálo doktorovi Janu Svobodovi, a v předešlé naší rozmluvě jste přisvědčil, že se zde usadit hodláte.

Svoboda: Já jsem také doktor, jenže náhodou medicíny, kdežto od vás očekávaný doktor právníkem jest. Nevím, jsem-li povinen ukázat vám svůj diplom! Ostatně i to je pravdivé, že se zde chci usadit, poněvadž se o uprázdněné zdejší místo okresního lékaře ucházím. Mohu-li za to, že jsem si nevzpomněl, že by zde stávalo takového omylu ve fakultách?

Čermák: Já tomu omylu přece nerozumím, už z té příčiny, že vás má bláznivá sestra ve svém listu nazvala *básníkem*, což vás lehce mohlo na pravou stopu přivést.

Svoboda: Nyní mám ale já vašich pochybností dost! Prosím vás, kdož nyní v Čechách nechce být básníkem? A pak vás ubezpečuju, že skutečně lépe básním než ten *váš* Svoboda, už proto, že mám více fantasie a méně gramatiky než on.

Čermák *(prosebně)*: Prosím vás, pane, nerozpalte mne!

Svoboda: Nemáte toho potřebí! Ostatně vám chci skutečně pomoci. Chcete-li, padnu okamžitě do mdlob, a hned máte výmluvu.

Čermák: Pane, já si zapovídám vaše další řeči!

Svoboda: Pane!

Čermák: Pane!

(Martin byl zatím vešel a podal Bobrovské zapečetěný list.)

Bobrovská: Prosím vás, pánové, k čemu nyní to rokování! Když se ti mužští sejdou, mají více co mluvit než my. Máš tu list od Ferdinanda.

Čermák: Jak? Od Ferdinanda? Rychle sem! *(Rozpečetí list a přečte jej. Zlostně jej sbalí a zastrčí. Přechází rychle pokojem, přičemž si Svobodu po straně prohlíží; konečně k němu přistoupí.)* Pane, už dle toho, že jste nás neoklamal, kde vám to tak snadno bylo, vidím, že jste poctivý muž.

Svoboda: Divím se vaší náhlé zdvořilosti!

Čermák: Lehce nahlídnete, pane, že jsem byl při vašem vyznání silně okolnostmi popleten, a tedy mi odpustíte. Zde má ruka ještě jednou, na věčné přátelství!

Svoboda: Budiž! *(Podají si ruce.)*

Čermák: A nyní k věci! Právě mně Ferdinand píše, že váš osudný soujmenovec náhle se v Praze roznemohl a že na

příchod jeho ani nejmenší naděje nestává. Dává nám přitom tu moudrou radu, abychom si pomohli, jak chceme. Svatba se nedá odložit, chcete-li jeho místo nastoupit, buďte mně vítán do rodiny! Děvče nepoznalo posud lásky, a tedy —

SVOBODA: Upřímně řečeno, k tomu jsem byl odhodlán už prve, když jsem se sám za pravého ženicha Svobodu držel!

ČERMÁK: Ruku sem, a svedu vás s nevěstou! Musíte se tvářit před hosty, jako byste se už bůhví jak dlouho znali. *(K ostatním.)* Anoušku, tvůj ženich je připraven!

SVOBODA *(obrátí a ukloní se)*: Slečno — *(běží k ní)* Anno, má drahá Anno!

ANNA *(padne mu okolo krku)*.

ČERMÁK: Ta hraje znamenitou komedii!

ANNA: Jene, jak? Tys to? Tys mým ženichem?

SVOBODA: Ovšem že jsem! Toť se to končí jako v Kotzebuově komedii!

ČERMÁK: Což jste se skutečně už znali?

SVOBODA: Ano, z Prahy, kdež byla Anna v ústavě žačkou a já učitelem. Znal jsem ji však jen dle křestného jmena.

ČERMÁK: Věru, Anoušku, už ti nebudu mluvit o své zkušenosti! Může být, že jí máš již více, nežli potřebuješ.

SVOBODA: Vy jste lhal, pane rado! Povídal jste, že Anna nepoznala posud lásky!

ČERMÁK: Kdož to mohl v tom hluchém zvonku hledat! Nic neškodí! Tím lépe! Martine, víno! Budeme už před podpisem pít na zdraví snoubenců. Ať žijou!

VŠICKNI: Ať žijou!

BOBROVSKÁ: Náš básník ať žije!

ČERMÁK: Tys tomu dala!

VŠICKNI *(se smějou)*.

Opona rychle spadne.

PRODANÁ LÁSKA

Veselohra v jednom jednání

OSOBY

MUŠEK, hospodářský ředitel
MARIE, jeho dcera
IVAN VČELÁK, důchodní u Muška
ANTONÍN VEVERKA } studující
MARTIN KURKA }
LIDUŠKA, služka Mariina

Děj na venkově za dob patrimoniálních.

Zahrada. V pozadí nízké keře a za nimi opodál stromy. V pravém popředí besídka zcela obrostlá, otevřena k obecenstvu. Vlevo lavice a květinové keře. V levém popředí a po celé levé straně vysoké stromy.

VÝSTUP PRVNÍ

MARIE *a* VEVERKA *sedí na lavici a drží se za ruce.*
Později LIDUŠKA *za scénou.*

VEVERKA: A byť se stalo cokoli, byť i smrt se blížila — s posledním vzdechnutím, s posledním zachvěním srdce umírajícího myslil bych ještě na tebe.

MARIE: Ó jakž mé srdce při zvuku hlasu tvého zase okřívá! Pověz, Konráde, jaká šťastná náhoda tvou nohu sem zavedla — sem, do této pustiny, kde mezi surovými, nevzdělanými lidmi, kteří ani nevědí, co je cit, co poesie, holubice tvá s chorým srdcem touhou po tobě umírala.

VEVERKA: Ó Alfonzíno!

MARIE: Ó Konráde! Ó Valenrode můj!

VEVERKA: Já umíral taktéž touhou po tobě, a jakmile prázdniny nastaly, okřídlil jsem nohy své, vybídnul přítele Kochanovského a spěchal k tobě, abych zase chvilku žil. V Praze bylo bez tebe mrtvo, pusto; mimo Kochanovského jsem neměl nikoho, s kým bych byl o své lásce, o svých ideálech tak porozprávět mohl jako s tebou, — nikoho, kdo by byl kvetoucím obrazům mé horující fantasie tak rozuměl jako ty. Znáš ten svět, jak hnusný a prozaický jest!

MARIE: Zkusila jsem to zde! — Kochanovský je tedy s tebou?

VEVERKA: Ovšem, on mne neopustí! Chudák, ten se musí jen

přátelstvím spokojit, kdežto mne city vyšší lásky kojí. Dlouho jsem vzdychal a toužil, dlouhá zima mne trýznila, nyní se ale proměňuje sníh zase v květy, smutek srdce v rozkoš, kolem mne bude zase tichý mech o lásce šeptat, kvetoucí strom šumět lásky žel a — a —

MARIE *(objímá ho)*: Miluješ mne posud stejně, Valenrode?

VEVERKA: Stále víc a více, ač v každém okamžiku myslím, že vyššího stupně rozháranosti už ani není! Má láska je však jako píseň, kterou se duše v ohnivý uhel rozpaluje!

MARIE: Jak krásně mluvíš, jak květnatě!

VEVERKA: Ó kéž by každé mé slovo bylo růže, tak krásná, jako jsou ty červené růže na tvých tvářích a ty sněhobílé růže nevinnosti ve tvých prsou! Škoda že jen ty první líbat mohu. *(Líbá ji.)*

MARIE: Já omdlím láskou!

VEVERKA: Ó podpírejte mne kvítím a obložte mne jablky, neboť láskou omdlévám!

MARIE: Můj anděle!

VEVERKA: Ó Alfonzíno!

MARIE: Ó řeč tvá je zcela jiná než hovory lidí těch, s kterými zde obcovat musím. Nerozumějí mně a nedovolují ani, abych krásám přírodním žila. Obdivuju-li západ slunce, mluví otec cosi o válení se zrána; pravím-li, že je to nebe jako obloha italská, řekne otec: „Tys tam byla!“ A tak mne stále urážejí. A to sprosté pojmenování mne, to volání —

LIDUŠKA *(za scénou vpravo)*: Slečno Márinko!

MARIE: Teď sám slyšíš! *(Volá.)* Hned přijdu, hned! — *(K Veverkovi.)* Pozdrž se zde jen chvilku, hned zase přijdu! Sbohem zatím, Konráde! *(Odkvapí vpravo.)*

VEVERKA *(volá za ní)*: Ó sbohem, holubice má, labuti má, — má — — huso! To děvče je posud tak hloupé a romantikou zblázněné jako dříve! A co nejhoršího, mně se ta hra s ní začíná protivit. To neustálé hloupé horování mě už hrozně nudí — a já bych se při té nucené poesii rozzíval — *(zívá)* ah! — Ah! — Dřív jsem u ní vydržel třeba půl dne, a teď by to byla má smrt. A k tomu praví jistý mudrc: „Dlouhou chvílí umřít je víc než umřít.“ *(Opět zívá.)*

VÝSTUP DRUHÝ

KURKA. VEVERKA.

KURKA *(vystoupí levou stranou ze stromů)*: Pst! Antoníne! Veverko! Jsi už sám?

VEVERKA: Nejsem! Bavím se sám s sebou.

KURKA: To nejsi v nejlepší společnosti.

VEVERKA: *Teď* ne, to je pravda! — Kde jsi se tu však vzal?

KURKA: Viděl jsem tě, jak přelízáš zeď, a jdu sem, protože ti něco chci říci.

VEVERKA: Nemám času!

KURKA: O tvůj čas se neprosím; chci jen, abys mně dal peníze.

VEVERKA: Peníze? Bláhovče! Kdo má peníze, má také dost času, a já ti řekl, že času nemám!

KURKA: Vždyť však musíš ještě peníze mít!

VEVERKA: Že musím? Prosím tě, Martínku, přinuť mne k tomu, budu ti za to vděčen. Vidíš, hochu, umíš-li lidi nutit, aby měli peníze, vyděláš si —

KURKA: Prosím tě, nezlob mne!

VEVERKA: Žeť jsi vždy tak nakvašen! Já a tebe zlobit! Víš dobře, jaké široké srdce mám, jak rád bych celý svět oblažil, — a přítele zarmoutit nebo rozzlobit? — Ne, to ne, pro celý svět bych se toho nedopustil. Ale teď bys už mohl jít!

KURKA: Dej mně peníze!

VEVERKA: Kurko, ty mé srdce zarmucuješ. Myslím, že na mně ničeho více nemiluješ než peníze.

KURKA: Už se zlostí necítím! Vždyť jsi prve lhal, že žádných nemáš!

VEVERKA *(s líčeným smutkem)*: Právě proto, že žádných nemám, je tvá láska ke mně pouhé nic!

KURKA: Veverčičko, mluv pak moudře a zanech šprýmů; vždyť dovedeš být rozumným, když chceš.

VEVERKA: Já rozumným? Hochu, ta poklona je mělká! Ovšem, peníze jsou také mělké a ploché, a kdo je chce vylichotit, musí hodně mělce mluvit.

KURKA: Tys ničema!

VEVERKA: Chudoba musí vždy snášet nadávky. Ostatně může být člověk bohat, velmi bohat, a přece ničím — tedy ničemou.
KURKA: Já potřebuju peníze, a ne tvá naučení!
VEVERKA: Peněz nepotřebuješ, věř mně! Peníze jsou prý jen naděje na koupené blaho. Zamiluj se zde jako já, buď blažený jako já, a na peníze ani nevzpomeneš.
KURKA: Veverko, máš mne za blázna? Ty chceš podržet peníze, abys měl vždy jakousi nadvládu nade mnou.
VEVERKA: Nadvládu? Bože chraň! Humor káže vždy rovnost, ale lidé se tomu jen smějou.
KURKA: Směj se pro sebe, blázne, ale mně dej peníze!
VEVERKA: Tu je má tobolka. *(Podává mu ji.)*
KURKA *(otevře a prohlíží ji)*: Vždyť je prázdna!
VEVERKA: Už zase lžeš, Kurčičko.
KURKA: Nu, cožpak jsem slepý?
VEVERKA: Není plna nezaplacených kont? Což se mám času svému státi tak nevěrným? Naše doba už netrpí v truhlicích tolarův, ale zato konta až zdvihají víka u truhlic. Kontíčka tato jsou tím zajímava, že ani na jediném nestojí „Obdržel s poděkováním."
KURKA *(vrací tobolku)*: Dělej co dělej, peníze teď dát nebo zaopatřit musíš! *(Sedne si na lavici.)*
VEVERKA: Prosím tě, nezdržuj mne už; Marie se hned vrátí, a já bych s ní ještě rád promluvil.
KURKA: Tedy si vypůjč od ní několik zlatých!
VEVERKA: Neurážej mne tak hloupě! To romanticky smýšlející děvče, které by se už mého pravého, nebásnického jména leklo, podivně by se na mne podívalo! Ztratil bych u ní všechen kredit.
KURKA: Jako všude, kde jsi se jednou zadlužil.
VEVERKA: Co ostatně potřebuješ? Chceš pít? Tedy pij — vždyť hospodský čeká!
KURKA: Ano, na zaplacení! Už přestal čekat.
VEVERKA: Jak? Kdož by byl v tom hloupém člověku tolik moudrosti hledal? Řekli jsme mu přece, že ještě týden zůstaneme! Což jsi se prozradil, že zítra utéct a řád teprve z domova zapravit chceme?

KURKA: To ne — ale tebe má dost, že mu dceru hubičkuješ.
VEVERKA: Nu, ať ji hubičkuje taky. Nemohu ostatně za to, že se mně líbí; ať trestá dceru za to.
KURKA: Sebral nám však náš vak do zástavy.
VEVERKA *(s líčenou útrpností)*: Chudák! Jen aby neměl nemoc z leknutí, až bude prázdné papíry rozvinovat! Je tam ovšem také jedna košile, ale což je jedna košile pro nás dva! Já mu ji obětuju.
KURKA: Jsou tam však také tvoje vysvědčení.
VEVERKA *(rozhorlen)*: Jak? Vysvědčení? Nešťastníku, tys je tam dal?
KURKA: Osmělil jsem se.
VEVERKA: Ty musí vrátit!
KURKA: Řekni mu to.
VEVERKA: Kurčičko, prosím tě, hleď mu je vyloudit!
KURKA: Už se stalo. On se tím teprv na ně upozornil, vyndal je sám a zavřel do svého šatníku vzdor mé dlouhé a dobře zformulované řeči.
VEVERKA: Ukradni mu je, Martínku!
KURKA: Nemám času. Už mne všechno zde mrzí a půjdu zrovna odtud třeba bez tebe domů. Svou polovici košile mu rád zůstavím. *(Chce vlevo odejít.)*
VEVERKA *(zdržuje ho)*: Kurčičko, neopouštěj mne! Musíme nějaký operační plán vymyslit.
KURKA: Zaopatř peníze!
VEVERKA: Ale jak?
KURKA: Vypůjč si od své bláznivé romantiky!
VEVERKA: To nejde!
KURKA: Tedy jdu já! *(Chce zase odejít.)*
VEVERKA: Počkej, bratře! — *(Přechází.)* Právě jsem byl láskou tak krásně opilý, a teď mám náhle ošklivou kočičinu. *(Přechází zase.)* Nic platno, zkusím to; nepůjde-li to však elegantním způsobem, jiného upotřebit nemohu! Prosím tě, odstup zatím zde za stromy, já se přičiním, jak jen bude možno. *(Kurka odejde v levou stranu.)* To bude těžká úloha! Budu muset svou žádost tak obalovat, tak zahalovat a obrazně podávat, že jí snad ani neporo-

zumí. A jaké záminky mám upotřebit? *(Přechází a mluví mezitím dále.)* Snad že jsem ztratil tobolku? To nejde; nosím ji v zevnější kapse, a možná že ji prve u mne zpozorovala. Nebo že si Kurka zlomil nohu? To také ne; má mne za bohatce, a taková maličkost, jako je přítelova zlomená noha, zajisté boháče do rozpaků nepřivede. — Škoda že nemohu pohořet! — Eh což, požádám přímo peníze, a o příčinách budu mluvit tak mlhovitě romanticky, že se slečinka samou pitomostí rozplyne! *(Jde k pravé straně, vtom potká Lidušku.)*

VÝSTUP TŘETÍ

LIDUŠKA. VEVERKA.

LIDUŠKA *(lekne se)*: Ach!

VEVERKA: Lekáš se mé krásy, holubičko? Nelekej se jí, nelekej. Vidíš, tys ještě mnohem hezčí, a já se tě přece nebojím. *(Uchopí její ruku.)*

LIDUŠKA *(hledí se vymknout)*: Prosím vás, pane, pusťte mne; nemám času, abych si hrála.

VEVERKA: I ty lehkomyslné děvče! Hrála! Cožpak jest láska hračkou?

LIDUŠKA *(jako dříve)*: Pusťte mne, nebo počnu volat!

VEVERKA: Na poplach, že v mém srdci hoří!

LIDUŠKA: Vy jste nějaký čistý pán! *(Hledí se zase vymknout.)*

VEVERKA: Nejsem pán, jsem tvůj otrok! — Tys však velmi zlá — stůj přece tiše!

LIDUŠKA *(jako dříve)*: Nerozdrážděte mne! Že vás poškrábu!

VEVERKA: Prosím tě, buď tak dobrá! Zamiluju se ještě více do tebe, budeš-li hodně zlá. Zlobu mám u děvčat velmi rád, a nepovolím jim nikdy, dokud se zlobí. Chceš-li se mne však zprostit, zamiluj se do mne — pak uteku sám.

LIDUŠKA: Jakpak bych já k tomu přišla, abych se do vás zamilovala?

VEVERKA: To nevím — snad jako já k tomu, abych se do tebe zamiloval!

LIDUŠKA: Vy do mne? Hahaha! Jste snad blázen, který si myslí, že je do každého děvčete zamilován?

VEVERKA: Ano.

LIDUŠKA: Jakže?

VEVERKA: Totiž já vlastně nevím, blázním-li, že miluju, nebo miluju-li, že blázním. Teď však o něčem jiném! Zde to máte jako v ráji! *(Chce ji rychle políbit.)*

LIDUŠKA *(uhne se)*: Ó prosím, to je zde zapovězeno.

VEVERKA: Jakýpak by to byl ráj, kdyby v něm bylo něco zapovězeno! *(Chce ji zase políbit.)*

LIDUŠKA *(uhne se)*.

VEVERKA: Vidíš, děvčátko, — jakpak se však honem jmenuješ?

LIDUŠKA: Liduška.

VEVERKA: Či ano, Liduška; tedy vidíš — *(Vede ji kupředu a rychle ji políbí.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

MARIE *vystoupí mezitím z pravé strany a zůstane překvapeně stát.* PŘEDEŠLÍ. *Ke konci* KURKA.

LIDUŠKA *(přidušeným hlasem)*: Pomoc!

VEVERKA: Tyť voláš roztomile o pomoc! Roztomile — toť tě musím ještě jednou za to políbit! *(Líbá ji zase.)*

LIDUŠKA: Prosím vás, co si asi myslíte, když tak každé děvče líbáte?

VEVERKA: Nic — pranic! U tebe je ovšem něco jiného, tebe miluju.

LIDUŠKA: Že se vám vysměju! Toť vám ta láska zčerstva narostla!

VEVERKA: Láska je jako malina, dozraje hned při prvním políbení.

LIDUŠKA: Teď bych však byla brzy zapomněla — jakpak vy se jmenujete?

VEVERKA: Já? Antonín Veverka.

MARIE *(pro sebe)*: Ten hanebník sprostě lže!

LIDUŠKA: Veverka? A tedy ne Valenrod?

VEVERKA: Někdy také — ale jakpak ty přicházíš k tomu jménu?

LIDUŠKA: I ty můj bože, toť jste tedy ten pán, pro kterého mne slečna poslala! *(Hledí se vymknout.)* Vy bezbožný, kdyby to slečna věděla! Vždyť mně vždycky vypravovala o vás jako o svém milenci. Kdyby to viděla!

MARIE *(přistupuje blíže)*.

VEVERKA: Já milencem tvé slečny? Jsem proto už jejím milencem, že ona je do mne zamilována?

LIDUŠKA: Jak? Vy jí nemilujete? Takového anděla?

VEVERKA: Ano, dle obličeje je andělem, ale noha — ta velká noha! — ta vypadá jako kopyto.

MARIE: Děkuju, jste tuze galantním, pane Valenrode!

LIDUŠKA, VEVERKA *(odskočí od sebe)*.

LIDUŠKA: Já za to nemohu! *(Uteče.)*

VEVERKA *(pro sebe)*: Ó malére, malére, tvé jméno je Liduška! *(Nahlas.)* Slečno, já byl tak blažen, že jsem zase u vás, že bych byl samou blažeností celý svět objímal!

MARIE: Nemluvte, pane, jste hanebný lhář! Tomu nebohému děvčeti namluviti, že je milujete, že se jmenujete Veverka, — ó já nešťastná! *(Sedne na lavici.)* Mně puká srdce, že jsem mohla kdy tak sprostého člověka návidět!

VEVERKA *(rozzlobeně)*: Slečno!

MARIE: Mlčte! Snad mne nebudete chtít ještě drzou řečí urážet? Ach, srdce puká — vy jste zničil můj život, vy jste mu odňal všechnu poesii!

VEVERKA *(jako dříve)*: Čtěte tedy prózu!

MARIE: Vy jste člověk beze všeho charakteru!

VEVERKA: Bez charakteru je u nás všechno. Charaktery zalkly se už při potopě světa, když je Noe do archy vzít nechtěl.

MARIE: Oh, jak jste sprostý!

VEVERKA: Budete-li tak pokračovat, začnu zívat.

MARIE *(vstane)*: Ne, nebudu pokračovat — půjdu!

VEVERKA *(mírní se)*: Alfonzíno! Lásko má! Ty se ve mně mýlíš! Myslíš, že jsem tebe nehoden, a já zatím —

MARIE: Což jsem vás neviděla, jak jste mou služku objímal? Což jsem neslyšela, jak jste o mně mluvil?
VEVERKA: To všechno byl přelud tvých zklamaných smyslův!
MARIE: Nedám vám ani sbohem! *(Odchází vpravo.)*
VEVERKA *(volá za ní)*: Ó neodcházej! My se nesmíme rozloučit, Alfonzíno! Ta země bude plakat, na které jsme stáli, ty stromy naříkat, pod kterými jsme se loučili — — Už mě neslyší! Dobře jsem to vyvedl.
KURKA *(vstoupí)*: Vyznamenal jsi se! Nepovídej mně, já všechno viděl!
VEVERKA: Povídám ti, bratře, já do ní mluvil, že by se byl mohl kámen obměkčit; podle všeho musí být však tuze lakomá!
KURKA: Nelži, já slyšel všechno!
VEVERKA: Toť musíš mít tedy dlouhé uši!
KURKA: Jak? Ještě urážky?
VEVERKA: Kurčičko, nehádej se! To nám k penězům nepomůže.
KURKA: Ale tvoje hlouposti také ne!
VEVERKA: Víš co, půjdu si k jejímu otci vydlužit.
KURKA: Nepůjčí ti, poněvadž tě nezná.
VEVERKA: Právě proto snad mně půjčí; kdyby mne znal, chránil by se.
KURKA: Zkus to — slyším však písek chrupat a někoho mluvit; bude dobře, když se zase schovám.
VEVERKA: Lépe bude, když se prozatím oba schováme. Jen hned zde za keřem, je dost hustý. *(Oba odstoupí za keř u lavice.)*

VÝSTUP PÁTÝ

MUŠEK *a* MARIE *vystoupí pravou stranou.* PŘEDEŠLÍ *za keřem.*

MUŠEK: Není nic platno, dcerunko, pojď jen se mnou a poslyš.
MARIE *(ohlíží se bojácně, pro sebe)*: Buď bohu chvála, že už odešel!
MUŠEK: Poslouchej tedy!

MARIE: Ale tatínku, už jsem ti povídala, že mne strašlivě hlava bolí, a ty mne přece sužuješ.

MUŠEK: To máš od svého dlouhého spaní, Márinko; budeš-li však poslouchat a přemýšlet, přejde bolení hlavy hned. Teď však poslyš! Není zajisté dobře, aby byl člověk samoten, sice by to znělo v Písmě jinak. Já už jsem stár, a rád bych tě viděl zaopatřenou; vyhledal jsem ti tedy ženicha a doufám, že se ti zalíbil. Řekni mně přece, Márinko, jak jsi se rozmyslila a jak se teď Ivan chová. — Neslyšíš, Márinko?

MARIE: Co jste povídal, tatínku?

MUŠEK: Ale děvče, kde je tvá úcta? Ty svého otce ani neposloucháš!

MARIE: Když mne hlava tak hrozně bolí!

MUŠEK *(hladí ji po tvářích)*: Zajisté jsi celou noc přemýšlela, jak budeš Ivana komandovat, až budete svoji! Ó to komando, ta berla ženská! To je děvčatům nejmilejší myšlénkou, když mají před svatbou! Ostatně je jim už sama myšlénka na vdavky znamenitě milou hříčkou.

MARIE: Ale já na vdavky nemyslím!

MUŠEK: I mlč, čtveračko! Však se už nemůžeš dočkat, až si tě Ivan vezme!

MARIE: Abych si ho vzala, musila bych ho milovat, a abych ho milovala, nesměl by být tak hloupým.

MUŠEK: Tys přece bláhová! Milovat ho nepotřebuješ, to se vyrovná, poněvadž on tě až k zbláznění miluje. S nebožkou tvou matkou jsme se zpočátku taky nemilovali, a víš přece dobře, že jsme spolu šťastně žili.

MARIE: Nu, pokud já vím —

MUŠEK: Budeš-li pak mlčet, nešťastné dítě! A co se toho týče, že je hloupým, to v manželství pranic neškodí. Budeš tím spíše poroučet. Ale já vždy myslím, že je v Ivanu ledacos ukryto —

MARIE: I nic v něm není ukryto, a já, která jsem do hlavního města —

MUŠEK *(hněvivě)*: — co husička šla a co husa se vrátila, ano!

MARIE: Tatínku!

MUŠEK: Přestávám býti tatínkem! *(Pro sebe.)* Musím se stát zlým, sic mne ovine kolem prstu. *(Nahlas.)* Ty si musíš Ivana vzít!

MARIE: Ale tatínku!

MUŠEK *(pro sebe):* Chudák, je smutna. *(Nahlas.)* Dcero, cožpak se má otec tak daleko pokořit, aby své dítě prosil?

MARIE: Cožpak se musím vdát?

MUŠEK: Ovšem že musíš! *(Pro sebe.)* Honem nějakou lež! *(Chvilku přechází, pak nahlas.)* Vidíš, dcero, abych všechny námitky odstranil, přiznávám se ti, že jsem na mizině. Půjčil jsem jednomu ze svých přátel, kterého ti ani jmenovat nechci, peníze z vrchnostenské kasy, a on s nimi ujel. Prozradí-li se to, jsme oba nešťastni. Ivan má peníze a pomůže zajisté, když se staneš jeho ženou.

MARIE *(plačíc):* Bože můj!

MUŠEK: Jaké naříkání! Ty můžeš všechno napravit.

MARIE: Já tedy se mám stát obětí!

MUŠEK: Jakou obětí? Což není konečně muž jako muž? Mužští jsou jako peníze stejného rázu, jeden platí právě tolik jako druhý; teprve když je světem notně otřen, tratí cenu — nu a Ivan není zajisté ještě otřeným penízem.

MARIE: Ale otře se také brzy, protože je z olova! — Jen kdyby to právě Ivan nebyl, ten Ivan, který není ani vyššího citu schopen, který tak sprostě mluví —

MUŠEK: Ivan mluví zcela rozumně. Žes ještě tak nezkušená. Což myslíš, že ti panáčkové, kteří vám tak slaďounce cukrujou a zbytečné písničky o lásce skládají, věčně stejni zůstávají? Škoda, že ti nemohu dovolit, abys to s nějakým zkusila. Dokud nejste vdány, předete jako kočičky a milánové vaši sedí tiše jako bílé myšky naproti vám a cukrujou jako holoubkové; jakmile však jste čtrnáct dní hospodyněmi, proměníte se ve staré kočky, lítáte domem, kňučíte a bručíte tak dlouho, až myšky a holoubkové sedění a cukrování zanechají, jako medvědi bručet začnou a do hospody se utíkají.

MARIE: Máte podivný pojem o nás, tatínku!

MUŠEK: To ti nevadí, abys sobě vzala Ivana!

MARIE: Jenom ne Ivana!
MUŠEK: Jaképak dlouhé volení? Povídal jsem ti už, že je jeden jako druhý.
MARIE: Já si oči vypláču!
MUŠEK: S pláčem se už mnohé šťastné manželství počalo!

VÝSTUP ŠESTÝ

IVAN. PŘEDEŠLÍ.

IVAN *(z pravé strany)*: Vytrhuju snad?
MUŠEK: Bůh zachraň! Jste velmi vítán. Právě jsme —
MARIE: Prosím tě, tatínku, jen teď ne! *(Odběhne vpravo.)*
MUŠEK: Kdypak tedy budeme svatbu slavit, pane zeti?
IVAN: Svatbu? Jakžpak můžeme svatbu slavit, když se mně zdá, že nevěsta nechce!
MUŠEK: Chce, když vám povídám!
IVAN: Sama mně řekla, že mne nemiluje.
MUŠEK: To vám řekne každá, a kdybyste chtěl vypřáhnout a odejít, padne vám odzadu kolem krku a uškrtí vás, nezůstanete-li stát.
IVAN: Jak? Slečna Márinka už řekla, že mne chce?
MUŠEK: I neřekla, to poví vám! Jen srdnatě — a víte co, musíte jí trochu mluvit do noty, tak jak ona to chce — rozumíte?
IVAN: Mně se zdá, že se jí bojím.
MUŠEK: Nestydíte se? Jen s chutí do toho! Ona se vás sama bojí a utekla. Počkejte zde chvilku, já ji zase přilákám. *(Odchází vpravo.)*
IVAN: Pane direktore! Pane — mně se zdá, že už odešel!
VEVERKA a KURKA *(vystoupí)*.
IVAN: To se snadno řekne „jen s chutí do toho!“ Já mám však hrozný strach před ní, a vystoupí-li náhle, věru že nepromluvím ani slova! — Ale divně je mně přece okolo srdce, he! Tak podivně sladce, když si vzpomenu, že by mohla být Márinka mou ženou! Hehe! Bylo by to hezké, kdybychom tak spolu — *(prohlíží se)* nejsem tak zlý člověk,

a kdybych se oženil a žena mne vždycky umyla a šátek uvázala — *(s povzdechem)* ano, ale jak jí to mám říci? Mám prý jí mluvit do noty! Ona však mluví v tak vysokých notách, že já k nim nedosáhnu! Já ji mám tak rád, tak rád, že ani nevím, co povídám, když s ní mluvím. Proč jen neumím mluvit jako ona!

VEVERKA *(ke Kurkovi):* Počkej, zde si vypůjčíme peníze.

KURKA: Myslím, že sklouzneš.

IVAN: Já ji mám tak rád, ale bojím se jí.

VEVERKA *(jako dříve):* Hochu, mně něco napadá — prodám svou lásku, dopomohu mu k Marii!

KURKA: Brachu, ten chlapík vyhlíží jako ze železa, a při tak silném magnetu, jakým je mu Marie, nalezne to železo samo k ní cestu. Nech ho, je jako slepé kotě!

IVAN: A jaká náhoda! Právě dnes se mně zdálo, že jsem ji už měl a že jsem nesl velikánský domácí kříž, tak veliký jako věž, na svých zádech. Nesl jsem ho trpělivě, byl jsem blažen a bál jsem se své ženy.

VEVERKA *(zaklepá mu na rameno):* Má úcta!

IVAN *(pro sebe):* Mně se zdá, že jsem se leknul! *(Ohlídne se.)* Copak jsou to asi zač?

VEVERKA: Má úcta jsem povídal!

IVAN: Ano, to je pravda, povídal jste! — Pozdrav pánbůh!

VEVERKA: „Má úcta" se říká lidem, kteří skutečně úctu zasluhujou, a „pozdrav pánbůh" zase takovým, kteří by se ještě polepšit měli! Řekněte tedy také „má úcta!"

IVAN: Má úcta! *(Pro sebe.)* Mně se zdá, že jsem opilý.

VEVERKA: Vy jste Ivan, že ano?

IVAN: Inu ovšem, hehehe!

VEVERKA: Nu tak, hehehe! *(Smějou se.)*

IVAN: Jakžpak mne znáte? Kdožpak jste vy?

VEVERKA: Přišli jsme, abychom vám pomohli k Márince! *(Ke Kurkovi.)* Musíme si pospíšit!

IVAN: Vy — mně? Jak to?

VEVERKA: Jsme dva studenti a můžeme bez vychlubování se směle říci, že jsme nejlepší studenti z celé Prahy, — viď, příteli?

KURKA: Ovšem, ovšem! Co je pravda, to je pravda!
VEVERKA: Dosáhli jsme v studiích už takové dokonalosti, že sotva třikrát za rok do školy jdeme, — viď, příteli?
KURKA: Mohu na to přísahat!
VEVERKA: A když přijdou prázdniny, chceme člověčenstvu nadbytem své moudrosti pomáhati, a cestujeme nyní na příklad po Čechách, abychom dobrodiní prokazovali a lidem ulehčili, — viď, příteli?
KURKA: Každé slovo zlaté zrnko! Tak na příklad jsme zdejšímu hospodskému už pořádně odlehčili!
VEVERKA: Nikdo by to v nás dvou lidech při našem nepatrném zevnějšku nehledal, zvláště však slyší-li naše nepatrná jména. Já se totiž jmenuju Veverka a tady můj přítel Kurka. Jak se jmenuješ, příteli?
KURKA: Kurka.
VEVERKA: Vidíte, že vám ani slovem neselhu! I vám chceme pomoci. Vy milujete Marii, a ona toho věru zasluhuje. Kdybyste ji dostal, mohl byste být šťastným.
IVAN *(pro sebe):* Já se udivím!
VEVERKA: Nedostanete ji však, protože ona je příliš vzdělaná a vy příliš sprostým.
IVAN *(pro sebe):* Ty můj bože, ti lidé jsou vševědoucí!
VEVERKA: Zvláště váš způsob mluvení je jí protivný, a dokud se jí po básnicku z lásky nevyznáte, nedostanete jí.
IVAN *(smutně):* A toho nedokážu nikdy, a tedy ji také nikdy nedostanu!
VEVERKA: Dostanete, povídám! My vám pomůžeme, naučíme vás to!
IVAN: To bude dlouho trvat, a ona bude za chvilčičku zde! Mám se jí hned vyznat!
VEVERKA: Na mou věru, on má pravdu — viď, příteli?
KURKA: Smutnou pravdu!
VEVERKA: Vidíte zase, že nelžeme! *(Ke Kurkovi.)* Teď to bude smutně vyhlížet. Já nemohu prozatím z místa. *(Ohlíží se a zahlídne besídku.)* Ah, teď to mám! *(Běží k besídce a dívá se tam.)* Výborně, to půjde! My dva se zde schováme do besídky, vy se postavíte k ní, opřete se takhle —

(podepře se levým loktem, položí levou ruku na čelo a pravou na srdce) a to bude vaše první držení se. My vám budeme napovídat —

KURKA: Ale, Veverko!

VEVERKA: Vidíte, můj přítel je srozuměn! My vám tedy budeme napovídat, dokud se ona neoblomí. Až se počne její pevnost trochu viklat, naznačíme vám vhodný okamžik, vy pokročíte, kleknete takhle před ní *(klekne před Kurkou)*, uchopíte ji takhle za ruku *(chopí Kurku za ruku)*, budete líbat ruku, vzdychat, k zemi hledět — ne, počkejte, vy nesmíte k zemi hledět, máte pleš, a ta by mohla nemilý dojem způsobit — budete jí tedy hledět stále v oči a mezi líbáním a vzdycháním jen stále odříkávat: „Mám naději? Vyjde mně má hvězda?“ Pamatujete si to?

IVAN: Inu ovšem, hehehe! Mám naději? Vyjde mně má hvězda?

VEVERKA: Nu, dosti dobře, ačkoli se váš hlas k tomu jaksi nehodí! A až řekne „ano“, nebo něco podobného, vstanete *(vstane)*, přitisknete ji k sobě a zvoláte: „Nyní bych rád zhynul, kdyby mne život znovu netěšil!“ — Ostatní už zase my uděláme.

IVAN: Toť bude celá komedie! Ale jakpak, když to všechno nepomůže?

VEVERKA: I pomůže! Jen dávejte dobře pozor na to, co vám budu napovídat, abyste se nepodřekl! Ostatně — *(udeří se do čela)* počkejte, já mám kapitální myšlénku! *(Šeptmo ke Kurkovi.)* Chtěla vždy, abych na ni báseň napsal. Toho použijeme.

KURKA *(nahlas)*: Tys blázen!

VEVERKA *(tajně)*: Osle! *(Nahlas.)* Vidíte, můj přítel mně praví, že jsem celý blázen, když někomu pomoci mohu. *(Vyndá číslo novin.)* Zde toto číslo Květů strčíte do své náprsní kapsy a vyndáte je, až vám řeknu! Rozumíte?

IVAN *(sahá po listu)*.

VEVERKA: Počkejte přece. Vy se zde jmenujete Vlastimil Kolínský.

IVAN: I bože zachraň! Já se jmenuju Ivan Včelák!

VEVERKA: Nu dobře, dobře, to víme; v tomto listu se však jmenujete Vlastimil Kolínský a psal jste tuto báseň „Mé milce“.

IVAN: I bože zachraň! Nepsal! Ani mi nenapadlo!

VEVERKA: Cožpak tak těžce chápete? Musíte dělat před Marií, jako byste to byl básnil a lživým jménem, poněvadž Včelák trochu nebásnicky zní, podepsal. Rozumíte už, že má Marie myslet, že jste tuto báseň „Mé milce“ z tajné lásky k ní napsal?

IVAN: I už rozumím, hehe! *(Schová list.)*

VEVERKA: A teď se schováme s přítelem do besídky. Z počátku nechoďte blíž, abyste nás neprozradil, a přistupte teprve pak, když toho bude zapotřebí. Musíme s vámi však ještě něco vyjednat. Uvykli jsme činit, kde možná, dvojnásobné dobré. Musíte nás za naši pomoc tím odměnit, že nám zaopatříte novou příležitost, abychom mohli dobrodiní prokazovat. Podporujeme hlavně rádi chudé studenty, a žádáme tedy od vás, abyste po zdaření se našeho podniknutí několika zlatými nás podporoval. Známe dva výtečné studenty, kteří právě nyní ve velké nesnázi jsou, — viď, příteli?

KURKA: Ba, ba!

IVAN: I milerád, pánové! *(Veverka a Kurka vejdou do besídky, Ivan za nimi.)* Bude to slavné, pánové, ale mně se zdá, že mám přece strach.

VEVERKA: Jděte přece ven, vždyť nás vyzradíte!

IVAN *(vyjde)*.

KURKA: Ty vyvedeš nějaký skandál!

VEVERKA: Nám neuškodí!

IVAN *(venku k besídce)*: Mně se však přece zdá, že mám strach.

VEVERKA: Mlčte už.

VÝSTUP SEDMÝ

MUŠEK. *Později* MARIE. PŘEDEŠLÍ. *Ke konci* LIDUŠKA.

MUŠEK: Nu zde jsem, Ivánku. Marie přijde co nevidět, tedy s chutí do toho. Já zatím někam odskočím, vrátím se však zase brzo, abych vás požehnal.

IVAN: Pane direktore! — Už zase jde!

MUŠEK: Jen s chutí, jen s chutí! *(Odchází nazad a mluví pro sebe.)* Však my daleko neodejdeme; schováme se zde za keřem, a když bude toho zapotřebí, vyrazíme co sukurs. Když jsem byl roku třináctého u zemské obrany důstojníkem, býval jsem také často sukursem a také jsem se často schovával. *(Mezitím se byl kolem zase ku popředí zatočil a schová se za keřem u lavice.)*

MARIE *(vstoupí)*: Neviděl jste otce, pane Ivane? Objednal mne sem!

IVAN *(přitočí se rychle k besídce, podepře se levým loktem, položí levou ruku na čelo a pravou na srdce; mluví opatrně a pomalu. Veverka položí uvnitř hlavu ku keři)*: Chtěl mně, slečno, poskytnout příležitost, abych —

MARIE: Béřete sobě zbytečnou práci! Sbohem! *(Chce odejít.)*

IVAN *(nepohnutě)*: Ó zůstaň, slunce moje, sešli jen jediný vlažný paprslek do mých chladných ňader; ó vyslyš mne jen, můj anděle, aby se stísněným prsoum ulevilo! *(Pro sebe.)* Já tomu nerozumím!

MARIE: Co je to? Jaká to změna? Co se s vámi stalo? *(Jde zase kupředu a zůstane vpravo u lavice stát.)*

IVAN: Ó teprv se stane, až neláskou vaší nebohé mé srdce pukne!

MARIE *(s podivením)*: Pane Ivane! *(Pro sebe.)* Ten člověk není tak nevzdělaným, jak jsem myslela!

IVAN: Pozdvihněte ruku — *(šeptmo k besídce)* či tak! *(Pozdvihne pravou ruku; nahlas)*, aby slunce na nebi stát zůstalo, až buď zvítězím, buď padnu! Marie, lilium, růže moje, já vás nevýslovně miluju, a vy mnou plačtivě — *(k besídce)* ah tak! *(plačtivým hlasem)* opovrhujete! *(Sáhne zase k srdci.)*

MARIE *(jako dříve s podivením)*: Já vás nikdy tak nepoznala. Vyť jste zcela jiným, duchaplnějším, plným jarosti.

IVAN *(šeptmo k besídce)*: Já tomu nerozumím.

VEVERKA: Mezku!

IVAN: Mezku — *(šeptmo k besídce)* ah tak! *(Nahlas.)* Mezků — vy odpustíte, že se tak vyjádřuju — je tak mnoho kolem nás, že člověk se bojí být člověkem. Já vás dříve neznal, neobjevil jsem se, jakým vlastně jsem, a když jsem vás konečně seznal, byla jste už proti mně předpojata a opovrhovala jste mnou. Jsem příliš ostýchavý, než abych byl na vás naléhal. Nyní však to více nevydržím — líp náhlou smrt než bídné dlouhé umírání! Rcete jedním slovem, andělská Marie, mohla byste mne milovat? *(K besídce.)* Já se potím.

MUŠEK *(vystrčí hlavu)*: Já se udivím! — On se přetvařoval!

MARIE *(pro sebe)*: Věru že ani nevím, na čem jsem! Byla by to však znamenitá pomsta na Valenrodovi! Zdál se být vzdělaným, poetickým — a byl sprostým, a tento zdál se být sprostým — a je vzdělaným a poetickým.

IVAN *(k besídce)*: Mně je zle. *(Nahlas.)* Mlčte — *(k besídce)* ah tak! *(nahlas)* ano mlčte, já mlčením své štěstí prohrál! Já mlčel a zpíval jen pro sebe o své lásce; vyndejte — *(k besídce)* ah tak! *(nahlas)* který časopis jen chcete *(vyndá číslo novin)*, a máte černými, smutnými písmenami vzdechy mého srdce zaznamenány. I zde mám jedno číslo Květů, kde jsem co Vlastimil Kolínský „Milce" povzdech věnoval. Jděte kupředu — *(k besídce)* ah tak! *(Jde k Marii, podá jí list, klekne a políbí její ruku.)* Mám naději? Vyjde mně má hvězda?

MUŠEK: On vyhraje beze mne!

MARIE *(čte list)*: Jak? Já opěvána? Ó bože! A Vlastimil Kolínský, jaké to krásné spisovatelské jméno! Nezadal byste, pane Ivane, abyste směl vůbec své jméno na Kolínský změnit?

IVAN: Už je zadáno! Mám naději? Vyjde mně má hvězda?

MARIE: Valenrode, já tebou opovrhuju!

IVAN *(pro sebe):* Ona mnou opovrhuje! *(Nahlas.)* Mám naději? Vyjde mně má hvězda?
MARIE *(pro sebe):* Jak to mám ukončit?
IVAN: Mám naději? Vyjde mně má hvězda?
MARIE: Já vás vždycky náviděla a nevěděla jsem — ó pomozte mně!
IVAN *(vstane a přitiskne ji k sobě):* Nyní bych rád zhynul, kdyby mne život znovu netěšil!
MUŠEK *(vystoupí):* Bravo! Vivat!
VEVERKA, KURKA } *(v besídce):* Bravo! Vivat!
(Kurka vyjde předem, Veverka chce prolízt stěnou, uvázne však za vlasy.)
MARIE: Jak? Pan Valenrod? — Co zde děláte?
VEVERKA: Přemýšlím, jak by to bylo dobré, kdybych nosil paruku! *(Osvobodí se a vystoupí.)*
MUŠEK: Kdopak jsou ti pánové?
IVAN: Tadyhle ten je pan Veverka —
KURKA *(ukazuje na sebe):* A tento je pan Kurka.
MARIE: Jak? Vy je znáte?
IVAN: Inu ovšem, hehe! Nyní bych rád zhynul —
MARIE: A jména Valenrod a —
VEVERKA *(tajně k Marii):* Nejmenujte jich, jsou vymyšlená a sloužila jen k tomu, abychom si romanticky zažertovali a z romantiky trochu dobrý den —
MARIE: Otče, ochraňte mne!
VEVERKA: Slečna se leká, že kladu svatbu nejdéle do čtyř neděl. Oh prosím, odpusťte — *(Chce jí ruku políbit, ona mu ji utrhne.)*
MUŠEK: I ani do čtrnácti dní! Pánové Veverko a Kurko — hehehe, zpropadená jména, to však neškodí, vy budete hostmi.
VEVERKA: Litujeme, že po vyjednání nějaké maličkosti s panem Včelákem hned se odebrat musíme. Nevěsta odpustí!
LIDUŠKA *(vyběhne):* Slečinko, ten — ach, to jsem se zase lekla.
MUŠEK: Přej Márince štěstí — je nevěstou!

LIDUŠKA: Nevěstou?

MARIE: Ano, Liduško, a mým ženichem tady pan Ivan čili Kolínský, jak se teď bude jmenovat.

LIDUŠKA *(potajmo)*: Přeju vám, aby byl hodnější než ten předešlý.

MUŠEK: Nyní však dost mluvení, pojďme do zámku a zapijeme tu těžkou práci vínem!

MARIE: S radostí půjdu odtud! Pojďte, pane Kolínský!

IVAN: Nyní bych rád zhynul —

MUŠEK: I nechte teď hynutí a napijte se raději, abyste nedostal po tak ohnivém vyznání lásky zapálení krku!

MUŠEK, IVAN *a* MARIE *(odejdou vpravo)*.

VEVERKA: Vidíš, Liduško, jak jsem nebohý osiřel!

LIDUŠKA: Vidím alespoň to, že jste nelhal, když jste o slečince zcela lhostejně mluvil, a že vám přece trochu věřit možno.

VEVERKA: A nevěřila jsi mně prve, že tě miluju?

LIDUŠKA: Teď bych vám i věřila, kdybyste řekl, že si mne vezmete.

VEVERKA: Už je na to pozdě, holečku! Bylo by to snad šlo, dokud jsem byl studentem; ale teď se stanu praktikantem, a to bych ženu neuživil. *(Odcházejí za prvními.)*

Opona rychle spadne.

NEVĚSTA

Dramatický žertík pro jednu osobu

Toť jsem se lekla, až se celá třesu!
Však je to také nápad podivný,
nic neříct mně a přijít k rodičům,
by o mou ruku přímo požádal!
Což nemohl mne o tom zpravit dříve?
Což nemá příležitost každý den,
by se dřív o tom kroku se mnou radil?
Což nejsem já zde hlavní osobou?
Mám ho tak ráda, byla bych snad —
však teď se hněvám! — Nač tak náhle, rychle!
Muž může ovšem kvapem v manželství,
to je prý muži zcela příslušné,
když pro nevěstu divým tryskem jede;
my ale — ó nebohá my slabá stvoření! —
my máme zcela drobným, líným krokem
se loudit za svým hostem k oltáři!
Je možná, že to dobře zřízeno,
vždyť děvčata by pravé boje svedla
a běhala snad spolu o závod,
by žádná starou pannou nezůstala!
Já ale? — Bože, já jsem příliš pyšná
a o vdání se věru nestarám! —
To je oč stát! — A mne tak překvapit!
Chtít přede mnou se smluvit s rodiči!
Já myslila, že studem uhořím,
tvář má pálila jako žhavý uhel
a oči se až krví zalily. —
Tu vzchopím se a hrdě vykročím
a podívám se zlostně na něho,
že překvapením skoro zkameněl, —

umlkli všickni a já z dveří ven!
Ó nemyslete, že to byl jen žert!
A kdyby to jen jiskra zlosti byla,
já chci ji v plamen nechat vyšlehnout
a chci se zlobit, chci se zlobit! — Chci!
(Dupne nohou; rozzlobeně.)
A kdo to řekl tomu panáčkovi,
že já ho doopravdy nyní chci?
Což nemohla jsem s ním jen zahrávat?
Což nemohla jsem za blázna ho mít?
Vždyť beztoho se málo namáhá,
by sobě získal provždy lásku mou!
Což nepozdravuje mou sousedku,
ač ví, že nemohu ji ani cítit?
Jen pozdravujte, pane, prosím, prosím,
vždyť já to zaporučit nemohu,
však lidem, kteří všechno pozdravujou,
těm já zas věru ani neděkuju!
A nedal ondy nejkrásnější růži
mé přítelkyni? — Ó té falešnice!
Ne — nejsem věru za mák žárliva!
Můj pane, nevím věru na koho,
a kdybych chtěla muže upoutat,
nu — chvála bohu! — dovedu to spíš
než ona! Není věru právě hezčí
než já — jen co se týká koketrije,
bych ovšem musela jí ustoupit,
však u hloupých jen mužských, milý pane!
A líbí-li se vám tak její oči,
jak jste mně ondy směle povídal —
nuž, prosím, prosím — nechci v cestě stát!
A abyste to konečně už zvěděl,
nuž tedy slyšte, pane, — já vás nechci!
(Plačtivě.)
Ne, nechci! — Pravím vám, jen jděte dál!
Jsem přece jako jehně trpěliva,
však trpělivost má už také přešla!

Jen si to s rodiči tam vyjednejte,
až přijde na mne, řeknu krátce: „*Ne!*“
Já o manželství věru nestojím.
To je oč stát! — Vždyť mně nic neschází!
A svatba? — Ta mne věru nepotěší.
Vás by snad potěšila, může být;
však vím, co sobě lidé povídají,
že žena muže těší dvakrát jen:
to po prvé, když v svatebním je šatě,
a po druhé, když je už v rubáši.
Nuž, abych druhým vás snad netěšila,
tož věru lehce, pane, nahlídnete,
že prvním potěšit vás nemohu!
Ach nešťastné my bídné ženštiny,
když tedy jsme se mužům poddaly,
už jich co družky více netěšíme!
Ne, nechci, pane, byste tyranem
se stal snad náhlým mojím svolením!
A jakž bych byla všecka nešťastna,
když byste počal si mne ošklivit!
Já věřím, že byste se přemáhal,
by svět mou tajnou bídu nepoznal,
že byste zdvořilým byl veřejně,
že byste se i stavěl laskavým
a slepí lidé že by říkali:
„Ta šťastná žena, jaký je to muž,
jak zábavný, jak je k ní úslužný,
jak si s ní zahrává, jak vtipkuje,
na rukou nošen být by zasloužil!“
Však doma! — Doma byste zíval jen,
a co jste v zdvořilostech promrhal,
to byste sobě doma nahradil
buď mlčením, buď hrubým hubováním.
Ó hubování! Hádky domácí!
Vy byste zakrátko mne zmořily!
Jak je tak každá žena nešťastná,
že *musí* povzdechy a slzami

vždy muže *nutit*, aby řekl: „Ano!“
A „ano“ musí říkat, to je zřejmé,
vždyť žena obyčejně pravdu má,
a žádá-li cos, žádá rozumně!
Však muž si myslívá: „Vždyť jsem já hlava!“,
a třeba mnohému by nerozuměl,
přec myslí, že už musí odmlouvat,
když něco z jeho hlavy nevyšlo!
Ne — je to směšné, že se manželství
tak vychvaluje, že se povídá:
„Manželství pojí srdce úzce k sobě,
by v lásce, v stálém štěstí prodlela!“
Nu ovšem, že si ruce podají,
když před oltářem spolu předstoupí;
však tak si také ruce podávají
angličtí rozlícení boxovníci,
než počnou na život a na smrt boj,
a ruky stisknutím si slibujou,
že žádný z nich se hněvat nebude,
když druzí poctivě mu vybijou.
Což se snad snáší mír a manželství,
což neznamená každé políbení,
že manželé to odpustí,
když konečně se přece umoří?
Což neznamená každé smíření,
že přijde později zase jiná hádka?
Což není to už ostrou satirou,
že žena jmena svého pozbývá,
a podle muže ji pak překřtějí
tak jako mnohé město podle bitvy,
jež se tam třeba nahodile svedla?
Ach jak mne potěšuje vědomí,
když svoje jmeno takto neproměním,
že nepotřebuju se s mužem rvát!
Mně není třeba jeho ochrany,
což nemohu já sama v světě stát?
Čímpak mne také může muž můj chránit,

bych sama se tím chránit nedovedla?
Aj, jaký rozdíl mezi mnou a mužem?
Snad jeho příkrý, hrubý zevnějšek,
snad jeho tvář, snad jeho hloupý vous?
Můj bože, toť bychom se tuze lehce
též mohly hrdinnými muži stát
a netřeba nám věru více k tomu
než copy kolem tváře uvázat!
A vaše podpora, můj milý pane?
Nu, chvála bohu, té mi netřeba,
mám přece ještě jmění nějaké,
a kdybych neměla, mám ruce své,
a ty mne věru dobře uživí!
Nechť třeba hlad a trpkou nouzi mám,
i s málem se pak ráda spokojím
a budu tak, jak bývají ty ženy,
jimž se tak, pane, vždycky divíte
a o nichž říkáte, že nechápete,
jak jen ty chudé ženy žíti mohou,
když jim dá čtvrtní denně almužnou
mizerný groš, už že se uživí!
Tak budu třeba sama také žít
a budu aspoň vždycky samostatna.
Ach samostatnost, jaké krásné slovo!
Tak sama, sama v širém světě stát,
o přízeň nedbat, lásky nežebrat —
ach sama — sama — jak to divně zní!
(Náhle se zarazí.)
Ach sama — sama — mráz mne probíhá,
stát sama, sama žít a bez přátel
v poslední hodince pak umírat,
a nikdo zde, kdo k smrti poslouží,
a nikdo zde, kdo oči zatlačí,
a nikdo, nikdo, kdo by zaplakal!
Hu, jak mne svírá mráz ten ošklivý, —
ne — nechci přece provždy sama být,
chci kolem sebe lidi milující

a chci je vřele zase milovat.
Jen muže ne! — Nač také muž by byl?
Muž by moh dříve umřít nežli já
a nastal by pak smutek trýznivý,
že bych si třeba oči vyplakala!
Kdo nemá nic, ten nezná aspoň ztráty!
Já umírám už děsnou ouzkostí,
když si jen jako mžikem vzpomenu,
že by můj Karel umřel dřív než já, —
ach Karla ztratit, ne — radš hnedky smrt,
já umru, Karle, věru bez tebe,
ne — já to, Karle, věru nevydržím,
že se tě nyní musím odříci.
(Plačtivě.)
Ach, proč jsi mně to, Karle, učinil!
Jest to tvá odměna za moji lásku,
že nutíš mne, bych se tě odřekla?
Je to tvá věrnost, často slibovaná?
Což jsem to něčím, Karle, zasloužila,
že mnou teď náhle opovrhuješ? —
(Malá přestávka.)
Že opovrhuje? I ty můj bože,
kdožpak mně ošklivé ty věci řek?
Kdožpak mne nutí, bych se odřekla?
Vždyť právě o mne rodiče mé prosí!
Já jsem jim ze strachu jen utekla
a tak se v rozpacích svých pomátla,
že se mně srdce v těle ještě třese
a zde co pravý blázen podivné
si řeči o neštěstí vymýšlím!
Což nechci Karla? — Ty můj bože, chci!
Vždyť bez něj nemohu ni živa být!
A bylo by to moje manželství
s mým milým Karlem věru nešťastné?
Ach bože, bože, což jsem mluvila?
Vždyť manželství jen tenkrát nešťastné
můž býti, když je mocí vnuceno,

však já ho beru jenom z vlastní vůle!
Můž ovšem býti, že i Karel můj
snad bude vládnout chtíti nade mnou, —
nu, ať si vládne, ráda poslouchám,
ať je on hlavou, srdcem budu já,
a když mu srdce dobře poradí,
toť jistě také rád pak uposlechne.
A trvanlivé aby štěstí bylo,
to bude starost moje největší!
Teď ovšem jsem mu kniha pozlacená,
však brzo ztratí se to pozlátko
a bude kniha vbrzku příliš známa.
By pak té knihy stranou neodložil,
až listy její trochu rozečte,
nuž — každou stránku její naplním
pak samým rozumem a dobrotou,
že znovu každou zvláště poután bude.
Ó těš se, Karle, máš mít dobrou ženu,
a moudrá bude! — Jakž by nebyla,
když právě se tak strašně svatby bála?
Čím víc dřív strachu, tím víc moudrosti,
vždyť strach prý moudrosti vždy základ jest!
Však já se na chudáka zamračila,
když z pokoje jsem prve utekla;
snad rozhněval se chudák proto na mne,
můj bože, kdyby tak byl odešel
a rodičů mých o mne nedoprosil,
toť bych teď sama rychle musela
si běžet za ním. —
(Nahlídne klíční děrkou do vedlejšího pokoje — pohnutým hlasem.)
Ó můj dobrý bože,
teď právě rodiče jej žehnají
a šťastný úsměch sídlí v jejich tváři
a blahem jejich dobré oko září!
Ó otcovy vy drahé šediny,
teď také vděčný syn vás líbat bude,

a bude sprovázet vás cestou všude
až do poslední žití hodiny.
Ó upřímné vy oči matčiny,
vy sídlo lásky, sídlo neviny,
vám bude v nás zas nová rozkoš zkvítat;
v nás obraz uzříte své mladosti
a z našich mladých bujných radostí
se budou matce nové věnce splítat.
Vy uzříte, jak nás dva láska pojí,
jak svět nás strastný nikdy nerozdvojí,
jak sdílet budem osudů svých tíže!
(Sklopí hlavu.)
Jakž bychom nesdíleli, když nás víže
tak mocná, neporušitelná páska —
(pozdvihne zase hlavu)
ta nejmocnější páska — věrná láska!
(Utírá si oči — mírným tónem.)
Však — mně se zdá — že trochu slz se shluklo —
(náhle živě)
já musím k nim, sic by mně srdce puklo!

(Odkvapí.)

FRANCESCA DI RIMINI

Tragédie o třech jednáních

Francesca di Rimini nepotkala se při svém provozování s oním výsledkem, jaký ovšem každý spisovatel, je-li sobě jen poněkud vědom své úlohy a nepíše-li vůbec nazdařbůh, s jistotou očekává.

Časopisy obdivovaly se naivnostem v kusu obsaženým a vytýkaly je trpce spisovateli, kterého byly za provozování dřívějších dramatických pokusů, jednoaktových to veseloher, právě snad pro úplnou nenaivnost jeho dosti chválily. Abych na nějaký příklad poukázal, uvádím zde referát Pražských novin, který v čísle 16 letošního roku skutečně poklesky některé uvedl, v nichž se jeví „naivnost podivuhodná“. Kdyby byly poklesky, referátem tím vytknuté, skutečně vinou spisovatelovou, nezbývalo by tomuto, než aby buď po druhé pozorněji pracoval, buď při nedostatečných silách svých vší další práce se vzdal. Na štěstí však nebyly naivní ty poklesky vinou mou, nýbrž buďto vinou provozování nebo nedopatření ze strany pana referenta. O poklescích na jevišti samém učiněných přesvědčil jsem snadným způsobem téhož pana referenta okamžitým předložením knihy, kterou jsem byl před provozováním režii zadal a v níž o poklescích „některých“ mně vytknutých ani památky. Touž cestou nabyto přesvědčení, že postup děje panem referentem při druhém jednání zcela opačně vypravován byl, jakýmžto nepravým vypravováním opětný poklesek lehko se našel. Jsem povděčen za to, že i pan referent i slovutná redakcí Pražských novin hned v čísle 18 ku vadě této slušně poukázali.

Nechci zde ani k tomu poukázati, že jsem se při sepsání truchlohry *Francesca di Rimini* zcela samostatným principem řídil, vyhýbaje se všem běžným divadelním efektům, kde se přirozeným způsobem z děje samy nevyvinuly, aniž k tomu, že

provozování mne co spisovatele, jenž požadavky svého díla nejlépe zná a poklesky učiněné nejspíše cítí, neuspokojilo, ponechávámť vše ještě dalšímu rozhodnutí ve veřejnosti.

Konečně musím ještě příteli svému, umělci panu Šimanovskému, jenž vždy poctivě se snaží a i tenkráte intencím mým (v úloze Gianciotta) skoro jediný zcela odpovídal, veřejně díky své vysloviti.

V Litomyšli 25. ledna 1860

OSOBY

MALATESTA DI RIMINI
GIANCIOTTO } jeho synové
PAOLO }
GUIDO DA POLENTA, pán na Ravenně
FRANCESCA, jeho dcera
CAMPAGNI, učitel Gianciottův
CERCHI, měšťan florentinský
FILIPPO }
MATEO } sluhové Malatestovi
ANTONIO }
BEATRICE, služka Malatestova
ALDRUDA, služka Francesčina

Četné služebnictvo obojího pohlaví

Děj se rozvinuje na Rimini z počátku 14. století.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

Světnice ve středověkém, italském slohu s jednoduchým a skrovným nářadím. V pozadí dvéře, v pravé stěně zavřené okno. V levém popředí stůl s kněhami a rukopisy. V levém pozadí skříň s vycpanými zvířaty; na ní lebky a chemické nářadí.

VÝSTUP PRVNÍ

GIANCIOTTO *stojí u okna a drží malý obrázek v rukou.*

GIANCIOTTO: Ne — ne! Tolik vznešené krásy nemůže v jedné tváři býti spojeno! Jakž může příroda jedinému tvoru všechnu svou lásku v líce vepsat — *(s trpkým tónem)* nu ovšem, může to být, když sobě příroda dovolí vytvořit zase vzory ohyzdnosti, rozrýt tváře ku strašné škaredosti, stvořit člověka, jenž v každém ošklivost budí, svou tváří už jiným k posměchu slouží — *(pokročí v nejvyšší rozhořčenosti)* stvořit *mne*! *(Po krátkém pomlčení.)* A přece — přece obrazu tomu mimovolně víc a více věřím a přece vždy pevněji se ve mně budí přesvědčení, že se to pravda krásy vtělila, aby mne nebohého o rozum připravila! Od slunce východu stojím zde nepohnutě, dívám se na ty andělské tahy a stále se ve mně zmáhá jakýs podivný cit, který jsem posud nikdy nebyl pocítil, a je mně chvilkou, jako bych se modlit, chvilkou plakat a chvilkou zase čarovný ten obraz do umdlení líbat měl. Je-li tento cit ta láska, o které jsem vždy jen zevzdálí slýchal, vím také nyní, kam proud mé lásky spěje. Ó černé, tmavé oči, vy bájně hluboké jezero, má láska proudem v lůno vaše klesá! — Jakž mohl malíř, není-li obraz toliko plodem nanejvýš rozbujněné fantasie, jakž mohl domalovat a nezemřít dříve

něhou a láskou!? Ó kde ty prodléváš, andělská Francesko, tam musí i příroda býti krásnější, tam by mělo věčné jaro kvést, slunce nikdy nezacházet — a já — já bych měl vedle tebe — já — Gianciotto — ten zkřivený, lysý, ohyzdný Gianciotto bych se měl tvým průvodcem, tvým manželem stát? Já bych měl líbat ošklivými ústy tvoje krásné rty, já bych — ó bože, bože, proč jsi mne stvořil tak bídného! *(Přechází v rozčilení; po krátkém mlčení trpce.)* Kdož ji ale nutil, aby mne zvolila? Neposlal jsem i já jí svou podobiznu ještě dříve než ona mně svou? Nestřežil jsem malíře, aby krásy nedával, kde není? V celé své ošklivosti chtěl jsem před ni předstoupit, a než jsem podobiznu odeslal, sám jsem ještě štětcem ošklivosti sobě tajně přidal. Já nechtěl a nechtěl se o ni ucházet, nechtěl žebrat o lásku — proto, že jsem se bál výsměchu; chtěl jsem nenávist vzbudit, a přece mne zvolila — *(náhle mírným, něžným tónem)* a nyní bych snad zemřel, kdyby mne zase odstrčila! Ano, krásná Francesca zvolila mrzáka Gianciotta a miluje prý mne nyní už, kdežto jsme se posud ani nespatřili! *(Vezme list se stolu.)* Ó bratře můj, jediným slovem proměnil jsi mrtvou loutku v člověka! *(Čte.)* „Podobiznu tvou jsem odevzdal Francesce. Před oltářem zasnoubil jsem se s ní na tvé jmeno. Posílá ti podobiznu svou; seznáš, jaký vzácný klenot jsi vydobyl, ač malíř přirozených vnad svým štětcem nedostihnul. Zítra už dojedeme na Rimini. Budeš šťasten, bratře!“ — Ano, bratře, budu šťasten! V několika hodinách obejmu Francesku a nazvu ji svojí. Chci nyní už věřit ve své štěstí! Proč by se nespojila Francesca s Gianciottem, proč by příroda nenapravila, čím se na mně prohřešila, a nepozdvihla mne z prachu, v jakém jsem posud ležel? Ano, chci věřit, chci být šťasten, chci nyní právě tak milovat, jak jsem dříve nenáviděl. Srdce mé, neláskou skorem až zakrnělé, nyní smíš zase milovat! Miluj sama sebe, miluj celý svět — *(Rozevře rychle okno a dívá se v pohnutí chvíli ven.)* Ó krásný, krásný světe můj, vždyť pro květy tě ani nevidím! — Moje prsa dýchají plným douškem vůni jarní, moje ucho naslouchá s dětinskou radostí zpěvu ptáčete —

dříve jsem ani neviděl, necítil a neslyšel, že je jaro zde. Jak rychle mění se člověk! Včera ještě má mysl zasmušilá a uzavřená a dnes rozkvítá náhle, jako ta růže přes noc rozkvěte!

VÝSTUP DRUHÝ

Campagni. Gianciotto.

Campagni *(vejde a přistoupí až k Gianciottovi, aniž by ho tento zpozoroval)*: Gianciotto! — On mne neslyší! Nešťastný hoch si zoufá, že se musil zasnoubit, a myslí, že mu to ve vědeckém jeho snažení překážeti bude. — Gianciotto! *(Položí mu ruku na rámě.)*

Gianciotto *(ohlídne se a sklesne mu na prsa)*: Učiteli můj!

Campagni: Francesca se už blíží k Rimini, musíš se připravit! Ale synu můj, tys rozpálen jako uhel! Bledost tvých tváří zmizela a červenáš se jako dítě!

Gianciotto: Neslyšel jsi nikdy o tom, že má každá květina dobu své lásky, ve které rozkvítá a v nejohnivější barvy se rozpaluje? I já nyní květu — mámť dobu své lásky!

Campagni: Což miluješ skutečně? Ne — ty žertuješ, abys svou bolest zakryl! Jak bys mohl ty milovat!

Gianciotto: Myslíš i ty, že jsem příliš bídného zevnějšku k tomu?

Campagni: Mluvíš tak, jako by se nikdy posud nebyla věda tvou učitelkou stala a jako bys nebyl, vzdálen všech malicherností, kteréž jiné obyčejné lidi tíží, vyšším snahám se obětoval! Tvá řeč není řečí mudrcovou!

Gianciotto: Což může člověk zamilovaný zůstat mudrcem?

Campagni: Škoda že ti nemohu z vlastní zkušenosti odpovědít! Vlastně není škody, špatně jsem se vyjádřil — ne, mně moje vědy více daly, než láska poskytnout může. Doufal jsem, že i tebe povznesu nad obor obyčejných lidí, že i tebe učiním neschopna slabostí a náruživostí lidských, a doufám to i nyní, jelikož vím, že celý tvůj sňatek se proti tvé vůli uzavřel —

Gianciotto: Může být, že dříve proti vůli, nyní ale —

CAMPAGNI: I nyní, synu můj; klameš se jen, myslíš-li, že miluješ. Znám tě líp, než ty sama sebe znáš. Otec chtěl tvé zasnoubení s Franceskou a ty se přemlouváš, že ji miluješ. Brzy však se zase navrátíš ku svým studiím; jsem o tom přesvědčen. Žádný učitel nelituje vědomostí, kteréž svému žáku sdělil; i já jich nelituju, kdybych i takého přesvědčení o tobě neměl, jaké jsem právě vyslovil.

GIANCIOTTO: Nač chtít věkověčně původ věcí zkoumat? Nač se pouštět na záhady? Nevíme dosti, víme-li, že všechny ty věci jsou zde? Nemůžeme se už potěšit, že je vidíme a cítíme?

CAMPAGNI: Gianciotto, jak to mluvíš? Kde je moudrost, kterou jsem —

GIANCIOTTO: Prosím tě, Campagni, přestaň s tou moudrostí! Kde nyní má moudrost je? Pozři na tento obraz! Jen jednou pohleděl jsem na ty velké černé oči a potácím se už jako vínem zpilý, jen jednou jsem obraz polibil a mohu verše skládat tak ohnivé, že podobných žádný Provensál nedovede!

CAMPAGNI: Jest to ovoce mé práce?

GIANCIOTTO: Po třicet let jsi mne vychovával a cvičil a za třicet let jsem se nedozvěděl ani, že mohu milovat!

CAMPAGNI: Po třicet let pomáhal jsi mně při mých zkoumáních a doufám posud pevně, že co duch můj vytěží, na tvého ducha dědictvím přenese. Chtěl bys mne zůstavit osamělého u drahých pergamenů, které i tvým blahem bývaly?

GIANCIOTTO *(ukazuje z okna ven)*: Zde ve kněhovně jara chci kníhu probrat po knize a věř mně, cítím to nyní, že každý listeček se mně stane pergamenem plným moudrosti, a kdykoli k růži přivoním, že naplněn budu duchem vše krásné pronikajícím.

CAMPAGNI: Tam nenalezneš pravdy, synu, v přírodě jí nenalezneš! Krásna je ovšem z jara matka země, mění se ale každodenně a podobně se mění její květy a její lidé. Krásna je snad i tvá nevěsta nyní; její krása tělesní ale zahyne a duševní krásy nemá snad ani. Ó nepoddávej se, synu,

smyslům svým, modli se, posti a bičuj se, abys ušel zlému, jemuž již již do náruči klesáš.

GIANCIOTTO: Zlému? Cítím příliš dobře, že mne láska nyní už lepším činí, než jakým jsem dříve byl, a že má láska bude vznešenou modlitbou. Patř na tyto ebenové, jak noc černé, dlouhé vlasy — nuže, těmi se chci ode dneška bičovat! Patř na ty oči — jakmile se jich spustím, nastane mně nejkrutější půst!

CAMPAGNI: Stáváš se dítětem!

GIANCIOTTO: Učinila-li mne láska dětinského, zajisté mne zase povznese a poskytne mně to, co mně posud scházelo, poskytne mně mužství.

CAMPAGNI: Neseznal jsem nikdy, co jest to pohlavní láska; přemýšlel jsem ale i o ní dosti a nahlížím, že nikdy nemůže pravé spásy poskytnout. Ne, v lásku nemám pražádné důvěry!

GIANCIOTTO: Ó pak jsi chudší nežli každý žebrák!

VÝSTUP TŘETÍ

FILIPPO. BEATRICE. PŘEDEŠLÍ.

FILIPPO *(mezi dveřmi maje za sebou Beatrici)*: Dobré jitro, vzácný a šlechetný — *(Zpozoruje Campagniho a chce rychle zase ustoupit.)*

BEATRICE *(zadrží ho)*: Kampak už zase? Vidíš, nepravila jsem, že to se mnou dobře nemyslíš?

FILIPPO *(tajně)*: I ten Campagni —

GIANCIOTTO: Čeho sobě přeješ, drahý Filippo? A co chceš ty — Campagni, jak se jmenuje to děvče? Myslím, že jsem ji v domě už viděl.

CAMPAGNI *(mrzutě)*: Neznám jmena ani jediné ženštiny z celého domu. Co je mně po nich!

BEATRICE *(tajeně)*: Nu mluv tedy a nestůj zde, jako bys nevěděl, co chceš! Kdo přestoupil jeden práh, přestoupí snadně tisíc.

FILIPPO *(v rozpacích)*: Vzácný pane, to děvče se jmenuje Beatrice.

GIANCIOTTO: Nu a co chce ta Beatrice?
FILIPPO: Mluv tedy, co vlastně chceš!
BEATRICE: Jak? Já mám mluvit, když ty o mne poprosit chceš?
FILIPPO: Ano, pane, to děvče chce o mne poprosit.
BEATRICE: Jak? Já že chci o tebe poprosit? Vidíte, pánové, nažebronil se mne ten Filippo až dost, abych mu řekla, mám-li ho skutečně ráda; pak mne zase prosil, kde mne potkal, aby vás směl konečně o dovolení ku sňatku poprosit, a sotva jsem svolila, tratí jaksi chuť, jako by byl blázny se mnou tropil —
FILIPPO: To není pravda!
BEATRICE: Nevytrhuj mne! Nevíš ani, jak se před pány mluví. Když jsi netropil blázny, tedy dostals náhle nějaký tak hloupý strach, že by se ti každý vysmát měl. Přinutila jsem ho konečně dnes, aby se mnou sem došel. Povídala jsem mu, že mladý náš pán nám dovolení neodepře, když sám dnes svou nevěstu obdrží, — svolil, a sotva sem vejdeme, chce zase utéci!
CAMPAGNI: Což i ty, můj Filippo? A což nechtěls věnovat se klášternímu životu?
FILIPPO *(v rozpacích)*: To jen, důstojný pane, pokud jsem nevěděl, že mne Beatrice opravdu chce!
GIANCIOTTO: Campagni, tvoji pergamenoví lidé náhle počínají oživovat! I ovšem, děti, že máte moje povolení, a dám vám věno, že vás zajisté potěší. Milujete se opravdu vřele?
BEATRICE: No mluv! Ten člověk myslí, že je ženění hanba!
GIANCIOTTO: Což jsi náhle vystřízlivěl, Filippo?
FILIPPO: I bůh zachraň! Já bych po hlavě chodil, jakou mám radost!
GIANCIOTTO: To by bylo velmi hloupé!
FILIPPO: Kdožpak může být v lásce moudrým!
GIANCIOTTO: Nepravil jsem, Campagni, totéž dříve?
CAMPAGNI: Vidím, že tě to těší, když se sprostým lidem se srovnáváš!
GIANCIOTTO: Nedbejte toho, co praví můj rozhorlený Campagni. On je přece dobrý a vám nakloněn. Nevíte ani,

jak jste mou radost svou prosbou zvýšili. Ano, chci se o váš blahobyt starat. Jděte a připravujte si vše, čeho potřebujete; podívání na vaše blaho bude mezi prvními dary, jež své nevěstě věnuju. Buď šťasten, Filippo *(tiskne mu ruku)*, buď blažena, Beatrice! *(Objímá ji.)*

FILIPPO *(pro sebe)*: Jak? Ona se nechá líbat? I ty —

BEATRICE: Nu poděkuj se, Filippo!

FILIPPO *(poloplačtivě)*: Poděkuj se dříve ty! *(Počne sobě s Beatricí potichu rozkládat.)*

CAMPAGNI: Ta láska je přece krásna, Gianciotto! Neslyšíš je, jak jsou svorni?

VÝSTUP ČTVRTÝ

ANTONIO. PŘEDEŠLÍ.

ANTONIO: Od pana otce list. *(Podává Gianciottovi list.)* Pan bratr dojíždí už ku hradu.

CAMPAGNI *(s úsměškem)*: Píše ti otec, abys se vyšperkoval?

GIANCIOTTO: Nechtěls mně tím ublížit, co jsi řekl, vím to; rač ale svou trpkost potlačit, abys mně první sladké chvíle mého života nepokazil. Mýlíš se velmi, já se nechci strojit; předstoupím tak před ni, jak bývám ve všední čas, — znáť mne už, jakým jsem, a strojením mohl bych se stát ještě směšným. Co otec píše, přečteme spolu na cestě, neboť bude líp, půjdeme-li hned do hostinské síně, kde Francesku přivítat máme. Tvou ruku, starče! Mladý Gianciotto třese se jako na smrt nemocný! *(Odchází s Campagnim a Antoniem.)*

BEATRICE: Zbláznil jsi se? — Nu proč neodpovídáš?

FILIPPO: Už mám zase zdravý rozum; neodpovím ti ale přece, a to jednoduše proto, že nechci! *(Jde ku dveřům.)*

BEATRICE: Filippo, ženichu můj, hlupáku! Počkej přec, drahoušku! *(Zadrží ho.)*

FILIPPO: Ne a ne, já nechci ničeho více o tobě slyšet.

BEATRICE: Ty mne musíš slyšet! Což mohu já za to, že mne mladý pán obejmul? Podej mně ruku, Filippo!

FILIPPO *(vyškubne se jí a pokročí kupředu)*: Je tak škaredý,

že by se mléko srazilo, kdyby do něho nahlednul, a že by sedláci proti mračnům zvonili, kdyby z nebe koukal, — a ona se nechá od něho obejmout! Já jsem se naprosil o první hubičku jako žebrák o palác a on ji smí obejmout, aniž by se zeptal!

BEATRICE: Ale, Filippo!

FILIPPO *(stále odvrácen):* Inu ovšem, pán je pán a já jsem chudý služebník, který si hubičky zaplatit nemůže!

BEATRICE: Tys hanebník, že tak mluvit můžeš!

FILIPPO: Do mne vjela náhle taková nenávist proti pánům —

BEATRICE: Ne, toho snížení jsem se nenadála! Dobře tedy, my jsme zase rozvedeni! *(Odchází pomálu.)*

FILIPPO *(nepozoruje jejího odchodu):* Chránil jsem si ji jako svou zřitelnici a ona se mně takto odměňuje! Ne, já bych se litostí rozplakal! Vidíš, Beatrice, já tě miluju víc, než jsem svou matku milovával! Slib mně, děvče — *(Obrátí se a zahlídne ještě odcházející.)* Beatrice, kampak jdeš? Počkej přece, děvče, co ti to napadá. Jakžpak mne můžeš teď opustit, když jsme se stali ženichem a nevěstou! Beatrice, zatrolené děvče! Beatrice! *(Kvapí za ní.)*

PROMĚNA

Gotická, bohatě ozdobená síň. Pozadí je o několik stupňů výše a sloupením od popředí odděleno.

VÝSTUP PÁTÝ

FILIPPO *a* BEATRICE *vyjdou levou stranou.* BEATRICE *jde mlčky a pomalu přes jeviště ku pozadí,* FILIPPO *běží hned po pravé, hned po levé její straně.*

FILIPPO: Prosím tě, zlatoušku, promluv přece; vždyť je to tak nepřirozené, když ženská mlčí! Prosím tě pro všechno, vyhubuj mně, udělej mně jen dost malé kázaníčko — prosím tě, hubuj! To není hezké od tebe, Beatrice, že jsi tak

zatvrzelá! Dej pozor, abys nebyla potrestána a neoněměla vskutku! Viď, že mne vyhubuješ za mou zlost a že budeš pak zase smířena?! *(Odcházejí pozadím.)*

VÝSTUP ŠESTÝ

MALATESTA DI RIMINI. GUIDO DA POLENTA.
Vyjdou pravou stranou.

GUIDO DA POLENTA: Je pravda, příteli, že jsi ve svatební smlouvě Gianciotta co svého staršího syna obmyslil; nač jsi ale obmezoval svůj dar takovými malichernostmi?

MALATESTA: Žádný otec nemá synu tolik dáti, aby ho syn více nepotřeboval aneb ničeho více od něho nedoufal! To jsou ostatně vedlejší věci a rád bych v nich povolil, kdyby hlavní věc mne už ouzkostí naplňovati nemusila!

GUIDO DA POLENTA: Jaké ale ouzkosti? K upevnění našeho míru usnesli jsme se, že tvého syna, to se rozumí, dle práva že staršího, zasnoubíme s mou dcerou Franceskou. Dcera má musí poslechnout, ať velím cokoli; báli jsme se ale přece, že by se vzpouzela — neboť Francesca je mlada a krásna a Gianciotto — nepravím ti nic nového — až k protivnosti ohyzdný. Radil jsem tedy, abys poslal druhého syna svého, Paola, jenž je opravdu krásným mužem, s mým důvěrníkem ku Francesce na Ravennu a aby se Paolo stavěl, jako by byl sám Gianciottem. Francesca svolila a Paolo se s ní oddal na jmeno svého bratra. Věc je zcela jednoduchá a nemohli jsme ani jinak jednat. Bojíš se snad, že Francesca se nyní ještě vzpouzet může? Guido da Polenta jest její otec, zná svá práva a dovede své dítě přinutit!

MALATESTA: Bojím se o Gianciotta!

GUIDO DA POLENTA: Tys v tom velice pochybil, že jsi Gianciotta v náš plán hned zpočátku nezasvětil!

MALATESTA: Nikdy by byl nepřivolil, aby nevěstu klamem získal. Víš dobře, co učinil se svou podobiznou. Chudák nevěděl, že celá ta věc jest jenom nastražená komedie

a že se podobizna ani do jejích rukou nedostane! Přidal ještě sám ošklivosti své podobizně, aby se jí znechutil. Já plakal nad jeho lstí!

GUIDO DA POLENTA: A ještě nyní jsi mu ničeho nesvěřil? To je přílišná slabost a přílišná neprozřetelnost!

MALATESTA: I sdělil jsem mu to právě před čtvrthodinou.

GUIDO DA POLENTA: Nu a jak se chová?

MALATESTA: Nevím! Bál jsem se s ním o tom ústně promluvit a poslal jsem mu list. Třesu se na celém těle očekáváním, jak zprávu přijmul. Bojím se, že zahanben před ním státi budu, a přece musím vzdor svému nesmírnému strachu nyní ještě malicherné věci pořádat; sbohem, bratře! Jdu, abych Francesku uvítal. Na šťastné shledání! *(Vyjde pozadím.)*

GUIDO DA POLENTA: Bloude starý! Bát se svých vlastních dětí!

VÝSTUP SEDMÝ

GUIDO DA POLENTA. GUIDO CERCHI *v cestovnickém obleku a* ANTONIO *vejdou pravou stranou.*

ANTONIO: Zde jest pán z Polenty.

CERCHI: Dobře — jdi!

ANTONIO *(odejde)*.

GUIDO DA POLENTA: Jak? Vy zde na Rimini, Cerchi? Cožpak vás sem přivedlo? Chcete užít také svatebních slavností?

CERCHI *(pokročí kupředu)*: Přicházím, abych se zeptal, jaké služby vám nyní zase proukázat mám. Slyšel jsem na Ravenně o sňatku vaší dcery, a poněvadž jsem hned soudil, že v tom nějaká lest naproti Riminským vězí, sledoval jsem Francesku a pospíšil nyní napřed, abyste mně všechno sdělil.

GUIDO DA POLENTA: Žádná lest, a služeb vašich, drahý Cerchi, také nemám více zapotřebí. Uzavřel jsem mír s Riminskými a sňatek jest míru potvrzení.

CERCHI: To je zráda!

GUIDO DA POLENTA *(chladně)*: Zráda? A koho jsem zradil?

CERCHI: Mne! Kdož vám pomáhal po čas celé války s Ri-

minskými, ne-li já? Kdo vás podporoval svými penězi, abyste mohl vždy v pravý čas lidi ozbrojit, ne-li já? A vy nyní beze mne uzavíráte mír?

GUIDO DA POLENTA: Nu a co má dále býti?

CERCHI: Co má dále býti, pane? Vy mne líčenou svou chladností věru nezklamete! Nesliboval jste mně, že po dobytém vítězství Rimini obdržím?

GUIDO DA POLENTA: Rukávy nosíš krátké, Cerchi, ruce z nich ale daleko sahají!

CERCHI: Kde je má odměna?

GUIDO DA POLENTA: Nízký kupčíku! Jsi už tím odměněn, že jsi šlechticovi pomáhat směl!

CERCHI: Šlechticovi věrolomné povahy!

GUIDO DA POLENTA: Tak prohnaný člověk a nevíš, že nemáš nikdy hrubým být, když někdo svého slibu nesplní. Vzbudíš sice nenávist, a vzbudíš-li i mou, nevím, jak to dopadne; ostatní lidé tě už beztoho všichni nenávidí!

CERCHI: A což já vás nebo někoho jiného z těch lidí návidím? — Nemyslete, hrdý pane, že nevím, jaké lsti jste naproti svému vlastnímu dítěti užil; vaše dcera se vám pomstí, jako já se vám pomstím! Chci teď právě tak proti vám bojovat, jako jsem posud pro vás bojoval!

GUIDO DA POLENTA *(posměšně)*: A to snad prakem své moudrosti a kamenem své síly, milý Cerchi?

CERCHI: Spojím se s Riminskými!

GUIDO DA POLENTA: Neznáš pořekadla: Kdo všem je k službám, tomu růže moudrosti nevykvetla?

CERCHI: Ó však já i vás dovedu ztrestat!

GUIDO DA POLENTA *(s nejvyšším opovržením)*: Pse! *(Odstoupí pyšně na druhou stranu.)*

CERCHI: Pse? Mne psem nazvat? *(Tajemným hlasem.)* Ten pes ale dovede jedu přidat ku ostří svých zubů! Patří mně to, proč jsem lízal tak dlouho prach u jeho nohou! Proč jsem se s ním nepostavil hned narovno! — — Však nyní jsem se překvapil! Tak by to nešlo! — Vzpamatuj se, Cerchi, a odpusť vždycky nepříteli, když se nemůžeš hned mstít; je-li ti však pomsta možna, nechtěj nikdy odpustit!

VÝSTUP OSMÝ

PŘEDEŠLÍ. GIANCIOTTO *a* CAMPAGNI *levou stranou.* MALATESTA *pozadím. Za tímto řada skvostně oblečených sluhů a zbrojnošů, již vesměs za sloupením státi zůstanou. Veselá hudba počne zdaleka zaznívat a je chvilkami až po konec jednání slyšna. Pozadí za sloupením se vždy víc a více plní.*

GIANCIOTTO: Pojď rychle, Campagni! Hrajou už mou pohřební hudbu a přišel bych snad ku vlastnímu pohřbu pozdě!

CAMPAGNI: Máš horečku, Gianciotto! Připravím nějaký lék pro tebe, sečkej chvilku! *(Odejde.)*

GIANCIOTTO *(nepozoruje jeho odchodu):* Lék pro smrt připravili už otec a bratr; lepšího nenajdeš, než oni volili! Vezmi jen potupu a smíchej ji se špatností, dej mně to, abych nevěděl, a lék pomůže. — Mluv, Campagni, prosím tě, mluv něco, abych neslyšel jen sama sebe. Mám tak protivný, tak skuhravý hlas a nevěsta bude myslit, že to vrány z věže krákorají na přivítání.

MALATESTA: Gianciotto!

GIANCIOTTO: Aj ty umíš ještě mluvit, otče? Myslil jsem, že už jen konáš a rozkazy své písemně rozesíláš!

MALATESTA: Jsi už připraven, synu?

GIANCIOTTO: Ovšem, ovšem! Mám svatební řeč na papíře *(vyndá otcův list)*, otec mně ji složil a poslal čtvrthodinu před přijetím nevěsty. Ta řeč je tak důmyslna a opravdova, že Francesku zajisté o mé poctivosti a o jejím neštěstí přesvědčí a nejspíše také jí nějakou tu slzičku vynutí.

CERCHI *(pro sebe):* Ten Gianciotto zdá se být zde jediný poctivým. Nuže může být první mou loutkou.

MALATESTA: Synu, drahé dítě mé, vzpamatuj se!

GIANCIOTTO: Prosím, řekni, s jakým právem jsi mne vytrhl z mého klidu, abys mne do proudu postavil, v němž utonout musím!

MALATESTA: Vždyť se to ale stalo všechno pro tebe, synu! Vzdor všemu získáš sobě zajisté Francesčinu lásku a budeš šťasten. Francesca je dobra a dovede tě ocenit!

GIANCIOTTO: Ne, ne, otče! Není možno, sám to nyní zase cítím, že mne Francesca, i kdybychom ji nebyli tak hanebně oklamali, milovat nemůže. Já bloud, že jsem jen na chvilku zapomněl, čím jsem!

GUIDO DA POLENTA: Ty odpustíš, Gianciotto, vysměju-li se ti! Posud jsem neviděl ni jediného muže, který by pochyboval o svém vítězství u ženských. Kdo se směle o ně pokusí, kdo vydrží až ku konci, zvítězí! Znám i tvé dobré vlastnosti i svou dceru Francesku příliš dobře, než abych pochyboval, že šťasten býti musíš.

GIANCIOTTO: Prosím tě pro všechno, nebuď novou naději ve mně. Posud jsem zakusil teprve předtuchu jejího zklamání a ta předtucha už by mne byla málem zlomila!

GUIDO DA POLENTA: Nebudím ničeho, o čem přesvědčen nejsem, že to ve skutečnosti obstojí. *(Hudba zazní mocněji.)* Nyní však, zeti drahý, přijmi a přivítej nevěstu! Francesca přichází.

GIANCIOTTO: Mne opouštějí smysly, otče. Nevím, přetrpím-li to. *(Podpírá se o Malatestu.)*

VÝSTUP DEVÁTÝ

PŘEDEŠLÍ. PAOLO, *hned po něm* FRANCESCA *pozadím, za nimi zase nové služebnictvo obojího pohlaví.*

PAOLO *(běží rychle kupředu a se stupňů dolů):* Bohudíky, že jsem zde! Déle bych toho nevydržel!

FRANCESCA *(zůstane na stupních u sloupení stát):* Zaručujete se svou ctí, Paolo, že je všechno tak, jak jste pravil?

PAOLO: Ano, Francesko, bohu—, ne, to nesmím říci, že bohužel!

FRANCESCA: Dobře! *(Sestoupí rychle.)* Otče, žádám, abyste se ospravedlnil!

GUIDO DA POLENTA: Vítám tě, Francesko! *(K Gianciottovi.)* Přistup nyní k ní! Rychle — rychle!

GIANCIOTTO *(sebere se jako ze snů, potácí se o několik kroků kupředu a volá prosebným hlasem):* Francesko!

FRANCESCA: Posíláte svého dvorního blázna, aby mne uvítal? Kdo je ten, jenž tak směle ke mně přistupuje?

GUIDO DA POLENTA: Tvůj osud! Pozdrav v něm svého muže, Francesko!

FRANCESCA: Tato ohava mým mužem? Ne, ta jím nebude nikdy! To přísahám! *(Odvrátí se hrdě.) — (Gianciotto sklesne v mdlobách na zem. Malatesta a Guido da Polenta běží k němu. Paolo se blíží k Francesce.)*

CERCHI *(pro sebe):* Nepřátelé jsou už v srdce raněni — boj s nimi nebude dlouhý.

Opona spadne.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Velká síň v přízemí bez nářadí, v pozadí opět sloupy. V pravé i levé stěně okna vedoucí do zahrady; taktéž po obou stranách dvéře.

VÝSTUP PRVNÍ

FILIPPO, ANTONIO, MATEO *vystupujou levou stranou.*

MATEO: Ne, ne! Toho neštěstí jsem se nenadál! Svrchovaný bože, proč trestáš tak náš dům! Ten nešťastný mladý pán má pěknou svatbu, odbude ji zajisté bez vejskání! Věř mně, Filippo, že mně hlava zešediví starostí!

FILIPPO: I ať se starají páni sami! My děláme svou práci a jim přenecháme starosti.

MATEO: Jaká je to řeč, kdyby tě někdo slyšel, Filippo! Mne to ovšem v tobě nezmýlí. Znám tě co dobrého hocha a vím, že to tak nemyslíš. Jsi proto nevrlý, že nemůžeš při neštěstí pomoci! Lituješ Gianciotta jako my!

FILIPPO: I bůh zachraň! Kdo nikdy lásky nezískal, nemůže nikdy politování očekávat!

MATEO: Slyšíš-li pak, Antonio, jak se rouhá? Já plakal při dnešním výjevu a ty zajisté také —

ANTONIO: Já jsem se díval na šaty těch cizích pánů a služebníků a toho, co se takto dělo, jsem sobě skoro ani nepovšimnul!

MATEO: Je to vaše vděčnost, kterou —

FILIPPO: Co vděčnost? Nač vděčnost? Nenahlížel bych, proč bych vděčným býti měl! Dávají mně něco zdarma?

MATEO: Což vás pán neživí, nešatí, ne —

FILIPPO: Toť bych mohl také říci, že šatím jeho! My slu-

žebníci jsme jeho nádherným šatem, v nějž se obléká, když svou urozenost a své bohatství na odiv stavět chce. Čím krásnější šaty nám dává, tím krásněji vlastně sama sebe oblíká! Ty už jsi našeho pána dost dlouho takto šatil, Mateo; brzy už budeš obnošeným kabátem a odhodí tě, starý blázne!

ANTONIO: Vida, kde jen ten Filippo to všechno vzal.

MATEO: A proto bych měl pána svého nenávidět a jeho rozkazů neposlouchat?

FILIPPO: Poslouchat! Poslouchat! Ve všem být otrokem cizí vůle! — A poslouchej nejlíp, neuděláš přece nic po vůli. Stojíš-li, řekne se ti, že jsi líným, spěcháš-li, že jsi bláznem, nevykonáš-li příkazu, nejsi k potřebě, vykonáš-li, jsi oslem proto, že se pán zatím jinak rozmyslil! A panským choutkám máš vždy a všudy vyhovět, třeba by se tobě příčily a srdce ti rozrývaly!

MATEO: Inu proto jsou páni pány a služebníci —

FILIPPO: — oslové! Ano! Ve mně už při slově pán všechno kypí! Ještě kdyby s námi zacházeli jako se sobě rovnými, tak ale —

ANTONIO: Jde sem ten cizinec, jenž přijel před nevěstou. Slyšel jsem, jak asi před hodinou Guido z Polenty o něm mnoho nehezkého našemu pánovi vypravoval.

MATEO: Pojďme raději z cesty. Pojď, Filippo!

FILIPPO *(udělá několik kroků, zastaví se však náhle)*: Nevěděl bych, proč bych se měl vždy pánům vyhýbat! Ani se nehnu!

ANTONIO *(odcházeje s Mateem)*: Dnes už má druhý šat na sobě. První byl drahý a tento je — *(Ostatní se více neslyší.)*

FILIPPO: Já sám sobě nerozumím! Náhle vjela do mne taková zášť proti všemu panskému, že mním se být stokrát lepší než všickni páni na světě.

VÝSTUP DRUHÝ

FILIPPO. CERCHI *přichází skvostně oblečen z pravé strany.*

CERCHI: Bůh tě žehnej, milý příteli, nevíš, kde bych rytíře Gianciotta naleznul?

FILIPPO *(s hlubokou poklonou):* Nevím, pane rytíři! *(Pro sebe.)* Já bych se tloukl! Sotva se s některým pánem sejdu, už se mně mimovolně záda kornoutí.

CERCHI: Mýlíš se, drahý příteli. Já nejsem rytířem, jsem jen obyčejným kupcem — člověkem nízké třídy jako ty. Nechci sobě ani výše zahrát, než smím, a mohu konečně věru říci, že jsem na svůj stav pyšným. Neznám tě posud, příteli, — jak se jmenuješ?

FILIPPO: Filippo.

CERCHI: Nu vidíš, milý Filippo, neznám tě sice posud, myslím ale, že máš co člověk právě takovou cenu jako kterýkoli urozený.

FILIPPO: Inu ano! *(Pro sebe.)* Jak dobrý to člověk.

CERCHI: Často se drahokam zasadí do olova a často bývá v selských prsou lepší srdce než v urozených panských. Ovšem že je i mezi pány mnoho dobrých a šlechetných lidí — tak na příklad pan Guido z Polenty patří mezi nejšlechetnější, jaké jsem kdy seznal.

FILIPPO *(pro sebe):* On chválí pana z Polenty, kdežto tento ho haněl!

CERCHI: Jsem trochu zemdlen — škoda že zde nemáte sedadla —

FILIPPO: Račte sečkat, hned přinesu nějaké. *(Odkvapí.)*

CERCHI: Vychvaluj vždy nejvíc toho, kdo tě lidem nejvíc haní, — můžeš mu později tím spíše zase přiložit! Vím, že Polenta se vynasnaží, aby mne zde nejkrásnějším světlem vylíčil. Při pomluvě nesmí se člověk ale zřejmě bránit; urazíš pomluvě jednu hlavu a sto nových naroste. Jako bys jí ani nepozoroval, to je nejlíp! — Žádný mně nesmí být příliš nízkým, abych jeho náklonnost nehleděl sobě získati! Především služebnictvo! Nezapomenu ani na nádherný a bohatý šat; ten působí nejlíp ještě na lidi,

když už takto úctu před námi ztratili. Tvůj mír s Riminskými, Guidone, nebude věčným, o to já se postarám. Poučils mne zase o ledačem, drahý příteli, ovšem je v tom také vina má! Zapomněl jsem, že se má s každým přítelem co s budoucím nepřítelem zacházet!

FILIPPO *(přináší křeslo a postaví je k levému oknu)*: Zde, prosím!

CERCHI *(usedne)*: A koho vlastně obsluhuješ?

FILIPPO: Mladého rytíře — pana Gianciotta.

CERCHI: Ah! To je mně milé! Zdá se být taktéž dobrý člověk. Přihodilo se mu ovšem veliké neštěstí; lidé se ale obyčejně netážou po velikosti bolu, ale po tom, z čeho povstal, a to Gianciottovi škodí! Kdo by se místo politování neusmál, když slyší, že má ženu, která ho pro jeho ošklivost nechce a zato jeho bratra miluje!

FILIPPO: Hehe, věru je to až k smíchu!

CERCHI: Nu a jaký jest ten Campagni, jeho vychovatel?

FILIPPO: Hodný pán a tuze moudrý, to se musí říci, ale —

CERCHI: — poučuje příliš mnoho, ne? Zdá se mně také tak! Má ale, jak jsem viděl, srdce své na jazyku, a to mám rád, poněvadž je to také můj způsob!

FILIPPO *(pro sebe)*: To se pak nedivím, že ho lidé haní!

CERCHI: Beru ale přece podíl na Gianciottovi a velice bys se mně zavděčil, kdybys mne o všem zpravoval, co se mu přihodí.

FILIPPO: Ó prosím, to se může s radostí stát!

CERCHI: Záleželo by mně na tom, kdybych věděl, kde nyní jest a co dělá! Podívej se a vyhledej si mne pak!

FILIPPO: Ano, milostivý pane! *(Odejde.)*

CERCHI *(vstane)*: Nyní jen pozorlivě, Cerchi, a v ničem se nepřekvap! Střež především svůj obličej. Mnozí lidé dovedli se tak daleko přemáhat, že jsou kamennými obrazy, že na jejich tváři jen s tíží čísti možno, jaké náruživosti právě vnitřkem jejich snad až děsně pohybujou. Jsou to mumie, na kterýchžto rakvích lidská tvář vypodobena. Zapomněli však, že tvářnost lidskou odstraniti nedovedou, že každý přece ví, že jsou lidmi, a tedy lidským věcem podrobeni. Raděj zakryju náruživost zase rouškou jiné náru-

živosti, než abych se bezcitným zdáti chtěl! Jen oko, oko ať se neprozradí! Začervenání jsem sobě už odvyknul; neubráním se mu jen tenkráte, když sama sebe při chybě přistihnu, kterou nikdo jiný z obklopujících mne nepozoroval; snadno ale může každý rozpaky na oku poznat! — Polento, tobě děkuju za zkušenost tu, že vím, že nejsem ještě vyučen! Byl jsem samolibým a myslil jsem, že jsem už vrch chytrosti dosáhnul, a ještě nyní mne ta samolibost zcela neopustila. Kdybych vůbec sama sebe líbat mohl, byl bych nejspíše méně samolibý býval. Poličkovat se mohu, a tedy také trestat; po trestu se ale vina odpouští a zapomíná. Učiní-li však člověk jen jednou něco, co se mu líbí, odměňuje se stálou úctou před sebou!

VÝSTUP TŘETÍ

PAOLO. CERCHI.

PAOLO *(přichází pravou stranou)*: Ach jsem rád, že vás zde nalezám. Musím si své známé a přátely po všech koutech vyhledat, abych se s nimi rozloučil.

CERCHI: Rozloučil? A proč? Chcete odejít?

PAOLO: Nu ovšem! Není vás tajno, co se zde stalo. Bratru svému těžce uraženému, jehož neštěstím sám také vinen jsem, nemohl bych se ani do obličeje podívat; podobně bych se musil i ku nešťastné Francesce chovat; nahlížíte tedy, že odejít musím.

CERCHI: To nenahlížím.

PAOLO: Jak to? Kde podobné neštěstí —

CERCHI: To neštěstí stane se ještě větším a nenapravitelnějším, odejdete-li. Vy jediný můžete na Francesku působit, ona vás miluje — nu nezapírejte jen, není nic platno! — Musí vám to lichotit.

PAOLO: Vždyť já neříkám ani „ano“ ani „ne“!

CERCHI: Tedy ano! Nemusil bych se ostatně ani ptát, a také se neptám! *(Pro sebe.)* Alespoň nechci, aby se zdálo, že se ptám! *(Nahlas.)* A vy milujete Francesku taktéž!

PAOLO: Nu víte, Cerchi, toho ani sám nevím! Vy jste zkušený člověk, víte, jak to bývá s mladými lidmi. Zpočátku si u děvčete na lásku ani nevzpomenu, když s ním ale chvíli zahrávám a ono počne mně nadcházet, vemluvím se jaksi do lásky — rozumíte mně?

CERCHI: A právě proto také milujete už Francesku.

PAOLO: Nahlížíte tedy, že se vzdálit musím. Jsem ubezpečen, že Gianciotto sobě její lásku konečně vydobude; je člověkem rozumným, velmi vzdělaným, a co v něm zlata skryto, vystoupí následkem jeho neštěstí nynějšího ryzeji ještě na světlo.

CERCHI: Nemyslete si to! Neštěstí ho učiní ještě nepříjemnějším, než dříve byl. On může sice snad nějakým způsobem Francesku přinutit, aby se skutečně jeho ženou stala, — řekněte ale upřímně, není krásná Francesca k něčemu vyššímu určena, než aby byla pouze ženou? *(Položí ruku na Paolovo rámě.)*

PAOLO *(zachvěje se)*: Právě proto musím odejít, aniž bych Francesku nebo bratra svého ještě jednou spatřil. Chci být opatrným, abych sobě později ledacos trpce vytýkati nemusil.

CERCHI: Kdo vždy byl opatrným a ničeho sobě z mládí svého vytýkati nemůže, nebyl nikdy neprozřetelným, ale také nikdy moudrým — zpíval jistý Provensál. Já utrhnul posud každé kvítko, které na mé cestě stálo!

PAOLO: Cerchi, vy lijete jed v má prsa.

CERCHI: Vy jste dětinský! Jste vy vinen, že otec špatné rady uposlechnul? Vše to má na svědomí bídný Guido z Polenty. *(Pro sebe.)* Haním a chválím podle potřeby.

PAOLO *(byl zatím přistoupil k levému oknu)*: Ne a ne! Patřte jen sem, Cerchi. Vidíte bratra, jak chudák sklíčen kráčí, jak se bezvládně potácí? *(Odskočí od okna.)* Mně jeho pohled rozrývá prsa — musím pryč! *(Odchází k pozadí.)*

CERCHI *(jde za ním)*: Kdybyste odešel a nerozloučil se s Franceskou, zničíte ji. *(Odcházejí rozmlouvajíce pozadím.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

GIANCIOTTO *přichází zamyšlen levou stranou, jde pomalu se sklopenou hlavou až ku protější straně a mluví cestou.*

GIANCIOTTO: Do říše lásky jediný jen krok — a ten jsem nesměl učinit! — Proto se mně také tak nohy třesou a jsou moje kroky mimo říš lásky tak nejisty! Bojím se vykročit, jelikož svým nohoum nedůvěřuju, že by mne nesly, a jelikož nedůvěřuju očím, že cestu rozeznávají. Dvě hodiny už takto se potácím a prožil jsem za ty dvě hodiny tolik, že bych sobě přál, abych ze mdlob svých hned do hrobu byl vkročiti mohl. Já nemyslím více, a přece se myšlénky lebkou mou jak laviny valí; necítím nic více, a přece myslím, že se mně tělo bolestí rozskočí! Mráz probíhá mne a necítím ani slunce více — *(pozdvihne hlavu a odevře okno)* ó kam jsi zašlo, krásné, krásné slunce moje! — — Zde venku je všechno klidné, všechno květe dále, a když jeden květ zemře, narodí se zase druhý — v květném sadě mého života střídá se také květ s květem — láska zašla a smrt rozkvétá!

VÝSTUP PÁTÝ

CAMPAGNI. *Za ním* FILIPPO, MALATESTA DI RIMINI, GUIDO DA POLENTA *a* CERCHI *pozadím.* CAMPAGNI *přistoupí s* FILIPPEM *až ku* GIANCIOTTOVI. CERCHI *jde v levé popředí a rozloží se pohodlně na křesle. Ostatní zůstanou v pozadí.*

CAMPAGNI: Bůh tě potěš, Gianciotto! Jak to vypadáš? Nejsi ani upraven, tvůj zevnějšek —

GIANCIOTTO: Je krásný a lahodný, viď? Divíš se vkusné úpravě mých vlasů? To nejsou korály snad mými vlasy propleteny, i ne, to je jen ustydlá krev, která z lebky vyprýštěla, když jsem zrána v mdlobách na zem padl.

CAMPAGNI: Jsi už zase tak rozpálen, tak červený!

GIANCIOTTO: Nepravil jsem ti dnes ráno, že láska rozpaluje? Vidíš, Francesca není o nic krásnější než smrt! Nyní jsem

se zase zamiloval do smrti a ta nová láska mne zase jako první rozohňuje. Budu snad s tou novou láskou šťastnější; může být, že mne má milenka snad zítra, snad dnes už obejme!

GUIDO DA POLENTA *(tajně k Malatestovi)*: Tvůj syn je nerozumné dítě!

CAMPAGNI *(v nesnázích)*: Já věru nevím, čím bych tě těšil.

GIANCIOTTO: Ničím, Campagni!

CAMPAGNI: Věru jsem nikdy nemyslil, že láska takovou moc do sebe má. Tobě to ale věřím, Gianciotto, vždyť to vidím, ty můj bože! — Jen kdybych ti mohl nějakou radu dát! — Poslouchej, Gianciotto, čti Boëthiovo De consolatione philosophiae!

CERCHI *(ousměšně pro sebe)*: To je dobrá rada!

GIANCIOTTO *(s bolestným úsměchem)*: Vždyť já už se beztoho stávám moudřejším, milý Campagni; stávám se moudřejším už tím, že tratím všechny — všechny naděje.

MALATESTA: Nebohý hoch!

CAMPAGNI: Vidíš, Gianciotto, jiní už ztratili celé světy —

GIANCIOTTO *(náhle zase zoufalý)*: Já ale ztratil svět naděje, a to je víc!

MALATESTA *(postoupí kupředu)*: Což nemohl bys přiblížit se Francesce —

GIANCIOTTO *(divoce)*: Mám si u jejích nohou vyžebrat život? Hej, Filippo, jsi zde? Víno mně přines, rychle!

FILIPPO *(odkvapí a vrátí se hned zase s pohárem vína)*.

CAMPAGNI: Synu, nikdy jsi ho nepil!

GIANCIOTTO: Nyní ale chci si připít na zdraví toho, kterého já miluju, a na — nu a který mne nemiluje!

MALATESTA: Synu můj, nezarmucuj mne, tys dědicem mých statků, a chci, abys rodinnému našemu kmenu k novým ratolestem pomohl a dědicem mé slávy se stal.

GIANCIOTTO: Dědicem tvé hanby jsem už! Podvedls nebohé děvče a podvedls syna — *(Vezme od Filippa pohár a vyprázdní ho na jediný doušek.)* Br — to víno je hořké! Nedals tam jedu, Filippo?

CERCHI *(pro sebe)*: Jen dále tak!

MALATESTA: Vlasy moje jsou už spočítány —
GIANCIOTTO: A moje taktéž; jsem ještě mlád a lebku mám už holou! Francesca se těch mladistvých kadeří zhrozila.
GUIDO DA POLENTA: Nyní toho mám věru už také dost. Tys blázen, Gianciotto. Máš ženu a po ostatním se nepotřebuješ tázat! Je to moje jediná dcera, a přece ti radím, nuť ji jednoduše, aby byla tvou ženou. Nejdál dojdeš, neptáš-li se jí ani, zdaž se jí líbíš. Láska přijde sama, stane-li se Francesca tvou ženou; vždyť láska povstává tak často ze smyslů a ze zvyku. A proč by tě konečně nemilovala? Jsi-li ošklivým a zmrzačilým, neztratíš alespoň časem svou krásu. A proč bys nemohl být jejím manželem? Vždyť strom křivý nese také ovoce!
GIANCIOTTO *(s utajenou bolestí)*: Nepřijímám rady ani hloupé ani chytré!
CERCHI *(pro sebe)*: Tu urážku ti nezapomene, milý Polento!
MALATESTA: Synu, já přijdu dnes ještě k tobě! Doufám, že nabudeš zatím rozumu! *(Odchází.)*
CERCHI *(pro sebe)*: Lásku svou mu dejte, a ne poučení — bude váš!
CAMPAGNI *(počne mluvit tajeně s Gianciottem)*.
GUIDO DA POLENTA: Nemyslil jsem, pane Cerchi, že se zde zdržíte!
CERCHI *(posměšně)*: Jen ze soustrasti k vám, pane! Myslil jsem, že byste mne mohl přece potřebovat!
GUIDO DA POLENTA *(odejde hrdě)*.
CERCHI *(vstane a blíží se k ostatním)*: Šlechetný Campagni, nesmíte smyslům všechno právo upírat! Jste ovšem už v tom stáří, kde to bez nebezpečí učinit můžete. Rozum svůj jste sice vyvinul, připouštím i uznávám, smyslům ale už nerozumíte; podívejte se zde na nebohého Gianciotta, jenž mládí svého ani neužil, — nyní se ten hřích na něm mstí. Neumělostí svou byli byste brzy jeho život zničili —
GIANCIOTTO: Byli by brzy zničili? Což je vůbec ještě nějaké narovnání možno? Ó prosím vás, cizince, nejste-li ďáblem, nepřipouštějte, aby naděje u mne zase vznikla a zase zmařena byla!

CERCHI: Nenahlížím, proč by zde nebylo pomoci. Pro okamžik ovšem ještě radit nemohu!

GIANCIOTTO: Miloval jste už někdy?

CERCHI: Ne — já jen užíval života bez lásky proto, že jsem ženským nevěřil. Také přátelství jsem nepocítil, a to zas proto, že jsem mužům také nevěřil.

GIANCIOTTO: Ona miluje bratra mého!

CAMPAGNI: To není možno! Paola! Toho hocha, jenž se nikdy ničemu pořádnému nenaučil! Ó vedle toho musíš ty vždycky získat! Nyní mne něco napadá — ano — tak to půjde! Posud neseznala tvých vědomostí, až ty sezná, zajisté bude úctu i lásku k tobě mít. Jakž — abys k ní došel a jí rozdíl mezi svým i bratrovým duchem, mezi svou i bratrovou učeností zjevným učinil? Vždyť víš tak mnoho, proč bys nenaleznul něco, co by ji zajímalo.

GIANCIOTTO: Tím způsobem?

CAMPAGNI: Ovšem tím způsobem! Tys světlo naproti jeho tmě! A každé světlo nutí předměty kolem sebe, aby stín svůj ukázaly.

GIANCIOTTO: Myslíš vskutku, že bych s Paolem mohl zápasit?

CAMPAGNI: Nepochybuju, vždyť jsi o tolik moudřejší —

CERCHI *(s utajeným smíchem)*: Ó ovšem, tak by to nejspíš šlo!

GIANCIOTTO: Ó Francesko, anděli můj, mohl bych se opravdu s tebou v lásce sejít? Nejsem více myšlénky schopen, myslíte-li vy však, přátelé, že dojdu cíle, — nuže — proč bych se nepokusil! Ó pojď, Campagni. Ta jediná jiskra naděje rozžehla v prsou mých zase celý požár. Pospěšme, než zase všechno v popel lehne. *(Uchopí ruku Cerchiho.)* Cizinče, pravil jste, že jste posud přítele neměl, — obživnu-li zase, naleznete ve mně jediném více přátelství, než po celý život spotřebujete! *(Odchází rychle s Campagnim.)*

CERCHI *(dívá se za nimi)*: Hahahahaha! Toť je myšlénka nejdokonalejšího blázna! Působit učeností na děvče, které láskou churaví! Nu alespoň je to svede dohromady a povede to přece někam. Rada pomalu k cíli vedoucí jest lepší než blbé přenáhlení a vítězství poznenáhla dobyté jest také

vítězství! Ostatně se i z toho něco vyvinouti, něco státi musí a vše, co se stane, má už svou hlavu, za nižto člověk uchopiti může! *(Odchází.)*

PROMĚNA

Velká a nádherně upravená komnata Francesčina. V pozadí dvéře. V levé stěně dvéře vedoucí do jiné komnaty Francesčiny.

VÝSTUP ŠESTÝ

FRANCESCA, GUIDO DA POLENTA, MALATESTA DI RIMINI *vystoupí levou stranou.*

GUIDO DA POLENTA: Když ti ale pravím, dcero —

FRANCESCA: Prosím tě, otče, nechtěj mne dále přemlouvat, když víš, jak pevně přesvědčena jsem! Tys přísný, ale přímý a poctivý a nikdy bys sám podobného něco nevymyslil. Zde Malatestu miluju už co svého druhého otce, on je tak dobrý, upřímný — měkkého srdce — a otcem šlechetného Paola — vím jistě, že teprve na přímluvu a prosbu Gianciottovu svolil z pouhé slabosti a dobroty. A Paolo? — Ó bože, šlechetný a se mnou zajisté stejně nešťastný Paolo byl pouhým nástrojem!

MALATESTA: Ty Gianciottovi velice ukřivduješ, Francesko! Myslíš, že když není krásným, nemůže také ctnostným býti!

FRANCESCA: Ó ne! Ne! Já mu neubližuju! Jen jednou jsem ho spatřila a znám ho už až příliš dobře. Máte-li vy ho za dobrého, klamal i vás posud, a je to nový důkaz jeho prohnané podlosti. Jsem proti vám pouhé dítě, a prohlídla jsem mžikem člověka, kterého vy po tolik lét jste neseznali!

MALATESTA: Prosím tě, dítě —

FRANCESCA: Prosím vás, otče, uchraňte mne — uchraňte mne alespoň dnes! Jděte, prosím vás, a zabraňte mu, aby se mně nepřiblížil! Mějte si ho za dobrého — spánem-

bohem — ušetřte mu ale sejití se se mnou! Mně bolesti nezpůsobí, ale on sám by se bez pobouření neobešel, má-li jen kousek ještě opravdového citu!

MALATESTA: Chci synovi zaopatřit lahůdky a dávám mu jedy, chci mu pojistit život a strojím na něho meče! *(Odchází.)*

GUIDO DA POLENTA: Pamatuj si, Francesko, že to bylo poslední tvé vzpouzení se. Budoucně by následoval přísný, pro celé tvé příští živobytí významný trest! *(Odchází za Malatestou.)*

FRANCESCA: Bože můj, snesu-li pak to všechno? Rozpočetls také mé síly, když jsi mně to uložil? Ach zajisté vydržím, vždyť jsem dnes ráno nezahynula a přetrpěla okamžik, v němž jsem celou svou budoucnost v hrob se řítit spatřila! Ó kéž bych byla zahynula — život můj bude užírán děsně působícím jedem, proti němuž jen náhlá smrt lékem býti mohla. Jsem ale mlada a zdráva, mlada jako ten strom, který po prvé rozkvítá, a zdráva jako ten pramen, který se teprve ze skály vyřinuje, — budu tedy dlouho žít a dívat se moci, jak květ bez ovoce zůstává a jak pramen vysychá.

VÝSTUP SEDMÝ

ALDRUDA. FRANCESCA. *Později* CERCHI.

ALDRUDA *(přichází pozadím)*: Slečinko, jsem zde teprve několik hodin na Rimini a já už pro dlouhou chvíli ani nevím, co počnout mám. Pan Gianciotto nemá ani zpěváka ani šaška na hradě a sedí po celý den prý jen u žlutých pergamenů, z nichž se svým učitelem jakousi moudrost vybírá. Ó já umru dlouhou chvílí!

FRANCESCA: Pracuj a pozbudeš ji. — — Buď tak laskava a podej také mně moje vyšívání, víš ono, jež jsem na Ravenně započala. *(Aldruda přinese dvoje z vedlejší komnaty. — Pro sebe.)* Bylo určeno pro Paola, a proč bych ho pro něho nedokončila? *(Sedne na křeslo, Aldruda za ni a obě vyšívají.)*

ALDRUDA: Pracovat mám, když jsem se těšila na zábavy! Poslouchejte, slečinko, — vidíte, jak je to dobré, že jste

mně prve přikázala, abych vás stále jen slečinkou nazývala; nyní se alespoň nemýlím — poslouchejte, slečinko, to bylo příprav učiněno ku vašemu přijetí a ku slavnostem, které následovat měly! Kdybyste to byla viděla jako já, zajisté byste si provozování všeho toho slavnostního nařídila!

FRANCESCA: Já už toho viděla dost a víš beztoho, že o něco podobného nestojím!

ALDRUDA: Že ne? I ty můj bože, — a kdo tedy? Vždyť jste bývala při všech —

FRANCESCA: Prosím tě, nemluv tak mnoho!

ALDRUDA: Nu, vždyť já už mlčím; když ale budu mlčet, nepromluvíte vy také a mne přebíhá vždycky mráz, když dvě ženské vedle sebe mlčky sedí. Ostatně, věřte mně, že bych ty slavnosti byla ráda viděla. Těšila jsem se po celou cestu na ně!

FRANCESCA *(s bolným úsměvem)*: Já ti dovoluju, abys je pro sebe odbývat dala. Můžeš si přitom také zároveň na nevěstu zahrát.

ALDRUDA: Jen ne na tak smutnou, jako vy jste! — Odpusťte, nechtěla jsem vám ublížit; mám-li ale být upřímna, — já bych na vašem místě — nu, proč bych to neřekla — já bych se byla přece dříve na ženicha podívala. Ten pan Gianciotto —

FRANCESCA: Zapovídám ti, abys podobně o mém manželi mluvila!

ALDRUDA: Vždyť já už nic neříkám! — *(Okamžité mlčení.)*

CERCHI *(vstrčí hlavu dveřmi; Aldruda se ohlédne, Cerchi na ni kývá a ona jde ke dveřům; Francesca nepozoruje ničeho)*: Gianciotto sem přijde, dávej pozor na všechno, co se dít a mluvit bude. Až odejde, přijď ke mně! *(Zmizí.)*

FRANCESCA: Jdi, Aldrudo, a zavři dvéře u přední komnaty, aby sem nikdo nemohl, chci zůstat samotna. *(Aldruda odejde a vrátí se hned zase.)*

FRANCESCA *(pro sebe)*: Myšlénky přervané a nesouvislé se mně tak rychle v hlavě střídají, že se i před zrakem všechno v nejistém světle kmitá. Musím práci odložit. Myslím stále ještě více na Paola než na sebe a představuju si stav

jeho ještě mnohem krutější než svůj vlastní! *(Položí vyšívání na stůl a dívá se před sebe.)*

ALDRUDA: Hněvejte se nebo nehněvejte; já na vašem místě bych ale byla přece raději Paola zvolila než Gianciotta. A říkejte si, co chcete, vy jste měla Paola přece ráda. Což jste nezačala toto pro něho vyšívat? *(Vezme vyšívání do ruky.)* Ale slečno! — Vždyť jste vyšívala růži černě! Povídám — cožpak mne neslyšíte? Ubohá slečna! — Nevidí a neslyší! *(Zdáli je slyšet klepání na dvéře.)* Někdo sem chce vejít! Mám se podívat, kdo to je? — Nu když slečna neodpovídá, podívám se o vlastní ujmě. Vždyť nejsem zde proto, abych se ani na lidi nepodívala! *(Vyjde a vrátí se hned zase. Přistoupí ku Francesce a položí jí ruku na rámě.)* Slečno, váš pan manžel prosí o přístup!

FRANCESCA *(zachvěje se)*: Gianciotto? Na žádný způsob! Nechci s ním mluvit! Jdi a řekni, že s ním — ne, že vůbec s nikým nemluvím; řekni třeba, že jsem nemocna!

ALDRUDA *(vyjde)*.

FRANCESCA: Ó ten hanebný člověk! Před několika hodinami teprve byla celá jeho nízkost přede mnou odhalena a dokázal mně, že mne jediným okamžikem provždy nešťastnou učiniti může, a nyní už osměluje se zase tak dalece, že přede mne předstoupiti chce! Hodlá mne snad zase nějakou líčenou mdlobou obměkčit? Bídník nemá ani té srdnatosti, aby započatou zlou věc směle a přímo dokončil! Jsem však otci jeho a — bratru jeho dlužna, abych se poněkud umírnila!

ALDRUDA *(přicházejíc zase)*: Řekla jsem, že jste churava, a pán odešel celý sklíčený a zarmoucený.

FRANCESCA: Je dobře! Nevíš, Aldrudo, připravuje-li se můj otec k odchodu?

ALDRUDA: Nevím.

FRANCESCA: Kdybys něco slyšela — *(Opětné klepání ze vzdáli.)* Už se sem zase někdo dobývá. Podívej se, Aldrudo, kdo to! Je-li to Gianciotto, řekni, že jsem už nevrlá na jeho stálé — ne, to neřekni — řekni, že jsem se uložila churava na lůžko!

ALDRUDA *(odejde)*.

FRANCESCA: A takovým dnem, jakým byl dnešní, má být každý budoucí! — Ráno jsem byla ještě pouhé dítě, teď mním, že jsem co do zkušenosti stařenou! Zdá se mně, že všechny myšlénky, jež jsem co dítě měla, náhle ze mne oprchávají jako po bouři ty květy ze stromu. Ó myšlénky mladosti, vaše bělost netrvá a vaši vůni zavane první pravda! — Chci ale statně zápasit a zakotvím se do své lásky k Paolovi, abych zachovala, co se ještě štěstí zachovati dá.

VÝSTUP OSMÝ

PAOLO. FRANCESCA.

PAOLO: Francesko, odpusťte, že jsem vzdor Aldrudinu vzpírání se —

FRANCESCA *(přiběhne vesele k němu a vezme ho za ruce)*: Ach Paolo — Paolo! Díky tobě, že jsi konečně přišel! Jednal jsi nehodně, žes mne tak dlouho o samotě zůstavil mým myšlénkám, já byla už zoufalství blízko. Jakmile ale přijdeš, jako by všechen smutek náhle ze mne oprchal! Vidíš, sotva jsi vešel, hned jsem zase vesela a dovádiva jako dítě!

PAOLO: Nebyl bych posud přišel, kdybych —

FRANCESCA: Kdyby tě to nebylo ke mně pudilo, viď? Pojď, sedni si a vypravuj mně něco, abys mne trochu povyrazil. *(Posadí ho vedle sebe.)* Nebo nechceš-li, nevypravuj, budu se jen na tebe dívat a přitom toho sama nažvatlám jako ten ptáček, když se na květu houpá! — Proč jsi ale tak zasmušilým?

PAOLO: Líp, když si to hned odbudu, co mne tíží. Francesko, já přicházím, abych se s tebou rozloučil.

FRANCESCA *(zaraženě)*: Ty? Se mnou? Ty chceš odejít? — *(Zase zveselena a usmívající.)* Vidíš, brzy bys mne byl skutečně postrašil a v prvním okamžiku jsem skoro uvěřila, že to opravdově mluvíš. Nevzpomněla jsem, že právě tak, jako já bych od tebe odejít nemohla, i ty ode mne nemůžeš!

PAOLO: Nechme všech dětinských hříček, Francesko! Chci

vpravdě odejít a odejdu. Co zde mám ještě dělat? Chtěl jsem bratru svému ku štěstí dopomoci a učinil jsem ho nešťastným!

FRANCESCA: On sám jest vinen, proč pomáhal sobě cestou podobnou.

PAOLO: Vždyť ale už snad víš, že Gianciotto až po poslední okamžik sám celé nástrahy neznal! Mně, mně musíš, Francesko, zlořečit, já nesu největší část viny z tvého neštěstí na sobě.

FRANCESCA: Prosím tě, vyť jste všichni srozuměni! Jsem ale příliš pevně o Gianciottově podlosti —

PAOLO: Dovol, Francesko —

FRANCESCA: Ne — ne. Darmo se namáháš. Bratrovi nepomáháš svou řečí, ale sobě, abych tvou šlechetnost ještě více znala. Chceš vše pro bratra učinit, chceš sám se zdát chybujícím a i nešlechetným, jen abys nehodnému bratrovi pomohl. Viď, že mne neopustíš? Mně to bylo jedinou útěchou, že jsem si myslila na tebe, a tudy i na to, že ty se vynasnažíš, abys mně svou láskou všechno —

PAOLO *(vyskočí poděšeně)*: Já svou láskou?

FRANCESCA *(přistoupí zase k němu a uchopí ho za ruce)*: Nu, vždyť mne miluješ!

PAOLO: Já tebe? Což jsem někdy jediným slovem —

FRANCESCA: I ovšem že ani jediným slovem, zato ale každým pohledem, každým ruky stisknutím! Jakž by to také možno bylo, abys mne nemiloval! Sám jsi krásným a ušlechtilým, máš tedy také cit pro krásu a ušlechtilost — a což nejsem já krásna?

PAOLO *(jenž byl s rostoucím obdivem a vnitřním bojem poslouchal, náhle ohnivě)*: Ó jsi, jsi, Francesko! — Nade všecko jsi krásna!

FRANCESCA: A jak bys mne tedy nemusil milovat!?

PAOLO *(náhle zase sám se sebou bojuje)*: Ne — nesmí to být! Tys ženou mého bratra a nikdy bych tě nesměl obejmout, abych neprohřešil!

FRANCESCA: Toho nenahlížím, jak by se láska mohla také někdy hříchem stát!

PAOLO: Myslím, že nyní už hřích pášeme!
FRANCESCA: Jsme oba příliš dobří, než abychom snad klesli a spustili se svých povinností. Naše blaho bude v tom zakotveno, že odříkání se naše bude zcela svobodné a že vzdor odříkání lásce své volnost popřejeme.
PAOLO: Nikdy bych podobného odříkání se nebyl schopen!
FRANCESCA: Ó byl bys, zajisté bys byl! Toť by tvá láska nebyla ani pravou láskou, kdyby nezůstala sobě stejna, odříká-li se všeho, nebo obdrží-li vše!
PAOLO: Žít v těch věčných protivách!
FRANCESCA: Ó jak božské musí být ty protivy v lásce!

VÝSTUP DEVÁTÝ

CAMPAGNI. PAOLO. FRANCESCA.

CAMPAGNI: Pan Gianciotto mne posílá, abych se o zdraví paninu přesvědčil. Jste prý churava!
FRANCESCA: Chce mně dát trochu laskavce do léku? Já jsem zdráva! — Paolo, zítra zrána tě očekávám, provedeš mne trochu po vůkolí nebo mne jiným způsobem pobavíš. *(Odejde do své komnaty. Campagni jde za ní.)*
PAOLO *(sklopí hlavu)*: Kdo vždy byl opatrným a ničeho sobě z mládí vytýkati nemůže, nebyl nikdy neprozřetelným, ale také nikdy moudrým, pravil prý Provensál.

Opona spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

Krásná zahradní síň. V pozadí sloupy a dále zahrada. Vlevo dvéře do Francesčiny komnaty. V pravém popředí skupenina květin dosti vysokých. V levém popředí podobná skupenina a před ní pohovka. Uprostřed síně vodotrysk, kolem něho taktéž květiny.

VÝSTUP PRVNÍ

GUIDO CERCHI *přichází zahradou a ohlíží se opatrně; projde zkoumavě při samomluvě celé prostranství.*

CERCHI: V byt jeho dcery abych nikdy nevstoupil? Hloupý Guido z Polenty! Což myslí, že bych se jinak nedozvěděl, co se s ní děje? Všímal jsem si tak dobře slečny jako její služky, tato slouží věrněji mně než své paní. Dozvím se všeho, aniž bych nohou z komnaty vystoupiti musil! Je ovšem velmi prospěšno, když člověk sám vše vyslídí; k tomu je mně ale potřebna známost místností, jež mně Guido z Polenty navštěvovat zakázal. Musím být ale pozorliv, aby mne nikdo nezahlídnul! Nemohu říci, že zde příliš mnoho přátel mám; Gianciotto je ale zcela můj, omámil jsem ho oslňujícími lžemi. Ó, lež má obyčejně mnoho lesku, sic by pravda častěj zvítězila. *(Došel mezitím až ku skupeninĕ květin v pravém popředí.)*

VÝSTUP DRUHÝ

GUIDO CERCHI. FRANCESCA *a* ALDRUDA *vyjdou z Francesčiny komnaty.*

FRANCESCA: Ano, tak jsem si to umínila!
CERCHI *(uskočí za květiny):* Prokletě! Spatří-li mne —
ALDRUDA: Nevím, nevím, jak dlouho to takto půjde.
FRANCESCA: Musí to jít potud, pokud já budu chtít. Jak jsem pravila! Budu žít tak, jako bych ani ženou nebyla. Kdyby otec mou prosbu vyslyšet a mne odtud zase odvést chtěl, byla by to ovšem snadnější věc pro mne, myslím ale, že to i zde dovedu. Gianciotta sobě ani nevšimnu a dokud zde bude Paolo, zajisté mně pomůže, abych se uchránila dlouhé chvíle a zachovala rozmar. A když konečně i Paolo odejde, — věř mně, Aldrudo, já budu vždy Paola za svého muže považovat, on byl se mnou oddán a já mu oddala své srdce, jest tedy mým mužem, třeba by byl kněz místo jeho jmena jmeno bratrovo vyslovil. *(Smutným hlasem.)* Ovšem že může být mým mužem toliko v mých myšlénkách — živé růže lásky nám nikdy nerozkvetou!
CERCHI *(pro sebe):* Gianciotto, Gianciotto, chraň se mne nyní!
FRANCESCA: Že ale Paolo nepřichází! Nařídila jsem mu přece včera, aby přišel, a on nepřichází tak dlouho! *(Ohlíží se kolem.)* Viď, Aldrudo, že se dosti vynasnažili, aby mně byt můj příjemným učinili. Ó to se stalo zajisté vše Paolovým návodem. Ten vodotrysk, ty krásné květiny — *(Dívá se upřeně na pravou skupeninu.)* Podívej se, Aldrudo, tamto na ten stín — jako by tam nějaký mužský stál! Věru! Kdo to? Vystupte! Žádná odpověď? Přistup tam přece blíže a podívej se, Aldrudo!
ALDRUDA: Kdož by tam mohl být — *(Jde ku květinám a vykřikne polou dušeně.)* Ach! *(Vzpamatuje se rychle zase.)* Toť je věru podivný stín, jaký ty květiny vrhají. Zde není nikdo!
FRANCESCA: Myslím, že Paolo už přichází! — Jak? Kdo to? Mrzák Gianciotto se opovažuje —? Ó toho drzého smělce! *(Odvrátí se obličejem.)*

VÝSTUP TŘETÍ

GIANCIOTTO *přichází patrně sklíčen a nesměle.* PŘEDEŠLÍ.

GIANCIOTTO: Dobré jitro, Francesko! — Francesko moje, neslyšíte mne? Nechcete mně ani odpovědít, nechcete na mne pohlednout, ani jediným pohledem pomoci zoufalému? Francesko, prosím vás, chci mluvit krátce, vyslyšte mne jenom! Vy jste nešťastna, že jste mojí manželkou proti své vůli, — přisámbůh, že nemám nejmenšího podílu na vašem neštěstí! Vy máte manžela, kterého nechcete a nemilujete, a já jsem tímto manželem nežádaným a nemilovaným, miluju vás ale nade všecko ve světě! Nikdy však bych byl přece nepřipustil, abyste se proti své vůli mou manželkou stala, kdybych nebyl býval sám se stal obětí klamu podobně jako vy.

FRANCESCA *(pro sebe):* Ó drzý lháři! *(Nahlas.)* Aldrudo, odejdi do mé komnaty!

ALDRUDA *(odejde).*

GIANCIOTTO: Hned včera jsem vám chtěl vše vysvětlit. Vyhledal jsem si svou Francesku —

FRANCESCA *(stále odvrácena):* Svou! Svou Francesku! Ó bože, bože, že něco podobného trpěti musím! *(Obrátí se k němu.)* Ta vaše Francesca nechtěla vás ale vidět a praví vám upřímně, že sobě přeje, abyste se nikdy tam neobjevil, kde ona jest.

GIANCIOTTO *(prosebně):* Francesko, vyslyšte mne, což není žádného smíření mezi námi?

FRANCESCA: Smíření? Podívejte se mně do očí, stojí-li v nich smíření psáno! — Jen smrt nás snad smíří, jelikož všechno smiřuje.

GIANCIOTTO: Francesko!

FRANCESCA *(náhle zase chladně):* Jak jsem už pravila, pane rytíři, zavděčíte se mně velmi, nepřijdete-li mně ani na oči!

GIANCIOTTO: Jak? Ani vidět bych vás nesměl? Chcete-li se mne co nejdříve zbavit, popřejte mně stále vašeho pohledu! Váš pohled bude mně sladkým jedem, jenž při nevyplněné touze síly moje životní pomaleji nebo rychleji

zruší! Ó andělská Francesko! Dívat se na vás jest nyní už jediné moje bohatství; nebeřte mně ho, vždyť se stanu beztoho každým pohlednutím chudším a chudším.

FRANCESCA *(úsměšně až do konce výstupu)*: Dívejte se tedy, pane rytíři; hleďte ale, abych já vás neviděla!

GIANCIOTTO *(přemáhá svou bolest)*: Ó nebojte se, že vás budu svou láskou trýznit! Já ji uzavru v hlubinách své duše a dovolím jí jen tenkráte vystoupit najevo, když s ní budu sám a sám. Budu s ní zahrávat jako s malým, nemocným dítětem, jako se sirotkem —

FRANCESCA: Ano a oblečte ji do pěkných sukynek, aby se vám hračka neznechutila!

GIANCIOTTO *(zoufale)*: Francesko! Vy jste mému dítěti dala jediným slovem svým nyní poslední pomazání!

FRANCESCA: Máme také ku hodince zvonit?

GIANCIOTTO: Ó bože — Francesko! Ukrutnice!

FRANCESCA: Jak se mně vaše líčená a hledaná slova protiví!

GIANCIOTTO: Má hlava! Jaké to víření —? Ó ta strašná, strašná bolest! *(Přikročí k vodotrysku a máčí si čelo.)*

FRANCESCA: Snad jste se nalíčil, abyste se mně zalíbil; dejte pozor, abyste si to nesmyl!

GIANCIOTTO *(po krátkém mlčení mužně)*: Francesko! Bělmo se ztrácí z mého oka! Vy jste zlá, jste ďábel v podobě anděla! Nemyslete si, že ještě jednou se vám podobné vítězství poštěstí! Já vámi nyní věru opovrhuju, a odcházím-li nyní klidně a neobjevuju-li vám veškerou hloubku své nenávisti, přičítejte to lásce — eh, což bych mluvil k vám ještě o lásce! *(Odejde.)*

FRANCESCA *(zaraženě)*: Co to? Byl to Gianciotto, jenž nyní zde přede mnou stál? — On mnou opovrhuje? Podlý Gianciotto, jenž mne o celé mé štěstí připravil, opovrhuje mnou? Opovrhuje obětí svého podvodu? *(Zase lhostejně.)* Ó mne tím nezklameš! Vymýšlíš zase nový způsob klamu, Francesca není ale více takým dítětem, kteréž posud by bylo bolest nepoznalo, jakou jedovatá dýka způsobuje! Ne — ne — před tebou dovedu se nyní už provždy uchránit. A jak náhle se zoufalství toho licoměrného změnilo!

ALDRUDA *(vyjde z komnaty)*: Rytíř Paolo, starý rytíř Malatesta a váš pan otec očekávají vás!

FRANCESCA *(běží do komnaty)*: Můj Paolo?

CERCHI *(vystoupí)*: Jdi za nimi, Aldrudo, a všimej si všeho.

ALDRUDA: Ano, pane! *(Odejde za Franceskou.)*

CERCHI: Prokletý stín by mne byl brzy prozradil! Světlo by snad nezpůsobilo tolik nemilého, kdyby nemělo stínu při sobě. — Věru ale nemohu si lepší daření ve své věci ani přát, než jakého se mi dostává, a to všechno tak pěkně bez práce! Nyní ale rychle za Gianciottem, abych každou jiskru zachytil a zachoval, kterou rozplameněný jeho duch nyní vysrší. Bude to rozkošný pohled na ty blázny, až se náhle srazí a drtit počnou! *(Rychle odejde.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

MALATESTA DI RIMINI, GUIDO DA POLENTA *vyjdou z komnaty Francesčiny.*

MALATESTA DI RIMINI: Ubezpečuju vás, že způsob, jakým nyní se svou dcerou nakládáte, nikdy schválit nemohu. To děvče je zajisté dobré —

GUIDO DA POLENTA: Zapovídám si, abyste mne chtěl poučovat! Jak otec s dítětem zacházeti smí a může, vím nejspíše lépe než vy. Takovým slabochem naproti svým dětem ovšem nejsem jako rytíř Malatesta di Rimini.

MALATESTA: Nezapomeňte, že dcera vaše je nyní už mým dítětem!

GUIDO DA POLENTA: Bohužel, že to zapomenout nemohu. Obětoval jsem svou dceru hloupé vaší choutce po míru a pověsil ji zmrzačelému vašemu synovi na krk, jejž ovšem už pro jeho zbabělost nenáviděti musí. Kdyby se jí neprotivil pro to jediné, nebyla by ani dcerou Guidona z Polenty! Vy ale nezapomeňte zase, že jako sňatek šťastným není, i mír náš šťastným býti nemusí a že já vždy hotov jsem počíti zase tam, kde jsem přestal! *(Odchází pozadím.)*

MALATESTA: Dobře máš, Guidone, že mne sám k pozorlivosti napomínáš! Já starý blázen byl bych brzy smířenému nepříteli věřil a zapomněl, že vyléčená rána znovu zase bolí, když těžké časy přijdou! Ba jsou to těžké, těžké časy, jež nyní nad hlavou mou mračna kupí! Ó Gianciotto, miláčku můj, upravil jsem ti ráj, abych tě v něm snad pohrobil!

VÝSTUP PÁTÝ

MALATESTA DI RIMINI. FILIPPO *přináší ze zahrady velký koš s květinami. Později* BEATRICE.

MALATESTA DI RIMINI: Kam neseš ty květiny?

FILIPPO: Rytíř Gianciotto mne s nimi posílá sem, abych je rozestavil kolem pohovky mladé paní. Bude to nejspíše nějaké překvapení.

MALATESTA: Nebohý Gianciotto! Daruje květiny, kdežto pro něho každý květ už opadává! Chudák zbytečně se namáhá!

FILIPPO: Mám tedy vzít květiny zase s sebou?

MALATESTA: Ne, ne! Vykonej jen, co ti přikázáno! *(Odejde pozadím.)*

FILIPPO: Měl jsem je ovšem už včera večer zde postavit, aby ji zrána překvapily, myslil jsem si ale, dnes že není také ještě zmeškáno! Ty květiny vám nepomohou, pane rytíři! Ano, kdyby to byla takhle nějaká služka, přišla by snad láska bez květin — Nu nechci více na to vzpomínat, vždyť jsem si to umínil! Gianciotto ať se stará sama o sebe — proč má jednu lopatku vyšší než druhou! *(Počne rozestavovat květiny kolem pohovky.)*

BEATRICE *(byla zatím vešla zahradou, přiblíží se k Filippovi a zaklepá mu na rameno):* Dobré jitro, Filippo!

FILIPPO *(neohlídne se ani):* Děkuju ti, Beatrice! Dobré jitro!

BEATRICE: Ty, poslouchej, Filippo!

FILIPPO *(stále jako dříve):* Poslouchám.

BEATRICE: Já se už nehněvám!

FILIPPO: Tak?

BEATRICE: Ano! Hned včera večer jsem si umínila, že ti

všechno odpustím, a spala jsem nato tak sladce — ach tak sladce a celou noc se mně o tobě zdálo!

FILIPPO: To něco znamená.

BEATRICE: Ovšem! Ovšem! Znamená to, že se nemáme nikdy hněvat nebo alespoň brzy smířit. — Filippo!

FILIPPO: Nu?

BEATRICE: Já myslím, kdybychom řekli starému rytíři, že by nám dovolil, abychom se vzali. S Gianciottem beztoho není teď nic.

FILIPPO: Ano, s Gianciottem není teď nic.

BEATRICE: Půjdem tedy k starému pánu? Či tam půjdeš sám?

FILIPPO: Ne!

BEATRICE: Co ne? Nechceš tam jít sám?

FILIPPO: Nač bych tam chodil? Radím ti, abys ty tam také nechodila. Nezůstanu ani na Rimini, jelikož jsem převzal službu u pana Cerchiho. Je to hodný pán, ten pan Cerchi, a má prý bohatou a krásnou sestru; kdož ví, co se stane! Psal prý jí už o mně, a ona se těší z toho, že mne brzy sezná!

BEATRICE: Jak? Ty že bys chtěl — *(S pláčem.)* O bože, bože můj! Ten hanebný nevěrník mne nyní opustí! To je odměna za mou všechnu lásku, za mou věrnost! Ó mužské pokolení! Tak se mně odměňuješ, Filippo, mně, která jsem tě —

FILIPPO *(náhle se obrátí a obejme ji)*: Mlčíš-li pak, prožluklá, zlatá Beatrice! Já tě naučím hned takový povyk svádět! *(Objímá ji zase.)* Ona by pobouřila celý dům!

BEATRICE: Co je to? Co to se mnou tropíš?

FILIPPO: Žerty, má drahá; trochu plačtivé ale, jak vidím!

BEATRICE: To byla lež, že půjdeš k Cerchimu?

FILIPPO: Ovšem!

BEATRICE: A to s tou sestrou?

FILIPPO: Jakžpak jsi mohla tomu jen věřit? Což by byla mohla přes noc zase odpověď dojít na Rimini?

BEATRICE: Inu panské cesty jsou podivny! — A tys tedy tropil blázny se mnou? Se mnou blázny? — Teď se budu ale opravdu zase hněvat. *(Odtahuje se od něho, on jí ale nepustí.)*

FILIPPO: Už se tvého hněvu nebojím, vždyť vím, že v něm ani do slunce západu nesetrváš. Teď pojďme ale, zde nemůžeme ani dosyta sobě vyhubovat! Jsem tak šťasten a cítím se tak lehkým, že bych lítal v povětří! Počkej, dceruško, vezmu co závaží prázdný košík s sebou! *(Sebere koš a odcházejí pozadím.)*

BEATRICE: Já se ale opravdu hněvám!

FILIPPO *(tiskne ji k sobě)*: Máš pravdu, holčičko, hněvej se! — Načpak si potřebuješ nechat všechno líbit!

VÝSTUP ŠESTÝ

FRANCESCA *a* PAOLO *vystoupí z komnaty.* PAOLO *drží knihu v ruce. Za nimi vystoupí* ALDRUDA *a spěchá přes jeviště do zahrady, kdež zmizí.*

FRANCESCA: Tam v dusné komnatě bychom té krásné knihy ani nezažili. Zde venku, Paolo, kde čerstvý vzduch nás ovívá, kde sluneční teplo umírněné nás ovlaží a kde zahrada své mnohonásobné zápachy rozesílá, pochopíme spíše to, co z duše básníkovy plamenného vyšlo.

PAOLO: Zasednem zde na pohovku?

FRANCESCA: Ano, sem! *(Usednou na pohovku.)* Ach ty krásné květiny! Jaké jsi mně to zase překvapení připravil, Paolo?

PAOLO: Já věru nevím —

FRANCESCA: Ó znám tvé věčné zapírání, Paolo! Bojíš se snad mých díků? Neboj se, já zajisté neznesvětím lichým slovem pocit svého blaha, za něž tobě vděčnou býti musím. A jak je to podivné! Vidíš, Paolo, neděkuju ti, a přece se nebojím, že mne za nevděčnou míti budeš; jsem přesvědčena o tom, aniž bych věděla proč, že jaksi vzájemně své city i bez vyslovení jich úplně známe! — Nyní ale počni číst. Jen aby nás nikdo nevytrhoval!

PAOLO *(rozevře knihu a počne číst)*: „Seděli v zahradě. Nikdo zpočátku nepřerušil ani slovem, ani hnutím posvátné ticho, jež zde panovalo. Příroda dřímala. Stromy šuměly jen slabě, jako by ze snu šeptaly, a chvilkou za-

znělo z dálky poloudušené, krátké pění ptáčete nebo zabzučelo v trávě zvonící křídlo malého broučka. A vzdor všemu tichu zdálo se přece, jako by vzduchem tajné harmonie vály, zvonící a rozechvívající tóny táhle z nebe splývaly a zlatou síť kolem srdcí spřádaly. Prsa naplnila se jakýms teskným blahem a myšlénkou zalehlý sluch darmo se snažil, aby v harmonii té nejasné, a přece tak nevýslovně sladké jednotlivé tóny rozeznal. Jakž je mohl rozeznat, když vycházely tóny ty z vlastního srdce a když vlastní myšlénky strunami byly, z nichž okamžik melodie vyluzoval. Nebe bylo jasné, vysoké, a když se těkající oko v modrou hloubku upřelo, zdálo se srdci, že se lehkým, příjemným letem ku nepoznaným posud výšinám vznáší a vpravo vlevo že se mihají zlaté sluneční papršlky, rozdrobené v tisíceré blahé okamžiky.“

FRANCESCA: Ustaň a nech mne se vmyslit do toho uchvacujícího popisu! *(Hledí jakoby ve snu chvilku přímo před sebe, kdežto Paolo ji nyjícím zrakem pozoruje.)*

VÝSTUP SEDMÝ

GIANCIOTTO *a* CERCHI *objeví se u vchodu do síně.* PŘEDEŠLÍ.

GIANCIOTTO *(tajně k Cerchimu):* Odpřísahnete, co jste řekl? Taková by měla býti příčina jejích úsměšků? Vy lžete, Cerchi, lžete hanebně! Můj bratr nemůže se nikdy podobné podlosti dopustit.

CERCHI *(taktéž tajeně):* Přesvědčte se sám. Tamhle pozoruju za květinami šaty Francesčiny — sedí tam nejspíše pospolu. Radím vám ale, abyste pro podobnou maličkost se neuváděl v posměch lidí; zklamaný manžel má se stavět vždycky lhostejným!

GIANCIOTTO: Ďáble! *(Naslouchá napnutě.)*

FRANCESCA *(vyruší se náhle ze snění):* Proč nečteš dále, Paolo? *(Přejede si oči dlaní.)* Ach tak! Já se vesnila už bůhvíkam! Prosím, čti!

PAOLO *(čte):* „Srdce obou bylo už přeplněno. Konečně

se náhle vyrušil mladík ze svého snění a obrátil se v nejvyšším roztoužení k zamyšlenému děvčeti. ‚Ó má drahá,‘ pravil třesoucím se tónem, ‚srdce moje nesnese už vyššího blaha, než jakým ty ho daříš! Jen ještě malou kapku štěstí a srdce moje rozstoupí se blahem, rozohněná krev má vesele vyproudí bijícími žilami, a zajisté bych nechtěl ani proud krve zastavit — vždyť by ta smrt byla příliš krásna.‘ Oba zase chvilku mlčeli. Opět pak uchopil se její ruky a jako ve snu šeptal dále slova lásky.“ — Francesko, prosím, podej i ty mně svou ruku. *(Francesca podá mu ruku a Paolo tiskne ji ku svým ústům.)*

GIANCIOTTO: Jakás nevýslovná tíže mne náhle skličuje.

CERCHI: Nebuďte dětinským! Sto lepších ženských dostane se vám vždy za jednu ztracenou!

GIANCIOTTO *(tajeně)*: Všechny moje žíly a nervy jsou v největším napnutí a puls tepe v mých spáncích tak mocně, že neslyším ani slova z jejich rozmluvy! Musím blíže k nim! *(Připlíží se zlehounka až za květiny, před nimiž Francesca s Paolem sedí.)*

CERCHI: Prosím vás, jen se v ničem nepřekvapte! *(Pro sebe.)* Ku podobné komedii musí být více diváků než jeden! *(Vzdálí se rychle.)*

PAOLO *(čte ruku Francesčinu ve své drže)*: „Má láska nenalezne nikdy ukojení, nejsi-li ty po mém boku a nedržím-li tě objatou. Láska jest příliš mocna, než aby ji jednotlivý člověk snesl, a proto se vždy uhostí v srdcích dvou. Teprve když ruka tvá v mé spočívá — ta malá ruka, která tak hluboké rány zasaditi umí, teprve pak cítím, že dva mocné proudy vjedno splývají, a zdá se mi, jako bych pak teprve sama sebe naleznul a celistvým byl. Tisknu tě vždy blíže k sobě *(přivine povolnou Francesku vždy úžeji k sobě)*, přivinu tě ku svému srdci a dlouhé, dlouhé políbení —“ *(políbí Francesku)* —

FRANCESCA *(v nejvyšším roztoužení)*: Paolo můj!

PAOLO *(přejede si oči dlaní a vyskočí, Francesca rozpíná po něm ruce a on sklesne k jejím nohoum)*: Ó odpusť láskou zmatenému! To políbení bylo poslední a poslední můj —

GIANCIOTTO *(vyskočí divoce s vytasenou dýkou v ruce)*: Poslední tvé políbení a poslední tvůj okamžik, milovaný bratře! *(Vrazí mu dýku do prsou; Paolo sklesne na zem.)*

FRANCESCA: Bože na nebesích! Gianciotto! Paolo! Pomoc! Což není nikdo zde, kdo by —

GIANCIOTTO: — viděl hanbu tvého manžela a jeho pomstu? Ne, nikdo zde není. Darmo voláš o pomoc — má pomsta dobře vážila, jak je dýka těžka.

PAOLO: Děkuju ti, bratře! — Srdce se prohřešilo — a v srdci — vězí smrtelná rána! *(Umře.)*

FRANCESCA: Bratrovrahu! Ďáble!

GIANCIOTTO: Když jsem tě začal milovat, zapsal jsem se už ďáblu!

FRANCESCA *(vrhne se zoufanlivě na mrtvolu Paolovu)*: Ó můj Paolo! Ret tvůj je ještě vlažný —

GIANCIOTTO: Snad se ti třese ještě ret po hříšném obejmutí? Nuž mně se třese také ještě ruka!

FRANCESCA: Ó Paolo — Paolo! *(Líbá mrtvolu.)*

GIANCIOTTO: Stroj pohřeb miláčkovi, kuběno!

FRANCESCA: S Paolem zavraždils i mne, Kaine! *(Narovná se poněkud.)*

GIANCIOTTO: A poslední pomazání dám ti kletbou! *(Zavraždí ji.)*

FRANCESCA *(sklesne)*: Paolo! — Paolo! Sečkej jen okamžik — jen krátký okamžik — já už přicházím.

GIANCIOTTO *(vrhne dýku do vodotrysku)*: Umyj se sama — už jsi vysloužila! *(Stojí chvilku tiše u mrtvol, sklesne konečně na kolena k nim a zastře si oči.)*

VÝSTUP OSMÝ

MALATESTA *přichází rychle zahradou, za ním* GUIDO DA POLENTA, CERCHI, CAMPAGNI, ALDRUDA, FILIPPO, MATEO, ANTONIO, BEATRICE *a ostatní služebnictvo.*

MALATESTA *(spěchá před ostatními)*: Jen žádné různice v lůně rodinném! *(Spatří klečícího Gianciotta.)* Což děláš, Gian-

ciotto! — Bože — Paolo! — Francesca! *(Sklání se k nim.)* — Zavražděni! *(Zastře si oči.)*

VŠICHNI *(stojí ohromeni)*.

CERCHI *(pro sebe)*: Tak daleko jsem to nechtěl provést! Jsem nevinen.

GUIDO DA POLENTA: Má Francesca zavražděna? Nebohé, nešťastné mé dítě! *(Skloní se k ní a líbá ji v čelo.)*

CAMPAGNI *(běhá ouzkostlivě po jevišti)*: Věda má tak mnohé prostředky —

FILIPPO *(tajeně k Beatrici)*: Bude pohřeb a ze svatby zase nadlouho nic!

GUIDO DA POLENTA *(vyskočí)*: Líp však, žes už dokonala, než abys byla v loktech mrzáka — eh, odpusť otci, on tě strašně pomstí! Netřeba po vrahu dlouho pátrat! Gianciotto, vrahu mého dítěte, modlíš se snad za ty, jež jsi sám zavraždil? Nebo tě omámil vlastní čin?

MALATESTA: Gianciotto! Kletý — nešťastný můj synu! *(Vyrušuje Gianciotta ze snění.)*

GIANCIOTTO *(vstává pomalu; oko prozrazuje šílenost, mluví zvolna)*: Já jsem krásný, tuze krásný; musil jsem však dříve umřít, a teprve co dýchající mrtvola stal jsem se tak krásným!

MALATESTA: Bože, on je šíleným!

MATEO: Toť by se mohlo stát nějaké neštěstí. *(Všichni ustupujou od Gianciotta; Malatesta ho objímá.)*

CAMPAGNI *(přikročí úzkostlivě k Gianciottovi)*: Snad věda přece —

CERCHI *(pro sebe)*: Vlastní zisk mně velí, abych se nyní s Polentou smířil!

GUIDO DA POLENTA: Eh, co nám po bláznu! Vám nyní, starý Malatesto, platí má pomsta! Zde moje rukavice na nový, věčný boj! *(Vrhne rukavici k nohoum Malatestovým, jenž si toho nevšimne.)* Nuže, Cerchi, budete zase pomáhat?

CERCHI: Zcela dobří a zcela špatní lidé se lehce smíří, a tedy také my! Dáte mně ale napřed úpis na Rimini!

Opona spadne.

ŽENA MILUJE SRDNATOST

Veselohra ve třech jednáních

Látka částečně dle francouzské anekdoty

OSOBY

VIŠÍN, bohatý statkář
ADÉLA, jeho dcera
KATEŘINA, její služka
VOLŠOVSKÝ, Višínův přítel
VILÍM, Volšovského synovec
VÁCLAV, téhož sluha
RŮŽIČKA, soused Višínův
HERMANN
LUDWIG

Dva zakuklenci. Sluha

Děj se rozvinuje na venkově nedaleko Prahy.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

Krásný zahradní salón. V pozadí sloupy, mezi nimi velká okna od stropu skoro až k zemi. Vprostřed pozadí otevřené vysoké dvéře. Okny je vidět v krásnou zahradu. Vpravo a vlevo dvéře. V síni stojí skvostné nářadí.

VÝSTUP PRVNÍ

VOLŠOVSKÝ *sedí v popředí, zády obrácen ku vchodu.* VÁCLAV *sedí u vchodu a má několik vaků kolem sebe. Oba v cestovnickém obleku.*

VOLŠOVSKÝ *(zůstane po celý výstup nepohnutě sedět):* Nezdá se ti, Václave, že už trochu dlouho čekáme?

VÁCLAV: Upřímně pravím, pane, já bych skoro radil, abychom zase šli. Starému pánu budete ovšem vítaným hostem; paní dcera ale — nu vždyť víte, jak zdvořile sobě vždycky počíná, tak zdvořile a chladně, že bych ji —

VOLŠOVSKÝ: Mlč, neurážej ji; jakž se můžeš opovážit, sprosťáku, a mluvit o rozumné té paničce takovým tónem!?

VÁCLAV: Inu, už mlčím; vím ale, že vám toho dost na příkoř udělala —

VOLŠOVSKÝ: Což neumlkneš? Neposlechneš mne?

VÁCLAV: Když člověk radost z poslouchání má, poslechne rychle; já ale věru teď jen nerad svou radu tajím. Kdybyste mne, pane, poslechnul, šli bychom zase. Ušetříte si mnoho mrzutostí.

VOLŠOVSKÝ: Světe, ti služebníci jsou teď nestydatí!

VÁCLAV: Nejsou, pane, alespoň já ne! A že leckdy přímé slovo promluvím, jste vy sám vinen; proč se mnou tak

přátelsky jednáte. Já vám povídám, že vám ta vdovička zase srdce rozbolaví.

VOLŠOVSKÝ: Kdožpak ti řekl, nešťastníče, že ona a já —

VÁCLAV: Inu nikdo! Člověk to tak vidí ve vzduchu a vycítí z povětří! Vidíte, pane, já mám tu její tvrdohlavou služku, tu Kateřinu, toho nafouklého diblíka taky tak jako — ale šel bych hned zas, abych vám ulehčil. Čtvrt hodiny už zde sedíme a čumíme — totiž ne, vy sedíte a já čumím, a žádný nejde, aby nás po dvou létech jednou zase přivítal. Vyndejte hodinky, pane, a nepřijde-li někdo v desíti minutách, půjdeme zase, ano?

VOLŠOVSKÝ: Mlč přece! *(Naslouchá.)* Myslím, že už někdo jde!

VÁCLAV *(posměšně)*: Už!

VÝSTUP DRUHÝ

ADÉLA *a* KATEŘINA *z levé strany*. VOLŠOVSKÝ *vyskočí ze sedadla*. VÁCLAV *zůstane sedět*.

ADÉLA *(mluví mezi dveřmi tiše ku Kateřině)*: Zůstaň u mne, sic mne bude po dvou létech znovu zase svou láskou soužiti Já se mu bojím i ze zdvořilosti říci, že jeho příchod otce potěší; zeptá se zajisté hned, zdaž také mne svým příchodem potěšil.

KATEŘINA: Měla jste ale přece trochu radost, třeba z pýchy.

ADÉLA: Tys hloupá! *(Obrátí se; nahlas.)* Ach pan Volšovský! Vítám vás! *(Podává mu ruku k políbení, kterou on vezme a potřese jí.)* Jste už dávno ze svých cest zase doma?

VOLŠOVSKÝ: Právě jsem přijel a chci svého přítele vidět, vašeho otce!

ADÉLA *(pro sebe)*: Teď začne! *(Nahlas.)* To otce zajisté tuze potěšíte!

VOLŠOVSKÝ: Vím to, vím! Ta dobrá duše! Však jsem se už také jako dítě těšil, že ho uvidím!

ADÉLA: Prosím, sedněte! *(Sednou si.)* Umíte se ještě jako dítě těšit?

KATEŘINA *(jež byla nevšímajíc si Václava na druhé straně u dvéří usedla, pro sebe)*: To bylo perné!

VÁCLAV *(pro sebe)*: Roztrhal bych ji.

VOLŠOVSKÝ: Myslíte, že jsem k tomu už stár? Nu stáří čtyřicíti let nechrání člověka ještě před dětinstvím! Zvláště mne ne, jenž jsem, jak víte, přede dvěma léty ještě chlapeckých hloupostí se dopustil.

VÁCLAV *(pro sebe)*: Políbil bych mu ruku!

KATEŘINA *(pro sebe)*: Já bych ho!

ADÉLA: Už se nepamatuju! Byly to nejspíš maličkosti.

VOLŠOVSKÝ: Ó ovšem! Člověk se jen tak náhodou na ně upamatuje a divím se věru, že se mně to všechno z hlavy nevykouřilo. Na příklad to, že jsem přede dvěma roky o vaši ruku žádal — teď se tomu ovšem můžeme srdečně zasmát —, napadlo mně teď náhle zase! Vykonal jsem dvouletou cestu, a přece se ještě na podobné maličkosti zcela dobře pamatuju.

ADÉLA *(poněkud v rozpacích)*: Byl jste dlouho pryč? Tak? *(Posměšně.)* Mně se zdálo, jako byste byl teprv nedávno, teprv před několika nedělemi odešel!

VOLŠOVSKÝ: Ano, čas utíká! Mně se právě tak děje jako vám! Myslím, že jsem včera vyjel a dnes přijel, — tak příjemně se mně čas zkrátil!

ADÉLA: Toť nejspíš zase pocestujete?

VOLŠOVSKÝ: Snad! Mne už ale ten kočovnický život přece trochu omrzel. Viděl jsem skoro všechny známé končiny, a jedu-li teď nějakou silnicí, necítím více žádného blaha, žádného rozechvění, cítím jen silniční prach na prsou a zlobím se; nevidím nikde nic nového, všechno staré; ti lidé všichni stejní, chladní, zdlouhaví, k zívání. *(Potlačuje zívání.)*

ADÉLA *(kouše zlostně do šátku)*: Vyť jste se znamenitě změnil!

VOLŠOVSKÝ: Ano, už nejsem tak zcela *dětinský*! Už mně není všechno rájem, co mně jím bývalo, a svět se mně nezdá být více tak květnatým, tak láskyplným jako dříve — ačkoliv jsem se přesvědčil, že se takto může v něm tuze dobře obstát.

ADÉLA: Tedy jste sobě už dosti chladnosti zaopatřil, jak pozoruju.

VOLŠOVSKÝ: Není jinak možná, jemnostpaní! Kdo dlouho cestuje, bývá konečně zdvořilý sice, ale ledový jako hospodský, který každého dne jiné hosti vidí.

KATEŘINA *(pro sebe)*: Ten se změnil!

VÁCLAV *(pro sebe)*: Můj pán vyhrává!

ADÉLA: Kde jste cestoval? Byl jste snad zase v Itálii?

VOLŠOVSKÝ: Procestoval jsem opět některé části.

ADÉLA: A nebál jste se tenkráte loupežníků?

VOLŠOVSKÝ: Najal jsem si jich sám několik a ti mne chránili před ostatními.

ADÉLA *(ousměšně)*: Vyť jste hrdina!

VOLŠOVSKÝ: Snad nejsem; vím ale, že bych se hrdinou nestal tím, kdybych se s loupežníky sepral!

ADÉLA: Nu — třeba! — A kam jste cestoval pak?

VOLŠOVSKÝ: Na Východ!

ADÉLA: Toť budete moci mého otce vypravováním bavit!

VOLŠOVSKÝ: Snad se mně to poštěstí.

ADÉLA: Takhle o tom, jak východní národové bojujou a jaké zbraně mají — toho jste sobě však snad ani nepovšímnul.

VOLŠOVSKÝ: Všeho jsem sobě povšímnul a dovedu pro přítele dosti zajímavých zkušeností vybrat. I pro vás bych měl některé podobné zkušenosti.

ADÉLA: Na příklad?

VOLŠOVSKÝ: Nevím prozatím, kde bych začal, — podá se to snad v rozmluvě samo sebou.

ADÉLA: Snad na příklad o svatbách na Východě — ne?

VOLŠOVSKÝ: Snad. I o těch vím dosti zajímavého. Východ je, co se svateb týče, obráceným světem. Žena je ničím, pouhou věcí. Ani vidět nesmí leckdes svého ženicha před svatbou a na jednom místě nalezl jsem i obyčej ten, že se nevěstě zalepí lesní smolou oči a teprve po svatbě jí je smí ženich zase otevřít, — u nás bývá to obráceně, jemnostpaní! Ženich mívá zalepené oči a nevěsta mu je teprve po svatbě otevírá.

ADÉLA: Vy si je už nezalepíte? Máte dobře!

VOLŠOVSKÝ: Snad! Mrzí mne, jak jsem pravil, už kočovnický život a nevím, nepozvu-li vás brzy k slavnosti.

ADÉLA *(vstane mrzutá; jdou pomálu ke dvéřím)*: Právě se pamatuju, že musím ještě něco obstarat. Vy odpustíte, že vás opouštím. Zde tento pokoj, který jste vždycky obýval, je právě už někým jiným obýván; znáte ale náš pěkný pavilón, tam se vám musí zalíbit. Kateřino, pomoz Václavovi odnést věci!

VOLŠOVSKÝ: Děkuju za vaši ochotnost; nenamáhejte se ale, odjedu zase odpůldne.

ADÉLA *(zastaví se)*: Jak? Odpůldne?

VÁCLAV *(pro sebe)*: Dobře jsme se drželi!

VOLŠOVSKÝ: Ano, chci jít kamsi na návštěvu. — O čem přemýšlíte?

ADÉLA: Váš brzký odchod bude otci nemilým. Obětujte se mu trochu, nespěchá-li ovšem návštěva.

VOLŠOVSKÝ: Má návštěva sice nespěchá; chci jen některé dámy zase vidět, půjdu ale přece časně.

ADÉLA: Jak se líbí! *(Oba vyjdou zároveň dveřmi.)* Má úcta, pane! Vy jdete vpravo!

VOLŠOVSKÝ: A vy vlevo! Má skutečná úcta! *(Oknem se vidí, jak on pomálu vpravo, ona rychle vlevo odchází.)*

(Václav a Kateřina zůstanou chvilku mlčky u dveří sedět. Václav má ruce na kolenou a dívá se před sebe; Kateřina má ruce v kapsách u zástěrky a dívá se taktéž před sebe.)

VÁCLAV *(pro sebe)*: Teď zase já budu zdvořilým krobiánem! *(Obrátí se ke Kateřině; nahlas.)* Salem alechem, němá Kateřino!

KATEŘINA *(hledí stále před sebe; pro sebe)*: Budu tak chladna, jako má paní byla. *(Nahlas.)* Co pravíte, pane?

VÁCLAV: Salem — alechem jsem povídal a tvoje povinnost je, abys odpověděla Alechem — salem! Či ano, ty ani neumíš turecky jako my! Bože, ty ženské v Čechách! Jinak než česky ani nechtějí mluvit! Můj pán povídal jednou, že kolikero jazykům člověk rozumí, tolikero duchů také do něho sestoupí. Nu ženské ovšem nepotřebují ducha; mají dost práce se svým tělem! A přece by se dobře hodily

k učení se jazykům cizím; majíť jazejček až milo ohebný, ostrý, chápavý a lepkavý.

KATEŘINA: Dovolte, pane!

VÁCLAV: A to se rozumí, že dovolím! V' Allah — či ty turecky nerozumíš — tedy přisámbůh! My, co jsme viděli svět, jsme tuze galantní.

KATEŘINA: Vy jste blázen, pane!

VÁCLAV: Neslyším dobře! Jak to bylo, turecká kachničko?

KATEŘINA *(vyskočí zlostně)*: Že jste blázen, pane!

VÁCLAV *(vstává pomálu)*: Blázen nejsem, ale pán? — To třeba ano! Můžeš mně ale přece proto ještě tykat jako dříve! My, co jsme viděli svět —

KATEŘINA: Myslíte, pane, že je ještě všechno mezi námi jako dříve?

VÁCLAV: Snad nenarážíš na to, že jsem tě jednou chtěl? I buď tichá, Kačenko, to je už dávno pryč, to se rozumí samo sebou, že jsem na tě už dávno zapomněl!

KATEŘINA: I ty — *(Zamlčí se náhle.)*

VÁCLAV: —roztomilý člověče — jsi chtěla říct — ne? Inu to víš, člověk vidí na cestách mnoho a má mnohou příležitost. Nejsem blázen, abych jí byl nepoužil. A pak v Turecku! No to víš, že má každý Turek tucet žen a rozumnému člověku jako já se to brzo zalíbí.

KATEŘINA *(poslouchá s patrnou zlostí)*: Tak? Pane, vy nejste blázen, vy jste darebák! *(Odchází vážně vlevo.)*

VÁCLAV: Děvče, máš mně pomoct vaky nést! Zůstaň přece, Kateřino. Udělám z tebe, Kačenko, třináctou svou ženu! Už je ta tam! Bravo, Václave, nes si vaky sám, jen když jsi sebe a svého pána pomstil! Mám ji sice rád, tu Kačenku; dokud její paní ale podobně si s mým pánem bude chtít zahrávat, jako dříve to činila, nesmí mně Kačena ani na oči!
(Sebere vaky a odchází zahradou vpravo.)

VÝSTUP TŘETÍ

VOLŠOVSKÝ *a* VIŠÍN *přicházejí zahradou z pravé strany. První je už převlečen a má lehký oblek na sobě.*

VIŠÍN: Nepotřebuju tě ubezpečovat, že jsi mne příchodem svým radostně překvapil.

VOLŠOVSKÝ: Věřím ti, věřím, bratře. Naše sejití se může nás tím spíše po dlouhé době těšit, poněvádž upamatování na nějaký bolestný a nutný rozchod nám nepřekáží.

VIŠÍN: Přece, přece, bratře! — Či odpusť, že tě sám upomínám!

VOLŠOVSKÝ: Vidíš, už jsem na to všechno skoro zapomněl a přicházeje k tvému domu necítil jsem ani žádného bolu více, ani nějakého rozčilení, ani konečně jiné touhy, než abych tebe brzy spatřil. Chci být ale upřímným a přiznám se ti, že jakmile jsem tvou dceru spatřil, zase nová touha se ve mně vzbudila, že bych ji byl s chutí obejmul a se jí zeptal, zdaliž se posud jinak nerozmyslila.

VIŠÍN: Zeptej se jí, prosím tě! Mluvila o tobě stále s úctou a vzpomínala si často na tebe.

VOLŠOVSKÝ: Ne, ne! Úctu její jsem sobě už dovedl vydobýt, lásky její ale nedobudu nikdy. Má nějakou tajnou zášť — ne, zášť to není, to jsem se špatně vyjádřil — má nějakou mou chybu, snad nějaké zdánlivé provinění na mysli a to ji jako propast stále ode mne vzdaluje. Přemohl jsem se a mluvil s ní skoro až urážlivě chladně, tak urážlivě, že kdyby to právě tvá dcera nebyla —

VIŠÍN: I prosím tě, snad nebudeš s ní nějak zvláště chtít zacházet? Ó, jen kdyby byla ještě děvčetem a zcela pod mým dozorstvím, však já bych ji přinutil! Takhle ale sobě vykoupila půlletým manželstvím svobodu a já jí nemohu poroučet.

VOLŠOVSKÝ: Snad nemyslíš, že bych svolil k nucení? Že bych ji přijmul co oběť? Ne, já jsem rád, že se mně už trochu z mysli vytratila! Neměl jsem ani k tobě přijít, byl bych líp učinil. Abych se ale dalším nehodám vyhnul, půjdu hned po obědě zase dále — ty mně to odpustíš!

VIŠÍN: Opovaž se! Toť by bylo hezké, abych měl pro to tvrdohlavé, hloupé děvče tebe ztratit! Ty musíš zůstat!
VOLŠOVSKÝ: Nemohu!
VIŠÍN: Alespoň čtrnáct dní, alespoň týden, hochu!
VOLŠOVSKÝ: Bylo by směšné, abychom se o to hádali. Víš co, já zůstanu do zejtřka; ráno ale zase pojedu, abych před tvou dcerou obstál. As po čtrnácti dnech přijdu zase na krátký čas a pak zase a tak dále. Nabudu více lhostejnosti!
VIŠÍN: Jsem spokojen.
VOLŠOVSKÝ: A ty mně slíbíš, že ji nepřinutíš, aby se ke mně jinak chovala, než jak se posud chová.
VIŠÍN: Slibuju.
VOLŠOVSKÝ: Nevíš, jaká ta má chyba —?
VIŠÍN: I bůh zachraň! Nějaké ženské vrtochy jsou to. Jakoupak chybu by mohla na tobě vidět? Jsi o celých deset let mladší než já, tedy nevadí ani stáří, poněvadž čtyřicítiletý muž se zcela k dvacítileté vdově hodí.
VOLŠOVSKÝ: A nechce se zase vdát?
VIŠÍN: Neřekla mi ničeho. Ty ale snad posud nevíš, že tvůj synovec se u mne zdržuje?
VOLŠOVSKÝ: U tebe? A co zde?
VIŠÍN: Nu — maluje a baví se! Je to roztomilý človíček! Vypravoval mně včera při večeři, že by se rád do Itálie podíval a že tě k tomu účelu o nějaké peníze poprosit chce.
VOLŠOVSKÝ: Nedostane zatím ničeho, ať se učí ještě doma.
VIŠÍN: Nu jak myslíš! Připravil ti překvapení pěkným obrazem; právě ho dohotovil a suší ho u mne na okně. Chceš se podívat?
VOLŠOVSKÝ: Mám ho rád a potěším se jistě z jeho pokroků. Pojďme; do Itálie ale nesmí na žádný způsob! *(Odejdou vlevo.)*

VÝSTUP ČTVRTÝ

Růžička.

Růžička *(přichází zahradou)*: Jak? Nikdo zde? To je mně právě milé! Ti se podiví, až jim to všechno řeknu! A což teprve doma! Má hospodyně si myslí sama na mne — jen aby se, chudák, z lásky nezbláznila! Věru ani nevím, co se těm ženským vlastně na mně líbí! To je už třetí hospodyně, která mne chce, a mimo to jsem už musil vyhnat sedum služek jen proto, že rozšiřovaly mezi lidmi, že je mám rád! A ne snad, že by se jim statek můj líbil! To ne, každá to říká, že ne! Musím mít tak něco při sobě — inu můj duch je to, který je oslňuje. Ovšem, ovšem, tak jako já nedovede mluvit nikdo! — Doma jsem neřekl ani slova, vyšel jsem si na procházku jakoby nic, přišel jsem jakoby nic a tady si to vyjednáme zase jakoby nic. Ta radost toho starého Višína, až mu řeknu, že bych si jeho dceru vzal. Teprv ondyno mně zaklepal na rameno a pravil: „Růžový nosejčku“ — on mně nikdy neřekne Růžičko, vždycky růžový nosejčku —, „já bych sobě přál, aby měla má dcera podobného hospodáře pro své panstvíčko, jako vy jste, — já už toho nezastanu!“ A já mlčel, neřekl ani slova, a teď — teď — nu ta radost toho starého Višína, hahaha, ten bude o jedné noze skákat! A což teprve jeho dcera! — Jen aby jí náhlá radost neuškodila! Teprv ondyno jsem s ní mluvil skoro čtvrt hodiny a mezi rozmluvou pravím náhle co zdvořilý člověk: „Nevím, jemnostpaničko, zdaž vás má sprostá řeč baví!“ A ona si přikryla honem šátkem obličej — to se styděla, nebožačka! — a pravila skoro škytavým hlasem: „Vy umíte znamenitě bavit.“ Nu počkej, zatrolená vdovičko, máš mít tu zábavu každý den! Inu vtip je dar boží! A jak se k sobě hodíme! Ona vdovička, já vdoveček! Nemáš zůstat, vdovičko, osamotnělá a všem bouřkám a dešťům ponechána jako ta socha nad hrobem manžela. Přistoupím k tobě a počnu: „Já, kterého už tři hospodyně a sedum děveček chtělo,“ — ne, to jí nesmím říci, mohla by zpyšnět! Honem si nějakou řeč vymyslím

a několik vtipů a nápadů spořádám — to mají ženské rády. Jsem rád, že zde nikdo není! Honem do zahrady na nápady!

VÝSTUP PÁTÝ

Růžička. Václav. *Později* Kateřina.

Růžička *(chce ven, potká se ale s Václavem v zahradních dveřích)*: Prosím vás, přítelíčku, nechť jste kdo jste, nevyzraďte mne, že jsem zde byl! *(Chce dál.)*

Václav *(zadrží ho)*: Pomálu, pane, co jste zde dělal?

Růžička: Nu, snad jsem nekrad?

Václav: Kdož ví!

Růžička: I vy osle, vy hrubiáne! *(Vytrhne se mu a uteče.)*

Václav: Zloděj není, sic by tak nenadával!

Kateřina *(vyjde levými dveřmi a jde až v popředí)*: Kdož by si byl pomyslil, že se ten člověk tak změní! Tak hodný býval, tak spořádaný a nyní tak lehkovážný, tak hrubý. Řekla jsem mu to ale do pravdy!

Václav *(přikradl se až za ni)*: Slečno Kateřino, nevíte, kde je teď pan Vilím? Zdržuje prý se zde u vás, ano?

Kateřina: Nevím!

Václav: Co nevíte?

Kateřina: Nic nevím!

Václav: To vím!

Kateřina: Co víte?

Václav: Že nic nevíte.

Kateřina: I ty —

Václav: Zapovídám si tykání!

Kateřina: Jak chcete! *(Odchází nazad.)*

Václav: Žádám vás, slečno Kateřino, ve jmenu svého pána, jenž co host vašeho panstva šetrnost zasluhuje, o něco.

Kateřina: Co chcete?

Václav: Jak jsi stará, Kačenko?

Kateřina: Co je vám do toho?

Václav: Chci vědět, jak dlouho to ještě bude trvat, než budeš starou pannou!

KATEŘINA *(zlostně se na něho zamračí a uteče do zahrady.)*
VÁCLAV *(běží za ní)*: Počkej přece, kdožpak ti může stačit, bláznivá chocholko!

VÝSTUP ŠESTÝ

ADÉLA *a* HERMANN *vstoupí zahradou.* HERMANN *nese* ADÉLE *šál.*

ADÉLA *(béře šál od Hermanna)*: Děkuju vám, pane; vyť jste dnes zvláště zdvořilý!

HERMANN: Zdvořilý? Může být, nevím ale o tom. Naše doba žádá zdvořilosti místo citů a jsme od dětinstva už tak vycvičeni, že když vřele cítíme, také vybranou zdvořilost jevíme. Jsem-li k vám zdvořilý, jest to jen důkazem, že jste vřelé city ve mně vzbudila.

ADÉLA: Už jste zase ve své staré kapitole? Sedněme si, pane! *(Sednou.)* Ostatně se musím přiznat, že vaše zdvořilost je velmi příjemná, protože vždycky zvláštní.

HERMANN: Jste příliš laskava; račte ale být opatrna, poněvádž by snad tato laskavost vaše mne v mé naději potvrdila.

ADÉLA: Myslím, že to není přílišná laskavost, když se ze zvláštní vaší zdvořilosti těším, a také se k tomu přiznám. Chválím-li skutečnou mužnost vaši, musí mně i nejjemnější stránka vaše rovně milou být. Mužnost a třeba někdy drzost k mužským a zdvořilost k ženským — tak se to sluší!

HERMANN: Škoda, že si nemůžeme tak svou srdnatostí dobývat lásku dam jako úctu mužských. Byl bych si vás už dávno dobyl.

ADÉLA: Nevím, nevím — ó, já jsem také srdnata a dovedla bych se bránit! Strachu neznám, a právě proto každého muže nenávidím, který jednou bojácnost svou něčím dosvědčil.

HERMANN: Toť bych snad už za tou příčinou měl naději —

ADÉLA: Stále a stále se vám ty vaše naděje do myšlenek vplítají!

HERMANN: Často jsem už myslil, že se tyto moje naděje

vyplní, a vždy jste mně zase náhlou chladností odstrašila; zklamejte mne, jak často ještě chcete, v tom mně nezabráníte, že stále doufat budu.

ADÉLA *(žertovně)*: Ó, naděje je pěkná věc! Zač by stály všechny ty malicherné okamžiky našeho života, kdyby se s nimi zároveň naděje na něco dokonalejšího nepojily!

HERMANN: Jen se posmívejte! Já vás ale ubezpečuju, že ta naděje je mým dechem, že bych bez ní —

ADÉLA *(s komickým strachem)*: Prosím vás, jen se mně nestaňte sentimentálním! Jen to ne, raděj doufejte dále!

HERMANN *(poklekne před ní a políbí jí rychle ruku)*: Ó božská Adélo! Smím tedy —

ADÉLA *(vyskočí)*: Mně se zdá, pane, že byste potřeboval nějakou studenou tuš! *(Opravdově.)* Prosím vás, kdyby někdo —

HERMANN *(vstává pomálu)*: Už zase marně! Vy jste ukrutna!

ADÉLA *(žertovně)*: Vždyť máte naději! *(Opravdově.)* Kdyby byl takhle otec anebo náš nový host vešel!

HERMANN: Ah — ten nový host! Slyšel jsem už o něm; prosím vás, kdo je?

ADÉLA: Přítel naší rodiny, velmi vzdělaný a duchaplný muž, jehož sobě vážit musíme.

HERMANN: Snad ne nějaký můj sok?

ADÉLA: Sok? A v čem sok?

HERMANN: Vy jste zlá!

ADÉLA: Ah tak! I bůh zachraň — hahaha! Vždyť víte, že jen udatného, srdnatého muže mohu milovat a pan Volšovský je pravá baba.

VÝSTUP SEDMÝ

PŘEDEŠLÍ. VOLŠOVSKÝ *a* VIŠÍN *z levé strany*.

VOLŠOVSKÝ: Mám radost z toho hocha! Do Itálie ale na žádný způsob ještě nesmí! Ah slečna — a kdo to? To není můj synovec!

ADÉLA *(tváří se, jako by příchozích nezpozorovala a mluví šeptmo s Hermannem)*.

VIŠÍN *(vstoupí mezi Adélu a Hermanna)*: Musím vás, pánové, seznámit spolu. Zde pan Volšovský, starý můj přítel — a zde pan Hermann. *(Volšovský a Hermann se vzájemně kloní, poodstoupí a baví se spolu. Višín k Adéle.)* Nevidím to rád, že tak důvěrně s tím cizincem zacházíš. Nevíme ani, kdo jest, a může být, že za ním něco zcela jiného vězí, než se naoko zdá!

ADÉLA: Otče!

VIŠÍN: Ne, ne! Musíme být pozorlivi! Nemám sice ničeho proti tomu, že se zde nakrátko zdržuje, nevím ale skoro ani, jak sem přišel.

ADÉLA: Vždyť víte, že jsem ho poznala u své přítelkyně a že jsem ho sama pozvala.

VIŠÍN: Nevím ale nic bližšího o něm.

ADÉLA: Taková nedůvěra by vás byla nehodna, tatínku!

VIŠÍN: Musím sama sebe chránit. Psal jsem už svým přátelům do Prahy a zvíme brzy, na čem jsme.

ADÉLA *(chladně)*: Jak se líbí! *(Nahlas.)* Ti pánové nás připraví o příjemnou zábavu!

VOLŠOVSKÝ: Budeme snad brzy hotovi.

HERMANN: Jsme už nyní k službám —

VOLŠOVSKÝ: Ne, ne, počkejte ještě, pane Hermanne! *(Mluví s tímto dále.)*

ADÉLA *(usmívavě pro sebe)*: Však vím, co je pod tou hrubostí skryto. Nechce se prozradit, že mne ještě miluje, — ó, však já vás zahanbím, chladný pane!

HERMANN: Zde jsme, jemnostpaní!

ADÉLA: Věřím ráda, že se ti pánové dobře spolu pobaví! Cestovali oba a mají tedy dosti látky, aby se o mnohém smluvili!

VÝSTUP OSMÝ

VILÍM *přiběhne ze zahrady. Za ním přijde zahradou* VÁCLAV *a postaví se u dveří. Hned potom vyjde* KATEŘINA *z levé strany a postaví se k druhé straně dveří.* PŘEDEŠLÍ.

VILÍM: Strejčku, drahý strejčku, — přišel jste jako na zavolání! Mně se už věru po vás stýskalo! *(Objímá Volšovského.)*

VOLŠOVSKÝ: Slyšel jsem, že se ti stýskalo, a vím také proč.

VILÍM: Viděl jste už můj obraz? Líbí se vám?

VOLŠOVSKÝ: Je trochu divoký jako ty; jsem ale spokojen.

ADÉLA *(pro sebe):* On si mne opravdu ani nevšímá! *(Počne se s Hermannem bavit a ohlíží se časem pátravě po Volšovském; Višín ji pozoruje.)*

VOLŠOVSKÝ *(vede Vilíma stranou):* Copak je zač ten pan Hermann?

VILÍM: Nevím, a myslím, že ani zde o něm mnoho nevědí.

VOLŠOVSKÝ: Toť je podezřelé.

VILÍM: Mně je podezřelým i protivným! Stále se kolem Adély otáčí — snad by si ji rád vzal, kdybychom tomu dovolili.

VOLŠOVSKÝ: Kdybyste tomu dovolili? Jakžpak ty přicházíš k tomu, abys také dovoloval?

VILÍM *(v rozpacích):* Strejčku, já bych rád do Itálie.

VOLŠOVSKÝ: To je podivná odpověď! *(Pro sebe.)* Snad není ten hoch také do ní zamilován? *(Nahlas.)* O tom si ještě promluvíme a řeknu ti teprve později, že do Itálie ještě nesmíš.

VÝSTUP DEVÁTÝ

RŮŽIČKA *vejde zahradou.* PŘEDEŠLÍ.

VIŠÍN: I dobré jitro, pane sousede!

RŮŽIČKA: Dobré jitro, vážené panstvo! Má poklona vám, paní Adélo, vy rajská — *(Pro sebe.)* Teď jsem to zapomněl!

ADÉLA: Rajská hruško, — jste chtěl říci — ne? Ó, vy umíte lichotit!

RŮŽIČKA: Není jinak možná! Vy jste jako slunce, které ze země

tento — *(Líbá jí ruku; pro sebe.)* To se mně to podařilo! Vtip musí člověk mít, a pak to jde!

ADÉLA *(obrátí se k Volšovskému):* Už jste se pohejčkal se svým mazánkem? To děťátko má asi radost!

VOLŠOVSKÝ: To děťátko je právě tak staré jako vy!

VIŠÍN: Prosím tě, nech ji. Toť víš, že každá ženská, jakmile se vdá, myslí, že už je skutečně rozumná. Dokud jsou svobodné, staví se pořád dětinskými, a kdyby byly třeba už padesátileté panny. Jakmile se ale šestnáctileté děvče vdá, hraje si na matrónu, je moudré, mluví o všem vážně, dává naučení nevdaným, třeba by dvakrát tak staré byly, a je vůbec pravým pokladem moudrosti!

VÁCLAV *(podívá se v témž okamžiku na Kateřinu, když tato na něho; Kateřina se rychle odvrátí):* Víš, jak se vaří turecké nudle, Kateřino? *(Kateřina odvrátí ještě více hlavu.)*

HERMANN: Dámy jsou skutečně mnohem dříve duchem zralé než my! Šestnáctileté děvče je co ženská mnohem zralejší než dvacítiletý muž.

ADÉLA: Jak smýšlíte o tom, pane Volšovský, co právě můj horlivý zastavatel pronesl? *(Upustí schválně šátek v stranu Volšovského.)*

VOLŠOVSKÝ *(nepohnutě):* Upadl vám šátek, jemnostpaní!

VILÍM *(skočí a podá šátek Adéle).*

ADÉLA *(chladně):* Děkuju, Vilíme! — Smluvte se, pane Volšovský, zde s panem Hermannem o svých cestách. On byl také v Itálii; nebral ale banditů ku pomoci, aby se zase před bandity chránil, jako to prý někteří cestovatelé činívají.

VOLŠOVSKÝ: To tedy cestoval s menším pohodlím než já! Prosím, pane, byl jste tam za svou povinností, nebo za zábavou?

HERMANN: Za povinností.

VILÍM *(počne zatím kreslit Růžičku do své tobolky).*

ADÉLA: Pan Hermann byl totiž kapitánem při prvním papežském pluku Švýcarů!

VOLŠOVSKÝ: Tak? A kdy, prosím?

ADÉLA: Před rokem ještě, viďte, pane Hermanne?

HERMANN: K službám, slíčná paní.
VOLŠOVSKÝ: Jak to jemnostpaní dobře ví! — Tedy před rokem ještě, pravíte? Jistě před rokem?
HERMANN: Ano! — Nepochopuju —
VOLŠOVSKÝ: Před rokem jsem znal všechny důstojníky toho pluku; vás ale, pane —
HERMANN: Mne ale jste neznal, tedy jste neznal všechny!
VOLŠOVSKÝ: To z toho nenásleduje, protože musím podle toho, že jsem skutečně všechny znal, soudit, že jste alespoň tenkrát ani takovým důstojníkem nebyl!
VIŠÍN: Co je to, pane? Jak to přijde?
HERMANN: Já —
ADÉLA: Zapovídám vám se omlouvat. Já vám věřím a vím proč; jste mým hostem, a jinému než mně, ba ani otci mému se nemusíte zodpovídat! Hanebné to, nemužné podezření! — Dnes obědváme v zahradě, pánové! Prosím, pane Hermanne, o vaši ruku; veďte mne! Je líbo, pánové? *(Adéla jde s Hermannem, měřícím hrdě Volšovského.)*
VIŠÍN: Do zejtřka zrána máme jistotu; nech ho zatím, příteli! *(Jde s Volšovským za Adélou.)*
RŮŽIČKA: Nechám námluvy až po obědě. Mezitím ji okouzlím ještě několika vtipy.
VILÍM *(zastrčí tobolku)*: Kreslil Vilím — už ho mám! Pojďte, pane Růžičko, už vás mám! *(Táhne ho za sebou.)*
RŮŽIČKA: Bože, vždyť to cítím na ruce, že mne máte. *(Vyjdou.)*

Opona začíná padat.

VÁCLAV: S pepřem se vaří turecké nudle, Kateřino! *(Jde za ostatními.)*

Opona spadne.

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Zahrada. V pozadí vysoké stromy. V popředí květiny a vpravo pohovka. Na levé straně dům o jednom poschodí s balkónem. V levém popředí ubrusem ukrytý břízový stůl s náčiním na kávu a břízová sedadla. Zábradlí, po němž se vinou révy, pokrývá dům i balkón.

VÝSTUP PRVNÍ

VOLŠOVSKÝ, VIŠÍN, HERMANN *a* VILÍM *zabývají se v pozadí střílením z bambitek;* VÁCLAV *je obsluhuje u terče. Při vyhrnutí opony se rychle všickni v střelbě vystřídají.* RŮŽIČKA *spí na pohovce v popředí; škubne sebou při každé ráně, nemůže se však ze snů probrat. Na balkónu vystoupí* ADÉLA, *držíc rozkvetlou růži v ruce; nikdo ji z přítomných nepozoruje. Ještě později* KATEŘINA.

VOLŠOVSKÝ: Václave, kdo střelil nejlíp?

VÁCLAV: Vy, pane!

VIŠÍN: A kdo nejhůř?

VÁCLAV: Vy, pane!

VOLŠOVSKÝ: Vidíte, pane Hermanne, že jste jen prostředním střelcem.

HERMANN: Bambitka byla špatná.

VOLŠOVSKÝ: Podej sem, Václave, mé nové bambitky. Budete moci, pane, s těmi se pokusit. Jsou důkladné! *(Béře od Václava dvě bambitky.)* Volte, prosím.

HERMANN *(prohlíží jednu z bambitek):* I to je jen továrnická práce!

VOLŠOVSKÝ: Nechcete nic uznávat, co je mého; nezáleží ale na tom, chceme se jen přesvědčit, kdo z nás líp střílí.

Volte tedy jednu, jsou nabity, a střelte. Václave, dej pozor! *(Hermann se postaví a vystřelí.)* Nu Václave, kam šla rána?

VÁCLAV: Do středu!

VOLŠOVSKÝ: Do plného?

VÁCLAV: Trochu pod!

VOLŠOVSKÝ: Zaraž tam bílý kolík, Václave. Já ten kolík svou ranou vyrazím, pánové! Jsi už hotov? Odstup tedy! *(Vystřelí.)* Nu jak?

RŮŽIČKA *(ze spaní)*: Naninko, Naninko, nech mne spát. Nedělej takový rámus.

VÁCLAV: Vyrazila kolík!

VOLŠOVSKÝ: Jste překonán, pane Hermanne!

HERMANN: Neupírám, že střílíte dobře; že jsem ale překonán, připočítám jen náhodě, která mne dnes trochu nejistotou souží. Ostatně do pevného terče střílet je dosti snadná věc a nerozhoduje; já se vyznamenávám zvláště střílením do věcí rychle mijících.

VOLŠOVSKÝ: I tím vám mohu posloužit! *(Chopí se bambitky a vystřelí do výše; shůry sletí mrtvý pták.)*

RŮŽIČKA *(vyskočí)*: Ale Naninko, Naninko! *(Mne si oči.)* Kdepak jsem? Ah, ah — pánové zde střílejí. Proto se mně pořád zdálo, jako bych byl nějaké silnější klepání u postele slyšel.

ADÉLA: Ptáka zastřelit dovedete, zdaližpak byste měl ale tak pevnou ruku, kdybyste na člověka střelit musil?

VIŠÍN: To je zase zbytečná otázka.

VOLŠOVSKÝ: Nevím, krásná vražednice! Kdyby nešlo zároveň o můj život, chybil bych se dojista; kdyby mně však šlo o život anebo kdyby člověk ten byl jiným bezbranným lidem anebo snad dokonce nějaké veliké, člověčenstvo oblažující myšlénce nebezpečným, měl bych nejspíše chladnosti dost.

VÁCLAV: Pamatujete se, pane, jak jsme v Řecku —

VOLŠOVSKÝ: Mlč, neptal se tě nikdo!

ADÉLA: Nebo jak jsme v Itálii?

VOLŠOVSKÝ: Co myslíte? Nerozumím vám! Člověk sobě osobuje často divná práva na život svých bližních. Lidský

život se musí velmi šetřit a nenávidím každého, kdo s ním lehkomyslně zahrává, poněvadž moc k tomu má. Vyjádřilť se jistý mudrc o lidském životě v ten smysl, že by život vždy jako podzimek prchati měl; podzimek béře sice všechno listí s sebou, stromy ale už byly dříve své ovoce složily. Kdož může vědět, zdaž život ten, který zmařit chceme, své ovoce už nesl? Zdaž ještě jednou ovoce nésti nemůže? Snad má jen někdy samovrah právo, aby se života zbavil, když jistě ví, že jeho život už nižádného ovoce neponese. Ostatně i zvíře nerad zabíjím. Bolí mne, když v ty potrhané němé oči hledím a více pomoci nemohu. Mrzí mne i to, že jsem se prve tak hloupě přenáhlil a toho nebohého ptáka srazil.

ADÉLA: Stáváte se sentimentálním! — Už jste se prospal po obědě, pane Růžičko?

HERMANN: On nevěděl, že už naše slunce vyšlo a že tak vysoko nad námi stojí!

ADÉLA *(ukloní se)*.

RŮŽIČKA *(pro sebe)*: To se mu povedlo, sakyventovi! Honem také něco, Růžičko! *(Nahlas.)* Ó jemnostpaní, já nevěděl, že zatím na balkónu dvě růže —

ADÉLA: Dvě růže? Ah tak! Líbí se vám snad tato růže?

HERMANN: Komuž by se ve vašich rukou nelíbila!

RŮŽIČKA *(pro sebe)*: Ten člověk mne opravdu rozzlobí!

ADÉLA: Kdo ji chce?

HERMANN, VILÍM, RŮŽIČKA } Já!

VOLŠOVSKÝ *(sedne na pohovku, kde byl dříve Růžička ležel)*.

ADÉLA *(pro sebe)*: Staví se posud lhostejným! *(Nahlas.)* Pojďte si tedy pro ni, pánové!

HERMANN, VILÍM, RŮŽIČKA } *(běží ku dveřím domovním)*.

ADÉLA: To by každý dovedl, pánové! Ale bez schodů ke mně, na příklad zde pomocí toho zábradlí.

VIŠÍN: Tys blázen, hehe!

HERMANN: Hned jsem nahoře.
VILÍM: Nepředejdu-li! *(Počnou lézt.)*
RŮŽIČKA: Ó, to já jinak vyvedu! *(Odběhne vpravo.)*
HERMANN *(seskočí)*: Řeže to tak do rukou, že to nemohu vydržet! *(Jde a prohlíží v rozpacích bambitky, jež Václav ukládá.)*
VILÍM *(vylezl zatím nahoru)*: Jemnostpaní, prosím o růži!
ADÉLA: Myslila jsem, že si ji pan Hermann nedá ujít. Ano, růže je vaše, zde ji máte. Nechcete kvůli pohodlí se mnou domem vyjít? *(Vejdou do domu.)*
VOLŠOVSKÝ *(pro sebe)*: Ten hoch se mi nelíbí. Na žádný způsob nepřipustím, aby s ním také zahrávala.
VIŠÍN: Pojď, Volšovský, sesedneme si zde. *(Ukazuje na krytý stůl.)* Společnost bude hned pohromadě! Kdepak je ale Růžička?
RŮŽIČKA *(vystoupí s žebříkem)*: Už jsem zde! Však uvidíme, kdo teď růži dostane! *(Podívá se na balkón.)* Kde je jemnostpaní?
VIŠÍN: Už vás pan Vilím předešel! *(Z domu vystoupí Adéla, Vilím a Kateřina; Václav přistoupí blíže.)* Podívej se, Adélo, pan Růžička si přinesl žebřík, aby si růže vydobyl!
ADÉLA: Jak? Pane Růžičko? Vy jste neměl tolik odvahy jako ostatní pánové?
RŮŽIČKA *(drží stále žebřík)*: I měl, myslil jsem si ale, že je to s žebříkem pohodlnější.
ADÉLA: Jste tak svižný a mladý!
RŮŽIČKA: Nu ovšem, hehehe! A pak myslím, že je to po žebříku také dost nebezpečné!
ADÉLA: Žádné výmluvy! Za trest odnesete žebřík zase tam, kde jste jej vzal.
RŮŽIČKA *(pro sebe)*: Ta mne má ráda! Teď ji to bolí, že jsem růže nedostal! *(Odnáší žebřík.)*
VIŠÍN: Pánové, já už sedám, jsem zemdlen. Račtež zasednout! *(Zasedne k stolu, nacpává pomalu pěnovku a kouří.)*
VILÍM *(líbá růži; — tajně)*: Jemnostpaní!
ADÉLA: Čeho si přejete?
VILÍM: Mám od vás růži — —

ADÉLA *(chladně)*: Ano!
VILÍM: Jemnostpaní!
ADÉLA: Nu?
VILÍM: Bojím se vám se přiznat, že mne ta růže nikdy neopustí.
ADÉLA *(pro sebe)*: Božská myšlénka! Pomstím se na strýci snad synovcem! *(Tajně k Vilímovi.)* Jsem tomu věru ráda, že vy jste ji obdržel! Váš strýc nás ale pozoruje, nesmíme déle šeptmo mluvit. *(Nahlas.)* Prosím, pane Volšovský, pane Hermanne, račte přisednout!
VOLŠOVSKÝ: Vilíme, pojď sem!
HERMANN *(postoupí k Adéle)*: Vy se hněváte pro mé neštěstí?
ADÉLA: Nahlížíte, že jste mohl spíš než — *(Mluví šeptmo dále a sednou si vedle sebe u Višína.)*
VOLŠOVSKÝ: Tys chtěl do Itálie?
VILÍM *(roztržitě)*: Co povídáte, strýčku?
VOLŠOVSKÝ: Žes chtěl do Itálie! Hochu, ty jsi pomaten!
VILÍM: Já? Ano, strýčku, chtěl jsem.
VOLŠOVSKÝ: Obdržíš ode mne peníze, pod jednou výmiňkou.
VILÍM: Jak? Vy chcete? Ó zlatý, dukátový strýčku! A pod jakou výmiňkou?
VOLŠOVSKÝ: Že půjdeš ještě dnes.
VILÍM: A proč to?
VOLŠOVSKÝ: Netaž se! Chceš-li dostat peníze, půjdeš hned!
VILÍM: Ale hned!
VOLŠOVSKÝ: Ovšemže hned, neboť vím, co tě zde poutat počíná! Adéla si s tebou zahrává, aby Hermanna a snad ještě někoho jiného k žárlivosti popudila. Pak tě ve smíchu odkopne. — Chceš jít?
VILÍM: Víte jistě, že Adéla —?
VOLŠOVSKÝ: Což bych měl ze lži? Miluješ ji snad, hochu?
VILÍM: Já nevím. Může být, že ji miluju, alespoň se mně tak — tak líbí; ale Řím, Neapole a Florence zvítězí.
VOLŠOVSKÝ *(k ostatním)*: Už si přisedáme.
RŮŽIČKA *(přiběhne uřícený)*: Zde jsem, jemnostpaní; to jsem se pronesl!

ADÉLA: Račte, pánové! Kateřino, přines kávu. *(Kateřina odchází, Václav ji zadrží.)* Po kávě pánové beztoho zase utekou, aby se každý dle svého způsobu bavil, a my —

KATEŘINA: Jemnostpaní! Jemnostpaní! *(Přiběhne kupředu.)* Václav mně vždycky nějaké hrubství řekne, jakmile jen kolem něho jdu!

VÁCLAV *(se vzdálí)*.

VOLŠOVSKÝ: A co vám zase řekl?

KATEŘINA: Že se má chůze podobá houpání se sraženého mléka! *(Všickni se smějou.)*

VOLŠOVSKÝ: Vidíte, to vám tuze zalichotil! Zachytil tu poklonu někde na Východě a můžete být na ni pyšna. Vyznamenává chůzi velmi krásnou, lehkou.

ADÉLA: Jdi tedy, slavená Kateřino, a přines kávu. *(Kateřina odejde a vrátí se po chvílce s kávou.)* Je to pro nás ovšem trochu originální poklona, je ale z Východu, a tu se musí přemrštěnost odpustit.

RŮŽIČKA: Inu, nejsou ještě tak vzdělaní jako my!

ADÉLA: Ráda bych znala všechny okolnosti, jimiž ta nám zdánlivá přemrštěnost u orientálů rozkvétá.

HERMANN: Jsou to tytéž, v nichž se zakládá bujnost jejich přírody.

RŮŽIČKA: Toho náhledu bych sám byl!

VOLŠOVSKÝ: Ó zajisté ne pouze tytéž!

RŮŽIČKA: To bych také myslil!

VOLŠOVSKÝ: Východní obyčeje přikazují ženským, aby se veřejně bez hustých závojů neobjevovaly; muž tedy napíná svou fantasii, nerozptýlenou obdivem mnohých hezkých tváří, tím více, a spatří-li přece náhodou nějakou mladou ženskou tvář, použije všechněch jemu známých krás přírodních, aby ji důstojně velebil.

HERMANN: Myslím, že to mají naše dámy i v tom ohledu lépe. Vidí je každý a množství ctitelů dovede pak dohromady mnohem více pěkných poklon než jednotlivý.

VIŠÍN: Totiž více hloupostí! Ženské ostatně přijímají teď raději měď zdvořilosti než zlato upřímnosti.

ADÉLA: I tatínku, tomu vy už nerozumíte! Smím, pánové,

rozdat kávu? *(Rozdává ji.)* Co se mne týká, já bych se nejraději všem mužským na světě líbila.

HERMANN: Všem? A komu nejvíc?

ADÉLA: Svému muži, aby byl zalíbením oslepen a mne činit nechal, co se mně líbí.

VILÍM: Nejste tak zlá, jak se tváříte, jemnostpaní! Ráda byste se všem mužům líbila, aby váš muž tím pyšnější a blaženější byl.

RŮŽIČKA: Ó já šťastný, že *(zarazí se)* — smím ještě o koflíček prosit. — Či tak! Já ještě nepil!

ADÉLA: Vidíte, pane Vilíme, já jsem myšlénkou ženské svobody tak nadšena, že — čemu se smějete, pane Volšovský?

VOLŠOVSKÝ: Tomu, co rozumíte svobodou žen čili emancipací, anebo jak to jmenovat chcete. Chcete se tvářit, jako byste sobě úplnou nevázanost přála. Či přejete opravdu?

HERMANN: Myšlénka ženské emancipace není posud jasně promyšlena a určena.

RŮŽIČKA: To má pan Hermann pravdu!

VOLŠOVSKÝ: Jen u těch není jasně promyšlena, kteří vůbec jasně nemyslí.

RŮŽIČKA: To má zase pan Volšovský pravdu.

VIŠÍN: Ženská má jen potud působit, pokud její vařečka sáhá.

VOLŠOVSKÝ: To ne, bratře! Jsem zcela pro to, aby se ženským příslušné místo v lidské společnosti poukázalo. Ženská má být rovna muži, jak daleko její síly rovným těm právům by dostačily; ženská má být družkou, a ne služebnicí mužovou a má vůbec té nepřemrštěné pocty dojít, kterou každá dle svého chování zasluhuje a která jí přísluší proto, že je hodná ženská, ale ne proto, že je vůbec ženská. I proto jsem, aby se jim mnohem více cest otevřelo, kterými by sobě chléb vydělávati mohly. Tím nastane pravá jejich svoboda, když mužové nebudou jejich jedinými živiteli!

VILÍM: Dobře máte, strýčku!

RŮŽIČKA: Ovšem že má dobře.

ADÉLA: Ve všem ale nemáme podílu brát? Myslíte, že nemáme té duševní síly jako mužští?

RŮŽIČKA: Ano, nemáme té duševní síly?

VOLŠOVSKÝ: Nemáte! Myslíte, když síle mužské se obdivujete, že ji už sdílíte? Má zrcadlo už také tvář lidskou, že ji obráží? Žena se obdivuje síle mužské a muž ženské něžnosti; tak ale, jak muž něžnost ženskou nápodobit nesmí, nechce-li se směšným stát, tak také žena nesmí sílu mužskou chtít nápodobit, sic upadne v posměch.

VILÍM: Dobře máte, strýčku!

VIŠÍN: Bratře, mluvíš rozumně.

RŮŽIČKA: Ó, tuze rozumně.

ADÉLA: Nevím, nemůže-li žena na příklad právě tak srdnata být jako muž a tuto svou srdnatost také objevit.

RŮŽIČKA: Ano, to také nevím!

VOLŠOVSKÝ: Vy nevíte ledacos, vážený pane! — Ano, může a má být srdnata, když toho okolnosti požadují. Srdnatost ta má být ale pravá, mravní základ mající a čistě mravními příčinami probuzena. Srdnatost nepravá, založená jen na zevnějším efektu, na vychloubání se, na jakéms zvyku atd., je už u muže protivna, ještě protivnější ale u ženy.

ADÉLA: Mně je už srdnatost vůbec něco vznešeného. Srdnatost rozvinuje mužského teprve v muže, a ne stáří. I zcela mladý lev spouští se už do nerovného boje. Myslím, že kdo není srdnatý, není také dobrý; jen člověk dobrého svědomí může být srdnatým. Vás, pane Hermanne, mám už proto za dobrého člověka, že jste srdnatým.

HERMANN *(políbí jí ruku)*: Jste laskava, krásná paní!

VOLŠOVSKÝ: Ten pán vám ubližuje. Každá krásná žena je alespoň trochu přihlouplá; vy jste ale mluvila právě nyní tak moudře, že může jen o hezkosti řeč býti.

ADÉLA *(tajně k Hermannovi)*: Přetrhněte mu řeč, až zase promluví.

VIŠÍN: Jen se perte, mám z toho radost, hehehe!

VOLŠOVSKÝ: Byl to jen žert, jak nahlížíte, jemnostpaní, protože —

HERMANN: Kamže chodíváte, krásná paničko, tak časně zrána na procházku?

ADÉLA: Nahoru do háje; víte, tam, kde je onen vysoký pomník.

VOLŠOVSKÝ *(vstane)*: Dovolte, pane —
HERMANN: A prosím, komu je ten pomník postaven?
ADÉLA: Jistému kozáckému důstojníku, jenž na tom místě za francouzských válek padl. Byl usmrcen, když mou babičku, na kterou se tam několik nepřátel pro její šperky shluklo, bránil. Zasloužil sobě tím pomník od naší rodiny a ctíme památku muže, jenž takřka toliko pro nás v cizině zahynul. Lid sobě tu romantiku rozpředl dle svého způsobu a vypravuje, že tam u hrobu i za dne mrtvý kozák strašívá.
RŮŽIČKA: Já sám jsem jednou —
VOLŠOVSKÝ: Vy jste mně schválně prve řeč přetrhl!
RŮŽIČKA: Já?
ADÉLA *(tajně k Hermannovi)*: Vyzvete ho na souboj, uteče jako baba.
VOLŠOVSKÝ: Neslyšíte, pane Hermanne, že schválně?
HERMANN: Tak?
VOLŠOVSKÝ: Ovšemže tak! Nahlídnete, pane, že vás musím nazvat nejen nezdvořilým, ale i nestoudným!
ADÉLA *(pro sebe)*: Už je žárlivostí rozpálen!
HERMANN *(vstane s ostatními; Růžička uteče)*: Tu urážku splatíte svou krví, pane!
VOLŠOVSKÝ: Co tím myslíte?
HERMANN: Že vás vyzývám na souboj.
VOLŠOVSKÝ *(náhle chladně)*: Nač? Na hole? To bych přijal a odevzdal souboj svému Václavovi! Mám vás za velmi obmezeného, pane, že něco podobného jen vyslovit můžete.
HERMANN: Vy —
VIŠÍN: Ticho, pane! Zapovídám sobě každou různici ve svém domě.
ADÉLA: Vy se vyhýbáte poctivému boji, pane Volšovský? Ó, jak nenávidím každého zbabělce!
VOLŠOVSKÝ: Odtud věje vítr? Musila jste velmi záhy začít milovat, že tak mladistvá už nenávidíte!
VILÍM: Pane Hermanne, můj strejček vás nemá za hodna, aby se s vámi potýkal, já sice také ne, kdybyste ale vzdor všemu poroučel —
VIŠÍN: Ne, ne — ticho! Ty půjdeš se mnou, pane bratře,

ochladím tě procházkou! A vy nás vyprovodíte, mladý Angelo, abyste se nepopral za strýce!

VOLŠOVSKÝ: Vilím se musí připravit na cestu do Itálie. Půjde ještě dnes.

VIŠÍN: Jak? Nemyslím, že bys snad proto — Přeju si, Adélo, abys přišla brzy za námi, ale — sama! *(Odejde s Volšovským a Vilímem.)*

ADÉLA *(v rozpacích pro sebe)*: Ó, to on nastražil sám, že půjde Vilím! Snad mne nyní nenávidí!

HERMANN: Jemnostpaní!

ADÉLA: Kateřino, můžeš jít domů. *(Kateřina odejde.)*

HERMANN: Posledním slovem vašeho otce jsem z domu vypovězen.

ADÉLA: Tento dům je můj, a toliko já mám právo hosti přijímat a propouštět. Vy zde zůstanete, rozumíte, pane? Ano, já vám poroučím, abyste zůstal!

HERMANN: Jen na tak dlouho, až Volšovského přinutím, aby souboj přijal, — pak půjdu!

ADÉLA: Volšovského nesmíte nutit k souboji, kdyby ho i chtěl přijmout, což mu jeho zbabělost zabrání! Chtěla jsem jen žert mít a stala se z toho ošklivá pravda.

HERMANN: Vypovězte tedy co domácí paní Volšovského z domu.

ADÉLA: Nemohu!

HERMANN: Jak to přijde, že se tak příkře také k vám chová?

ADÉLA: Žádal přede dvěma roky, když byl smuteční rok po úmrtí mého chotě uplynul, o mou ruku.

HERMANN: A vy jste odepřela, protože jste ho nemilovala?

ADÉLA: Ó ne proto! Volšovský je muž bystrého rozumu, vysokého vzdělání a příkladně dobrého srdce. Nadto je nejupřímnějším přítelem mého otce, miloval mě vášnivě — a miluje snad ještě. Nevím však nyní více, jak o mně smýšlí; jeho nynější chování může buď z chladnosti skutečné a z nenávisti, buď z přemáhání se pocházet.

HERMANN: Vypravujete to bolestným tónem! On vás miloval vášnivě — a vy?

ADÉLA: Byla jsem v smutečním roku svém s ním a se svým

otcem do Itálie cestovala. Na cestě té jsem seznala, že výtečný ten člověk má při všech svých ctnostech jednu velkou chybu, že je co do srdnatosti pravou babou. Od těch dob jsem se ho stranila.

HERMANN: Nahlídnete, jemnostpaní, že zde s Volšovským vedle sebe přebývat nemůžeme. On zůstane, a já půjdu.

ADÉLA: On půjde zejtra sám, jak řekl, a vy zůstanete! Což si tak málo mého příkazu všímáte?

HERMANN: Co vás donucuje k tomu příkazu, jemnostpaní? Prosím, řekněte mně upřímně, je to vzdorovitost naproti otci, anebo —?

ADÉLA: Prosím, ušetřte mne, já věru sama nevím —

HERMANN: Adélo, prosím vás pro všechno, učiňte konečně mé nejistotě konec, řekněte ano anebo ne; dejte život anebo smrt — jen něco určitého! Ta nejistota lomcuje mnou jako nejkrutější zimnice. — Vy mlčíte, Adélo?

ADÉLA: Já věru nevím, co mám odpověděti. — Proč jste se prve ptal, kam tak časně zrána chodím?

HERMANN *(líbá jí ruku)*: Ó rozumím, drahá, zbožňovaná Adélo. Ó, prosím vás, neprchejte mně už zase!

ADÉLA: Musím, je to tak líp. *(Odběhne do domu.)*

HERMANN: Rozkošná to, božská ženština! Nejsem jí ani hoden — ne! Co to mluvím? Jsem, jsem jí hoden! Vždyť ji miluju tak, že mne už rozum opouští a že je moje snažení se o ni zcela jiné nežli dříve, že moje touha po ní má už vznešený základ. Ne, nejsem špatný! Zpočátku mne ovšem lákalo její jmění více než ona, chtěl jsem sobě pomoci z nekonečných, trapných nesnází — nyní ale jako bych byl na ty všechny nesnáze zapomněl, a jsem přesvědčen, že bych si ji i tenkráte vzal, kdyby chudou děvečkou byla. Jen kdyby to mizerné moje postavení —! Každou chvilku mne musí z mých snů vyrušit, a dnes — (*vyndá z náprsní kapsy list*) nemohu ani nyní na osudná ta slova zapomenout — *(rozevře list a čte)* „Do tří dní musí být vaše falešná směnka vyplacena, anebo za ni úplná jistota dána, sice se už kriminálu —“ *(Sbalí list zlostně a zahodí.)* Ó ne, pánové! Do tří dní jsem já zde pánem a pak vás odkopnu!

Ano, zejtra se musí rozhodnout! Nepovolím jí a ona podlehne proto, že mne miluje! Ano, zejtra musím zvítězit, sic jsem ztracen! Prostředků naleznu, když budu srdnatým! *(Odkvapí.)*

VÝSTUP DRUHÝ

KATEŘINA. *Později* VÁCLAV.

KATEŘINA *(vyjde s hlavou sklopenou, jde pomalu kupředu a zasedne za stůl):* Skutečně je to pravda, že to nebylo hrubé, ale tuze zdvořilé! Vzala jsem naschvál hrnek sražené smetany, rozlila trochu na talíř, a věru se tak krásně hýbala a prohýbala, až milo! Nu vida, já Václavovi ublížila. Když jsem tomu nerozuměla! Kdožpak to může — Inu ovšem, pan Václav se tomu naučil od Turkyň — ó ten nevěrník! Celý tucet žen chtít! Nemít na jediné dost! A o mou lásku více nedbat! Což nemohl přijít a zase prosit, třeba jsem ho přede dvěma roky skoro vyhodila? Což neví, jakou poslušnost láska požaduje? Ó já nešťastná! Teď už ani nemluví o lásce! Jen kdyby aspoň zase přišel! Já si zoufám! *(Nalije si kávy a pije.)*

VÁCLAV *(vystoupí v pozadí; nese kytaru v ruce):* Hodný člověk to, ten pan Vilím! Jakou mně dal krásnou kytaru! Koupí prý si v Itálii jinou — inu, když dá strýček peníze! — Ah Kateřina! A jak pansky popíjí zbytky! Počkej, ty má nepřítelkyně, máš tak ráda všechno, co je turecké, zazpívám ti tu písničku, kterou mne ten náš krajan naučil! *(Připlíží se pomalu až za Kateřinu a začne hrát.)*

KATEŘINA *(lekne se a vyskočí. Když spatří Václava, jenž se jí posměšně ukloní, obrátí se rychle a sedne zase; pro sebe):* Ó ten nestyda, už je zase zde!

VÁCLAV *(deklamuje s průvodem kytary):*

Půjč mi svoje srdce malé,
šelmo malá,
splatím ti je srdcem větším,
šelmo malá.

Musí to být srdce velké,
šelmo malá,
v něž se láska k tobě vešla
a tvá sláva!

Místo „šelmo malá“ má se sice zpívat „Selmo malá“. — Selma je totiž vlastní jmeno u Turkyň — protože ty se ale Kateřina a ne Selma jmenuješ, protože skutečná šelma jsi a protože — eh tento — o čem jsem mluvil, Kateřino?

KATEŘINA: Nemohu pochopit, jak se opovažujete ještě se mnou mluvit; řekla jsem přece už, že vás nenávidím, že spolu už mluvit nebudem!

VÁCLAV *(deklamuje pateticky dále jako dříve)*:

Řekly sobě růže kdysi,
že své vůně pozbudou,
slavíky že rozněcovat
více vůní nebudou.

Řekli sobě slavíkové,
že už zpěvu pozbudou,
že se růžím nikdy více
zpěvem kořit nebudou.

Minul den a smutek v oku
na sebe se dívali,
minul den — než přišel druhý,
slavíci zas zpívali.

Zpívali tak čarokrásně,
až ty růže zplesaly,
a ti pěvci vůní zpití
z větví k růžím sklesali!

Tu písničku zpíval můj pán; hodí se ale zcela pro nás. Tys růže, já slavík; tys řekla, že nebudeš vonět, já že nebudu zpívat; oba jsme byli až k smrti smutni, nemohli

jsme to už ani vydržet, já počal zpívat, tys zaplesala, až jsem vůní zpitý k nohoum tvým sklesnul (klekne před ní) a — a — ó! — ó! — dej mně hubičku, Kačenko! *(Chce ji obejmout.)*

KATEŘINA *(odstrčí ho zlostně)*.

VÁCLAV: Tak? Ty mnou opovrhuješ? ty mne chceš zoufalstvím umořit? *(Vyskočí, rozkročí se a deklamuje jako dříve.)*

Jako vichr palné Sahary,
tak tvá láska, drahá má,
já jak poutník před ním putuju
k městu lásky, drahá má.

Zasáhnul mne vichr žíznivý
na mé pouti, drahá má,
skryl jsem obličej svůj na zemi
k ochraně své, drahá má.

Může být, že vichr tělo mé
v kostru spálí, drahá má,
a zas písek jednou odvěje
s bílých kostí, drahá má.

Budou v cestě bílé kosti stát,
v cestě k tobě, drahá má,
k výstraze, až budou putovat
jiní k tobě, drahá má!

KATEŘINA: Soudíte nejspíš podle sebe, pane! Ke mně nechodí jiní, ke mně jich nechodí a nebude nikdy chodit více; chodil kdysi jen jeden, a ten toho nebyl hoden.

VÁCLAV *(opravdově)*: Poslouchej, Kačenko, nedělejme více hloupostí; mohlo by se z toho konečně něco pravdy stát a nás nadlouho rozmrzet!

KATEŘINA: Kdožpak vám řekl, že žertuju? Já nežertuju, ani mně nenapadá. Co povídám, je pravda — já vás od srdce nenávidím.

VÁCLAV *(tuze mírně)*: A proč, Kačenko?

KATEŘINA *(plačtivě)*: Proto, že jsi se stal špatným člověkem!
(Plačíc odběhne.)

VÁCLAV: Kačenko, nyní přestal žert! Mé poctivosti se nesmí nikdo dotknout, a byť by to třeba ten byl, koho nejradší mám. Ty mne máš, bůhví proč, za špatného, a já toho nezasluhuju; dobře ale! Kdo mne jen jedinkráte nějaké špatnosti za schopna míti může, s tím nemám žádného narovnání více. Tys tomu chtěla sama, Kačenko, — je mně líto! *(Smutně odchází.)*

Opona spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

Háj. V levém popředí stojí pomník, za ním roští.

VÝSTUP PRVNÍ

ADÉLA *sedí u pomníku a drží číslo novin v ruce.*

ADÉLA: Volšovský je přece znamenitý člověk! Kdyby nebyl tak bohatým, dalo by se soudit, že samým dobrodiním zchudne. A jakým krásným způsobem dovede peníze rozdat. *(Čte.)* „Špitál pro dvacet vdov a sirotků po chudých dělnících. Vdovám se má přiměřená práce zaopatřit, dětem podle schopností vychování poskytnout. Vrchní dozorství zůstavuje sobě zakladatel sám a určí před svým úmrtím následovníka.“ *(Vstane.)* Věru, veliký to muž! — Muž? — Ó jen kdyby nebyl zcela bez srdnatosti, byl by snad mým ideálem muže. Ale i tu jeho zbabělost mu musí každý odpustit, kdo jeho ostatní výtečné vlastnosti seznal. — Já se posud věru ošklivě k němu chovala — ach, tak ošklivě, že se nedivím, když mne nenávidí. A on mne skutečně nenávidí, vidím to nyní už z každého jeho pohledu, slyším to z každého jeho příkrého, jak led mrazivého slova. A jak mne miloval! Myslila jsem sama jednou, že ho také miluju. Přišla jsem o jeho lásku vlastní vinou — nu muže, který nemá srdnatosti, ovšem nechci; nenávidět mne ale nesmí, to ne, a kdybych ho tak odprošovat měla, jak dítě svého učitele odprošuje.

VÝSTUP DRUHÝ

ADÉLA. LUDWIG *a dva muži vystoupí z roští; jsou v hlubokém zakuklení, mají vousy a modré bundy. Hned po nich* HERMANN *a* VOLŠOVSKÝ.

LUDWIG *(tajeně k ostatním):* Jest to ona! Nepromluvte ani slova a chopte se jí. Vše ostatní, jak umluveno! *(Vrhnou se náhle na Adélu a hodí jí šátek přes hlavu.)*

HERMANN *(vyskočí z pravé strany):* Hej, co to? — Zpátky, loupežnická luzo! *(Vrhne se na zakuklence. Po okamžitém zápasu vytrhne jednomu z nich kyj z ruky a zakuklenci prchají v levou stranu.)* Jemnostpaní, jste zachráněna!

VOLŠOVSKÝ *(vystoupí mezitím v pozadí a spatří prchající zakuklence):* Co jsou to zač? Proč jich nepronásledujete? *(Běží za nimi.)*

HERMANN *(patrně uleknut):* Bože, on — *(Jde nazad a dívá se nepokojně za odešlými.)*

ADÉLA *(byla hned při vystoupení Hermanna šátek strhla; patrno, že chtěla o pomoc volat, že však nemohla leknutím ani promluvit):* Můj krk — mám ho jako sevřený, sotva jsem slova mocna! Ó to leknutí! — Pane Hermanne, běžte přece Volšovskému na pomoc, mně se bohdá už ničeho nestane!

HERMANN *(pro sebe):* Doufám, že mu utekou, — už jich nevidím! Má po čertech srdnatosti! — Ať ho skolí, nepustí-li je! *(Naslouchá napnutě.)*

ADÉLA: Hermanne, prosím, pomozte mně, když už Volšovskému nepomáháte. — Sotva se na nohou udržím. *(Sklesne k pomníku.)* Co je vám, pane Hermanne?

HERMANN *(pro sebe):* Neslyším nic více!

ADÉLA: Hermanne!

HERMANN: Jemnostpaní! *(Naslouchá zase.)*

ADÉLA: Přistupte přece blíže a — nenazývejte mne více jemnostpaní. Říkejte mně pouze Adélo, jak jste to už dříve někdy učinil. Zachránil jste můj život, bránil jste mne jako lev — jsem vám bůhví čím povinována, a spla-

tím to věru tou cenou, jakou sám udáte. — Co je vám, Hermanne? Vy mne ani neposloucháte? Jste nepokojný! Stalo se vám něco? Ublížili vám?

VÝSTUP TŘETÍ

KATEŘINA. PŘEDEŠLÍ. *Později* DVA ZAKUKLENCI *a* RŮŽIČKA.

KATEŘINA *(přiběhne polekána z levé strany):* Jemnostpaní, jemnostpaní! Pan Volšovský se tamhle potýkal se třemi cizími muži. Dva utekli, jednoho ale porazil a svázal šátkem.

HERMANN *(zděšeně):* Jak? Jednoho chytil? Bože můj! *(Ubíhá v levou stranu.)*

ADÉLA: Zdálo se mně, jako by se byl Hermann poděsil! Závidí chudák Volšovskému, že jednoho z nich zajal. Ó, kdybys byla viděla, Kateřino, jak se Hermann na ty tři loupežníky vyřítil, když mne napadli.

KATEŘINA: Jak? Na vás také přišli?

ADÉLA: Bůhví odkud se zde tak náhle Hermann vzal —

KATEŘINA: Mohla bych se domyslit.

ADÉLA: Neptala jsem se tě! Jak bůh války vypadal! Jen okamžik trval zápas a loupežníci prchli!

KATEŘINA: Nu, více nemohl do nich prát, než jak to pan Volšovský činil.

ADÉLA: Ano, ten dobrý, statečný Volšovský! I z toho jehněte se kvůli mně učinil lev! Kde nabral jen té srdnatosti! Věru, že se podivně změnil a nemohu mu nyní už ničeho vytýkat. Prosím tě, Kateřino, pomoz mně, sic se nedostanu domů. Třesu se posud na celém těle! *(Odchází s Kateřinou.)*

KATEŘINA: Pán se ulekne! Zde a loupežníci! Jaktěživ to nikdo neslyšel. *(Zmizí vlevo.)*

RŮŽIČKA *(vystoupí v pravém pozadí):* Zdálo se mně, jako bych byl její hlas slyšel! Včera schválně přede mnou vypravovala, kam zrána chodí; chtěla, abych ji zde překvapil, a dívala se přitom tak na mne — ach tak — *(V tom vyskočí z levého popředí ubíhající dva zakuklenci; když spatří Růžičku, uskočí rychle nazpět. Růžička sklesne leknutím na*

kolena a zakryje si oči.) Bože, to je nějaké vidění! Mrtvý kozák vstal a ten druhý — to je nejspíš jeho bratr, přišel na návštěvu! *(Po chvílce, v níž se na celém těle třese, odkryje zase oči, a nevida nikoho více, ubíhá co nejspěšněji v protější stranu.)*

PROMĚNA

v zahradní salón z prvního jednání.

VÝSTUP ČTVRTÝ

ADÉLA, *vedena* KATEŘINOU, *vchází zahradou.*

ADÉLA: Prosím tě, jen k sedadlům, už sotva jdu! *(Usedne v levém popředí.)* Jak ti povídám, je to pravá hanba, jak jsem se bojácně chovala! Nemohla jsem ouzkostí ani promluvit; chtěla jsem o pomoc volat a nemohla jsem, celá jsem se třásla — nu vždyť to vidíš, že se ještě třesu. Celá má srdnatost náhle prchla, ač jsem se vždy domnívala, že jí až příliš mnoho mám. Štěstí moje, že jsem se bránit nemusila, byla bych toho nedovedla. Ó, kdyby mne byl viděl Volšovský, byl by měl na několik let dost látky k posmívání se. Až dodneška jsem se mu já vysmívala, a nyní se dokázalo, že je skutečným mužem a já skutečnou ženou. Jak se změnil! — Kdepak je ale? Kde je Hermann? Podívej se, není-li pan Hermann ve svém pokoji!

KATEŘINA *(jde k pravým dveřím a zaklepá):* Nikdo se neozývá.

ADÉLA: Vejdi tedy bez zaklepání.

KATEŘINA *(zkusí otevřít):* Je závorou zavřeno.

ADÉLA: Bože, snad mu neublížili přece? *(Vstane, jde ku dveřím a zaklepá silně.)* Pane Hermanne, schází vám něco? Prosím, ozvete se! *(Dívá se tam klíční dírkou.)* Ó bože, on je zajisté ve mdlobách — a to všechno pro mne! Rychle, Kateřino, musíme dát dvéře vypáčit, jen rychle, rychle!

VÝSTUP PÁTÝ

VIŠÍN *vyjde levou stranou a drží rozpečetěný list v ruce.*
PŘEDEŠLÉ.

VIŠÍN: Kampak tak rychle, Kateřino?
ADÉLA: Prosím vás, otče, dejte rychle dvéře u Hermannova pokoje vypáčit!
VIŠÍN: Aby mohl tím rychleji z domu!
ADÉLA: On je ve mdlobách!
VIŠÍN: To se nejspíše dozvěděl, že už všechno o něm vím, o tom —
ADÉLA: Otče, nikdy jsem vás neviděla tak podezřivého, býváte vždy velkomyslným, upřímným, zde ale, — vy ani nevíte, co právě pro vaši dceru učinil!
VIŠÍN: To nevím! Nejspíš nějaké taškářství; vím ale, co pro tebe učinit chtěl.
ADÉLA: On mne vysvobodil z velkého nebezpečí!
VIŠÍN: Mýlíš se, on tě do něho přiváděl.
ADÉLA: Ó ne, ne! — Kateřino, běž pro lidi.
VIŠÍN: Ani z místa!
ADÉLA: Poslechněte, tatínku! Před čtvrthodinkou mne vysvobodil z rukou loupežníků —
VIŠÍN: Netlachej, dceruško!
ADÉLA: Ne, je to svatá pravda! Volšovský vám to dosvědčí! Ach tu právě přichází, zeptejte se.

VÝSTUP ŠESTÝ

VOLŠOVSKÝ, VÁCLAV *a* LUDWIG *přicházejí zahradou.* VÁCLAV a LUDWIG *(zcela zakuklení prost a v elegantním oděvu) zůstanou přede dveřmi stát*; VOLŠOVSKÝ *vstoupí.* — PŘEDEŠLÍ. — *Později* HERMANN *a* SLUHA.

VIŠÍN: Dobře, že přicházíš, bratře! Jedná se o Hermanna a máš být soudcem.
VOLŠOVSKÝ: Vypadalo snad už vráně peří?
ADÉLA: Je-li pravda, pane Volšovský, že mne Hermann vysvobodil? Vy jste spravedliv, vy mu neublížíte!

VIŠÍN: Prosím tě, přestaň! Obdržel jsem z Prahy od svého bratra list, požádalť jsem ho od něho, a v tom je Hermann co úplný dareba vylíčen. Bratr praví na příklad *(čte z listu)* „Nevědělo se dlouho o něm, uprchnul z Prahy pro špinavé dluhy a věřitelové se o něm vzdor všemu pátrání ničeho nedozvěděli. Potěším je, až je o něm zpravím!“

VOLŠOVSKÝ *(vyndal zatím list z kapsy a čte dále)*: „Do tří dní musí být vaše falešná směnka vyplacena nebo za ni úplná jistota dána, sice se už kriminálu nevyhnete!“ — To je zase z jiného listu, který dnes ráno Václav v zahradě nalezl a mně odevzdal. List je nadepsán panu Hermannovi. Podle toho, že byl v chumáč smáčknut, dá se soudit, že pan Hermann list neztratil, ale spíše v zlosti zahodil. — Nu jemnostpaní?

ADÉLA: Bože, co mám myslit?

VIŠÍN: Že jsi mu byla toliko nástrojem, kterým si chtěl z dluhů, z kriminálu a k dobrému životu pomoci.

ADÉLA: Nechť je to jakékoli, on mně zachránil život, snad i čest, a já se ho ujmu! Mladý člověk se ledačeho dopustí, pomohu mu třeba částkou svého jmění!

VOLŠOVSKÝ: Musím vás i této romantické myšlénky zbavit, jemnostpaní! Poněvadž tak romanticky smýšlíte a tak sobě srdnatosti vážíte, bylo přepadnutí i vysvobození jen naoko nastraženo. Zde ten pán dosvědčí. *(Přivede Ludwiga ode dveří; Václav následuje nesa šat přes ruku.)*

VIŠÍN: Tedy je přece na tom přepadnutí a osvobození něco pravdivého?

LUDWIG: Má úcta, pánové! Kořím se vám, jemnostpaní!

ADÉLA: Kdo je ten pán?

VOLŠOVSKÝ: Jeden ze tří loupežníků, kteří vás napadli.

ADÉLA: To není pravda! Vypadali zcela jinak, měli modré bundy a byli vousatí.

VÁCLAV: Tohohle pána už jsme z bundy a z vousů vysvlíkli. Zde je oboje. *(Rozloží bundu a vytáhne z kapsy padělané vousy.)*

LUDWIG: Bunda nám sice chránila dobře šaty před prachem, v těch vousech bylo ale kleté horko!

VIŠÍN: A vy jste se opovážili —

VOLŠOVSKÝ: Nech ho, bratře, prosím tě!

LUDWIG: Vypravoval jsem už všechno tomuto pánovi *(ukazuje na Volšovského)*, jenž tak železné pěsti má. Hermann nám vylíčil všechno co pouhý žert, předepsal nám přestrojení a hodinu, ve kterou jsme přijíti měli, a poprosil nás, abychom si z přátelství k němu hned zpočátku některý kyj z ruky vytočit dali a utekli, což se také svědomitě vykonalo.

VIŠÍN: Václave, svolej mé lidi a —

VOLŠOVSKÝ: Ticho, nikdo se ani nepohne! Chceš sebe a dceru svou veřejně zahanbit? *(Dvéře vpravo se otevrou, vystoupí sluha a nese vak síní do zahrady; za ním vyběhne Hermann a kráčí rychle, nevšímaje sobě nikoho, za sluhou.)* Nu vidíš, že sám sobě už čas vyměřil. Pane Ludwigu, snad chcete ještě něco příteli svému říci — jste propuštěn!

LUDWIG: Díky, vážené panstvo! Vyprosím sobě jen ještě bundu a vousy nazpět; je to od maškarního krejčího vypůjčeno a nemohl bych mu to zaplatit! *(Vytrhne obojí Václavovi a odběhne.)*

VIŠÍN: Toť jsme čistou chasu u sebe přechovávali! Ó jak ti, bratře, děkuju, že se to tvou pomocí ještě bez veliké hanby zakončilo.

VOLŠOVSKÝ: Jsem tomu sám rád, že jsem nápomocen být mohl. Nyní ale, Václave, připrav věci! Víš, že ještě dopoledne zase odjet chceme!

VIŠÍN: Po té bouřce nesmíš na žádný způsob pryč, bratře. Prožijeme několik veselých dní —

VOLŠOVSKÝ: Vždyť ale víš, že musím —

VIŠÍN: I nemusíš a nepůjdeš! Adélo, nevděčnice, ty bys nechala Volšovského tak odejít, kdežto tobě přece —

ADÉLA: Já věru ani nevím, jak mám začít! Stala jsem se panu Volšovskému zajisté směšnou.

VOLŠOVSKÝ: A čím?

ADÉLA: Zajisté ne tím bídným člověkem, kterého jste nás zprostil. Neměla jsem pražádných závazků a je mně to nyní, když ho znám, milé, že odešel. — Objevila jsem se dnes ráno ale tak bojácna, tak malomocna, když mne přepadli, že se mně budete jistě dlouho vysmívat.

VOLŠOVSKÝ: Tedy zase jen marnivý a zbytečný strach? To vás věru lituju, že na nic jiného nemyslíte, než že jste se co žena a ne co muž objevila!

ADÉLA: Ne, ne, to jsem nechtěla říci! Nejasně jsem se vyjádřila. — Vy jste se objevil tak srdnatým —

VOLŠOVSKÝ: Nu a —?

ADÉLA: A já vás měla vždycky za zbabělce.

VOLŠOVSKÝ: Tak? To vám lehko odpustím. Zpozoroval jsem to už dávno, nemohl se ale příčiny dopídit. Prosím, jemnostpaní, řekněte mně přece, co vás přimělo k tomu, že jste o mé srdnatosti pochybovala! Snad to, že jsem o své hrdinné mysli nikdy nemluvil?

ADÉLA: Ó ne!

VOLŠOVSKÝ: Tedy?

ADÉLA: Změnil jste se znamenitě, míval jste mnohem méně srdnatosti.

VOLŠOVSKÝ: A kdy, prosím?

ADÉLA: Pamatujete se ještě, jak jste s otcem a se mnou do Itálie cestoval? — Ještě netušíte ničeho?

VOLŠOVSKÝ: Ne! Vím jen to, že jste bývala před tou cestou mnohem přívětivější ke mně než po ní.

ADÉLA: Přepadli nás bandité —

VOLŠOVSKÝ: Dále, dále! Přisámbůh, že nevím, co myslíte!

ADÉLA: Pomyslíte si, že chci vyčítat, že vás chci směšným učinit!

VOLŠOVSKÝ: Prosím vás snažně za to!

ADÉLA: Nuže tedy! — Vy jste měl zbraně, loupežníků bylo málo, a vy jste sebe a nás přece nebránil, ba naopak i otce zdržoval, aby nevystřelil. Odpusťte, že jsem si to pamatovala. Chtěl jste sám, abych —

VOLŠOVSKÝ: A to je všechno? — Myslil jsem věru, že máte dosti ženského outlocitu a že příčinu tehdejšího nebránění se lehce uhodnete.

ADÉLA: Ó prosím vás pro všechno, vysvětlete mně to! Prosím!

VOLŠOVSKÝ *(ohlíží se)*: Nebudu šeptat. Kdo je zde, ví, že jsem vás miloval! Adélo, mohl jsem se bránit, mohl jsem počít boj, při kterém byste lehce byla mohla k ourazu

přijít? Mohl jsem vědět, že některý z loupežníků nezaměří na vás místo na mne?

ADÉLA *(uchopí se radostně jeho ruky)*: Opravdu! Ó já slepá žena!

VOLŠOVSKÝ *(vymkne se jí zlehka)*: Teď ale, Václave, běž a spořádej věci.

ADÉLA: Prosím vás, zůstaňte! Což opravdu tak spěcháte?

VOLŠOVSKÝ: Nespěchám; ale půjdu!

ADÉLA: Dovolte mně ještě jednu otázku. — *(Stydlivě.)* Přišel jste dnes jen náhodou na to místo v háji, kam chodívám procházkou?

VOLŠOVSKÝ *(v rozpacích)*: Neslyšel jsi, Václave, že chci odjet?

VÁCLAV: Já tomu nevěřím!

VIŠÍN: Mám z vás radost, děti! Dřív on chce, a ona, ač ho návidí, nechce pro nějaký podivný nápad; teď ona chce, a on zase vzdoruje. Což nevidíš, že tě chce Adéla pro dlouho zde podržet?

VOLŠOVSKÝ: Skutečně, Adélo?

ADÉLA *(stydlivě)*: Otec vás miluje —

VOLŠOVSKÝ: Není to zase jen romantický okamžik?

ADÉLA: Ó není! Stydím se nyní za tu malichernost, která mne tak dlouho neupřímnou činila. Otec vás miluje —

VOLŠOVSKÝ *(obejme ji)*: A vy také! Ó sladká, krásná, srdnatá moje Adélo! — Václave, nemusíš odjezd uchystat!

VÁCLAV: Vždyť já beztoho ne! *(Kateřina a Václav zároveň na sebe pohlednou; Václav se rychle obrátí.)*

VÝSTUP SEDMÝ

RŮŽIČKA *přijde zahradou. Je svátečně oblečen a má v dírce u kabátu velkou kytku.* PŘEDEŠLÍ.

RŮŽIČKA: Dobrý den, vážené panstvo! Jdu sem za zvláštní příležitostí! *(Pro sebe.)* Teď jí už jistě klepá tušením srdéčko. *(Nahlas.)* Ano za zvláštní příležitostí!

VIŠÍN: Ať je příležitost jakákoli, jste nám vítán! Nejspíše nějaké obchodní řízení?

RŮŽIČKA: Ovšemže obchodní řízení, hehehe!
VIŠÍN: Necháme je propodruhé.
RŮŽIČKA: Nerad bych je nechal, hehehe!
VIŠÍN: Je-li důležité, neodložíme je! Prozatím vás ale zvu ve jmenu své dcery na brzkou svatbu. Ženichem je zde pan Volšovský!
RŮŽIČKA: Pan Volšovský? A já —
ADÉLA: Přejete mi štěstí, viďte? Jsem o vaší upřímnosti přesvědčena.
RŮŽIČKA *(pro sebe):* Toho se dopustila ze zoufalství, že jsem tak dlouho o ni nežádal. Měla ale počkat, a že nečekala, nemám teď milosrdenství s ní a vyvedu něco, čím jí srdce pukne! Tuto krásnou kytku měla ona dostat — teď ji dám její služce! Ostatně ta Kačenka — je to hezké děvče — kdo ví, co neuděláme! — Také se tak na mne po očku koukává! *(Nahlas.)* Panno Kačenko —
ADÉLA: Ach Kateřina! — A Václav! Byli bychom brzy na vás zapomněli. Nu? Jakžpak vy spolu stojíte? Vídali jste se také rádi, alespoň mně říkávala Kateřina —
KATEŘINA: Já ale —
VÁCLAV: Co ty ale? Kdybys mne na kolenou prosila, nevzal bych si tě. Považte si, pane, ona mně vynadala špatných chlapů!
VOLŠOVSKÝ: Jak? Špatných chlapů? Kateřino, to jste pochybila! Zajisté vám nezavdal příčiny k tomu, a co já o něm říci mohu — nechci ho sice chválit — ale poctivějšího člověka nedostanete. Odproste ho, Kateřino!
ADÉLA: Odpusťte jí, Václave!
VIŠÍN: Nu lidičky, honem, honem!
KATEŘINA *(plačtivě):* On povídal, že se mu zalíbil turecký způsob, podle kterého každý muž může dvanáct žen mít! *(Všichni se smějou.)*
ADÉLA: Ale hloupé děvče, což nerozumíš žertům? U nás má věru každý už na jedné ženě dost! Nu pojď a smiřte se. Budete mít zároveň s námi svatbu. *(Vede Kateřinu k Václavovi; Václav se obrátí zády ke Kateřině.)*
VOLŠOVSKÝ: Nehraj zbytečně dlouho komedii, Václave, obecenstvo už beztoho ví, jak ta veselohra skončí!

VÁCLAV *(obrátí se rychle):* A pak jsem Kateřinu už beztoho po dvě léta ani neobejmul. *(Obejme ji.)* Nu počkej, ty teď za to hubičkováním zkusíš.

VIŠÍN: Ať žijeme! Toť je překrásné ráno. *(Opona padá.)*

RŮŽIČKA *(pro sebe):* Dám kytku své hospodyni! Jen aby si radostí oči nevyplakala.

Opona dopadne.

MERENDA NESTŘÍDMÝCH

Dramatické capriccio o jednom jednání

OSOBY

BOHATA
DOUBEK
HÁJEK
JANOVSKÝ
} měšťané

ADÁMEK, měšťan a president spolku střídmosti

CIHLÁŘ
MACH
ONDRÁK
PACÁK
} měšťané a údové spolku střídmosti

KAČER, tulák

JOSEF
FRANTIŠEK
KAREL
} sklepníci

LACINOVÁ
KAČENKA, její dcera
NÁHLOVSKÁ, stará panna

Hosté obojího pohlaví

Prostranný, velký salón. Zdi jsou květinami a zrcadly ozdobeny; několik lustrů osvětluje celé prostranství. Nářadí není tu žádného, mimo dva stoly a několik sedadel v pravém a levém popředí. Troje dvéře, totiž uprostřed pozadí jedny, druhé v pravé, třetí v levé straně.

VÝSTUP PRVNÍ

BOHATA, DOUBEK, HÁJEK, JANOVSKÝ *sedí v pravém popředí u stolu. Před nimi stojí láhve a sklenice.* HOSTÉ OBOJÍHO POHLAVÍ, *již bálečně oblečení při vytáhnutí opony právě kadrilu skončujou. Hudba, která z levé strany sem zaznívala, utichne.*

BOHATA *(vstane):* Pánové a dámy, vy odpustíte, že vás ještě jednou napomínám, abyste zde v salónu netančili! Prosím, račte jen nazpět do sálu, je mnohem prostrannější a hodí se mnohem lépe pro vaše rejdy! *(Nespokojené bručení.)* Ne, ne! Dnes mne musíte poslouchat, víte, že dnes já co předseda celé merendy poroučím. Věřím vám ovšem, že by se vám to zde líbilo; je zde větší chládek než v sále; co máme ale pak počnout, když i zde vzduch přespříliš rozhřejete? Vždyť můžete sem po každém tanci trochu zajít a se zde ochladit! A na matky, tetičky, strejčky a otce nebéřete ohledu! Kam ti mají jít, když jim v sále dusno bude a své stoly sem přenést budou chtíti? Což nevíte, že ten salón mimo to určen, abychom se zde dnes o svém veselém spolku usjednotili? Prosím, račte přece, vždyť zde neslyšíte ani hudby! *(Opětné bručení.)* Jak? Vy se vzpouzíte? Ó, to já sobě jinak pomohu!

VŠICHNI: Polonaisi!

Bohata: Ah, čtveráci vědí, že jsem vymyslil a sestavil nové túry! Nu, povedlo se mně, je pravda, a poslyšte — dnes tančíme některé túry také se zpěvem! Začneme tedy hned zde, a ti, co jsou v sále, mohou se pak tam připojit! Nechť dá hudba znamení ku polonaisi! *(Z levé strany zazní osm taktů polonaise.)* Všichni pánové ke mně. Dámy zůstanou na druhé straně! *(Hosté se rozdělí.)* Dámy utvoří dvě řady, taktéž tanečníci! *(Ženské a mužští se postaví do dvou řad.)* Prosím vás, pane Doubku, račte zajít do sálu a dejte, až zavolám, znamení hudbě, aby spustila. Jakmile všechny dámy do sálu vejdou, nechť hudba přestane — ostatní udám už zase já!

Doubek: Což mám na svá stará kolena ještě té mládeži při jejím bláznovství pomáhat? Nu, nu, jen se nemračte, vždyť už jdu! *(Vejde levými dveřmi.)*

Bohata: První řada dam obrátí se obličejem k druhé — každá dáma podá protější své družce ruku! Takto utvořené páry obrátí se obličejem ku vchodu sálu! *(Tanečnice to všechno učiní a stojí nyní po dvou v řadě k pozadí obličejem obráceny.)* Hudbu! *(Hudba počíná.)* Kupředu, krásné dámy! *(Vede je ku levým dveřům, tanečnice jimi vyjdou.)* Tak! Už je hudby dost! *(Hudba přestane.)* Nyní, pánové, v témž pochodu za dámami! Ale nejen tak prostě! Musíte za nimi se zpěvem — víte co? Zpívejte kvůli originálnosti zpočátku naši nejnovější pijáckou píseň! Nu spusťte, ať dámy nečekaj!

Tanečníci *(vcházejí v řadách po dvou za ruce se držíce a zpívajíce do sálu)*:

Nechť rozmrzelý člověk se
ve lázních senních koupá
a vody klamně léčivé
nechť pije chasa skoupá —
my zdrávi jsme a někdy jen
nám jazyk ochuraví,
však krátkou koupel z vína jen
a jazyk je zas zdravý!

Bohata *(volá za nimi do sálu)*: Pane Doubku, račte nyní honem sem! *(Doubek vejde zase; Bohata rychle zavře dvéře a stáhne klíč.)* Tak! Teď jsme se jich zprostili, kolem přes všechny chodby nepůjdou už kvůli tanečnicím! *(Silné tlučení na levé dvéře.)* Jen si tlučte, však my neodevřem; chceme zde alespoň chvilku klidně rokovat. *(Z levé strany hlučný smích.)* Nu vida, ten mladý pronárodek se tomu už směje, je už smířen! Nyní ale, pánové, zasedněme a rychle k věci! *(Zasednou zase kolem stolu; chvilkami zaznívá z levé strany hudba.)* Známo vám, že se utvořil v našem městě podivně bezhlavý spolek, tak zvaný spolek střídmosti. Kdyby spolek ten střídmost v pravém slova smyslu udržovat chtěl, bylo by to zcela chvalitebné; tak ale se uchopilo myšlénky té několik bláznů a celá věc by mohla mnohými mrzutostmi více škodit než prospívat. Tady pan Doubek seznal dostatečně jejich úmysly a zpravil nás o tom. Rozvažte sobě, pánové, ti lidé chtějí na příklad i nejstřídmější pití vína zapověděti, všechny taneční zábavy zničiti atd., chtějí tedy nám starším posilu, mládeži pak všechnu radost odejmout. Vyjádřili se už mnozí sousedé proti tomu a vím, že vy přede všemi se opřete!

Doubek: Na žádný způsob nebudeme v našem městě něco podobného trpět!

Hájek: Na žádný způsob!

Janovský: Opřeme se!

Bohata: Poněvadž však ti lidé zvláštní spolek sobě utvořili, musíme taktéž spolkem proti nim oučinkovat. Pomáhali jste mně už, pánové, a roznesli jste po městě, že se při dnešní merendě o založení toho spolku usjednotíme. Vědí to všichni přítomní pánové?

Doubek, Hájek, Janovský: Vědí!

Bohata: Vyvolil jsem vás a sebe, abychom co nějaký předběžný výbor o ledačem se uradili, než se věc celá hromadě sousedské přednese. Až budeme my čtyři usjednoceni, vystoupí jeden z nás co řečník, tedy co prozatímní předseda, a sdělí ostatním, co jsme vyjednali. Kvůli lepšímu pořádku vyvolíme sobě hned nyní řečníka čili předsedu a ponavrhuju

k tomu oučelu hned sám pana Doubka co nejvhodnějšího!

DOUBEK: To ne — to na žádný způsob nepřijmu! Jsem k tomu už přece trochu stár. Vy sám jste zajisté jediný, který se k tomu zúplna hodí. Přijměte vy to, pane Bohato!

HÁJEK: Ano, prosím, přijměte vy to!

JANOVSKÝ: I já myslím, že se k tomu nejlépe hodíte, a to pravím zajisté bez urážky pro starého pana Doubka!

BOHATA: Nu myslíte-li, přijímám tu hodnost do té chvíle, až sobě celá hromada jiného vyvolí. Prozatím vám děkuju, pánové! Především se jedná o to, jaký název svému spolku ponavrhneme! Myslím, abychom při názvu, který jste už žertem rozhlašovali, zůstali a svůj spolek žertovně „Spolkem nestřídmých" nazvali, jelikož se onino „Spolkem střídmých" nazývají. Jejich střídmost není žádná střídmost, a taktéž nebude naše nestřídmost žádná nestřídmost. Známé „moderata durant" bude vždy naším heslem. Naše mládež bude tančit, aniž by sobě mravně nebo tělesně uškodila, a my budem víno popíjet, aniž bychom se vínem opíjeli. Víno je jako déšť: spadne-li do bláta, stane se blátem, spadne-li do čisté vody, stane se tato ještě jasnější! Volíte ten název?

DOUBEK, HÁJEK, JANOVSKÝ: Dobře! Dobře!

BOHATA: Náš spolek je ovšem naoko zcela zbytečným, stane se ale potřebným naproti těm zpozdilcům! Kdybychom je mohli rozplašit, aneb jen nějakým způsobem směšnými a tedy neškodnými učinit, neměli bychom žádné další práce a spolek náš by zbytečně — *(Naslouchá ku pozadí.)* Co je to za povyk? *(Vstává od stolu.)* Hej, Josefe! Františku! Co to tam venku?

VÝSTUP DRUHÝ

KAČER. JOSEF. FRANTIŠEK. PŘEDEŠLÍ.

JOSEF *(vstoupí prostředními dveřmi a zabraňuje Kačerovi, jejž odzadu František zdržuje, vchod)*: Pane Bohato, tento člověk chce násilně —

KAČER: Ustup, služebnický zlejduchu! Což zde nemají dnes nestřídmí svoje sezení? V celém městě se vypravuje, že je zde chrám nestřídmosti, a nevidíte na mně, na mé velebné chůzi, na mém nachem okrášleném obličeji, že jsem prvním miláčkem té bohyně? Pusťte mne, vy prázdné láhve, vy nenačichlé špunty! *(Vyškubne se jim a ohlíží se kupředu.)* Nu, nestřídmost má zde pěkný chrám, to je pravda!

BOHATA: Copak jste zač, příteli?

KAČER: Příteli? Cožpak jste vinní soudek, že mne nazýváte svým přítelem? *(Pyšně.)* Já se jmenuju Kačer!

BOHATA: Čím ale jste? Vaše jmeno mně málo pomáhá!

KAČER: Čím jsem? Pijákem a filosofem! Můj nebožtík učitel na gymnasiu chtěl sice ze mne ještě něco jiného udělat, nešlo to ale! Namáhal se dost, a právě proto myslil jsem, že já sám se nepotřebuju namáhat. Byl dobrý, ale trochu *(ukazuje na hlavu)* slabý na prsa, ten nebožtík, ani mne pořádně latině nenaučil! Nu, nechci ho v hrobě ještě pomlouvat — ať odpočívá v pokoji — de mortuis nil bene nisi!

BOHATA: To všechno ještě není —

KAČER: To není ještě všechno! Ovšem, pijákem a filosofem může být leckdo, ale jakým pijákem a jakým filosofem, na tom záleží! Nu, chci se vám objevit v úplné své velikosti! Víte, jakého pijáka máte před sebou? Já vypiju na posezení patnáct mázů, aniž bych se opil!

BOHATA: To dovede leckteré hovádko také!

KAČER *(zaklepá Bohatovi na rameno)*: Nu dobře — vidíte, vy máte vtip, bravo! *(Zaklepá mu zase na rameno.)* Bylo to sice trochu sprosté, ale vtipné, a to si dám líbit! Bravo!

BOHATA: Ku všem všudy, co zde chcete?

KAČER: Nu, slyšel jsem, že zařizujete spolek nestřídmých! Myslil jsem si: ti lidé budou ještě nezkušení, neumějí snad ještě ani pít, vyváděli by zbytečnosti — musíš jim pomoct a je poučit. Zkušenosti máš nazbyt — sděl jim jí trochu, vždyť miluješ každého, kdo má mokro raději v žaludku než za ušima! Nu a tedy jsem zde, a potřebujete-li snad náhodou presidenta, já vám posloužím!

BOHATA: Což jste nemohl sečkat, až bychom vás poprosili?
KAČER: Čekat? To bych se načekal! Moudrý musí se svým poučením vždy k nemoudrým sám přijít; nemoudří sami nepřijdou a moudrost by takto na světě vyhynula! Tak jsem slýchával od mladosti!
BOHATA *(tajně k ostatním)*: Originální chlapík! Neznáte ho, pánové?
DOUBEK *(taktéž tajeně)*: Bydlí od dvou neděl na předměstí!
KAČER *(jenž to zaslechl)*: Ovšem, na předměstí! Dost hanba, že u měšťáků se musí moudrost vždy na předměstí vystěhovat!
BOHATA: Musíme se srozumět, milý Kačeře! My máme jen žertovné jmeno „nestřídmých", jsme ale vlastně nejstřídmějšími lidmi na tom světě!
KAČER: Jak? Vy nepijete do sytosti? Vy nepijete podle žízně?
BOHATA: I pijeme, jenže naše žízeň proti vaší pouhým trpaslíkem!
KAČER *(smutně)*: To je k pláči!
BOHATA: Co je vám k pláči? To snad, že mnoho nepijeme?
KAČER: I copak by mně bylo po tom! Nad tím, že je tolik ještě polovičatých lidí na světě, bych se rmoutil jen co filosof; dnes ale nejsem filosof, dnes jsem piják.
BOHATA: Tomu nerozumím!
KAČER: Inu vidíte, když mám co pít, filosofuju, a když nemám co pít, žízním. Dnes mně právě došlo a nemám ani na půl žejdlíka; myslil jsem sobě: tedy půjdeš k těm nováčkům a napiješ se poctivě — odměníš se jim tím, že je o ledačem poučíš. Teď ale, když to takhle vypadá —
BOHATA: Nu, nezoufejte — bez napití vás nepropustíme. Josefe a Františku, můžete zase jít. *(Josef a František odejdou.)* Viďte, pánové, že zde Kačera pohostíme?
HÁJEK: I proč ne, ať se napije; společnost ale —
BOHATA: Ta nevadí! Kačer si zasedne sem do světničky *(ukazuje na pravé dvéře)* a tam ho žádný neuvidí ani nevytrhne! Viďte, že si ze samoty nic neděláte?
KAČER: Pranic! Když mně dáte víno, budu zase filosofovat a mohu být sám.

BOHATA: Nu dobře! Zde máte dvě láhve a kalíšek, jděte pít! *(Podává mu obé se stolu.)*

KAČER: Děkuju, pánové! Škoda že se nechcete ničemu naučit! *(Odchází vpravo.)*

BOHATA: A nyní zasedněme zase za stůl, pánové, a rokujme dále. *(Všichni zasednou.)* Především bych myslil, abychom — copak je to už zase za křik? Což nám dnes chtějí snad všechny filosofické školy své zastupitele poslat? Hej, co to?

VÝSTUP TŘETÍ

Prostřední dvéře se rozlítnou. JOSEF, FRANTIŠEK *a* KAREL *přivlekou násilím* ADÁMKA *do salónu.*

ADÁMEK: Pusťte mne, pro všechno, pusťte mne!

JOSEF: Nejsme blázni, abychom —

BOHATA: Co je to! Koho to vlečete? Koho to vidím! Pan Adámek? Vy zde?

ADÁMEK: Já chtěl —

JOSEF: Nevěřte mu nic, pane! Jak jsme vyšli ven, překvapili jsme toho člověka, an poslouchal u klíční dirky. Hned jsem se ho chopil —

ADÁMEK: — a drží mne až doposud! Prosím vás, ať mne pustí, vždyť mně utrhne límec i s krkem!

FRANTIŠEK: Vyhlížel nejspíš, kde by se něco ukradnout dalo!

KAREL: Já přiběhnu na pokřik Josefův a tu vidím toho vychrtlého špehouna, kterého jsem byl teprve před čtvrthodinou z domu vystrčil. Považte si, pane, ten člověk přišel ke mně a sliboval mně velkou odměnu, když mu napíšu seznam všech osob, které dnes zde jsou. U toho, kdo víc pije než jiní, měl jsem udělat hvězdičku a u toho, kdo by se opil, křížek!

BOHATA: Vy jste tedy přišel na výzvědy, pane Adámku? Chtěl jste nám nejspíše pořádnými klepy způsobit notné mrzutosti? Styďte se, pane, že podobnými zbraněmi proti nám bojovat chcete, — styďte se!

ADÁMEK *(škube se stále)*: Ach, milí lidičky, vždyť já bych se styděl, jen kdyby mne ti roztomilí pánové pustit chtěli!

BOHATA: Nepusťte ho! — Vy jste tedy chtěl vyzvědět, co údové spolku nestřídmých zamýšlejí nebo dělají, abyste to mohli pak zvětšené a překroucené celému světu vypravovat? A k tomu musil spolek střídmých svého předsedu ustanovit? Styďte se, pane Adámku, presidente střídmých.

JOSEF: Dovolte, pane, abychom mu jmena všech hostů napsali modrým inkoustem a pak ho se slávou vystrčili!

ADÁMEK *(ouzkostlivě)*: Toť bych věru pozbyl toho dobrého mínění, jež o vás mám, moji nejroztomilejší!

FRANTIŠEK: Máte už dobré mínění o nás? — Nu počkejte, dostanete ještě lepší.

BOHATA: Dobře máte, hoši, on vás chtěl svést, tedy —

ADÁMEK *(sklesne na kolena)*: Milost, vážený pane Bohato! Já jsem vás vždycky ctil —

BOHATA: Nemluvte! Každý bídný člověk lichotívá, když sobě už jinak pomoci nemůže! Dělejte si s ním, co chcete!

ADÁMEK: Milost! Milost! Jakpak bych vám mohl chtít lichotit, když ani nevím, co mluvím. Urazil-li jsem vás tím, že jsem řekl, že vás ctím, — nu, odpusťte mně to, odvolávám, co jsem řekl. Prosím, pánové, odpusťte už a vysvoboďte mne z rukou těch padouchů — nu, nu, vždyť mne nemusíte hned zase škrtit — odpusťte!

BOHATA: Trest musí být! Poradím se zde s těmito pány, zdali chtějí trest poněkud umírnit. Držte ho zatím pevně! *(Poodstoupí s Hájkem, Doubkem a Janovským stranou a radí se.)*

JOSEF: Nevytahujte se mně stále, bude vás to ještě více bolet!

ADÁMEK: Když to tady tak nějak táhne a já trpím na reumu!

FRANTIŠEK: My vás pak položíme asi na půl hodiny pod pumpu, přejdou vám bolesti hned.

ADÁMEK: Prosím vás, přátelé, nedýchejte tak zblízka na mne; vy jste pili víno, a mně je už zle, když je jen zdaleka cítím.

KAREL: Chudák, neví, co mluví; povídal to prve sám! Dýchejte ze všech sil na něj, přátelé! *(Všichni tři na něho dýchají.)*

ADÁMEK: Pomoc! Pomoc! Ze mne zbude jen skořepina, oni mne vyfouknou!

BOHATA: Nedělejte výtržností! Ticho, hoši! *(Tajeně ku svým soudruhům.)* Veřejné zahanbení bude nejlepší zbraní.

JOSEF: Františku, moh bys mně dojít pro mou sukovitou hůl!

ADÁMEK: Nechoďte, příteli! — Jste beztoho, chudáku, celý den na nohou!

FRANTIŠEK: Vždyť já beztoho nepůjdu, odbyli by začátek mezitím třeba beze mne!

DOUBEK *(tajeně k Bohatovi):* Snad ale nebude tak hloupým, aby myslil, že mu můžeme dát vybít?

ADÁMEK *(k sklepníkům):* Mně se zdá, že vás venku volají!

KAREL: To bychom vás zatím přivázali k trnoži!

BOHATA *(nahlas):* Pusťte toho pána. Františku a Karle, postavte se ke dveřům, aby neutek. *(Sklepníci to učiní; Bohata jde ku pravým dveřům a otevře je.)* Pane Kačeře, pojďte sem!

VÝSTUP ČTVRTÝ

KAČER. PŘEDEŠLÍ.

KAČER *(vyjde s kalíškem v ruce):* Umoudřili jste se už a chcete se něčemu naučit?

BOHATA: Můžete vzít své dvě láhve s sebou ven!

KAČER: Mohou tam zůstat — jsou už prázdny!

BOHATA: Pane Adámku, slyšte rozhodnutí! Chceme být milostivi, kde bychom mohli být přísni. Nedáme vám vyflákat —

FRANTIŠEK, KAREL, JOSEF: Věčná škoda!

ADÁMEK: Ó díky, díky vám! Vždyť já jsem vždycky říkal —

BOHATA: Počkejte, počkejte! Vyflákat vám nedáme, trestat vás ale musíme. Vybrali jsme vám trest lehký a k tomu sobě můžete ještě sám také vybrat! Buď zde vypijete máz vína, nebo —

ADÁMEK: Já? Já víno, ten ďábelský nápoj? Nikdy!

BOHATA: Karle, Fran —!

ADÁMEK: Ne, ne, počkejte! Řekněte mně to ostatní, vždyť

se snad smluvíme! Já nejsem ten člověk, abych někomu nechtěl něco k vůli udělat! Víno ale pít nemohu na žádný způsob! *(Tajeně k Bohatovi.)* Víte, že je první naší stanovou pití vína zakázáno!

BOHATA: Tedy volte druhý trest. Musíte veřejně v sále tohoto člověka *(ukazuje na Kačera)* obejmout!

ADÁMEK: Jak? Veřejně? Považte si jen tu hanbu! Vždyť obličej toho člověka vypadá jako kropenatý tulipán!

KAČER: Tulipán? Pane, tulipán není tak hloupá květina, jak se vůbec myslí! Cožpak je ten hloupý, kdo kalíšek po celé živobytí v rukou drží? A v tom ohledu chci být věčně tulipánem. Když bylo po potopě světa, objevily se na důkaz smíření víno a duha, a od těch dob má každý, kdo víno pije, také duhu na svém obličeji co znamení, že patří k vyvoleným. Pane Bohato, nebo jak se jmenujete, kdopak je ten člověk?

BOHATA: President spolku střídmosti!

KAČER: Jak? A takovou nestvůru, takový hřích proti přírodě a zdravému rozumu bych měl obejmout? Nikdy!

BOHATA: Ani mně k vůli ne?

KAČER *(po krátkém rozmýšlení)*: Nu vidíte, pane Bohato, vy sice také nemáte velkou žízeň, zdáte se mi být ale vzdor tomu hodným člověkem. Vám k vůli se obětuju a dám mu hubičku! Pojď sem! Ponejprv budu ve svém životě milkovat se střídmostí! *(Chce Adámka obejmout.)*

ADÁMEK *(ustupuje)*: Zpátky, člověče, a neposkvrň svým hnusným políbením moje panenská ústa!

BOHATA: To máte malou naději, že ujdete rukoum sklepníků, neboť třetí možná výměna za pardus je ta, že máte tamhle v sále přede všemi tančit sólo při polce! Tanečnici můžete sobě volit sám!

ADÁMEK: Já tančit? Máte svědomí, pane? Taková pekelná, hříšná zábava a já bych měl — Ne a ne! A roztrhejte si mne třeba, tančit nebudu.

BOHATA: Tedy nezbývá, než abyste zakoušel! Hej, Františku, Josefe, Karle —!

ADÁMEK: Počkejte pro všechno na světě, počkejte! Což to

má tak naspěch? To věřím, ti chlapi jsou hned pohotově! Nechte mne přece přemýšlet! *(Pro sebe.)* Veřejně tančit nebo tu nestvůru obejmout nemohu, byl by to přílišný skandál a přišel bych o presidentství. A čím bych byl bez presidentství? Na střídmosti by mně tak mnoho nezáleželo, — ale bez presidentství nejsem ničím. Pak by o mně lidé ani nemluvili! A víno pít? Jen kdyby to nikdo neviděl! *(Ohlíží se.)* Nu, je jich zde málo a těm to mohu upřít; kdyby se to ale přece dokázalo, uznají moji soudruhové, že jsem byl donucen, a presidentství přece neztratím. Budu-li se ale vzpouzet, utlukou mne ti chlapi, a co je mně pak platno presidentství? — Ostatně, hehehe! Vždyť snad mázeček po tak dlouhé době neuškodí! Nejsem už mlád a povídá se, že je víno pro obstarožného mlékem! Napijme se tedy trochu toho mléka!

BOHATA: Račte se rozhodnout, nemáme mnoho času!

ADÁMEK: Když to musí být, tedy volím víno! Váš žert není špatný, *(pro sebe)* zvlášť bude-li víno dobré! *(Nahlas.)* Ano, není špatný a nechci vám ho pokazit!

BOHATA: Sedněte si tedy zde k prázdnému stolu *(ukazuje na stůl v levém popředí)* a budete pít s Kačerem! Josefe, přines tři láhve vína. *(Josef odběhne.)*

ADÁMEK: A já mám s tímto člověkem? —

BOHATA: Ticho, pane, dnes posloucháte vy! Sedněte! *(Adámek a Kačer zasednou. Josef přinese tři láhve.)* Tyto dvě patří vám, pane Adámku, jsou po půl mázu, a tato třetí vám, Kačeře! Mnoho-li dnes, Kačeře, vypijete, tolik máte dostat. Josefe, ty zde zůstaneš toliko pro obsluhu těchto dvou pánů. Dovolíte, pane Adámku, abych vám první sklenku sám nalil. *(Nalije.)* Tak! A vy, Františku a Karle, můžete jít zase po svém! *(Přistoupí k Doubkovi, Hájkovi a Janovskému a rokuje tajně s nimi. František a Karel odejdou.)*

KAČER: Dobrý nápad! Každý nepiják by se měl trestat pijákem!

ADÁMEK: Celý máz! To zde mohu sedět do rána a nebudu hotov!

KAČER *(s opovržením)*: A já zas vypiju na jediné posezení patnáct mázů!

ADÁMEK: Patnáct mázů a neopijete se?

KAČER: Když piju trochu víc, opiju se někdy; jsem ale se svou opicí spokojen; je tichá a pořádná!

ADÁMEK: Já si odnesu už nějakou po tomto mázu! Mne přebíhá mráz!

KAČER: Bojíš se opičky? To je vidět, že nemáš dobré svědomí a že se bojíš, abys pak něco zbytečného nemluvil. Ostatně se nepotřebuješ bát! Zdáš se mně být podle všeho nějakým tlachalem, a kdo střízliv mnoho tlachává, mlčí v opilství jako zabitý. Jen moudří a mlčeliví lidé mluvívají mnoho!

ADÁMEK: Pane Bohato, pane Bohato!

BOHATA: Co chcete?

ADÁMEK: Dovolte mně, jakpak já k tomu přijdu, aby mně zde ten člověk říkal hrubiánství?

BOHATA: To budou nejspíš jenom samé pravdy!

ADÁMEK: Ale poslyšte, on mně tyká!

BOHATA: To si s ním sám vyjednejte! *(Odvrátí se zase od něho.)*

KAČER: Vidíš, jak jsi otupil při své střídmosti! Zlobit se zjevně pro takovou maličkost. Vždyť se ti vysmějou. Je-li ti to nemilé, když ti tykám, dobře, pak s tebou ani nemluvím a můžeme si vykat, ale němě. Já tykám každému, s kým u jednoho stolu víno piju! Piješ zároveň se mnou mléko matky přírody a jsme tedy bratři!

ADÁMEK: To se poděkuju té matce přírodě za takového bratra! *(Ochutná víno a dává posuňky najevo, že mu lahodí.)* Poslouchejte, člověče, kdyby nebylo víno tolik zlého už do světa uvedlo, musil bych říci, že je tento —! Ale tak se mně zdá jeho dobrá chuť být lichotivým hlasem samého ďábla!

KAČER: Chutná? To si myslím! Inu, když dá země šťávu, vzduch sílu a slunce ducha, může ovšem něco z toho být! *(Adámek zlehounka popíjí, Kačer střídá láhev za lahví rychle.)*

BOHATA *(dává Doubkovi klíč)*: Tedy je o všem zpravte a ať se přijdou podívat. *(Doubek odchází do sálu.)*

KAČER: Ale já se nemohu na tebe už ani dívat. To není žádné pití — vždyť jenom ulizuješ! Nahoře je to vyvětralé — dole uvnitř je pravý nápoj životní, a jsi-li mužem, tedy vždycky na jeden doušek!

ADÁMEK: Když to ale neumím! Já bych už proto rád, že bych mohl být dříve hotov!

KAČER: Vidíš, ty jsi zrovna tak jako všichni zpozdilí lidé na světě. Na povrchu lidské společnosti samá pěna, co dobrého, skrývá se uvnitř; lidé pak ulizujou toliko pěnu z povrchu, a proto také nikdy nevědí, co je při jejich bratřích uvnitř dobrého!

ADÁMEK *(pro sebe)*: Ten člověk není věru tak hloupý, jak jsem myslil. *(Nahlas.)* Prosím vás, človíčku, kdopak jste?

KAČER: Tak hloupě se nikoho neptám, poněvadž odpověď se člověku obyčejně hnusí. Má-li někdo nízké postavení, stydí se, a má-li vznešené, nadýmá se a žádá pronic a zanic úctu. Co se mne týká, nepotřebuju se za své povolání stydět. Před půlhodinou byl jsem ještě pijákem — teď jsem ale filosofem!

ADÁMEK *(s obdivením)*: Filosofem? A o čem tak, prosím vás, filosofujete?

KAČER: O čem? Nu, o pití! O čempak jiném?

ADÁMEK: A to vás filosofie ještě nepřivedla k tomu, abyste nepil?

KAČER: Jakžpak je to možná?! Já filosofuju o pití, a pitím zase zalívám filosofii, a nemůže tedy jedno bez druhého obstát!

ADÁMEK: A prosím vás, pročpak pijete tak mnoho nebo tak často?

KAČER: Jsou to otázky! Já piju mnoho a často z několika příčin. Za prvé, abych uhasil žízeň, za druhé, abych předešel budoucí žízni, za třetí kvůli zvyku, za čtvrté kvůli cviku, za páté, že mně to chutná, za šesté proto, že nenahlížím, proč bych nepil, za sedmé, že je buď nějaký svátek nebo moje narozeniny nebo jiný pro mne slavný den, nebo že jsem vůbec v dobrém rozmaru, za osmé — komupak jsem ale povinen z toho se zodpovídat? Za osmé — zkrátka proto, že chci!

VÝSTUP PÁTÝ

Do salónu počínají vcházeti bálečníci a bálečnice; pozorujou ADÁMKA *dříve zdaleka, pak přicházejí vždy blíž a blíže.* BOHATA *se mezi nimi prochází a zůstává stále na jevišti.*

ADÁMEK: Já se vám věru obdivuju! Co ale bývá z vás, když se takhle hodně napijete? Mnozí lidé se stávají zvířaty, a vy?

KAČER: Já? Já ničím! Stávám se zcela spokojeným, a někdy dělám přitom verše.

ADÁMEK: A mimo víno nepijete žádných nápojů? Jakžpak pivo a vodu?

KAČER: Pivo jen z velké a vodu z největší nouze! Pivo mně zatápí vtip a voda mně kazí žaludek. Lidem ale jako ty postačí už mizerné pravidlo:

Věř mně, že je víno lepší
nežli pivo všelijaké,
však když ani piva nemáš,
můžeš vodu píti také!

ADÁMEK *(spatří procházející se společnost a ulekne se)*: Jak? To také ještě? *(Rozzlobeně.)* Pane Bohato, dovolte mně — tak jsme spolu nevyjednávali! To jste neřekl, že si sezvete zbytečné diváky. Vína se už ani netknu!

BOHATA: Jak chcete! Nevyjednali jsme ale také, že si jich nesezvu, a nemohu zabránit, když se zde chtějí procházet. Ostatně, jak povídám, čiňte, co chcete. Josefe, mohl bys zavolat — —!

ADÁMEK *(vypije zlostně kalíšek najednou)*.

KAČER: Vidíš, to zase nejednáš dobře, že v zlosti tak mnoho piješ! To budeš zakrátko pod stolem!

ADÁMEK: I mně se už beztoho hlava točí! *(Podepře si hlavu a zdá se přemýšlet.)*

KAČER: To já zase vždycky stejně. Naliju kalíšek *(načíná čerstvou láhev)* a vždycky najednou tam! *(Vypije ho najednou.)* Hej, co to? Josefe, co jste mně to přinesl za bryndu?

Myslíte, že teď už nerozeznám, co piju? Ať se neopovážíte mně přinést ještě jednou něco podobného! Já jsem uvyknul s úctou jednat se svým žaludkem! Dobré víno pokazí sice měšec, špatné ale žaludek, a to je horší. Pamatuj si to, presidente! Jak? Ty neposloucháš? — Nu, hluchým uším nebudu kázat!

VÝSTUP ŠESTÝ

LACINOVÁ. KAČENKA. PŘEDEŠLÍ.

LACINOVÁ *(vejde prostředními dveřmi; mluví velmi rychle)*: Prosím, je tady pan Bohata? Ah pan Bohata! Pane Bohato, nevysmějete se nám, že jsme sem přece přišly, ačkoli můj muž ku spolku střídmosti patří a rodinným údům toho spolku se přísně všechny taneční zábavy zapovídají? Ó zajisté se nevysmějete, vždyť jste nám vzdor všemu poslal pozvání! Jen kdybyste byl viděl, pane Bohato, co to bylo u nás za pláče. Moje Kačenka tady — udělej poklonu, Kačenko! *(Kačenka se ukloní.)* Ty jsi nemotorná, Kačenko, ani uklonit se nedovede, a přece jsem ji tomu přes dvě hodiny učila — ano, moje Kačenka plakala celý den, viď, Kačenko?

KAČENKA: Jak poroučíte!

LACINOVÁ: Neskákej mně do řeči, ty nezdvořilá! Holka plakala a můj starý, ostatně zcela dobrý člověk ten Lacina, lítal po domě jako zběsilý a hrozil nám — bůhvíčím, když se opovážíme jen promluvit o merendě. Mně bylo holky líto, byla bych jí tu radost ráda dopřála, holka moje ráda si poskočí, viď, Kačenko?

KAČENKA: Ach, já tuze ráda —

LACINOVÁ: Mlč, nesluší se, aby děvče k něčemu podobnému se přiznávalo! A pak bych také sama, upřímně řečeno, byla ráda sem se trochu podívala, ó já, pane Bohato, také ještě si ráda zatočím, jen to zkuste se mnou, pane Bohato, kdo to líp dovedeme! Přemýšlela jsem tedy jak a jakým způsobem, a zařídila jsem to konečně tak, že můj muž dnes k večeru za nějakým řízením odjet musil a teprve

zejtra k večeru se navrátí. Viďte, že se nehněváte, že jsme přišly?

BOHATA: Vy víte —

LACINOVÁ: Prosím, nechte mne domluvit! Já totiž myslím, až můj muž přijde a všecko se dozví, ať si hubuje — že ne?

BOHATA: I ovšem! Myslím ale, že se nebude příliš horšit, když se dozví, že mezi našimi hostmi byl také jeho přítel, tadyhle pan Adámek!

ADÁMEK *(při pojmenování jmena svého náhle se narovná)*: Kdo mne to — Jak? Co vidím? Paní Lacinová zde? Jakpak můžete —?

LACINOVÁ: I vy čtveráku, to mne těší, že tady mám o jednoho tanečníka více!

ADÁMEK *(pro sebe)*: Tebe bych si byl k sólu nevyvolil.

KAČER *(pro sebe)*: Má-li pak také podle toho žízeň, jak jí huba jede?

LACINOVÁ: Máte dobře, že té hloupé střídmosti už nevěříte. Věřte mně, že se i můj muž srdečně z toho rozraduje; nepotřebuje, chudák, alespoň tajně si víno v bednách domů přivážet a na bedny napsat lež, že jsou uvnitř knihy. Ó, co jsem se mu proto nakázala, že se takto lži dopouští, — já nemohu totiž lhavého člověka ani cítit. Teď ale odpustíte, musíme na chvilku do garderoby, má frizúra je trochu rozdranžována — chtěla jsem říci deranžována a Kačenčina také, viď, dceruško?

KAČENKA: Jak porou—

LACINOVÁ: Mlč! Dobře jste udělal, pane Adámku, že jste toho presidentství zanechal! Pojď, dceruško! *(Odběhne s Kačenkou do sálu; po chvilce se zase vrátí a Bohata se k ní připojí. Je vidět podle posuňků, že jí vypravuje o Adámkovi.)*

ADÁMEK *(zalomí rukama, načne druhou láhev a vypije zase kalíšek najednou; pro sebe)*: To moje presidentství chce už plavat, jak se mně zdá, musíme mu přidat moku, aby nezůstalo někde na písku vězet.

KAČER: Vidíš, už se zase zlobíš a zase piješ mnoho!

ADÁMEK: I já už se nezlobím pro nic, ne — a nechci se zlobit! Chci pít a pít až — eh! *(Pije.)*

KAČER: Máš dobře, nezlob se — a zvláště nikdy ne pro ženské!

ADÁMEK *(mluví vždy s patrnější obtíží)*: Poslouchejte, Kačeře, já počínám mít radost z pití!

KAČER *(taktéž)*: Radost z pití jest radost z kocoviny!

ADÁMEK: Hu! Kocovina! To musí být něco strašného! Řekněte mně, je to opravdu tak zlé, jak se povídá?

KAČER: Dost zlé, bolí-li při tom také hlava!

ADÁMEK: A po kterém opilství bývá bolení hlavy nejhorší?

KAČER: Po posledním, předešlá pak už ujdou!

ADÁMEK: A není žádných prostředků proti tomu? Žádné pomoci? Žádné?

KAČER: I odporučuje se ledacos! Někteří radí kyselé zelí, jiní slanečka; já ale jsem se přesvědčil, že nejlepší prostředek je zase pití, protože klín nejlépe zas klínem se vyráží.

ADÁMEK: To ale přijde také zase bolení hlavy!

KAČER: Nu, tedy se pije zase a tak až do nekonečna!

ADÁMEK: Eh, ať je to jak chce, já teď piju. Ťuknem si, Kačeře, na zdraví mé nevěsty!

KAČER: Já nepřipíjím nikdy někomu na zdraví, je to hloupý zvyk! Lidé si připíjejí tak dlouho na zdraví, až se obyčejně z toho rozstůňou. Staří Římané dovolili jen tolik kalíšků vypít, z kolika písmen se jmeno slaveného skládalo!

ADÁMEK: Ta moje se jmenuje Alžběta — dělejte vruby do stolu, abych se nezmát! Na zdraví mé nevěsty mně ale přece připijete?

KAČER: Ty starý chlapíku, máš nevěstu?

ADÁMEK: Nevybral jsem si žádnou mladici, to se rozumí. Jářku, hezká není, takto není také na ní mnoho, ale peněz má, poslouchejte, peněz! — Neznáte starou pannu Náhlovskou? — No počkejte, až bude svatba, však musíte také přijít, a pak se napijeme bez svědků! Jářku, ale ať o tom netlacháte, že se chci oženit! Musí to zůstat tajemstvím!

KAČER: Z římských starožitností jsem si pamatoval jen to, že kreslili Římané opilství co blázna držícího roh v ruce a majícího skleněný věnec na hlavě. Vidíš, tys zrovna jako

ten blázen. Sotva člověk do tebe foukne, roztrubuješ všechno do světa, a člověk potřebuje jen o tebe zavadit a skleněný věnec tvých radostí rozpraskne se na prach! Musíš se chránit, abys při pití nemluvil, sic pochodíš špatně se svým tajemstvím!

ADÁMEK: Děkuju vám, šlechetný muži, za vaši upřímnou radu, děkuju, a abyste viděl, že ji umím ocenit a že si vás, ctěný pane, vážím, zde máte na památku můj prsten! *(Stahuje prsten.)*

KAČER: Nechci ho, nechte si ho! Co bývá v opilství dáno, bývá později oplakáno!

BOHATA *(jenž byl poslouchal, pro sebe)*: Poctivá duše!

ADÁMEK: Vždyť já ale nejsem opilý. Myslíte, že ničeho nesnesu? Abych vám dokázal, že nejsem opilý a že váš outlocit šetřit chci, — nuže, dejte mně něco jiného za můj prsten nebo mně ho nějakou malou sumou zaplaťte. *(Vnucuje mu prsten.)*

KAČER: Nechci, a nechtěl bych ani, kdybych měl peníze. Mnohý už vedl krávu na provaze do hospody, krávu tam prodal *(zívá)* a provazem se pak oběsil!

ADÁMEK: Ó vzore mužských ctností, ó pramene poctivosti, ó karbunkule ve tmách lidské špíny, — já se ti kořím! Odpusť mi, bratříčku, že jsem prve tvé bratrské políbení přijmout nechtěl, *(plačtivým tónem)* ó odpusť mi to, nejšlechetnější pijáku, a nech mne padnout na svá prsa. *(Vstává a blíží se s kalíškem v ruce ke Kačerovi.)*

BOHATA: Pánové a dámy, trochu do pozadí, abychom jich nevytrhovali. *(Všichni se shluknou v pozadí.)*

KAČER *(vstává také; pohnutým hlasem)*: Padni si, bratře, padni! Já ti všechno odpouštím, neboť nejsi tak špatný ani tak hloupý, jak jsem myslil. A pak — cožpak je políbení jiného než pití, a proč bych nepil z tebe, když jsi už také nasáklý jako houba. Pojď a obejmi mne, presidente! *(Objímají se; v pozadí se hosté hlasitě smějou.)*

BOHATA: To je druhý akt! Josefe, pozor na ně, aby neupadli. *(Josef přiskočí k nim blíže.)*

ADÁMEK: Ach, hubička přátelská je přece nade všechny pamlsky!

KAČER: To věřím! Copak je do hubičky od ženy, když ženy ani nepijou!

ADÁMEK: Dej mi ještě jednu hubičku, když byla tak dobrá, bratře! *(Objímají se, ostatní se zase ještě hlasitěji smějou.)* Prosím tě, podívej se tam přece, proč se smějou! Já mám dnes nějak slabý zrak a nevidím tak daleko!

KAČER *(ohlídne se)*: Nepijou, a přece se smějou — snad bláznějí. Ostatně může být, že jsou už opilí, — někdo pláče, někdo se směje, když má dost. Mě bolívá někdy také srdce. *(Hosté se počnou zase procházet.)*

ADÁMEK: Kdybych si také směl zvolit věčný trest, zvolil bych si, že budu věčně s tebou pít!

KAČER: Ach, to by nešlo, protože je člověk nedokonalé stvoření a žaludek jeho by to nevydržel. Vidíš, bratře, já jednou četl o housenkách, že vytáhnou svůj žaludek a zahodí ho, když se mají motýly stát, a že pak obdrží zase nový. A od těch dob stále o tom přemýšlím, jak by to bylo krásné, když člověk má dost, aby si jiný žaludek zasadil, přemýšlím, jak je člověk vlastně nedokonalé stvoření, a jak si na to vzpomenu, musím plakat! *(Pláče.)*

ADÁMEK: Bratře, ty mně rozerveš srdce! *(Objímá ho a pláče též.)*

VÝSTUP SEDMÝ

CIHLÁŘ. MACH. ONDRÁK. PACÁK. NÁHLOVSKÁ. PŘEDEŠLÍ. *Hosté stojí mezi nově příchozími a* ADÁMKEM *a* KAČEREM.

CIHLÁŘ *(vstoupí s ostatními prostředními dveřmi)*: Zde musí někde být, zde ho prý zadrželi!

NÁHLOVSKÁ *(s hledaným tónem)*: Ach, můj Karlíček, kde je? Adamečku, kde jsi, mé dítě, poklade mého srdce!

BOHATA: Co chcete, pánové, zde?

CIHLÁŘ: Vy jste prý zajmuli našeho presidenta a vyvádíte nyní s ním zde své šašky! Jdeme si pro něho! — Nezapírejte, někde zde musí být. Vy jste ho nutili k pití!

NÁHLOVSKÁ *(jako dříve)*: On a pít! Nikdy by toho bez nucení neučinil. Ach, zavedli mého nevinného beránka. Rouno

jeho už nebude sněhobílé, jako bývalo; já mu je ale vyperu svými slzami a vykartáčuju svými vzdechy! Kde je můj Karlíček? Opovažte se ho ještě zadržet! Vy ani nevíte, seč milující žena je. *(Náhle zlostně.)* Já vám všem vyškrábu oči!

BOHATA: Ubezpečuju vás — —

NÁHLOVSKÁ *(sladce)*: Ó jemné družky moje, pomozte milující *(zlostně)*, nebo začnu rámus, že vám —

BOHATA: Umírněte se, jste na omylu! Pan Adámek je zde a baví se s námi dobře. Tu se přesvědčte sami. *(Vede je dále do popředí.)*

ADÁMEK: Víno sem! Myslíte, že si nedovedu také nějaké zaplatit? To ti říkám, bratře, ať nepiješ už ani kapky zdarma, já všechno zaplatím! *(Josef odběhne.)* Nu, dej mně ještě jedno políbení. *(Objímá ho zase; procházející hosté smějou se.)* Vidíš, ten smích mne už zlobí. Co se mají co smát? To já netrpím! Počkej, projdu se také sálem, abych ukázal, že vím, jak se má člověk při merendě chovat. Mně se ale trochu nohy třesou! Musím se sebrat, aby neviděli, že jsem pil. Ó, však já to víno v sobě neprozradím! *(Prochází se k druhé straně jeviště nejistým krokem, leckde zavadí o procházející se.)*

KAČER: Víno se nebojí zrady, jelikož se prozradí vždy samo. *(Josef přináší láhve.)* Napil jste se po cestě?

JOSEF: Ne!

KAČER: To jste kmotr! Pojď, presidente, sedni a pij raději!

ADÁMEK *(vrátí se zase k němu)*: Poslouchej, ti lidé jsou tu nezdvořilí, pořád do mne vráželi!

KAČER: Poctivý člověk jest jako nárožní kámen: jemu nestojí nikdo v cestě, on ale každému!

ADÁMEK: Vzals mně to z úst!

KAČER: Ó poctivost, ta zkusí, ta zkusí!

ADÁMEK: Vzals mně to z úst!

KAČER *(zlostně)*: Mlč! Chytrý člověk nesmí ani slovo promluvit, aby neřeklo hned deset hlupáků: „Vzals mně to z úst!“

ADÁMEK: Vzals mně to — *(Kačer udeří pěstí do stolu.)* No, nehněvej se — já jsem tak vesel — ichuchu! *(Nalévá Kačerovi vedle sklenice.)*

CIHLÁŘ *(ku svým sousedům)*: Ten člověk nám způsobí strašnou hanbu! Zde se nedá pomoci!

NÁHLOVSKÁ: Ach, on je sveden, můj beroušek!

BOHATA: Učiním vašemu trápení, bude-li možná, konec! *(Postaví se naproti Adámkovi na druhé straně jeviště; Lacinová s Kačenkou přistoupí k němu.)*

ADÁMEK: Koukni se, hochu, co je to tam za krásnou ženskou, ta by se mně líbila, na mou věru!

LACINOVÁ *(stydlivě)*: To je čtverák, ten pan Adámek!

NÁHLOVSKÁ: Já omdlím!

ADÁMEK: Jemine, ta je krásná!

KAČER: Copak je po všech ženských! Posud byla na světě jen jedna pořádná ženská, ta se jmenovala Olio — ta pila víc než všichni mužští, a přece jí ještě nepostavili pomník! Pij!

ADÁMEK: Nech mne, jsem tuze opilý a tuze zamilován!

KAČER: Do kohopak ale?

ADÁMEK: Vidíš, tamhle ta naproti, ta větší, ta krásnější, za tu bych dal hned svou starou pannu. *(Kačer se otočí a dívá se na Lacinovou.)*

LACINOVÁ *(stydlivě)*: Ten umí lichotit!

NÁHLOVSKÁ *(rozzlobeně)*: To je skandál celého pohlaví! Vdaná ženská a má radost z toho, když se mužským líbí!

KAČER: Poslouchej, mně se zdá, že je stará!

ADÁMEK: I co ti napadá — mladá jako máj! To už tvůj žaludek tak špatně vidí! A ty černé oči, ten oheň!

LACINOVÁ *(k Bohatovi)*: Já mám ale modré oči!

BOHATA: To ho klame oheň v nich!

KAČER: Víš co, vezmi sklenici do ruky, pij, dívej se přitom skrz sklo na ni a vypiješ všecken ten oheň z očí. *(Ze sálu zazní několik taktů polky.)*

ADÁMEK: Hej, muzika, dobře tak, já jí zaplatím pořádně! *(Ku Kačerovi.)* Ty, já si zatančím — proč bych si té radosti nedopřál. Jinak bych se beztoho s tou krásotinkou ani neseznámil! Poprosím ji o taneček! *(Vstává a jde usmívaje se k Lacinové.)*

KAČER *(vstává též, potácí se však, Josef přiskočí a drží ho)*: To ti povídám, buď zdvořilým, ať mi neděláš hanbu!

BOHATA: Prosím vás, obětujte se mu a zatančte s ním několik taktů! *(K ostatním.)* Nyní se podrobí i třetímu trestu dobrovolně!

CIHLÁŘ: Pánové, ujdeme větší hanbě, když se hned vzdálíme. *(Odejde s Machem, Ondrákem a Pacákem.)*

ADÁMEK *(ukloní se nemotorně):* Krásná dámo, — vy jste mne tak dojala, že nemohu pohnutím ani mluvit!

LACINOVÁ: To pozoruju!

ADÁMEK: Pozorujete? To mne těší! Mohu tedy doufat?

LACINOVÁ: Co chcete?

ADÁMEK: Takhle nějaký taneček —

KAČER: Tancuješ už, presidente? Pojď pít!

LACINOVÁ: Vždyť jsme proto zde, abychom tančili.

ADÁMEK: Abychom tančili? To mne těší. *(Hudba zazní znova.)* Dovolte, abych svou nemotornou rukou — hehehe! Však vy mně rozumíte. *(Všichni ustupujou; Adámek začne tančit nazpátek místo kupředu, klopýtne a padne doprostřed popředí.)*

KAČER: Opřete mne o zeď, Josefe, a zdvihněte toho ochlastu!

NÁHLOVSKÁ: Ó já nešťastné, oklamané děvče!

ADÁMEK *(na zemi):* Já slyším hrkat své staré hodiny! Jakpak je už pozdě?

NÁHLOVSKÁ: Držte mne, družky mého mládí a svědkyně mého neštěstí; nemohu si už pomoct a musím omdlít! *(Klesá několika ženským do náruče.)*

BOHATA: Odveďte oba a bavte se nyní; spolku už nepotřebujeme, vyhráli jsme bez boje! *(Všichni se shromáždujou, smějíce se, kolem hlavních osob.)*

Opona spadne.

JÁ TO NEJSEM

Veselohra v jednom jednání dle Schückingovy novely

OSOBY

ANTONÍN MĚRSKÝ, básník
MARIE, jeho choť
ARTUR MĚRSKÝ, jeho sestrovec
ANNA KREJČÍ
RYŠAVÝ, student
SLUŽKA
LISTONOŠ
DRÁB

Cestující

Zahrada. Vlevo vila. V pravém popředí strom a pod ním lávka; taktéž v levém popředí lávka, mezi květinami stůl a sedadla. V pozadí široká mřížová vrata, kterými se vidí na ulici a naproti stojící vysoký dům, k němuž široké stupně vedou.

VÝSTUP PRVNÍ

MĚRSKÝ. *Později* MARIE *a* LISTONOŠ.

MĚRSKÝ *(prochází se):* Už je věru nejvyšší čas, abych zaopatřil něco nového. Letos se mi nedaří. Okůrky jsou přihořklé jako ženská chvála a žloutnou předčasně jako česká energie. Saláty kroutí hlavy, jako by s tím světem byly nespokojeny a kapusta je housenkami prožrána jako srdce rozervancovo bolem. Hehe, rozervancovo! Také jsme jím byli, také, teď ale jsme zcela spokojeni, máme důstatek, bříško roste —

MARIE *(vyjde z domu nesouc nádobí na kávu a ubrus):* Dobré jitro, mužíčku!

MĚRSKÝ: Což neznáš ještě způsobů, děvčátko? Přece tě už po dvacet let cvičím, a ještě nic! Sem pojď ke mně!

MARIE *(prostírá na stůl):* Hned, kantore, jen až budu hotova. Tak, nu tady jsem. *(Přistupuje k němu.)*

MĚRSKÝ: Nemáš dát pánu svému vždycky k dobrému jitru pac a pusu? Dej tedy pac. *(Marie položí ruku svou do jeho, on její ruku polibí.)* — A teď pusu. *(Obejme ji.)*

LISTONOŠ *(vejde v témž okamžiku mřížovými vraty):* Noviny a tři listy, prosím.

MĚRSKÝ: Děkuju, položte vše jen na stůl! *(Listonoš odejde.)*

MARIE: Vidíš, ty zlý člověče, tak mne zahanbit! Veřejně mne obejmout — eh jdi, já se teď stydím.

MĚRSKÝ: Jak? Ty se stydíš za svého muže? Nu jen se nemrač. Vždyť já vím, že se mnou pyšníš!

MARIE: To právě —

MĚRSKÝ: To právě je to hezké u tebe, ovšem. Nechme zbytečných hádek a sedněm k snídaní. Rád bych věděl, co pošta přináší. *(Zasednou. Rozevírá noviny.)* To je proklaté! Pamatuješ se na toho cestujícího literáta, který u mne před několika nedělmi byl? Nu ten zde teď popisuje své sejítí se se mnou. To bude něco čistého! *(Čte.)* „Krásné oko", „výrazuplnou tvář" — ženuško, on se do mne zamiloval! Ach bože, bože, hezké je to ovšem, když je člověk slavným, má to ale také nepříjemnou svou stránku. Člověku překáží, že celý svět zajímá, jakou noční čepici má, že bez ducha naslouchají, když někdo vypravuje, jak svou snídaní požívá. Člověk tím uvědoměním, že je slavným básníkem, přijde do tak nervésního rozechvění, že když si ruce myje, myslí, že celé divadelní obecenstvo na druhé straně umývadla stojí.

MARIE: Proto také pocákáš celý pokoj, když se myješ!

MĚRSKÝ *(rozevírá druhé noviny)*: Ach zde zase něco takového, co u nás kritikou jmenujou. Když některý tak zvaný český „kritik" o několika spisovatelích najednou nebo o nějakém větším sebrání básní mluví, připadá mně to vždy, jako by brav do splavu hnal. — První báseň je dobrá, druhá lepší, třetí nestojí za nic, čtvrtá se mohla vynechat, pátá má dobrou formu, šestá má hlubokou myšlénku, sedmá je blbá — a tak se to pere jako kartáčem. Kdo už má jednou jmeno, ten ovšem není v žádném nebezpečí více — může napsat třeba nejblbější verše, kritik řekne už proto, že jsou klasické, aby mohl jiné tím více snížit. — Copak ale stojí v listech. *(Otevře první list.)* Nové vydání mých básní? Za pět set zlatých honoráru? — Ne — český básník si teď už může poroučet! Dá-li nakladatel tisíc, může tisknout. *(Otevře list druhý.)* Příležitostná báseň k uvítání nového měšťanosty. Čert aby vzal všechny příležitosti! Nu

napsat ji musím, vždyť mne proto udělali čestným měšťanem. *(Otevře list třetí a čte potichu.)* A — ah! To je pěkné!

MARIE: Chceš ještě kávu? — Copak to máš?

MĚRSKÝ *(podává jí list)*: No tu máš, ženuško, utři si ručičky o zástěrku a přečti si to.

MARIE *(čte)*: „Ideále mého srdce!“ — Tys ideál? Aj! Jaký pak je podpis — Anna Krejčí! Smím snad vědít, jak jsi se stal ideálem té dámy?

MĚRSKÝ: Jen čti, dcerunko!

MARIE *(čte dále)*: „Odpusť“ — aj, vy si už tykáte!

MĚRSKÝ: Inu s tebou si také tykám.

MARIE *(čte)*: „Odpusť, nesmrtelný pěvče, neslavné ctitelce lyrického oltáře tvé nesmrtelné slávy, že tak beze všech okolků a bez omluvy k tobě se obrací. Smělost má je ovšem podle obyčejných našich společenských pravidel zcela neslýchanou, tys ale povznešen nad hloupé ohledy a náležíš už také nám všem, celému národu, celému člověčenstvu! Každý má na tebe právo.“

MĚRSKÝ: Vidíš, já ti vždycky říkám, že nemáš práva býti žárlivou.

MARIE *(čte)*: „Mám tedy i já právo na tebe. Nepotřebuju ani podotýkat, že jsem každou píseň tvou s tlukoucím srdcem a slzícím okem do sebe vsála, každou rozkošnou tu píseň, kterou jsi přispěl k mocnému koncertu našich pěvců.“

MĚRSKÝ: Kdyby musili naši pěvci platit vstupné, nebylo by jich tolik a koncert by měl více harmonie.

MARIE *(čte)*: „Každé tvé nadšené slovo umím zpaměti, a za noci spočívá na mém srdci skvostné vydání tvých básní v modré vazbě se zlatou obřízkou. Děkuju ti ve jmenu příštích pokolení. Jak hluboce dovedu se vmyslit do tvých bolů!“

MĚRSKÝ: A já při těch bolech tloustnu!

MARIE: „Není pochybnosti, že ani Homér, ani Dante, ba ani Čelakovský něco podobného nedovedou. Navštívím tě v osamotnělé tvé chýži, již tak dojemně na stránce 170 popisuješ, o budoucí pondělek s ranním vlakem; před pondělkem nemohu, jelikož není má nová mantila ještě

hotova. Věčně tvoje s tebou vjedno srostlá duše — Anna Krejčí.“

MĚRSKÝ: Tvoje oči jsou udivením tak velké —

MARIE: A co chce můj pan manžel udělat?

MĚRSKÝ *(dívá se němě se strojeně blbým obličejem před sebe)*.

MARIE: Ptám se, co si teď počneš, muži!...

MĚRSKÝ: Co si počnu?... Skutečně... já nemám posud ani stínu nějaké myšlénky o nějaké možnosti...

MARIE *(zlostně)*: Tedy musím ti já povědít, že bych co manžel zcela dobře věděla, co se sluší v takových okolnostech. Vzala bych s sebou silného policajta ku dráze a dala bych tu zločinnou osobu hned sebrat pro bigamii nebo jak se to jmenuje.

MĚRSKÝ: Ale dušičko, to nejde, to bych si ji musel dříve vzít za ženu. *(Zastrčí list do kapsy.)*

MARIE: Utýct s manželem!

MĚRSKÝ: Vždyť já s ní ale nejspíš neuteku! A nač bych také utíkal, když v srdci tak krásné ženušky *(líbá jí ruku)* už tak rozkošné místečko mám.

MARIE *(mírněji)*: Jakpak vypadá asi ta škandální osoba!

MĚRSKÝ: Není pochybnosti, že je to dlouhá, suchá panna v mužném stáří, která nosí tajně brejle v kapse, vystřížené šaty a krátké rukávy a která všechny Pickovy písně při pianu zpívat dovede. Je nejspíše velikou ctitelkou Jablonského a největší ctitelka, jakž vzdor své skromnosti se domnívati musím, básníka Měrského.

MARIE: Je zajisté tuze oškliva!

MĚRSKÝ: Ach nevýslovně, to se rozumí!

MARIE: A je s to zůstat zde třebas čtrnáct dní!

MĚRSKÝ: Nejméně půl roku, nebudeme se jí moct ani zbavit! Vždycky to přicházelo ženštinám zatěžko, když se se mnou loučit měly.

MARIE *(uhodí jej lehce přes ústa)*: Samolibý! Píše ale, že přijde v pondělí, a dnes už máme pondělek.

MĚRSKÝ: Věru! — Ženuško, viď, že toho blázna dobře přivítáš? Že mne nezahanbíš? —

MARIE: Což nevím, jak se chovat mám? Není už pomoci, a když přislíbíš, že budeš hodným —

MĚRSKÝ: Za půl hodiny přijede ale už ranní vlak!

MARIE: Přispíším si tedy, abych pro ni nějaký pokojíček upravila.

MĚRSKÝ: Ó tys anděl! *(Políbí jí ruku a vede ji k domu.)* Já si zatím vypleju svůj jahodový záhon, snad mně přitom nějaký plán napadne. — Měrský, Měrský, tys nešťastný člověk! Svým duchem zbláznil jsi ženštinu a teď chce ten blázen bůhvíjak dlouho u tebe setrvat a máš stále před ní stát jako modla na oltáři! Jen kdybych se jí mohl zbavit! Mohl bych jí říci, že nemáme ani jedinou světničku pro hosty upravenou! — Vždyť jsem ale vytisknul černě na bílém, že

milounko jest spát pod nebem širým
v záři měsíce a vůni květů.

Ona by byla s to lehnout si na lavici do zahrady a poeticky tam chrápat! — Kdybych jí řekl, že nemáme sami co jíst, odpoví mně:

Náš chléb buď lesní borůvka
a skála stůl i pohůvka.

Vždyť jsem to napsal zase já sám! — Ó já se té návštěvy ani nezbavím. *(Dívá se vpravo.)* Ach tady přichází pan Artur, který má tu čest býti mým sestrovcem. Toho hocha mám rád. Dorostlé to děťátko zoubkuje se teď — zamilovalo se totiž. Nevím, nevím, napraví-li ho venkov! Má dlouhou chvíli — *(udeří se do čela)* ach, jakpak kdybychom — ano, ano, to ho pobaví, může tu pominulou osobu studovat. Což nemůže zároveň mne osvobodit i sobě medicínu zaopatřit?

VÝSTUP DRUHÝ

ARTUR. PŘEDEŠLÍ.

ARTUR *(vystoupí z pravé strany. Jde zamyšleně a se svislou hlavou kupředu nevšímaje sobě cesty. Náhle šlápne do květin, což ho vyruší)*: Ach odpusť, strýčku, šlápnul jsem ti do květin. Byl jsem tak zamyšlen —

MĚRSKÝ *(vezme jej za ruku)*: Přiznej se, že zde dlouhou chvílí už sotva vydržet můžeš. Jen se přiznej!

ARTUR: Nechci ti lhát — máš pravdu, nejryzejší pravdu.

MĚRSKÝ: Vždyť jsem to věděl, je to zcela přirozené. Smutný tvůj stav mně to všechno vysvětluje. Spatřils při koncertu zvláště hezké děvče; pozorovals ji směle a ona povznesla oslňující svůj zrak chvílkami k tobě a pak se pravidelně začervenala. City tvoje plynou po moři jejích vnad, pokud poslední akord ouvertury k Tannhäusru nedozní; každý pak odchází svou cestou — nevidíte se nikdy více! Její obraz ale zůstává v mysli tvé stále oživený a s matematickou jistotou víš, že jste pro sebe stvořeni a že bez ní ani živ být nemůžeš. Venkovský vzduch, čerstvá zelenina, moje společnost, ochrana před večerním chladem, vše to nezpomáhá. Není tomu tak?

ARTUR: Zcela tak!

MĚRSKÝ: Chci ti tedy nový lék nabídnout. Nalezl jsem něco, co tě po tak dlouho zabývat bude, než se do města vrátíš, kdež pak budeš moci dále po své krásné neznámé pátrat.

ARTUR: Pověz tedy!

MĚRSKÝ *(vyndá list z kapsy)*: Čti!

ARTUR *(čte a mluví mezitím)*: Nu vida, strýčku, ty budeš mít ještě zásluhu o nové blázince! — To je skutečně znamenité, jak tvoje verše působí! — Inu ovšem ta hloubka, ta výška — *(Dává list nazpět.)*

MĚRSKÝ: Prosím, prosím! Nahlídneš zajisté, že jsem poněkud v rozpacích. Jsem teď manželem, solidním mužem a mám už příliš chladnou krev pro podobné pletky. Romantikem jsem ovšem také a píšu verše o měsíční záři; mám se však velmi na pozoru, abych za měsíčku rýmu sobě neutržil, —

a hloupé kousky přenechávám jiným. Dejme ale tomu, že mám sestrovce, hocha to dosti hezkého, výmluvného při hloupých rozprávkách s děvčaty a znamenitě nadaného pro hloupé kousky. Dejme dále tomu, že má se mnou stejné jmeno, že na jeho čele trůní stín oné geniality, která básníka vyznačuje, a že má teď náhodou také blouznivé oko. A dejme tomu konečně, že sobě předsevzal za svého strýce se vydávati, lyru tohoto výtečného muže si vypůjčiti a na několik dní co básník krásnýma očima obdivovat se nechati, — nu, co říkáš všemu tomu „dejme tomu“?

ARTUR: Nemusel bys mne dlouho přemlouvat. Podobný pěkný žertík —

MĚRSKÝ: Chceš tedy?

ARTUR: Pro mne!

MĚRSKÝ: Rukoudáním.

ARTUR: Zde má ruka. *(Potřesou si ruce.)* Kdy přijede?

MĚRSKÝ: Vždyť jsi četl, že ji zde za chvilku máme. Divil bych se, kdybychom nezažili zvláště pěkný žertík!

VÝSTUP TŘETÍ

MARIE *vystoupí z domu.* PŘEDEŠLÍ.

MĚRSKÝ: Budeš se mnou spokojena, ženuško, já přenechal svou úlohu Arturovi, nemáš se už o mne bát! On sám přijme ctitelku mou co domácí pán a poeta!

MARIE: Což jsi ty už také psal někdy verše?

ARTUR: I ani v nejhloupějším okamžiku svého života ne! Myslím ale, že na básníka si zahrát lehce dovedu! Vidíš, strýče, jak je to dobré, že jsem zdvořilým. Ze zdvořilosti k tobě přečetl jsem tvé básně už několikrát, co jsem zde, a umím pěkná místa — některá pěkná místa tam přece máš, strýčku, — skoro zpaměti. Teď mně to přispěje!

MARIE: Tys ale ještě nesnídal, Arture!

ARTUR: To ze samé básnické roztržitosti, tetičko! Ale šátek, šátek nosím trochu pedanticky. Prosím tě, tetičko, převaž mně ho trochu à la Byron!

MARIE: Nu tedy — *(Převazuje mu šátek, vtom zazní z protějšího domu zvonění.)*
MĚRSKÝ: Vlak už přijel!
ARTUR: Tedy jen rychle, jen rychle, aby nás našla na našem místě!

VÝSTUP ČTVRTÝ

MARIE, MĚRSKÝ *a* ARTUR *jdou ku mříži a otevrou ji. Z protějšího domu vycházejí cestující s vaky, sestupujou přes schody a vzdalujou se vpravo a vlevo. Konečně vystoupí* ANNA, *obličej majíc hustým závojem zastřený.*

ARTUR: Všechny ty dámy, i ty, které brejle nosí a melancholický hlas mají, starají se o škatule; žádná se posud netáže po básníku Měrském!
MARIE: Snad jsme obětí nějakého žertu!
ANNA *(přistupuje k nim):* Nemůžete mně říci, kudy bych šla k příbytku básníka Měrského?
MĚRSKÝ *(tajeně k Arturovi):* Teď se seber!
ARTUR: Já jsem Měrský, vzácná slečno! Mám snad krásnou svou dopisovatelku před sebou?
ANNA: Osmělila jsem se —
ARTUR: Dovolte tedy, abych vás uvedl do svého domu. Je to sice jen jednoduchý příbytek skromného poety, vaše přítomnost jej ale povznese a zasvětí. *(Vede Annu mezitím až do popředí. Marie a Měrský následujou.)*
ANNA: Jste tak laskav, *(odhalí závoj, pro sebe)* celá se třesu — jsem v takových rozpacích —
ARTUR *(chytne Měrského za ruku — tajeně):* To je ona, to je ona!
MĚRSKÝ *(taktéž tajeně):* Jaká ona?
ARTUR *(jako dříve):* Ta z koncertu!
MĚRSKÝ *(jako dříve):* Proboha, jen nepozbuď zmužilosti. Taková příležitost se ti nenaskytne více. Co básník máš jakousi záři kolem sebe —
ANNA: Dovolte, abych si na chvilku sedla. *(Sedne si na lávku pod stromem.)*

MĚRSKÝ *(tajeně k Marii)*: Není tak oškliva, jak jsi předpokládala —

MARIE *(taktéž tajeně)*: Ani tak dlouhá, suchá a stará, jak ty jsi předpokládal!

MĚRSKÝ *(jako dříve)*: Mně připadá jako nějaká víla.

MARIE *(podobně)*: To ti povídám, tobě nemá nijak připadat!

ARTUR: Dovolíte, abych vás seznámil se svým strýcem a svou tetou; jsou to nešťastní lidé — narodiliť se *hluchoněmí*. Byli vychováni v ústavu pana Frosta v Praze, kdež se seznali a do sebe zamilovali. Na štěstí ještě mohli přirozenou smutnou tu vadu zakrýt poněkud vzděláním a přivedli to tak daleko, že pozorujíce vaše rty, skoro všemu rozumějí, co povídáte, — bohužel ale nemohou ani —

MĚRSKÝ *(jenž byl patrně uleknut na rozpačitou Marii se díval, zatáhne vtom Artura za kabát, vyndá tobolku z kapsy, vytrhne list, napíše něco tužkou a podá to pak Arturovi.)*

ARTUR *(čte pro sebe)*: „Proboha tě prosím, řekni alespoň, že trochu mluvit dovedem, když i třebas koktavě a nesouvisle." *(Usměje se škodylibě na Měrského, napíše také něco na lístek a dá ho pak nazpět.)*

MĚRSKÝ *(čte pro sebe)*: „A kdyby byla oškliva, byl byste se hlásil? Myslím, že mohu trochu na váš vrub přikerbovat!"

ARTUR: Nemohou ani jediného lidského tónu vyrazit, chtěl jsem říci.

ANNA: Ach ti nebozí lidé! *(Podává jim ruce.)* A vypadají přece tak přívětivě a inteligentně! Ona je velmi hezká dáma a pan strýček má zdravý, živý obličej — ačkoli bych v něm nebyla nikdy blízkého příbuzného nějakého básníka hledala.

ARTUR: Pročpak ne, krásná slečno?

ANNA: Přivádíte mne do rozpaků! Neměla bych to sice říci, jelikož ubohý ten muž váš strýc je; jeho obličej má ale něco tak prozaického do sebe... četl už některé z vašich čarokrásných básní?

ARTUR: Zeptám se ho. Strýčku, četl jste už někdy některou z mých čarokrásných básní?

MĚRSKÝ *(ukazuje pantomimou, že se mu protiví)*.

ARTUR: On chce říci, že nikdy a že je má za zcela nepotřebnou věc.

ANNA: Ach, toť je netvor! Jak dobrým jste, že ho u sebe chováte!

ARTUR: To on také uznává! Je-li pravda, strýčku!

ANNA: Víte-li pak, pane Měrský, že jste mne v jistém ohledu — nevím ani, jak bych se vyjádřila — že jste mne skoro překvapil?

ARTUR: Snad nepříjemně?

ANNA: Ne, ó ne, to ne! Ale když jsem dnes jela po dráze, napadlo mně, že podnikám něco velmi nápadného. Nesmíte mne prozradit, můj poručník neví, že jsem jela k vám. Nejsme právě přátelé s tím mým poručníkem — člověk ale potřebuje nějaké takové nářadí, když právě bližších příbuzných nemá. Napadlo mne tedy, co by lidé asi řekli, kdyby věděli, že jsem utekla, nebo spíše, že právě utíkám. A pak jsem pravila sama k sobě, že je snad básník Měrský právě takový člověk jako všichni ostatní, na příklad jako tam ten tlustý pán s tím nepěkným nosem, že má snad draka za ženu, která mne nazve bezstoudnou proto, že bez pozvání přicházím, abych viděla, jak básník vypadá. On mne snad přijme chladně a ona mne snad ani nepožádá, abych se posadila. To mne skutečně přivedlo do rozpaků a umínila jsem sobě, že se ani po vašem bytu nepoptám a že na zdejší štaci zase na zpáteční vlak počkám. Teď jsem ale vesela, neboť jste zcela tak, jak jsem doufala, — vyjímaje...

ARTUR: Vyjímaje?

ANNA *(stydlivě)*: Vyjímaje, že jste mnohem mladší a mnohem lépe vypadáte než na své podobizně. — Vy nejste své podobizně ani dost málo podoben!

ARTUR: Vy jste skutečně laskava! *(Baví se s ní dále.)*

MARIE *(tajeně k Měrskému)*: Sotva už se udržím! Čistě tě kreslí, to je pravda!

MĚRSKÝ *(taktéž tajeně)*: Vždyť ta podobizna vyšla už před dvacíti lety, právě tenkrát, když jsi kráse mé už déle odolati nemohla!

MARIE *(mrzutě)*: Slyšela jsem právě teď kritiku.
MĚRSKÝ: Nejvytečnější malíř pražský mne maloval a stálo mne to hezky peněz! Každý den novou růži do dírky u kabátu a každý den zaplatit frizéra.
MARIE: Teď se ti to vynahrazuje.
MĚRSKÝ *(s komickou zoufalostí)*: A nyní prý je takový hejsek hezčí než já. Ó časové! Ó mravy!
ARTUR: Prosím — adresa vašeho poručníka?
ANNA: František Burger, správce u hraběte Lvovského. Proč se tážete?
ARTUR: Ach jen proto, kdybych se někdy osmělit směl, že bych se po vašem zdraví poptal. Slečna bude zajisté teď chtít šaty sobě upravit. Anežko! Anežko! *(Z domu vyjde služka.)* Ukaž slečně zde připravený pokoj pro ni. Dovolíte, abych vás až k domu doprovodil.
ANNA: Ó děkuju! *(Vchází do domu, kamž ji Artur doprovodí, kterýž se pak zase vrátí do popředí.)*
MĚRSKÝ: Nyní ti ale řeknu způsobem zcela nehluchoněmým —
ARTUR: Že jsem sestrovec nejrozkošnějšího a nejlepšího strýce na tom božím světě!
MARIE: Malý žertík si nechám líbit; nás ale za mrzáky prohlásit, přinutit nás, abychom ani slova promluvit nesměli, to vydrží —
ARTUR: — jen podobně roztomilá tetička jako ty! Nechte se přece přesvědčit, že se ta komedie ani jinak dohrát nemůže. Vy máte úlohu tak pohodlnou a jednoduchou při tom. Vždyť je to největší ztráta pro mne samého, když neslyším milostné a přívětivé řeči z úst své krásné tetičky a duchaplné myšlénky svého strýce! *(Pateticky.)* Na to vám přisahám, že ta slečna Anna, která sobě před zrcadlem právě vlasy urovnává, zakrátko paní Měrskou bude. — A pak, což vás to nebude zajímat, když uvidíte povstání a vzrůst všech těch zamilovaných pletek, když uvidíte před sebou rozvinovati se malou veselohru, kterou básnický můj strýc jen opsat potřebuje, aby všechnu svou dřívější slávu zastínil.

MĚRSKÝ: Prosím tě, jen mne —

ARTUR: Můžete tu veselohru nadepsat třeba „Sladký klam“ čili „Dva hluchoněmí z ochoty“ nebo také „Vylhaný básník a jeho svatba s blouznivou slečnou“ —

MĚRSKÝ: Tys dareba!

ARTUR: Nejste vázán na formu. Udělejte z toho pětiaktovou veselohru nebo poetickou povídku na způsob Pana Vyšínského, nebo něžnější a blouznivější, třeba jako Máchův Máj —

MARIE: Muži, ten mladý pán se ti posmívá —

MĚRSKÝ: Vlastně má pravdu, a já mám skoro chuť dohráti úlohu, do které mne vnutil.

MARIE: Tobě se lehko mluví! Mlčíš-li teď, uděláš později z toho básně a jsi odměněn; já jsem ale ženská a žádný básník, můj jazyk nechce němým zůstat—já chci a musím mluvit!

VÝSTUP PÁTÝ

DRÁB *s bubnem, zůstane stát před mříží. Lid nastaví se kolem něho.* PŘEDEŠLÍ.

DRÁB *(zabubnuje a čte z papíru):* Sto tolarů, jářku sto tolarů dostane se tomu, kdo s jistotou udat může, kde by se nalezla jistá mladá ženština, jejížto jmeno jest Anna Krejčí. Právě došla telegrafická zpráva a sděluje se po všech štacích, že včera večer utekla z domu svého poručníka, aniž by se byla více navrátila; známo je ale už, že odjela po dráze. Dáma ta je prostřední výše, černých očí, černých vlasů, hezké tváře — šat má červený na sobě, přes něj černý plášť, na hlavě slaměný klobouk. Kdokoliv zprávu podat může, nechť telegrafuje do Prahy na pana Františka Burgra, správce u hraběte Lvovského! *(Bubnuje.)*

MARIE: Co tomu říkáš?

ARTUR: Že je to znamenitá historie. — Hej, příteli, pane drábe!

DRÁB: Prosím?

ARTUR: Vejděte sem.

DRÁB *(vchází — lid se rozejde).*

MARIE: Copak chceš teď dělat?
ARTUR: Chci sobě těch sto tolarů zasloužit, abych mohl milé své tetičce pěkný štucel koupit.
MARIE: Ty ji chceš tedy opustit?
ARTUR: Uvidíme. — Příteli, nemusíte už dále jít a bubnovat; já sám udám panu Burgrovi už, kde se ta slečna nalezá.
DRÁB: To je všechno pěkné, dokud jsem ale nevybubnoval po celém městysi, nesmím se vrátit. Může se jich ještě více najít, kteří něco vědí, a mohou se pak rozdělit.
ARTUR: Jakpak, kdybychom se jenom my dva o těch sto tolarů rozdělili?
DRÁB: Dovolte, pane, mne chtít podplatit, to je něco, co — víte, pane, to bych já musil tento, ačkoli — *(Přemejšlí.)* Copak myslíte, pane, snad to není vlastně ani žádné podplacení, což? Ten pan Burger přislíbil, že prvnímu, kdo zprávu podá, sto tolarů zaplatí, a vy se skutečně první hlásíte u ouřadní osoby. *(Důvěrně.)* Řekněte mně, pane, záleží vám na tom, abych nebubnoval dál?
ARTUR: Záleží.
DRÁB: Na těch sto tolarech vám ale jistě nezáleží! — Co? Umím hádat? Hehehe!
ARTUR: Ó vy se vyznáte v lidech!
DRÁB: Jakžpak ne, vždyť mám s rozdílnou holotou co dělat! Vám tedy na těch sto tolarech a ani snad na té polovičce nezáleží; no to je hezké!
ARTUR: Ach, už rozumím. *(Vezme jej za ruku.)* Tedy dostanete celé sto.
DRÁB: Ó vy jste dobrý pán, vždyť já toho nežádám, bůh zachraň! Kdybyste ale chtěl, takhle něco napřed —
ARTUR: Oh, oh, rozumím, šlechetná duše! *(Vyndá z tobolky peníze.)* Zde vezměte, můj roztomilý!
DRÁB *(ohledne se dříve na vše strany)*: Sem s tím! *(Pohlídne do ruky, stranou.)* Nepředal se — špína! *(Nahlas a přívětivě.)* Až budete zas něco potřebovat, jenom přijďte, my nejsme takoví — *(Odejde.)*
ARTUR: A teď hned po telegrafu do Prahy! *(Chce odejít.)*

MARIE: Co chceš přece udělat?
ARTUR: Uvidíte, uvidíte — ta komedie musí přece za to stát. *(Běží ku mříži.)*
MARIE: Vždyť nemáš ani klobouk na hlavě.
ARTUR: Je to jen přes ulici! *(Vyběhne ven a přes schody do protějšího domu.)*
MĚRSKÝ: Snad nám nechce také ještě jejího poručníka na krk přivést? On by byl s to nás přinutit, abychom se pak naproti tomu zase co slepí tvářili.
MARIE: Však já mu to tak dlouho nevydržím. — Ach, náš host přichází. Sedněm si zde ku stolku a pracujme, vyslechneme snad zároveň, co myslí a mluví. *(Sedne ku stolku a vyndá punčochu. Měrský přisedne, vyndá knihu a čte.)*

VÝSTUP ŠESTÝ

ANNA *vychází mezitím a rozhlíží se. Později* ARTUR.

MARIE *(tajeně k Měrskému):* To děvče nezdá se mít mnoho blouznivého do sebe!
ANNA: Toť je zde rozkošné sídlo! — Ale věru, že by člověk sotva poznal dle zevnějšku, že zde básník bydlí!
MĚRSKÝ *(tajeně):* Pěkná poklona!
ANNA: Nikde romantický nepořádek, zpustošené a zdivočené partie, které se mě tak nemile dotýkávají. Na těch urovnaných cestičkách, mezi těmi štěpnými růžemi a spořádanými záhony je mně tak milo, cítím se hned tak zdomácnělou!
MARIE *(tajeně):* Ona tvé básně necituje!
MĚRSKÝ *(taktéž):* Nejspíš že má slabou paměť!
ANNA: Ach i skleník zde má! To je přece civilisací! A jak byl ten můj pokojíček pěkně spořádán, všechno tak jako z vosku a jako ve skříince.
MARIE *(tajeně):* Je moudrá, krásná ale právě není.
ANNA: Divný to básník! Básníka jsem si myslela přece co trochu méně pedantického!
MĚRSKÝ *(tajeně):* Nu moudrou nemohl bych ji právě nazvat, krásná ale je.

ANNA: Ach zde jsou ti nebozí hluchoněmí! Jak ráda bych si k nim přisedla a s nimi se pobavila! Bojím se ale, že bych příliš jasně ukázala, jak jich lituju, a to prý nešťastné lidi tím více bolí! Ach pan Měrský — kdybych byla tenkráte věděla, že je to básník, který —

ARTUR *(přijde z domu)*: Slečna už hotova? Nuže sedněm si a bavte mne něčím.

ANNA: Podivná to žádost! To je přece vaší povinností, abyste bavil mne! *(Usednou na lávku pod strom.)* Odpusťte smělosti! — Víte-li co, pane Měrský? Smím-li vás o něco žádat — musíte být tak laskav a improvisovat mně některou svoji báseň.

ARTUR *(ohlídne se s posuňkem komického leknutí k Měrskému)*.

MĚRSKÝ: Hohoho! *(Náhle se zase zarazí a dělá, jako by ho kniha zajímala.)*

ARTUR: Slyšela jste? To je znamenité, že hluchoněmí tak přirozený smích mají.

ANNA: Ó, však vy se mně nevymknete! Prosím!

ARTUR *(dívá se v rozpacích na strýce a mluví pak s nucenou veselostí)*: Což vás může skutečně improvisací potěšit? Vždyť to bývají skoro vždy nesmysly. Už se ani nepamatuju, jak dlouho tomu, co jsem naposled improvisoval!

ANNA: Ale zkuste to teď — jen jednou — prosím. Četla jsem přednedávnem v nějakém časopisu — myslím, že v Lumíru —, že jste improvisátor znamenitý a že se vyrovnáte improvisátorům italským. Nuže — prosím — napíšu si to, abych vás vždy na to upamatovat mohla! *(Vyndá malou tobolku.)*

ARTUR *(oddychne zhluboka, pak začne náhle)*: Nu dobře tedy — *(Počne se zoufalým ohněm, jenž však hned ustoupí namahavému přemýšlení.)* Jež jsem zničil — nešťastné ty růže —

MĚRSKÝ *(tajeně)*: Růže — může —

ARTUR: Víc řeknou ti než ret můj říci může!
Povadly srdce mého dotknutím,
a vidím nyní s mocným pohnutím,
že bol můj nákažlivě ničit může!

ANNA *(tleská rukama)*: Tedy tak se improvisuje? Ach, to je komické! Líbí se mně to ale. Byla to jedna z nejlepších vašich básní?

ARTUR: Lepší než všechny, které jsem kdy improvisoval. Ano lepší než kterákoliv z mých tištěných básní!

ANNA: Ach tu zachovám! Dívejte se, neudělám-li chyby. *(Píše do tobolky.)*

MARIE *(tajně)*: Bravo!

MĚRSKÝ *(taktéž)*: Copak ty veršům nerozumíš!

MARIE: Povídám bravo!

MĚRSKÝ: Inu jsi jako všechny ženské. Máš z toho radost, když se svatba blíží.

VÝSTUP SEDMÝ

RYŠAVÝ *vystoupil mezitím mřížovými vraty*. PŘEDEŠLÍ.

RYŠAVÝ *(s poklonami)*: Prosím, vzácná společnosti, kráčí má noha po půdě klasické, již stoupá chlouba československého Parnasu, nejvyšší duch našeho století, vynikající náš Měrský?

ANNA: Hahaha! Kdopak je ten komický člověk?

ARTUR *(pro sebe)*: Už zase ďábel nějaký malér nastrojil! *(Hlasitě.)* Já se jmenuju Měrský, pane můj!

RYŠAVÝ: Ah!

ARTUR: A čeho si přejete?

RYŠAVÝ: I já jsem naslouchal už šepotu božské Musy, i já jsem už v šťastných okamžicích letěl na Pegasu k nebi, i já jsem povznesl se už na Parnas —

ANNA: Ten člověk je samé „i já".

ARTUR: To jste si tam zajel pro seno svému Pegasovi?

RYŠAVÝ *(udiven)*: Ach, pane můj!

ARTUR: Musíte odpustit epigramatickému žertu!

RYŠAVÝ: A tak! Hehehe! Dobrý epigram.

ARTUR *(pro sebe)*: Napiš si ho na čelo! *(Hlasitě.)* A čím mohu sloužit?

RYŠAVÝ: Není pochybnosti, že podporujete s láskou mladé talenty, že rád ukážete začátečníkům pravou dráhu, na níž

pak už více zbloudit nemožno. I osmělil jsem se v důvěře té, že jsem paklíček vlastních svých veršů k laskavému prohlídnutí přinesl. *(Vyndá z kapsy papíry.)*

ARTUR *(vezme je od něho)*: Jak? „Kapky mé krve“? Ach subjektivní lyrika! Tu vám neradím, příteli!

ANNA: Vždyť jste ale sám napsal velkou část zcela subjektivních básní!

ARTUR: Skutečně, ta subjektivní lyrika není už na čase. Což je komu do toho, mladý příteli, že vás ten neb onen slavík rozbolestnil, že vám ta neb ona růže slze vynutila, že vám to neb ono děvče tlukot srdce zaopatřilo! Žijte dříve směle nějaký čas, seznejte lidi a poměry, vypijte pohár vezdejších radostí, a pak teprv pište! Věřte mně, příteli, napíšete-li „dumu ochuravělého zedníka“ nebo „myšlénky chudé vdovy“ nebo dokonce „vzdechy bránící se nevinnosti, které se penězi mrzká osídla kladou“, věřte mně, že více tím působíte, než kdybyste napsal tisíce dum a dumek o svém srdci, do kterého nikomu nic není. Tak bych já psal!

ANNA: Nu a proč tak nepíšete?

ARTUR: I kdybych byl tím pánem, chtěl jsem říci. *(Pro sebe.)* Brzy bych se byl prozradil!

RYŠAVÝ: Já tomu nerozumím! Toť bych musil do kalu lidské společnosti sestoupit.

ARTUR: A což vám to uškodí? Ten kal je čistější, než si myslíte, ba čistější, než co vy za čisté máte! Jen s chutí do něho.

RYŠAVÝ: Ó noli me tangere!

ARTUR: Nu ostatně chci si vaše básně přečíst a vám pak úsudek svůj podat.

RYŠAVÝ: Ó díky! Směl bych ještě nějakou prosbu vyslovit?

ARTUR: Nu?

RYŠAVÝ: Prosil bych o kousek vašich vlasů na památku — nepokládejte mně to za zlé, prosím!

ARTUR: Dovolte, pane, toť je —

ANNA: To musíte tomu pánu udělat; ustřihnu vám je sama! Sedněte si zde pod strom, prosím! *(Vyndá nůžky a rozhrnuje mu vlasy.)*

ARTUR: I toť bych si dal vlasů nastříhat tímto způsobem, že by jimi podmořský telegraf mezi Amerikou a Evropou obvinout mohli.

ANNA *(podává Ryšavému kousek ustřižených vlasů):* Zde, pane, mějte je v úctě!

RYŠAVÝ: Ó děkuju, děkuju vám! Měl bych ale ještě jednu prosbu! *(Vyndá tobolku.)*

ARTUR: Copak ještě?

RYŠAVÝ: Kdybyste mně ráčil nějakou průpověď do mé pamětní knihy napsat.

ARTUR: I ano, dejte sem. *(Píše do tobolky.)* Zde, pane.

RYŠAVÝ *(čte):* „Já to nejsem — Měrský" — Tomu nerozumím!

ARTUR: Jen o tom přemýšlejte, neuhodnete-li, vysvětlí se vám, až si sem pro úsudek přijdete. Má to význam velmi, velmi hluboký.

RYŠAVÝ: Ah! *(Pokloní se hluboce a odejde.)*

VÝSTUP OSMÝ

PŘEDEŠLÍ *bez* RYŠAVÉHO. *Později* LISTONOŠ.

ANNA *(usedne s Arturem zase na lávku):* Obdivovala jsem se věru vašim náhledům, pane Měrský.

MĚRSKÝ *(tajeně):* Ta má obdivovatelka mne podivně kritisuje!

ARTUR: Řekněte mně ale zcela upřímně, drahá Anno, co jste cítila pro básníka Měrského, když jste k němu jela, — můžete-li, popište mně to podrobně.

ANNA *(krátce přemýšlí):* Byl to velký obdiv — úcta před vaším duchem.

MĚRSKÝ *(tajeně):* Moudrá holka!

ARTUR: Tedy byste byla právě tak dobře sem přijela, kdybyste byla věděla, že jsem otcem rodiny, starým, dávno už ženatým mužem!

ANNA *(v rozpacích — pak určitě):* Dovolte, pane, nevím, s jakým to — — Já přišla jsem, abych seznala básníka, ani mne nenapadlo, že by mohl být mladým mužem!

ARTUR: Prosím, nehněvejte se — hned pochopíte, proč jsem se podobně tázal. Nejste zde ještě dlouho, znal jsem vás ale už dříve, ovšem ne dle jmena. Když váš list přišel, připravil jsem se na to, že seznám blouznivou a nerozumnou ženskou, — ale každá minuta, Anno, kterou jsme nyní už spolu strávili, připoutala mne pevněji k vám! A nyní řekněte mně upřímně z hloubky svého dívčího srdce — milujete mne trochu?

ANNA *(v rozpacích s třesoucím se hlasem)*: Znala jsem vaši osobnost také už dříve, zde mně bylo ale vše jako čarokrásný sen — probouzím se ale nyní — už vím, co mně — mé srdce tak rozechvívá — já vás miluju z celého svého srdce! *(Klesne mu v náruč.)*

MARIE *(tajeně)*: Bravo!

ARTUR: Děkuju ti, drahá, drahá Anno! A nyní se ti smím z něčeho přiznat! Já nejsem onen básník Měrský, já jsem zcela neslavný — nejsem ničím více než mladíkem, který tě celou duší svou miluje, — Anno, miluješ mne nyní ještě?

ANNA: Proboha! — co tím myslíte?

ARTUR: Že jsem se přetvařoval po celý ten čas, co jsi zde, milenko. Byl to ovšem klam, pomysli sobě ale, že jsem si jím štěstí celého života zaopatřiti chtěl!

ANNA: Jsem jako zkamenělá — kdopak je tedy básníkem Měrským?

ARTUR: Já to nejsem — ale tamhle můj strýc Měrský, který se svou roztomilou manželkou —

ANNA: Ten hluchoněmý — tedy není ani hluchým ani němým?

ARTUR: Ani dost málo. Můžete mně odpustit, Anno?

ANNA: Ano, vždyť já tě miluju — a chci být upřímna — dovolila jsem si také malý podvod. *(Sklopí oči.)*

ARTUR *(radostně)*: Ty také, drahoušku?

ANNA: Jako ty nejsi básník Měrský, nejsem já ona Anna Krejčí, která tvému strýci psala. To byla moje teta, která mně své jmeno dala, onen list psala. Svěřila se mně s tím, a jelikož se ona rozstonala a právě se něco přihodilo —

MĚRSKÝ: Hurá! Toť aby kozel vydržel němotu! *(Objímá Marii.)* Hurá!

ARTUR: Hurá!

MĚRSKÝ: Co je to, pane synovče, že mne i vejskáním překonat chceš! Poděkuj se nyní své tetě, že se před dvacíti lety do mne zamilovala a mne nevolníkem učinila, — věru, že bych ti byl nyní tohoto rozkošného Anouška nepřenechal!

MARIE: Beztoho jsi se do ní zamiloval, nevěrníče! —

LISTONOŠ *(přichází z protějšího domu a odevzdá list Arturovi)*: Zde je nějaká telegrafická zpráva! *(Odejde zas.)*

ANNA: Co ale řekne nyní má teta a především můj poručník! Drazí hluchoněmí — chcete vše zamlčet, svěřím-li se vám?

VŠICKNI: Ovšem, ovšem!

ANNA: Nechtěla jsem se ani slovem o tom zmínit, teď to ale zůstane — mezi příbuznými! Včera večer nabídl se mně můj pan poručník zcela kupeckým způsobem za muže. Kdybych byla přivolila, slíbil mně velkomyslně, že mně dá nový altán v zahrádce vystavět. To mne přimělo k útěku. Myšlénka, že bych se stala matkou mladého pana Burgra, který celý den nic jiného nedělá, než kouří, a tak líným je, že si ani ruce neumyje, — ta myšlénka mne přivedla skoro v zoufalý stav. Co asi řekne, co udělá —

ARTUR: To tě tedy přivedlo. Nu neboj se, nepustím tě už na žádný způsob. Mezitím, cos si prve toaletu pořádala, vybubnovali tě zde. Poručník slíbil sto tolarů tomu, kdo by tě přivedl. Telegrafoval jsem hned nazpět, žes ujela se mnou a že jsme spolu už před oltářem zasnoubeni. Přitom jsem mu sdělil, že jsem bohat a že dovedu si ženu uživit. Nyní právě dostávám odpověď na svou smělou lež. *(Rozpečetí list a čte.)* „Ať si dělá ta lehkomyslná, co chce, nechci o ní ani více slyšet!“ Ještě jednou hurá!

MARIE: Rozumný to člověk!

MĚRSKÝ: Protože chtěl Annu? I ovšem.

MARIE: I ne, jen proto, že mlčí, když už jiné pomoci není!

MĚRSKÝ: Máš-li pak úctu nyní před mými básněmi, Arture?

ARTUR: Nekonečnou, jsou božské, nepřekonatelné. Vždyť vaše

zvučné verše byly zárodkem té harmonie, která nás nyní celým životem sprovázeti bude, jakž Anoušku? *(Objímá Annu.)*

MĚRSKÝ: Viď, ženuško, že i nám ještě ta harmonie nedozvučela? *(Objímá Marii.)*

Opona spadne.

STARÁ HRA

Scéna

OSOBY

DOMINIK, MATYLDA } mladomanželé

DOROTKA, služka

Měšťansky elegantní pokoj; po stranách a v pozadí dvéře. V popředí vpravo i vlevo stolky, vedle nichž pohodlná křesla. Na stolku vpravo (od obecenstva) kresby a papíry, vlevo náčiní ženské, vyšívání apod. U vchodu stolek s cigáry, hořícím lihem a stojacími hodinami.

MATYLDA *vyšívá u svého stolku*, DOMINIK *sedí zamyšlen v křesle svém*, DOROTKA *přináší nádobí kávní a postaví je na stolek u vchodu.*

MATYLDA: Aj ty už přinášíš kávu! — Spíš, Dominiku?
DOMINIK: Ano!
MATYLDA: Ale jdi? Pevně?
DOMINIK: Tuze!
MATYLDA: Dej tedy, Dorotko, kávu na pánův stolek. *(Dorotka postaví nádobí k Dominikovi, pak jde k Matyldě a šeptá jí krátce něco s prosebně sepjatýma rukama, načež Matylda nahlas):* Dobře!
DOMINIK: Chceš něco, ženuško?
MATYLDA: I nic!
DOMINIK: To mne těší! Dorotko, podej mně cigáro a oheň. *(Dorotka rychle to vykoná; pak odejde vztahujíc ještě jednou prosebně ruce k Matyldě).*
MATYLDA: Je to hodná holka, ta Dorotka, — co?
DOMINIK *(odfukuje pohodlně kouř):* Ano — hodná holka — hezká holka!
MATYLDA: Líbí se ti?
DOMINIK: To já nevím — já jsem si jí vlastně ani ještě nevšim. Šťastnému se ale všechno líbí, a já jsem šťasten!

MATYLDA *(lichotivě)*: Opravdu, mužíčku?
DOMINIK *(stále a velmi pohodlně)*: Opravdu! Já bych objímal celý svět, kdybych nebyl tak líným. Nechtěla bys vstát, Matyldko, a dát mně hubičku?
MATYLDA: Jednu?
DOMINIK: Já budu mít na té dost!
MATYLDA: Inu, když jsem si vzala už jednou tak líného muže — *(Vstane mezitím, přikročí k němu a políbí ho nehýbajícího se v čelo.)*
DOMINIK: Děkuju.
MATYLDA: Byls vždycky tak pohodlným? *(Odchází zas k svému vyšívání.)*
DOMINIK: Moje povaha byla pevna již od dětinstva.
MATYLDA: Poslouchej, Dorotka mne dnes ráno prosila, abych se u tebe za ni přimluvila. Má lásku — malíře pokojů — on se má za umělce, nu a to víš, že umělec s ní nebude stát na schodech nebo v průjezdu, viď?
DOMINIK: Vidím!
MATYLDA: Ona tedy prosí, aby ji směl navštěvovat v kuchyni. Dovolíš?
DOMINIK: Dovolím. Alespoň bude Dorotka k tomu hledět, aby měla kuchyni vždy jako skříňku čistou.
MATYLDA: Dobře tedy!
DOMINIK: Hehehe!
MATYLDA: Čemu se směješ, mužíčku?
DOMINIK: I nebohému Vilibaldovi — hehehe!
MATYLDA: Ano, ubohý človíček! To je k popukání! Prosím tě, mužíčku, přečti mně ještě jednou začátek jeho listu!
DOMINIK *(beře se stolu list)*: Co je na tom! Nestydatý sloh a nic více! *(Čte.)* „Rozmilý příteli! Dnes ráno byla mezi mnou a drahou chotí mou —“ „drahou“ je podškrtnuto — „maličká scéna. Já rozbil zlostí lavor a ona hodila vztekem celou čelist falešných zubů za mnou!“ — Tu situaci bych byl rád viděl, hahaha, co?
MATYLDA: Ano, hahaha, — ale dobře se děje tvému příteli, proč se oženil ze špekulace!
DOMINIK: Prosím tě, ženuško, můj přítel je génius, a když

viděl po dlouhém čekání, že géniům se nedaří, umínil sobě jíti cestou negeniálních smrtelníků. Je to jen extrém!

MATYLDA *(se smíchem)*: Vy jste as měli prageniální život spolu! Jak dlouho jste bydleli pohromadě?

DOMINIK: Osm lét! Rozkošná doba veselé nouze a komických rozpaků! Teď, když jsem trojnásobným domácím pánem, rád si na to vzpomínám. *(Vstane a chodí po pokoji.)* Když jednou Vilibald najímal služebníka, řekl mu: Přijdete každého dne o šesté hodině ranní, vyklepete kabát, vycidíte boty a pak se půjdete někam vypůjčit zlatku! Ten chlapík díval se naň nevýslovně pitomě!

MATYLDA: A což jste si nikdy nezasteskli po domácím životě, neomrzel vás nikdy hospodský ten život?

DOMINIK: I omrzel, mne zvláště. Jednou jsem sobě už umínil, že až se ožením, dám se do novin, a každý, kdo mne v hospodě najde a mne z ní vyhodí, že dostane od ženy pětku.

MATYLDA: To jste tam také někdy pívali příliš mnoho?

DOMINIK: Někdy se už sám sklepník styděl mně nalívat!

MATYLDA: Vidíš, jak jsi byl ošklivý! Mohli jste si co umělci hezky mnoho z výdělku svého zahospodařit. Všechny časopisy psaly o malířích Dominikovi a Vilibaldovi.

DOMINIK: My vydělali, ale já tě ubezpečuju, že žádný z nás nevěděl, kam se peníze dějou. Když jsme dostali jednu neděli sto zlatých, zůstali jsme druhou neděli již v kavárně za kávu dlužni. Prosím tě, byt, prádlo, strava, posluha, — pomáda — procenta z vypůjčených peněz — a pak jsme také podporovali chudé — chudé — no zkrátka chudé! *(Pro sebe.)* Brzy bych byl — *(Nahlas.)* Ale život mne už mrzel. Všeho už jsem byl zakusil, všechno seznal, už se mně nemohlo pranic nového stát, leda — leda že bych dostal velké peníze.

MATYLDA *(laskavě)*: Nebo milou ženušku.

DOMINIK: Máš pravdu! Když jsi mně psala, že jsi plnoleta, že se přestěhuješ s matkou z Vídně do Prahy a že vás smím navštívit, podržel-li jsem dávnou lásku k tobě, — tu jsem byl, věř mi, radostí bez sebe. Nevěděl jsem radostí ani,

jsem-li to skutečně já, a vzpamatoval jsem se teprv, když jsem se kouk do svého portmoné.

MATYLDA: Viděla jsem tvou spletenost! Namazal sis vlasy místo oleje rozpuštěným kamfrem a zapáchals na padesát kroků!

DOMINIK: Ano, hehe, já už vyved ledacos dobrého! *(Dorotka vejde.)* Co chceš, Dorotko?

DOROTKA: Já — já —

MATYLDA: Nemohu se dočkat, jak to vypadá s mým malířem — viď? Pán dovolil, poděkuj se! *(Dorotka chce mu radostně políbit ruku.)*

DOMINIK: Jdeš! Styď se líbat ruku! Ten náš lid má podivné nemravy! Až přijde malíř —

DOROTKA: On už je tu —

DOMINIK: Ale jdi, vida, vida! Řekni mně ale, Dorotko, jak jste se spolu seznámili. Znáte se už dlouho?

DOROTKA: Ó už čtyry dni! Když jsem minulou středu nosila vodu, pozorovala jsem při druhé putně, že nějaký mladý člověk za mnou pořád chodí. Já jakoby nic! Když jsem ale už chtěla zacházet s vodou do domu, udělal za mnou takhle *(mlaskne rtoma jakoby hubičkujíc)*. Já se obrátím a povídám zlostně: „Copak myslíte, že jsem nějaký pes?“ — „I ne pes, ale anděl,“ odpovídá mně, a když jsem tedy viděla, že je vzdělaný člověk, mluvila jsem s ním dál. A on pak na mne čekal a vyprovázel mne pak vždycky ku kašně —

DOMINIK: Nu tak tě může doprovodit, když je zde, také pak do divadelní kanceláře. Poneseš tam předplacení na dvě sedadla. Přijď za chvílku pro peníze. *(Dorotka rychle odejde.)*

MATYLDA: Já se vlastně přec bojím s tím malířem —

DOMINIK *(usedne zase pohodlně)*: I jen se neboj! Já vím, co se dělat a dovolit může, jsem psycholog a řídím dům dle vyšších zásad! Jen mne poslouchej vždycky — nu ty jsi poslušna, to je pravda — vždyť jsi i uposlechla, když jsem určil, že budem kvůli domácímu míru žít v jiném domě než tchýně.

MATYLDA: Vidíš, je to ale přec má matka!

DOMINIK *(zívá)*: Nu a nejsme takhle zcela spokojeni?
MATYLDA: To je boží pravda! V pondělí byla svatba, dnes je sobota a ještě ani jediný mráček!
DOMINIK *(zívá)*: Ano dnes je sobota — sobota — *sobota* pravíš?
MATYLDA: Ano, už *šestý* den!
DOMINIK: Ty, poslouchej, andílku! Nenapadá tě nic, když je sobota? *(Vytáhne hodinky a ohlíží se pak po stojacích hodinách u vchodu.)* Je už pět minut přes půl třetí, ženuško, slyšíš?
MATYLDA: Nu a co dál?
DOMINIK: Před třemi nedělmi viděli jsme v divadle kus — myslím, že přeložený z francouzského —, ve kterém se mladomanželé po prvé hádali, víš, pořádně hádali. Byla to ošklivá scéna — mezi námi nemůže se ovšem ani přihodit! Abychom ale také vší možnosti se vyhnuli, navrhl jsem, že sobě každou sobotu od půl druhé nejdéle do tří všechno vzájemně a upřímně a bez vší zlosti vyčteme, co jsme proti sobě za týden nastřádali. Pamatuješ se? Teď je už pět minut přes půl třetí, slyšíš?
MATYLDA: Haha, ano, ale dej pokoj, kdopak může všechny tvé hlouposti —
DOMINIK: Ty, poslouchej, ženuško, to nejsou žádné hlouposti. Já mám starost o dům a jednám co psycholog.
MATYLDA: Vždyť je dobře.
DOMINIK: Není dobře! Když sobě člověk něco umíní, má mít úctu před svým předsevzetím. My jsme sobě předsevzali, že se budem každou sobotu hádat, a dnes tedy začnem.
MATYLDA: Nech mne na pokoji.
DOMINIK: Nenechám! Ty můžeš zůstat u svého stolku a já u svého, ty vyšíváš mezitím trepky pro mne *(rozkládá mapu a beře tužku do ruky)* a já kreslím obraz svého rodiště pro tebe; když pracujem jeden pro druhého, nemůže povstat hořkost. Tak — teď začni!
MATYLDA *(vstane a jde k jeho stolku)*: Ty jsi ale dnes v divném rozmaru, mužíčku! *(Beře hravě tužku se stolu.)* Vidíš, já bych —

DOMINIK *(beře jí tužku z ruky)*: To je moje tužka. Jdi si sednout a začni!

MATYLDA *(jde zlostně zase na své místo)*: Dobře.

DOMINIK *(pro sebe)*: Naposled se bude zlobit — snad jsem ji urazil! *(Vstane a jde k ní.)* Vidíš, já jsem psycholog, který cenu včasné upřímnosti dobře zná. *(Beře hravě nůžky s jejího stolu.)* Když já ti řeknu —

MATYLDA *(beře mu nůžky z ruky)*: To jsou moje nůžky. Jdi si sednout.

DOMINIK: Dobře! *(Usedne a kreslí zas.)* Tak a teď tě upřímně prosím, abys začala, čas ubíhá.

MATYLDA *(nevrle)*: Každý dlouho trvající žert omrzí! *(Mírní se.)* No mužíčku, to víš, že tě nechci rozzlobit. Ale tvoje žádost, hahaha — jakpak ti mám něco vytýkat, když mne nazýváš denně dvacetkrát andělem, a to víš, že andělé —

DOMINIK: Prosím tě, jen nechtěj být vtipna, nebo tvoje vtipy jsou strašny!

MATYLDA *(uštěpačně)*: Tak? Nu když jsem ti hloupa, tak budu mlčet.

DOMINIK: Nebudeš mlčet! Leda, nevíš-li ani nejmenšího, co bys mně vytknula. Přiznej se k tomu, že nevíš, a —

MATYLDA: Nu a to bych ráda věděla, co ty bys mohl mně vytknout za chybu.

DOMINIK: Chybu? Ne, to nechci právě říct, že jsi se dopustila snad nějaké chyby; jsou ale jisté věci, rozumíš, které my psychologové nazýváme směšnostmi. Taková směšnost je konečně pravá bagatela!

MATYLDA: Tak! Hloupá, směšná, výborně, pane manželi, jen tak dál! Toť uslyším ještě rozkošné věci! A jaképak mám na příklad směšnosti, smím-li slyšet.

DOMINIK: Vždyť já neříkám, že máš. Konečně by se ale přece něco našlo, kdyby člověk hledal.

MATYLDA: Ale jdi, opravdu? Kdyby člověk hledal! Já ale nepotřebuju teprv hledat, tys mně i bez hledání nesmírně směšným, ty — ty — ty psychologu, ty! Hahaha, psycholog!

DOMINIK: No tím mne nerozzlobíš, protože vím, že ženské filosofii nerozumějí. Ty jsi ale skutečně tak trochu směšna,

rozmysli se, není to směšné, že musíš být vždycky v divadle, kdykoli je opera?

MATYLDA: Já si myslím, že je to rozumnější než třikráte za týden si v Sokolu oudy roztahovat jako ty.

DOMINIK: No když jsem členem spolku, musím také —

MATYLDA: Jsi ale členem příliš mnohých spolků!

DOMINIK: A co z toho?

MATYLDA: Prosím tě, jsi členem Průmyslové jednoty, a neumíš si ani brambory uvařit, jsi členem Hlaholu, a neumíš ani „Roztrhaná chalupa" zazpívat, jsi členem Musea, a umíš leda svou dýmku vycpat, jsi —

DOMINIK *(přemáhá zlost)*: Aj to ti to jde! Vida, že dovedeš vytýkat! Jsi ale trochu v tom nešťastna, vždyť jsi sama členem několika spolků!

MATYLDA: A co z toho?

DOMINIK: Pro cvičení povltavských pěnkavek, pro polepšení zpustlých dětí, pro rozdávání vánoček, a brzy se ještě staneš presidentkou nějakého spolku pro vychovávání bílých myší.

MATYLDA: A ty presidentem spolku pro pěstování vlasteneckého nesmyslu!

DOMINIK *(velmi opravdově)*: Ženo, toho mám dost! S takovou mně nepřicházej! Jsem-li já ve vlasteneckých spolcích, obětuju tím na oltář —

MATYLDA: Prosím tě, ty obětuješ! Co potřebuješ obětovat! Je-li něco povinností, je pak mluvení o obětech pouhou koketérií. A ty jsi mužská koketa, abys to věděl!

DOMINIK: Ženo!

MATYLDA: Ano, ano! A vůbec je to vlastenectví vaše —

DOMINIK *(roztrhne kresbu a mrští jí sbalenou o zem)*: Teď toho mám dost!

MATYLDA: Tak? Ty jsi mou kresbu roztrh? Vždyť já také nemusím tvoje trepky — *(Rozstřihne vyšívání a pohodí jím.)* Já také mohu vstrčit ruce do kapsy. *(Přeběhne pokoj a zase si usedne.)*

DOMINIK: Ženo —

DOROTKA *(veběhne)*: Volal jste, pane, mám snad už jít?

DOMINIK: Ano, ano — máš jít, všechno má ke všem ďáblům jít! — Či tak, ty máš jít — ano, ano — tu máš moje zaznamenání a *(dává jí z tobolky peníze)* zde peníze na obě sedadla. Ty už víš —

MATYLDA: Jedno sedadlo pro pána dostačí, já už nepůjdu jaktěživa do divadla.

DOMINIK: Jsem srozuměn, já také ne! Dej sem peníze, Dorotko. Tak! *(Schová peníze do kapsy.)* Poslouchej jen vždy paní, co ti přikáže, ona nepřikáže zajisté nikdy nic nerozumného. Ty jsi hodná holka! *(Klepe jí na tvář.)*

MATYLDA: Jdi ven! *(Dorotka uleknuta odchází.)*

DOMINIK: Brzy by mně byl doutník vyhas! *(Zapaluje si; pro sebe.)* Také dobře, alespoň vím, jakou mám saň, a mohu dle toho co psycholog jednat! *(Usedne zas.)*

MATYLDA *(po okamžitém tichu, za kterého se byla několikrát vždy zlostněji na klidně kouřícího Dominika podívala)*: Dominiku!

DOMINIK: No?

MATYLDA: Já vypovím Dorotku od hodiny z domu!

DOMINIK: To je *tvoje* věc.

MATYLDA: Proto, že si namlouvá!

DOMINIK: To je *její* věc.

MATYLDA: A sice proto, že si *tebe* namlouvá!

DOMINIK: To je *moje* věc.

MATYLDA: Ó já nešťastná, vždyť já to věděla. A s jakou klidnou tváří on se ku své hanebnosti přiznává! Proto chtěl pan manžel dovolit malíři chodit do domu, aby byl s Dorotkou tím jistější.

DOMINIK: Sama jsi mne za to prosila.

MATYLDA: Inu ovšem, když bychom něco rádi, musíme druhého přinutit, aby nás o to ještě poprosil! Proto jsem musila také sama nahlídnout, že není dobře, když je tchyně v domě! *(Plačtivě.)* Ó drahá, drahá maminko, ztratilas jediné své dítě. Byla jsem nevděčnice, pánbůh mne ale potrestal.

DOMINIK *(vstane a mluví tónem zoufalým)*: Prosím tě, Matyldko, ženuško, jen tak nezačínej! Pláč, nešťastná matka,

nevděčnice, trest boží — tím mne přivedeš k zoufalství. Drahá moje ženuško — *(Chce ji obejmout.)*

MATYLDA *(vyškubne se mu)*: A všechno to se děje před mýma očima, v mém vlastním domě! Ó bože, bože!

DOMINIK: Ženuško!

MATYLDA: Arci, arci, vždyť mně to lidé říkali, jaký jsi, co děláš, vždyť mně povídali, kolik máš lásek, jak jsi nepořádně živ —

DOMINIK *(zlostně)*: Ženo, to je již mnoho. Já že jsem, já že? No konečně — já nic neříkám — ale já jsem nikoho neposlechl, když začal povídat, že jsi ve Vídni —

MATYLDA *(v největší zlosti)*: Ah to bych ráda věděla, co by o mně mohlo se povídat! A dobře, dobře! Jestli ti skutečně špatní lidé něco namluvili a tys tomu věřil, proč jsi si mne bral? Inu ovšem, vždyť jsi kostelníkův syn, vždyť mně má matka říkávala: Nech ho, je falešný, chce tě jen pro peníze, vždyť je to kostelníkův syn!

DOMINIK *(zuřivě)*: Dost, ani slova víc! Všechno jsem sobě nechal líbit, nerozumné výčitky, žárlivost tvou — myslet ale, že jsem takovým hanebníkem, že bych se ženil jen, abych nemusil snad o živobytí své se starat, že se zadávám ze špinavosti, — ve mně pohanit již docela otce mého, to je již přespříliš, to nemohu snést! Dobře, paní manželko, vy nemáte více mít příležitost opakovat mně něco podobného, račtež jen zůstat samodržitelkou bohatství svého, já nechci a nebudu nikdy více překážet! Vilibald mně píše, abych mu najal vhodný byt, já půjdu a najmu hned byt pro nás oba!

MATYLDA: Ani minutu zde nezůstanu, půjdu k nešťastné své matce — budem spolu plakat. *(Plačíc odchází vlevo.)*

DOMINIK *(přejede si rukou čelo)*: Ona jde — Dobře! Tak, teď jsme zase tam, odkud jsme před témdním vyšli, — — tak začnem tedy mládenecký život zas nanovo. Proč ne, vždyť je tak krásný ten volný, bujný život mládenecký! A Vilibald, ten se bude divit! Půjdu ale hned a najmu vhodný byt, jsou již tři hodiny — tři hodiny — první sobota a třetí hodina! Sám ďábel mně tenkráte napiskal v divadle, abych navrhoval

tu sobotní komedii! Ovšem já to myslel dobře, proč je ale ta Matylda tak zlá, proč jednala tak náruživě! Já ji arci dráždil — nešetřil jsem jí — ona ale mne příliš urazila, příliš! Já to nemyslel opravdově —

MATYLDA *(vyjde v klobouku a šálu, pokročíc zůstane stát a přitiskne si šátek k očím).*

DOMINIK *(pozoruje ji v pohnutí, pak náhle a odhodlaně):* Matyldo, jsou právě tři hodiny, jsme s komedií sobotní hotovi, dál nesmíme dle úmluvy hrát — Matyldo, ty ani neodpovídáš? *(Jde k ní, vezme ji kolem těla a vede slabě se vzpírající do popředí.)* Viď, že jsi to tak nemyslela? Vždyť já to také tak nemyslil, vždyť jsme hráli jen komedii, viď, drahoušku?

MATYLDA *(chvějícím se hlasem):* Ne — ano — ano, vždyť se máme již od dětinstva tak rádi, ach tak rádi! *(Vášnivě ho obejme.)* Hráli jsme jen starou komedii, viď?

DOMINIK: Ano, ale přece zas původně! Tys ale rozvinula až trochu příliš živý dialog!

MATYLDA *(žertovně):* Příští sobotu nebudem ale komedii opakovat, viď že ne? Prosím!

DOMINIK: Ne! Předmět je vyčerpán! Kousavé mladomanželské veselohry mějtež tím své české zakončení. Opona padá! *(Objímá Matyldu.)*

Opona spadne.

DODATKY

DVA EPILOGY K CIZÍM HRÁM

ZÁVĚR DRAMATICKÉ BÁSNĚ
BŘETISLAV BEZEJMENNÝ

VLADISLAV, *kníže moravský a nastávající král český, mluví nad mrtvolou Břetislavovou:*

Již skonal! Schylte zvolna nad tou obětí
bratrské zášti prapory své svaté,
a buďtež mysli vaše již tou pravdou zjaté,
nesvornosti že zkáza kráčí v zápětí.
Mladistvý duch, jenž světy v sobě nesl,
jak jarý dub, co bleskem padne, klesl! —
Já pak tím bleskem k trůnu povolán,
mroucími rty důstojným *králem* zván,
stojím tu s pokorou a v pohnutí,
an vy tu dlíte rovněž dojmuti,
neschopni do budoucna ponořit svých zraků;
můj mladý duch se nebojí těch mraků:
dejte mi rukou svých a vzleťte se mnou
do sídla slávy — třeba nocí temnou;
nejmladší z vás, již vidím světlo tam,
co bude denicí i sluncem nám.
Jen u mrtvoly té se duší svou
zapřísahejte, že nesváry rodinné
již navždy zůstavíte;
a já vám dotvrdím to sílou tou,
níž plápolám, že zkáza pomine,
že zdar a blahou slávu pozdravíte!

ZÁVĚR DRAMATU
JAROSLAV ZE ŠTERNBERKA
aneb
PORÁŽKA MONGOLŮ U HOLOMOUCE

VIKTOR ZE ŽEROTÍNA *mluví nad mrtvolou Zdenky, dcery Vítka z Hradce a snoubenky Jaroslava Šternberka.*

VIKTOR *(schyluje se k Jaroslavu):*

Ano velkou oběť krutý osud žádal!
Morava se drahou krví vykoupila,
nejdražší snad, kterou ve svém lůně kryla!
(Pozdvihne se.)
Moravo má, prchly nyní černé stíny,
pohrobily ale nejlepší tvé syny!
Tvoje země jejich bujarou krev vpila,
krev tu horkou, která pro vlast v srdci bila!
Po polích tvých svobodných teď větřík běží,
na polích však houfy chladných mrtvých leží!
Neprocedili jsme ale, Moravané,
za svou nešťastnou vlast krev svou sami,
po smrtných kde polích chladný větřík vane.
Leží bratří Češi mrtví mezi námi!
krví novou nově jsme se zasvětili,
pro věčnost že chceme pevně spolu státi,
a když svornost v ňadrech našich bude pláti,
nezlomeny budou svorné naše síly!
Ano, věčným pismem na nebi nechť pláne:
V slávě Čechů slavní budou Moravané!

ZLOMEK VESELOHRY

Předsíň hostince. V pozadí dvéře, vedle nichž poněkud větší tabulka s písmem a zvonítko. — Vpravo i vlevo po dvou číslovaných dveřích. Pohovka, několik sedadel.

VÝJEV PRVNÍ

Nejdřív SLAVÍK, *pak* MORAVEC. PRVNÍ *a* DRUHÝ SKLEPNÍK.

SLAVÍK *(vyběhne z prvních dveří pravé strany a jde k tabulce)*: Třikrát se musí zvonit, chce-li člověk jíst, — dobrá! *(Trhne třikráte zvonítkem.)* Já nevím, že mám na cestě vždycky hlad jako —

MORAVEC *(vejde hlavními dveřmi, za ním první sklepník s vakem)*.

SLAVÍK: Přineste mně — ach odpusťte, zvonil jsem na sklepníka!

MORAVEC: Slušný pokoj, ale ne drahý, to vám povídám! Svíčky nepotřebuju, přivezl jsem si jednu sám ve vaku!

SLAVÍK: Nemýlím-li se! Pane — pane — nejmenujete se Moravec?

MORAVEC: Proč bych se tak nejmenoval? Čeho sobě — ale ty můj bože, vždyť je to náš Slavík!

SLAVÍK: Ovšemže Slavík, starý hochu!

MORAVEC: Kdybys byl na mne nepromluvil, byl bych si tě ani nepovšiml. Tvoje pleš —

SLAVÍK: Moje hlava plešatí, tvoje mlíčnatí, čas nám oběma neodpustil! Ovšem patnáct let — či jak je to dlouho?

MORAVEC: Baže, plných patnácte lét! Stárneme a mládneme zas, stárnem a zas mládnem, a jsme přece pořád ti staří, viď, příteli! *(Potřásají sobě ruce.)* Jsi snad v zdejším hostinci ubytován?

SLAVÍK: Ano, tyto jsou moje dvéře! *(Ukazuje napravo.)*
MORAVEC: Dobrá, já sobě vezmu pokoj naproti tobě. Sklepníku, zaneste moje věci do některého z těchto dvou pokojů; chci bydlet naproti svému starému příteli.
PRVNÍ SKLEPNÍK: Oba ty pokoje jsou prosím již obydleny.
MORAVEC *(vpadne mrzutě)*: A kdo tam bydlí?
PRVNÍ SKLEPNÍK: Pán, paní a služka.
SLAVÍK *(popadne ho za ruku)*: Jak, co povídáte? Pán, stará paní, mladá služka?
PRVNÍ SKLEPNÍK: To jsem nepovídal, pane! Pán, *mladá paní* a *stará služka*!
SLAVÍK *(pustí ho)*: A tak! To je jiná! — Ale hlad mám! Přece jsem už jednou na toho hluchého chlapa — *(Běží ku dveřům a zvoní opět třikráte.)*
PRVNÍ SKLEPNÍK: Zde vedle pana přítele je prázdno —
MORAVEC: Dobrá, dobrá! Zaneste mně tam vak a upravte všechno.
PRVNÍ SKLEPNÍK *(odejde do pokoje, za chvíli zas vyjde a vzdálí se hlavními dveřmi)*.
SLAVÍK: Nu, kdy jsi přijel, jak dlouho se zdržíš, cestuješ stran obchodu svého?
MORAVEC: Ano, to víš, že člověk musí vydělávat a zase vydělávat! Přijel jsem právě plzeňským vlakem. A ty?
SLAVÍK: Já? Já už jsem tu od včerejška.
MORAVEC: Za obchodem, to se rozumí.
DRUHÝ SKLEPNÍK *(přikvapí)*: Ráčili jste zvonit!
SLAVÍK: Ne vlastně, za obchodem ne! *(Beře Moravce za ruku.)* Ale příteli, ty se přec na mne nehněváš, že jsem si před patnácti léty tvou milenku vzal za ženu a že jsem —
MORAVEC *(ve smíchu)*: I pánbůh zachraň, pro takovou maličkost! Zůstal jsem alespoň starým mládencem, a věř mně, že se cítím takto zcela šťastným.
DRUHÝ SKLEPNÍK *(hlasitěji než po prvé)*: Ráčili jste zvonit!
SLAVÍK: Nu to mne těší, že jsi šťasten, věř mně, že mne to upřímně těší!
MORAVEC: Tys tedy přijel jen pro zábavu do Prahy.
SKLEPNÍK *(netrpělivě)*: Ráčili jste —

Slavík *(klidně)*: I také ne, ale moje žena mně včera utekla.
Moravec *(udiven)*: Tvo — je že — na!
Slavík: Ale ten chlap pořád ještě — *(Obrátí se.)* Nu pročpak nepřicházíte, když desetkráte zvoním. Mám hlad, přineste mně nějaký biftek, ale trochu větší. *(K Moravcovi.)* Ano, příteli, včera ráno utekla!
Druhý sklepník: Prosím, s vejci, bez vajec?
Slavík: S vejci, to se rozumí, a s garniturou! Trochu brambůrků, trochu hořčice, nějakou okurčičku, křen a hrstku rejže, rozumíte? Jděte!
Druhý sklepník *(odchází)*.
Moravec: A ty za ní jedeš? Ty ji pronásleduješ?
Slavík: I pánbůh mne zachraň! *(Volá za sklepníkem již ze dveří.)* Ale ať to nevypečete na uhel, ať je trochu šťávy v tom, rozumíte! Ti chlapi se ani řádně člověka nevyptají, jak to chce.
Moravec: A proč jsi tedy v Praze?
Slavík: Já pronásleduju její panskou, která utekla s ní.
Moravec: Její pan — skou?
Slavík: Sedni si, příteli! *(Usednou.)*
Moravec: Aha — již rozumím.
Slavík: Nerozumíš, příteli, nerozumíš! Své ženy jsem zproštěn, a to mne těší! Ty víš, že to byla svatba ze špekulace, umluvená jen mezi mnou a otcem jejím. Hned po svatbě jsme poznali co rozumní lidé — musím se přiznat, že moje žena je vzdor všemu vlastně přec jen rozumná žena — poznali jsme, že se láska mezi náma vynutit nenechá; nu a tu jsme se usnesli, že se nebudem zbytečnými zkouškami ani nudit, zkrátka — však ty mně už rozumíš! Patnáct lét jsme to takto vydrželi; včera mně utekla s mladým, krásným mužem — jmenuje se Kliment.
Moravec: Čím je?
Slavík: Obchodníkem. Rodem je Lužičan; říká, že pochází ze staré polabskovojvodské krve. Jsou teď spolu na cestě do Sas. Ale panské její jsem já poručníkem. Otec její byl po mnohá léta věrným služebníkem našeho obchodu, nejdřív za otce, pak za mne. Když před dvěma léty zemřel,

jmenoval mne poručníkem své sedmnáctileté dcery. Myslil jsem, že nejlíp se o ni postarám, vezmu-li ji k sobě, — neusmívej se! Žena má a Terezie se brzy spřátelily — já ti povídám, že to přátelství bylo až křečovitě mocné. Chvilku nemohly být bez sebe a z pouhé jen náklonnosti stala se Terezie panskou u mé ženy. Nyní, když žena s polabským vojvodou utekla, uteklo děvče s ní. Co by se z ní stalo v té společnosti! Chci ji zas mít, a proto jsem zde.

MORAVEC: Nebojíš se, že ti ujde? Když jsi již včera večer přijel, mohls být v půlnoci již sám na saských hranicích.

SLAVÍK: Nač bych se namáhal! Řek jsem to ouřadům a sdělil telegrafu, ať pracují za mne. Dnes je sem očekávám!

DRUHÝ SKLEPNÍK *(přináší jídlo a přístroje)*: Jednou biftek!

SLAVÍK: Do mého pokoje!

DRUHÝ SKLEPNÍK *(vejde do Slavíkova pokoje, za okamžik zas vyjde a vzdálí se hlavními dveřmi)*.

SLAVÍK *(mluví dál)*: Odpustíš, příteli, já ale miluju pohodlí při jídle.

MORAVEC: Ó prosím, já se musím také trochu po cestě upravit a musím též několik dopisů napsat. Zatím sbohem, — budu-li ti moci něčím posloužit —

SLAVÍK: Možno! Bude-li potřebí, užiju tvého přátelství. Sbohem zatím.

MORAVEC: Sbohem!

(Odejdou oba do svých pokojů.)

VÝJEV DRUHÝ

BARBORA, TEREZIE, *pak* KLIMENT. BARBORA *je v šatech skromnějších*, TEREZIE *v nádhernějších. Ještě později* MORAVEC.

BARBORA *(vychází z pokoje vlevo a mluví dovnitř)*: Já ale nepochopuju, Terezie, proč beze mne ani chvílku býti nechceš. Což se bojíš sama?

TEREZIE *(vychází za ní)*: Ovšem že se bojím, maminko!

BARBORA: Jak často jsem ti už zapověděla, abys mne nazývala

maminkou! Jmenuj mne sestrou nebo sestřenicí nebo jinakým jmenem.

TEREZIE: Já nemohu ani za to, že se vždy zapomenu, ani za svůj strach.

BARBORA *(poodevře druhý pokoj vlevo)*: Nevytrhuju, milý Klimente? Že ne? Prosím tedy, vyjděte na okamžik, neboť pro nás se to nesluší, abychom k vám —

KLIMENT *(vyjde oděn v elegantní oblek cestovní)*: Dobré jitro, milé dámy! Dobré jitro, slečno! *(Podává Terezii ruku, která ji jen ostychavě přijímá.)*

BARBORA: Nu jen se nestyď, Terezie, vždyť my oba víme, jak jsi nám oddána. Jakpak, Klimente, už je po bolení hlavy?

KLIMENT: Ano, děkuju, a což slečna? Také již zdráva?

BARBORA: I to se rozumí! Dětská krev hned je vykvasena! Nyní ale musíme pomýšlet na svou cestu, moji drazí! Spěšně musíme — ticho, někdo přichází!

PRVNÍ SKLEPNÍK: Nějaká telegrafická depeše panu Klimentovi. Recepis jsem už podepsal.

KLIMENT *(odebeře depeši)*: Dobře, jděte!

PRVNÍ SKLEPNÍK *(odejde)*.

BARBORA, TEREZIE } Co je to? Od koho?

KLIMENT: Od Horáčka. Jak víte, svěřil jsem se mu, že se zde zdržet musíme. *(Rozpečetil mezitím depeši a čte.)* „Slavík ví předčasně všechno. Od včerejšího večera musí být již v Praze. Telegrafoval napřed všudy. Řiďte se dle toho!“ — — Co máme dělat! Nemusíme ovšem jet až na hraniční štaci, dostanem se také jinak k nám —

BARBORA: Tedy je již dobře! Já jen odskočím k vedlejšímu peněžníkovi, hned jsem zase zde. Užijeme výletního vlaku a Kliment rozhodne, až na kterou štaci dojedem! Slavík nás nesmí dostihnout, byla bych nešťastna, vždyť chci teď teprve začít žít!

KLIMENT *(pro sebe)*: Trochu pozdě.

BARBORA *(pro sebe)*: Štěstí, že mne napadlo vyměnit si s Terezií šaty! Teď se jen trochu zakuklím a — *(Nahlas.)* Nu

zatím sbohem, moji drazí, jsem okamžitě zde. A vy, pane Klimente, nenechte naše dítě umřít zatím strachy.

KLIMENT: Ó zajisté nenechám!

BARBORA: Sbohem, sbohem! *(Odkvapí.)*

KLIMENT *(rozepne ruce)*: Terezie!

TEREZIE *(padne mu do náruče)*: Klimente!

TEREZIE: Já strachy umírám.

KLIMENT: Vždyť jsi u mne!

TEREZIE: Svědomí mne hryže! Poručníka jsem oklamala a nyní zase klamu ji!

KLIMENT: Bláhová, nemohli jsme sobě pomoci! Kdyby se tvá pěstounka nebyla na neštěstí do mne zamilovala, byli bychom jinak jednat mohli. Tak ale by nám byla ve všem a všude překážela, a přece je snad líp, dostane-li ona něco na poučenou, než abychom nechali my své štěstí sobě zkazit. Hned za hranicemi jí to řeknem!

TEREZIE: Co nám ale vše do té doby nastává!

KLIMENT: Ano, možná, že dosti mnoho. Láska nás musí sílit. Jediné obejmutí tvé posilňuje mne tak, že se žádných překážek nebojím. Prosím, Terezie, o jediné, jediné políbení. *(Objímá ji.)*

MORAVEC *(náhle vyjde nesa zapečetěný list v ruce. Kliment a Terezie odtrhnou se prudce od sebe)*: Račte odpustit, nezamýšlel jsem vytrhovat!

KLIMENT *(v rozpacích)*: Ó prosím — my jsme prozatím hotovi.

MORAVEC *(zazvoní)*.

KLIMENT *(k Terezii)*: Odejděm ráděj do pokoje, ten chlap překáží. *(Vede ji do svého pokoje.)*

MORAVEC: Mladý párek! Dva nenasycenci! Ani v předsíni hostince nezapomínají na svou lásku!

PRVNÍ SKLEPNÍK: Ráčil jste zvonit!

MORAVEC: Tento dopis hned na nejbližší poštu!

PRVNÍ SKLEPNÍK *(odejde)*.

MORAVEC *(vcházeje zas do své světnice)*: A za několik lét mu snad také uteče s nějakým polabským vojvodou. Co je mně ale do toho, mně neuteče žádná žena, leda dlužník nějaký, a proto musím také hned ještě psát —

KLIMENT *(vystrčí hlavu)*: Už tu není ten ničema? Pojď, Terezie. *(Vyjde s touto.)* Kdyby nás takhle tvoje pěstounka byla našla pohromadě v mém pokoji —

BARBORA *(přikvapí, za ní oba sklepníci)*: Nu již jsem zde, moji drazí! Vy pořád v předsíni? Zaplaceno je již všechno, můžem jít! Sklepníci, věci naše jsou v mém pokoji v bednu složeny, sneste ji dolů fiakrovi.

OBA SKLEPNÍCI *(vejdou do jejího pokoje)*.

BARBORA: Vy jste připraveni, viďte? Prosím tedy, zavěste se — Terezie — Klimente — honem. To už víte, že musím hrát na panskou dál!

OBA SKLEPNÍCI *(vynášejí bednu z pokoje a přímo ven z předsíně)*.

KLIMENT: Prosím, slečno. *(Podává jí ruku. Odcházejí za sklepníky, a za nimi teprv Barbora.)*

EDIČNÍ POZNÁMKY

Divadelní hry Nerudovy vydal po prvé Ignát Herrmann v Sebraných spisech J. Nerudy pod názvem Divadelní hry (1896 a 1909), po druhé Miloslav Novotný v Díle Jana Nerudy, sv. 16, s titulem Psáno pro jeviště (1924). Naše vydání je třetí. Kromě již vydaných her otiskujeme zde po prvé v kritickém vydání ještě další dvě scénické práce Nerudovy, a to jednoaktovou veselohru Stará hra a zlomek nepojmenované veselohry.[1]

Hry řadíme chronologicky. V připojeném oddílu *Dodatky* otiskujeme zmíněný zlomek veselohry a dva Nerudovy epilogy, připsané k hrám jiných autorů.[2]

Ženich z hladu, veselohra v jednom jednání, je Nerudovou dramatickou prvotinou. Po prvé byla hrána ve Stavovském divadle 1. ledna 1859 a tiskem byla vydána téhož roku v Divadelní bibliotéce J. Pospíšila, sv. 30. Druhé a třetí vydání vyšlo tamže r. 1864 a 1875. Autor uvedl v titulu, že hra byla napsána „s použitím francouzské anekdoty". Tato anekdota byla však předlohou anonymní povídce Eine Heirat aus Hunger, otištěné v pražském německém deníku Bohemii r. 1842, č. 17. Podle ní pravděpodobně Neruda svou hru napsal.[3]

Základem našeho textu je třetí vydání hry, které se liší od předchozích vydání jen malými stylistickými změnami a rozdílným počtem výstupů. Původních deset výstupů prvního vydání zredukoval autor ve vydání druhém na osm a ve vydání třetím na sedm. Pod seznamem osob je vytištěno: „Poznamenání: Vpravo a vlevo myšleno vždy ze strany diváků."

V záznamu různočtení otiskujeme za číslicí stránky (půltučně) a řádky (počítáme jen řádky textu) znění našeho vydání; číslice k němu připojená značí vydání s ním se shodující. Za závorkou] uvádíme znění odchylná.

9, 9—10 První, druhý sklepník — *chybí v 1. vyd.;* **11,** 23 člověku *2*] člověka *1;* **12,** 25 světlé látky *2*] světlého plátna *1;* 27—28 nedáte-li mně brzo *2*] nedáte-li brzo *1;* **13,** 13 Martin (vejde)] Martin *2, 1;* 23 Svoboda

[1] Na obě tyto práce upozornil M. Novotný ve stati Dva dodatky k Nerudovi dramatiku, Československé divadlo 1937. O Staré hře psal v článku Jan Neruda a A. H. Sokol, Kolo (Umělecký měsíčník Moravského kola spisovatelů), leden 1937.

[2] Upozornil na ně A. Pražák v Listech filologických 1912 a M. Novotný je otiskl v Díle J. Nerudy, sv. 16, 1924.

[3] Viz A. Pražák, První období činnosti J. Nerudy, Literatura česká 19. stol. III, 2, 1907, 399—412.

(jako prve)] Svoboda (z vnitřku) *2, 1;* **14,** 17 Nejspíše] Nejspíš *2, 1;* **15,** 28 těší, — eh, to] těší, eh — to *2, 1;* 31 vystrojit — viď? *2*] vystrojit, viď? *1;* **17,** *mezi řádky 17 a 18 jen v 1. vyd.:* Výstup pátý. Svoboda sám.; 18 Svoboda (sám) *2*] Svoboda *1;* **18,** 1 Výstup pátý *2*] Výstup šestý *1;* 8 v distanci] v distancí *2, 1;* **19,** 27 čas *2*] času *1;* 29 dnes zde] zde dnes *2, 1;* **20,** 7 sestru. *2*] sestru! *1; mezi řádky 9—10 v 1. vyd.:* Výstup sedmý. Svoboda sám. *v 2. vyd.:* Výstup šestý. Svoboda (sám); 10 Svoboda (sám)] Svoboda *2, 1;* **21,** 13 kde jsem *2*] kdy jsem *1;* 15 Výstup šestý] Výstup sedmý 2 Výstup osmý *1;* 16 Potom Bobrovská] Později paní Bobrovská *2, 1;* 23 Bobrovská] paní Bobrovská *2, 1;* **23,** *mezi řádky 21—22 jen v 1. vyd.:* Výstup 9. Svoboda sám; 22 Svoboda (sám) 2] Svoboda: *1;* 26 nezávidím, to *2*] nezávidím. To *1;* 34 otevřou] otevrou *2, 1;* **24,** 1 Výstup sedmý] Výstup osmý 2 Výstup desátý *1;* 2 Bobrovská] paní Bobrovská *2, 1;* 14 Bobrovské] paní Bobrovské *2, 1;* 15 žádati *2*] žádat *1;* **25,** 22 Bobrovské] paní Bobrovské *2, 1;*

Prodaná láska, veselohra v jednom jednání, byla provedena po prvé v aréně ve Pštrosce 23. srpna 1859. Tiskem vyšla téhož roku v Divadelní bibliotéce J. Pospíšila jako sv. 31. Vydání druhé a třetí bylo vytištěno rovněž u Pospíšila v r. 1867 a 1879, čtvrté vydání vyšlo samostatně u Topiče r. 1887. Počet knižních vydání i množství scénických provedení nasvědčuje, že Prodaná láska byla nejúspěšnější hrou Nerudovou. Je také původnější než Ženich z hladu, i když anonymnímu fejetonistovi Národa (1864, č. 169, Obrazy literární) připomínala Molièrovy Směšné preciózky a Miloslavu Hýskovi[4] německou frašku Alexandra Wilhelmiho (1817—1877) Einer muß heiraten (Jeden z nás se musí oženit).[5]

Naše edice vychází ze čtvrtého vydání, které se od dřívějších vydání liší jen malými změnami slovními a slovosledními. Také zde Neruda zredukoval počet výstupů, z původních desíti na sedm ve vydání druhém i dalších. — Pod seznamem osob je vytištěno: „Poznamenání. Vpravo a vlevo myšleno vždy od obecenstva."

Změny v textu jednotlivých vydání zaznamenáváme stejným způsobem jako u Ženicha z hladu.

29, 4 Ivan Včelák *3, 2*] Včelák Ivan *1;* 5 Antonín Veverka *3, 2*] Veverka Antonín *1;* 6 Martin Kurka *3, 2*] Kurka Martin *1;* **31,** 2 obrostlá, *3, 2*] obrostlá; *1;* 21 pusto; *2, 3,*] pusto, *1;* 22 jsem neměl *2, 1*] neměl jsem *3;* **32,** 3 nyní se ale *2, 1*] ale nyní se *3;* 3 v květy *2, 1*] ve květ *3;* 5 kvetoucí *3*] květoucí *2, 1;* 8—9 láska je však *3*] láska je ale *2, 1;* 18 anděle! *3*] anděli! *2, 1;* 21 nedovolují] nedovolujou *3, 2, 1;* 25 sprosté *2, 1*] prosté *3;* 30 labuti] labuť *3, 2, 1;* 37 Opět zívá. *3, 2*] Zívá zase. *1;* **33,** 2 Kurka. Veverka *3, 2*] Kurka. Předešlý *1;* 7 Kde jsi se tu však vzal] Ale kde jsi se

[4] Nerudovy divadelní hry, doslov k edici M. Novotného Psáno pro jeviště, 1924.
[5] O eventuální literární předloze Nerudově k motivu tlumočnictví lásky psal A. Pražák v Hlídce Času 1912, č. 13, 17/2.

tu vzal *3* Kde jsi se tu ale vzal *2, 1;* 15 Vždyť však] vždyť ale *3, 2, 1;* 23 jít! *3, 2*] jít? *1;* 24 mně *2, 1*] mi *3;* 32 chceš. *3, 2*] chceš! *1;* 35 mluvit. *3, 2*] mluvit! *1;* **34,** 1 nadávky. *3, 2*] nadávky! *1;* 3 peníze, a ne tvá naučení *2, 1*] peněz, a ne tvých naučení *3;* 8 nade mnou. *3, 2*] nade mnou! *1;* 10 jen smějou 2, 1] vždy smějou *3;* 11 peníze! *3, 2, 1*] peníze. *4;* 18 tolarův] tolarů *3, 2, 1;* 18 ale zato *3*] zato ale *2, 1;* 19 zajímava] zajímavá *3, 2, 1;* 28 jména *3*] jmena *2, 1;* 30 zadlužil. *3, 2*] zadlužil! *1;* 31 Co *2, 1*] Čeho *3;* 36 utéct *2, 1*] utéci *3;* 36 řád *3, 2*] řad *1;* 37 zapravit *2, 1*] zapraviti *3;* **35,** 1 hubičkuješ. *3, 2*] hubičkuješ! *1;* 2 taky. *3, 2*] taky! *1;* 4 Sebral nám však náš vak] Ale sebral nám vak náš *3* Sebral nám ale náš vak *2, 1;* 4 do zástavy. *3, 2*] do zástavy! *1;* 5 útrpností *3*] outrpností *2, 1;* 8 obětuju. *3, 2*] obětuju! *1;* 9 Jsou tam však] Ale jsou tam *3* Jsou tam ale *2, 1;* 9 vysvědčení. *3, 2*] vysvědčení! *1;* 17 vzdor mé dlouhé *2, 1*] nedbaje mé dlouhé *3;* 17—18 dobře zformulované *3, 2, 1*] zformulované *4;* 27 Vypůjč si] Vypůjč se *3, 2, 1;* 28 To nejde! *2*] To nelze! *3* To ale nejde *1;* 29 Chce zase odejít *3, 2, 1*] Chce odejít *4;* 32—33 nepůjde-li to však *3*] nepůjde-li to ale *2, 1;* 36 Budu muset *2, 1*] Budu musit *3;* **36,** 3 a možná že ji *3, 2*] a třeba ji *1;* 6 do rozpaků] do rozpaku *3, 2, 1;* 14 holubičko? *3, 2*] holubičko! *1;* 23 jste nějaký *3, 2*] jste mně nějaký *1;* 24 Tys však] Ale tys *3* Tys ale *2, 1;* 30 však zprostit *3*] ale zprostit *2, 1;* **37,** 6 Teď však] Ale teď *3* Teď ale *2, 1;* 11 uhne se *3, 2*] uhne se zase *1;* 12 jakpak se však] ale jakpak se *3* jakpak se ale *2, 1;* 17 překvapeně] překvapena *3, 2, 1;* 18 Ke konci] Ku konci *3, 2, chybí 1;* 19 přidušeným] přiduseným *3, 2, 1;* 23 líbáte? *3, 2*] líbáte! *1;* 30 Teď bych však] Ale teď bych *3* Teď bych ale *2, 1;* **38,** 1 ale jakpak] ale jakžpak *3* jakžpak ale *2, 1;* 2 jménu *3*] jmenu *2, 1;* 6 jako o *3*] co o *2, 1;* 10 jí] ji *3, 2, 1;* 10 anděla?] anděla! *3, 2, 1;* 14 Liduška *3, 2*] Veverka *1;* 15 Veverka *3, 2*] Liduška *1;* 17 jméno *3*] jmeno *2, 1;* 21 namluvit] namluviti *3, 2, 1;* 34 zívat.] zívat! *3, 2, 1;* **39,** 3 smyslův!] smyslů! *3, 2, 1;* 8 mě *3, 2*] mne *1; mezi řádky 8—9 jen v 1. vyd.* Výstup pátý. Kurka, Veverka. 9 Kurka (vstoupí) *3, 2*] Kurka; 12 musí být však] musí být ale *3, 2, 1;* 19 Ale tvoje hlouposti] Tvoje hlouposti však *3* Tvoje hlouposti ale *2, 1;* 20 si... vydlužit] se... vydlužit *3, 2, 1;* 29 Výstup pátý *3, 2*] Výstup šestý *1;* 34 odešel! *3, 2*] odešel. *1;* 35 tedy! *3, 2*] tedy. *1;* **40,** 5 Teď však] Ale teď *3*] Teď ale *2, 1;* 6 sice *3, 2*] sic *1;* 20 Ale já *3*] Já ale *2, 1;* 30 Budeš-li pak mlčet *3, 2*] Mlčíš-li pak *1;* 32 Ale já vždy] Já však *3* Já ale vždy *2, 1;* **41,** 1 býti] být *3, 2, 1;* 14 se staneš jeho ženou *3, 2*] se jeho ženou staneš *1;* 18 obětí? *3, 2*] obětí! *1;* 22 Ale otře se *3*] Otře se ale *2, 1;* 23 není ani *3, 2*] ani není *1;* 27 cukrujou *3, 2, 1*] cukrují *4;* 28 stejni] stejní *3, 2, 1;* 37 abys *3*] abysi *2, 1;* **42,** 6 Výstup šestý *3, 2*] Výstup sedmý *1;* 7 Ivan. *3, 2*] Ivan z pravé strany. *1;* 8 Ivan (z pravé strany) *3, 2*] Ivan *1;* 11 budeme] budem *3, 2, 1;* 12 můžeme *3*] můžem *2, 1; mezi řádky 27—28 jen v 1. vyd.* Výstup 8. Veverka a Kurka vystoupí. Ivan; 28 *Jen v 4., 3. a 2. vyd.* Veverka a Kurka (vystoupí); 29 snadno] lehce *3, 2, 1;* 29—30 Já mám však] Ale já mám *3*

Já mám ale *2*, *1;* 31 Ale divně *2*, *1*] Divně *3;* **43,** 3 Ona však] Ale ona *3* Ona ale *2*, *1;* 4 nedosáhnu] nedotáhnu *3*, *2*, *1;* 7 ke Kurkovi *3*, *2*] ku Kurkovi *1;* 7 si vypůjčíme] se vypůjčíme *3*, *2*, *1;* **44,** 6 nadbytem *3*, *2*] nadbytkem *1;* 9—10 zdejšímu *3*, *2*] v zdejším místě *1;* 12 však] pak *3* ale *2*, *1;* 12 jména *3*] jmena *2*, *1;* 17 pomoci *3*] pomoct *2*, *1;* 20 Nedostanete ji však] Ale nedostanete ji *3* Nedostanete ji ale *2*, *1;* 24 nedostanete jí] nedostanete ji *3*, *2*, *1;* 29 chvilčičku *2*, *1*] chviličku *3;* **45,** 7 naznačíme] naznačím *3*, *2*, *1;* 17 jaksi nehodí *3*, *2*, *1*] nehodí *4;* 19 přitisknete *3*, *2*] přitiskněte *1;* 22 Ale jakpak] Ale jakžpak *3* Jakžpak ale *2*, *1;* **46,** 1 v tomto listu se však] ale v tomto listu se *3* v tomto listu se ale *2*, *1;* 4 mi nenapadlo *3*, *2*] mně nenapadlo *1;* 5 chápete 3] chápáte *2*, *1;* 6 jménem *3*] jmenem *2*, *1;* 8 myslet *2*, *1*] myslit *3;* 13 zapotřebí *2*, *1*] potřebí *3;* 13 Musíme s vámi však] Avšak musíme s vámi *3* Musíme s vámi ale *2*, *1;* 15 dobré *2*, *1*] dobro *3;* 16—17 prokazovat *2*, *1*] podporovat *3;* 20 velké *3*, *2*] veliké *1;* 29 Mně se však] Ale mně se *3* Mně se ale *2*, *1;* **47,** 1 Výstup sedmý *3*, *2*] Výstup devátý *1;* 2 Později *až* Liduška. *3*, *2*] Mušek. Předešlí. *1;* 4 vrátím se však] ale vrátím se *3* vrátím se ale *2*, *1;* 8 neodejdeme] neodejdem *3*, *2*, *1;* 9 bude toho] toho bude *3*, *2*, *1; mezi řádky 13—14 jen v 1. vyd.* Výstup 10. Marie. Předešlí. Později Liduška.; 14 Marie (vstoupí) 3, 2] Marie 1; 20 sobě *2*, *1*] si *3;* 23 prsoum *2*, *1*] prsům *3;* 30 myslela *2*, *1*] myslila *3;* **48,** 6 vyjádřuju] vyjadřuju *3*, *2*, *1;* 10 než abych *2*, *1*] abych *3;* 11 Nyní však to více] Ale nyní to už *3* Nyní toho ale více *2*, *1;* 17—18 Byla by to však] Avšak byla by to *3* Byla by to ale *2*, *1;* 19 zdál se *3*, *2*] se zdál *1;* 26 písmenami *2*, *1*] písmeny *3;* 29 klekne a políbí *3*, *2*] klekne na kolena... *1;* 33 jméno *3*] jmeno *2*, *1;* 34 jméno *3*] jmeno *2*, *1;* **49,** 8 znovu *2*, *1*] znova *3;* 12 však] ale *3*, *2*, *1;* 22 jména *3*] jmena *2*, *1;* 27 čtyř] čtyr *3*, *2*, *1;* 28 políbit *3*, *2*] polibit *1;* 31 jména *3*] jmena *2*, *1;* 31 to však] ale to *3* to ale *2*, *1;* **50,** 6 Nyní však *3*] Nyní ale *2*, *1;* 10 hynutí a napijte se] hynutí a napíte se *3*, *2* hynutí být a napíte se *1;* 20 ale teď se *3*] teď se ale *2*, *1;*

Nevěsta, označená Nerudou jako dramatický žertík pro jednu osobu, vyšla koncem r. 1859 v humoristickém almanachu Krakonoš na rok 1860, vydaném J. R. Vilímkem. Tento veršovaný monolog býval oblíben zvláště na ochotnických scénách.

Francesca di Rimini, tragédie o třech jednáních, byla provedena po prvé ve Stavovském divadle 15. ledna 1860. K reprisám již nedošlo. Knižní vydání, z něhož vycházíme, vyšlo nákladem spisovatelovým a tiskem Antonína Augusty v Litomyšli v březnu 1860. Pod seznamem osob vytištěno: „Poznámka. Vpravo vlevo myšleno ze strany obecenstva.“

V soudobém opise hry, psaném neznámou rukou, který se zachoval jako divadelní exemplář v divadelním oddělení Národního musea, škrtla censura v 1. výstupu druhého jednání projev sluhy Filipa, jímž bouří proti zvůli pánů, a slovo „kuběna“ (viz str. 108). Originál příslušného

úředního výnosu je zachován v uvedeném divadelním exempláři. Je datován 13. ledna 1860, tedy pouhé dva dny před premiérou hry, opatřen pečetí K. k. Statthaltereipräsidium in Böhmen a podepsán místodržitelem Mecsérym. Zní: „Francesca di Rimini wird gegen Weglassung der auf der Seite 22 und 51 gestrichenen Stellen zur Aufführung auf der Prager Bühne bewilligt."

V literárním archivu Národního musea je zachován program Francesky di Rimini (faksimile viz v příloze), na němž je uvedeno o sedm osob více než v rukopisném exempláři hry. Jsou to „příslušníci služebnictva", jejichž přítomnost na jevišti měla patrně oživit scénu a jejichž role byly pravděpodobně němé; proto je Neruda do tištěné hry nepojal. (Viz A. Pražák v Listech filologických 1912, 389—392.)[6]

V textu jsme upravili neskloňované tvary vlastních jmen *Gianciotto* a *Paolo* na str. 64, 84 a 90 a píšeme: v úloze *Gianciotta*, pana *Gianciotta*, *Paola*.

Žena miluje srdnatost, veselohra ve třech jednáních, byla otištěna v Máji, jarním almanachu na rok 1860, redigovaném Vítězslavem Hálkem. Knižně za života Nerudova nevyšla. Nebyla hrána na velkých pražských scénách, zato však byla často provozována na venkovských jevištích ochotnicky.

Jako částečnou předlohu uvádí autor v podtitulu francouzskou anekdotu. Podobně jako u Ženicha z hladu byla tato blíže neurčená anekdota zpracována v povídku rakouským publicistou Isidorem Hellerem (nar. 1816) Der Schein trügt (Zdání klame), která vyšla v Bohemii 1842, č. 1—12.[7] — V časopiseckém otisku, z něhož vycházíme, je pod seznamem osob uvedeno: „Vpravo vlevo rozuměj ze strany obecenstva. Tištěno co manuskript."

Na str. 122 jsme provedli textovou úpravu: Jsi o celých deset *let* mladší m. Jsi o celých deset mladší.

Merenda nestřídmých, označená autorem jako dramatické capriccio v jednom jednání, vycházela na pokračování v Humoristických listech 1860, v č. 46, 47, 48, 50 a 51 z 11. a 18. srpna, 1., 7. a 15. září. Knižně nevyšla. Na soudobých profesionálních českých scénách, pokud víme, nebyla provozována. — V časopiseckém otisku pod seznamem osob je uvedeno: „Pozn. Vpravo vlevo vždy od obecenstva."

Na str. 175 píšeme: nevysmějete se nám m. nevysmějte... .

[6] V oznámeních časopiseckých a na divadelních návěštích vylepených před premiérou na nárožích byla Francesca di Rimini bez Nerudova souhlasu uvedena s podtitulem Škaredý ženich a jeho nevěsta. Tento druhý titul pokládal Neruda za zvlášť nevhodný a hru znevažující. (V dopise Anně Holinové 15. ledna 1860.) Viz A. Pražák, Literatura česká 19. stol. III, 2, 410, a M. Novotný, Život J. Nerudy III, 1954.

Kritický ohlas Nerudovy tragédie i veseloher v soudobém tisku zachytil M. Novotný v Životě J. Nerudy II, 1953, a III, 1954. Kladného ocenění došla Francesca dodatečně u polského básníka, orientalisty a slavisty Alexandra Chodźka (1804—1891) v jeho stati La renaissance littéraire en Bohême. Les poètes modernes, otištěné ve sborníku La Bohême historique, pittoresque et littéraire, jenž vyšel v Paříži r. 1864 redakcí J. V. Friče a L. Legera.

[7] A. Pražák v uvedené stati v Literatuře české 19. stol. z r. 1907.

Já to nejsem, veselohra v jednom jednání, je poslední z her, které Neruda publikoval. Byla otištěna v Divadelním ochotníku, vydávaném Josefem Mikulášem Boleslavským, v 2. svazku II. dílu z roku 1863.

V podtitulu uvádí Neruda jako podklad této práce novelu německého spisovatele Levina Schückinga (1814—1883), aniž ji blíže určuje. Podle našeho zjištění jde o novelu Viola, otištěnou ve výboru Schückingových povídek Aus alter und neuer Zeit, I. Teil, Wien 1864, 179—224. Neruda znal ovšem novelu z některého otisku dřívějšího, pravděpodobně snad časopiseckého. Obsah novely vcelku přejímá. Převedl ji pouze do českého prostředí, provedl některé drobné odchylky dějové a přidal dvě osoby, studenta-básníka Ryšavého a drába. Děj novely, rozvedený do čtyř kapitol a vyprávěný v první osobě básníkem Alfredem Hellbornem, odehrává se u Nerudy v jednom aktu, zachovává jednotu času a místa a má dramatičtější spád. Nerudovo autorství projevuje se pak zvlášť silně v satirických narážkách na současné české literární poměry. — V tisku, s nímž pracujeme, je pod seznamem osob uvedeno: „Naproti divadlům veřejným (nikoli ochotnickým) zůstává veselohra Já to nejsem pouhý manuskript. Spis.“

Stará hra, označená prostě jako „scéna“, je zde otištěna z Nerudova rukopisu zachovaného v básníkově pozůstalosti v literárním archivu Národního musea (dále *R*). Rukopis obsahuje dva dvojlisty kvartového formátu a volnou osmerku. Popsáno je zcela šest kvartových stran, sedmá strana jen ze tří čtvrtin, osmá je prázdná. Osmerka je popsána z jedné třetiny. Název hry chybí.[8] Kromě tohoto znění *R* jsou v pozůstalosti zachovány ještě tři opisy Staré hry.

Za života Nerudova vznikl toliko opis *O*, který vykazuje přímý zásah básníkovy ruky. Text *O* je ve skutečnosti druhou versí hry, kterou teprve po několika letech připravil pravděpodobně Nerudův mladší přítel A. H. Sokol, jednak na základě *R*, jednak na základě Nerudovy humoresky U divadelního abonenta (dále *A*).

Humoreska byla otištěna po prvé v časopise Čech 1865, II. půlletí, č. 2, 20/4 a vydána knižně naposled K. Polákem ve Spisech Jana Nerudy, Arabesky (v oddílu Dodatky), 1952. Tato próza je obsahově a většinou i slovně totožná s veselohrou Stará hra.[9] Kromě jiných nepodstatných změn odlišuje se *A* od hry v pojmenování hlavní ženské postavy: v *A* se jmenuje Vilhelmína, ve veselohře (v obou versích) Matylda. Rukopis prózy je neznám.

[8] Starou hru uveřejnil po prvé Emerich Alois Hruška (1895—1957) v r. 1941 v knížce Nerudův trojúhelník. Tři jednoaktové hry. (Sbírka lidových divadelních her Naše scéna, Praha, Neubert 1941.) Neotiskl ji však podle rukopisu Nerudova (R), nýbrž podle opisu Ignáta Herrmanna (viz dále) s některými úpravami Herrmannovými. Spolu s ní tu vydal Hruška po prvé neznámý zlomek nepojmenované veselohry Nerudovy (viz str. 227) a pro divadlo upravený fejeton Kam s ním?

[9] Na tuto souvislost a shodu upozornil po prvé Josef Brambora v Bibliografii života a díla Jana Nerudy, Praha 1942. Pokládal však aktovku za divadelní zpracování humoresky.

O je opisem elaborátu pravděpodobně Sokolova, který se nezachoval. Čítá 11 listů kvartového formátu, z nichž je plně popsáno 18 stran a 19. strana jen z poloviny. Tento opis je opatřen titulním listem s názvem Stará hra. Scéna od P. Leitnera a A. Sokola.[10] Obě jména jsou škrtnuta a rukou Nerudovou je nad ně připsáno: „od Jana Nerudy". Na rubu titulního listu, kde jsou rukou opisovače uvedeny jednající osoby hry, připsal Neruda vlastní rukou ještě poznámku: „Naproti zemskému divadlu pražskému tištěno co manuskript".

Účast Sokolova spočívala zřejmě jen ve srovnání a sloučení textů *R* a *A*. Neruda proto mohl dodatečně škrtnout jméno Sokolovo i pseudonym P. Leitner a nahradit oboje svým jménem. Původní volbu pseudonymu P. Leitner bylo by snad možno vysvětlit tím, že Neruda nechtěl po uveřejnění humoresky podepsat vlastním jménem pouhou její dramatickou úpravu, zejména když počal pomýšlet na eventuální uvedení Staré hry na jevišti; jméno spisovatele Sokola snad mělo posloužit jako další krytí.

Za života autorova nebyla tato hra na scénu uvedena. Po prvé byla sehrána 8. června 1894 na herecké slavnosti na Žofíně Jiřím Bittnerem, Marií Laudovou a Hedvikou Málkovou[11]. K tehdejší inscenaci pořídil opis hry z pozůstalosti Nerudovy I. Herrmann, a to podle druhé její verse (*O*). Na několika málo místech jsou slovní odchylky vzniklé úpravou Herrmannovou, k nimž patří i označení hry „rozmarná scéna" místo původního „scéna". Vedle tohoto opisu byl k této příležitosti pořízen ještě přepis opisu Herrmannova.[12]

Ze srovnání textů hry *R* a *O* a prozaické práce *A* vyplývá, že nejprve vznikl text *R*. Poté autor přeměnil hru s nepodstatnými celkem změnami v prózu *A*[13] a teprve koncem let šedesátých, po příchodu A. H. Sokola do Prahy, nebo začátkem let sedmdesátých byla napsána druhá verse hry *O*, která se více shoduje s *A* než s *R*.[14]

K důkazu, že *A* vzniklo z *R*, jejž podává textologický rozbor obou prací, přispívá i autorova poznámka „*lože!!*", vepsaná tužkou do rukopisu *R* (viz dále různočtení k str. 222 a obrazovou přílohu 3). Označuje heslovitě motiv, který je rozveden teprve v humoresce a je přejat potom i do *O*.

K určení doby a okolností vzniku textu *R* přispívá výrok Dominikův

[10] Jméno P. Leitnera je podle Novotného (v zmíněné již stati Dva dodatky k Nerudovi dramatiku z r. 1937) pseudonym Nerudův, zvolený podle rodného jména matčina. — Druhý uvedený autor je moravský redaktor a spisovatel povídek a veseloher Antonín H. Sokol (1847—1889), který přišel začátkem roku 1868 do Prahy, aby zde redigoval původně brněnský časopis Veselé listy. Později patřil k přátelskému kruhu Nerudovu (Viz Podobizny IV, 37—38).

[11] Po druhé byla Stará hra provedena v dubnu 1940 v pražském divadle U Nováků přičiněním dramaturga tohoto divadla a prvního vydavatele Staré hry E. A. Hrušky.

[12] Podle zjištění M. Novotného ve stati Dva dodatky k Nerudovi dramatiku je opatřen režijními poznámkami herce Aloise Sedláčka.

[13] Dříve než byla Stará hra z pozůstalosti otištěna, zdramatisovala humoresku U divadelního abonenta Hana Vettrová, aniž věděla, že podniká opak toho, co již učinil sám Neruda. Vydala ji r. 1934 s jinými pro divadlo upravenými prózami Nerudovými v knize Drobné scény (Hry českého jeviště, sv. 140, E. Rosendorf, Praha [1934]).

[14] M. Novotný pokládal r. 1937 mylně opis druhé verse *O* za „soudobý český opis" rukopisu *R* a k existenci prozaické humoresky U divadelního abonenta v této souvislosti nepřihlédl, ač ji sám v r. 1924 vydal (Dílo J. N., sv. 17).

v *R:* „Před třemi nedělmi viděli jsme v divadle kus — myslím, že přeložený z francouzského.“ Vsuvka „myslím, že přeložený z francouzského“ byla potom vypuštěna v *A* i v *O*. Nerudovi mohlo tedy být podnětem k napsání aktovky o hádce novomanželů představení hry látkově příbuzné. Na českém jevišti bylo tehdy provozováno vskutku několik takových nenáročných her ze života mladých manželů, vesměs přeložených z němčiny. Byly to např. od R. Benedixe Svéhlavost (měla premiéru již v letech padesátých) a První den po svatbě (po prvé v Prozatímním divadle 15. ledna 1863); od K. A. Görnera Hádka pro nic a za nic (po prvé v Prozatímním divadle 14. dubna 1864); od Horna Šťastné líbánky (tamže 24. června 1864). Ve všech těchto hrách dochází v mladém manželství pro malichernou příčinu k hádce.[15]

Nerudova narážka na francouzskou veselohru, kterou mladí manželé před třemi nedělemi v divadle viděli, mohla být inspirována nejspíše Görnerovou fraškou. Německý autor Görner totiž nebyl uveden na ceduli a francouzská jména osob a lokalisace děje do Paříže zmýlily Nerudu, který se ve své recensi této hry domníval, že jde o překlad z francouzštiny, a vyjádřil to také pravděpodobně v promluvě Dominikově, kterou po zjištění omylu upravil. Neruda vytýkal hře (v Hlasu 16. dubna 1864, viz Divadlo II, 282), že její „základní myšlenka je dosti otřepaná“, a také obsah Šťastných líbánek, uvedených na scénu o dva měsíce později, shledával (opět v Hlasu 26. června 1864, viz Divadlo II, 368) „tak otřelý, že nevíme, proč se opět [tato hra] dostala na jeviště“. Tentokrát však Neruda dodal: „Jen kdyby to byla práce zcela původní, nalezla by se omluva.“ Zdá se, jako by tu Neruda nepřímo ospravedlňoval vytvoření vlastní hry na podobný námět, neboť podle závěrečných slov Dominikových měly mít ve Staré hře „kousavé mladomanželské veselohry své české zakončení“. K této pointě směřují už i předcházející slova Dominikova a Matyldina, že „hráli jen starou komedii“... „ale přece zas původně“.

Z toho je možno soudit, že Nerudova Stará hra vznikla v dubnu až červnu 1864, a to jako český protějšek her cizích, který však neměl tyto dosavadní hry s námětem mladomanželských komických příhod napodobit, nýbrž spíše nahradit a překonat něčím životnějším a vtipnějším.[16]

Starou hru otiskujeme podle znění *R*. V různočtení uvádíme před závorkou] definitivní znění rukopisné, otištěné v edici; za závorkou zaznamenáváme nejprve různé úpravy nebo škrty v rukopise *R* (škrt klademe do špičatých závorek ⟨ ⟩), dále následuje odchylné znění v druhé

[15] Na Görnera v této souvislosti první upozornil v nepublikované glose Aleš Haman. Domnívaje se (na základě úpravy textu, kde se mluví o francouzském původu kusu), že Görnerova hra byla Nerudovi přímým a jediným podnětem k napsání Staré hry, usoudil, že k němu došlo ve shodě s narážkou Nerudova Dominika, kterou bere i v jejím časovém určení doslovně, po premiéře Hádky pro nic a za nic, konané 14. dubna 1864.

[16] S naším datováním Staré hry souhlasí vcelku také Nerudův seznam vlastních her, psaný po paměti na lístku zachovaném v pozůstalosti básníkově a obsahujícím i několik jiných záznamů. Je zde po veselohře Já to nejsem z r. 1863 uvedena i Stará hra s poznámkou „manuskript“. Podle toho vznikla Stará hra po vydání oné veselohry, kdy k tomu však došlo, nám lístek neprozrazuje, protože jej nelze přesněji datovat.

versi Leitner-Sokol *O*. Posléze přihlížíme i k textu humoresky *A*, a to jen tehdy, je-li text *A* ve shodě s textem *O* a podává tak důkaz, že byl textu *O* podkladem a předlohou vedle vlastního autorova rukopisu Staré hry (*R*). V takovém případě připojujeme k textu *O* poznámku *(podle A)*, někdy i s bližším vymezením.

213, 4 hořícím] s hořícím *O;* 4 lihem] líhem *O (úprava tužkou);* 5 a stojacími] ⟨Na stěně⟩ a stojacími *R; mezi řádkem 5—6* ⟨Výstup první⟩ *R;* 7 přináší] ⟨st⟩ přináší *R;* 7 nádobí] nádoby *O;* 7 postaví] staví *O;* 9 *jen v O:* Matylda zpívá — „Bez tebe nemožno mi žít!“ — Mužíčku, slyšíš? Zpívám tvou zamilovanou árii z „Blesku“ a ty se ani nepoděkuješ? Mně se zdá docela, že spí! Nu to je pěkný pořádek: manželka se hudbou a láskou rozchvívá, a pan manžel spí! — *(čárka před* a pan *doplněna tužkou; v podstatě podle A;* 9 *jen v R:* Aj ty už přinášíš kávu!; 9 Spíš, Dominiku?] Dominiku, spíš? *O;* 10 Dominik] Dominik (pohodlně) *O;* 11 Ale jdi? Pevně?] Ale jdi, pevně? *O (podle A);* 13 *jen v R:* Dej tedy, ⟨pa⟩ Dorotko, ⟨pánu,⟩ kávu na pánův ⟨jeho⟩ stolek; 15—16 rukama, načež Matylda nahlas] rukama. Matylda *O;* 18 I nic!] ⟨Nic⟩ I nic *R;* 19 oheň.] oheň! *O (podle A);* 20 vztahujíc] vytahujíc *R*, v ⟨s⟩ ztahujíc *O (škrt tužkou; podle A);* 26 nevím — já jsem] nevím ⟨!⟩, — ⟨Já⟩ já jsem *R*, nevím ⟨,⟩ — já jsem *O (úprava tužkou; podle A);* 27 Šťastnému] ⟨Mne⟩ Šťastnému *R;* 27 jsem šťasten!] jsem šťasten. *O (podle A);* **214,** 3 líným.] líný⟨m⟩. *O (úpravu tužkou; podle A);* 3—4 bys vstát, Matyldko,] bysi vstát, Matyldo, *O (*i *doplněno tužkou);* 6 dost!] dost. *O (úprava tužkou; podle A);* 7 když jsem si vzala už jednou] když už jsem si vzala *O (podle A);* 8 Vstane mezitím] Mezitím vstane *O;* 9 v čelo.)] ⟨na⟩ v čelo). ⟨Byls vždycky tak líným? (odchází zase k své práci) Dominik: Moje povaha byla již od dětinstva pevna!⟩ *R;* 11 tak pohodlným?] tak ⟨líným⟩ pohodlným? *R*, pohodlný⟨m⟩? *O (úprava tužkou; podle A);* 15 malíře pokojů] ⟨studenta⟩ malíře pokojů *R*, nějakého malíře pokojů *O (podle A);* 16 umělec] ⟨student⟩ umělec *R;* 17 v průjezdu, viď?] v průjezdě ⟨,⟩ — viď? *(škrt tužkou) O (podle A);* 21 bude Dorotka] bude ⟨m mít⟩ Dorotka *R;* 22 skříňku] skřínku *O;* 24 Dominik] Dominik (popíjí kávu) *O;* 26 I nebohému Vilibaldovi — hehehe!] I vzpomněl jsem si na ubohého Vilibalda — hahaha *O (podle A);* 27 Ano, ubohý človíček!] Ubohý člověk! *O (podle A);* 27 To je k popukání!] Je to ale k popukání, hehehe! *O;* 28 listu!] listu ⟨!⟩ *O (úprava tužkou);* 29 na tom! Nestydatý] na tom ⟨,⟩!⟨n⟩ Nestydatý *R;* 30 Rozmilý] ⟨Uboh⟩ Rozmilý *R;* 32—33 hodila vztekem celou] hodila celou *O (podle A);* 33 za mnou!“ —] za mnou!“ ⟨—⟩ *O (úprava tužkou);* Tu situaci] Ten obrázek *O (podle A);* 37 je génius] je skutečný génius *O (podle A);* **215,** 1 že géniům se] že se géniům *O (podle A);* 3 Matylda (se smíchem)] Matylda (v smíchu) *O;* 5 lét] let! *O (úprava tužkou; podle A);* veselé nouze] ⟨nouze, veselosti⟩ veselé nouze *R;* 9 vycidíte] vycídíte *O (úprava tužkou; podle A);* 10 se půjdete] si půjdete *O;* 10 zlatku! Ten chlapík] zlatku ⟨!⟩ *(úprava tužkou)* Haha! ten chlapík *O;* 13 ten život?] vás život? *O;* 16 v hospodě] v hostinci

O (podle A); 16 z ní] z něho *O (podle A);* 18 *místo:* To jste tam *až* mnoho? *v O:* Byl bys dobře učinil! *(podle A);* 19 Někdy se už] ⟨Někdy!⟩ Někdy se už *R*, Baže ⟨,⟩ — někdy se už *O (škrt tužkou; podle A);* 21 z výdělku] z ⟨umění⟩ výdělku *R;* 24 jsme dostali] jsme ⟨vydělali⟩ dostali *R;* 24—25 jednu neděli] jednou v neděli *O (podle A);* 26 posluha, —] posluha, ⟨pro⟩ — *R;* 29 *jen v R:* (Pro sebe.) Brzy bych byl — (Nahlas.); 30 Všeho] Vše⟨chno⟩ *R*, Všecko *O (podle A);* 30 všechno seznal] všecko seznal *O (podle A);* 32 dostal velké peníze] dostal ⟨milou ženušku⟩ velké peníze *R;* **216,** 3 Matylda] Matylda (v smíchu) *O;* 4 kamfrem] kafrem *O (podle A);* 5 kroků!] kroků, haha! *O;* 9—10 malířem] ⟨studentem⟩ malířem *R;* 12 ruku.] ruce! *O (podle A);* 13 malíř —] ⟨student⟩ malíř — *R;* 14 Dorotka] Dorotka (rychle) *O;* 14 je tu —] je tu! *O;* 15 Dominik] ⟨M⟩ Dominik *R*, Dominik (s líčeným udivením) *O;* 15 jdi, vida] jdi — vida *O;* 15 Řekni mně ale, Dorotko,] Řekni mně, Dorotko, *O;* 17 čtyry] ⟨tři⟩ čtyry *R;* 17 dni!] dny! *O (podle A);* 17 jsem minulou středu] jsem ⟨ve⟩ minulou středu *O;* 19 za mnou pořád] za mnou ⟨chod⟩ pořád *R;* 21 jakoby hubičkujíc] jakoby ⟨při⟩ hubičkujíc *R;* 22—23 zlostně: „Copak *až* odpovídá mně, a] zlostně a dělám tak, víte, jako bych hledala po zemi: „No, já tu nevidím žádného psa!“ — „Ale já vidím anděla!“ povídá on. A... *O (podle A);* 24 je vzdělaný] je ⟨to⟩ vzdělaný *R;* 24 dál. A on] dál. (Vždy rychleji mluvíc.) A on... *O;* 25 vždycky ku kašně —] pokaždé až ku kašně a — *O (podle A);* 26 Nu tak *až* také pak] A když je nyní už zde, může tě pak doprovodit *O (podle A);* 28 Přijď za chvílku] Přijď si za chvílku *O (podle A);* 31 usedne] usedl *O;* 31 neboj! Já vím, co] neboj. Znám lidi, vím, co... *O (podle A);* 33 zásad!] zásad. *O (podle A);* 36 tchýně] tchyně *O (podle A);* **217,** 1 Dominik (zívá)] Dominik (potlačuje zívání) *O;* 4 sobota — sobota] sobota ⟨praví⟩, — sobota *R;* 6 Ty, poslouchej] Poslouchej *O (podle A);* 6 andílku!] ⟨ženuško!⟩ andílku! *R;* 8 Je už] Je ⟨zrovna⟩ už *R;* 8 Je už *až* třetí] Jsou hned tři čtvrtě na tři *O (podle A);* 11 Před *až* viděli jsme] Vždyť se pamatuješ, že jsme viděli před třemi nedělemi *O;* 12 *jen v R:* — myslím, že přeložený z francouzského —; 14 scéna — mezi] scéna — ⟨a aby⟩ mezi *R;* 14 přihodit! Abychom] přihodit ⟨-a⟩ Abychom *R;* 15 ale také vší možnosti se] se ale také vší možnosti *O;* 15—16 že sobě] ⟨ale⟩ že sobě *R;* 18—19 pět *až* třetí] tři čtvrtě *O (podle A);* 20 ano, ale] ano ⟨haha⟩ ale *R;* 20 pokoj, kdopak] pokoj, mužíčku, kdopak *O (podle A);* 20 může] může ⟨ale⟩ *R;* 22 Ty, poslouchej] Poslouchej *O (podle A);* 23 psycholog.] psycholog — *O (podle A);* 24 je dobře.] je dobře! *O;* 28 začnem.] začnem. ⟨Ty můžeš⟩ *R;* 29 na pokoji.] na pokoji ⟨!⟩ *R;* 36 Beře hravě] Beře ⟨mu⟩ hravě *R;* **218,** 2 sednout] sednout ⟨, ženuško,⟩ *R;* 3 Dobře.] Dobře! *O (podle A);* 8 Matylda beře mu] Matylda ⟨vytr⟩ beře mu *R;* 10 Tak a teď] Tak — a teď *O;* 12—13 Mírní se] Mírníc se *O;* 14 hahaha —] hehehe — *O;* 15 andělem] ⟨andílkem⟩ andělem *R;* 15 že andělé —] že andělé odpouštějí — *O (podle A);* 18 uštěpačně] ⟨zlostně⟩ uštěpačně *R;* 18—19 hloupa, budu] hloupa, ⟨tak⟩ budu *R;* 20 Leda]

Leda ⟨,⟩ *R;* 21 vytknula. Přiznej se k tomu, že] vytknula ⟨,⟩. ⟨p⟩ Přizn ⟨áš⟩ se ⟨tedy⟩ k tomu ⟨a⟩ že *R;* 22 Nu a to] A to *O (podle A);* 22—23 co *až* chybu] jakou chybu ty bys mohl vytknout mně! *O (podle A);* 24 že jsi] že ⟨chyb⟩ jsi *R;* 26 směšnostmi] směšnostm ⟨i⟩ mi *R;* 27 bagatela!] ⟨malič —⟩ bagatela! *R;* 30 smím-li slyšet] smím-li se dozvědít *O;* 34 i bez hledání] beztoho, *O (podle A);* 37 Ty jsi] Jsi *O (podle A);* 37 — **219,** 1 směšna, rozmysli se,] směšna ⟨např. již tím⟩, rozmysli se, není to *R,* směšna, — rozmysli se — *O (podle A);* 1 není to směšné] či není to např. směšné *O (podle A);* 2 opera ?] opera. *O;* 3 Já si myslím] Já myslím *O (podle A);* 3 třikráte] třikrát *O (podle A);* 5 No když jsem] ⟨že jsem členem nějakého spolku, nemusila bys právě vytýkat.⟩ *R,* když jsem *O (podle A);* 5 členem] ⟨také⟩ členem *R;* 6 spolků!] spolků ? *O;* 7 z toho ?] z toho! ? *O (podle A);* 9 brambory] zemčata *O (podle A);* 10 Musea] Muse⟨um⟩ a *R;* 14 spolků!] spolků. *O (podle A);* 15 z toho ?] z toho! *O;* 19 myší.] myší! *O (podle A);* 22 Ženo, toho mám dost! S takovou] Ženo, s takovou *O (podle A);* 24 obětuju] ⟨podporuju⟩ obětuju *R;* 25 obětuješ!] ⟨podporuješ⟩ obětuješ! *R;* 26 pouhou] ⟨mužsk⟩ pouhou *R;* 30 roztrhne kresbu] roztrhne prudce kresbu *O (podle A);* 32 Ty jsi] (*v R chybně* Ti) Tys *O (podle A);* 34 kapsy.] kapsy! *O (podle A);* 36 Dominik: Ženo —] Dominik (vyskočí zlostně): Ženo, kdybys — *O (podle A);* 37 Volal jste] ⟨Ano, ano Mám⟩ Volal jste *R;* 37 pane, mám] pane ? Mám *O;* 37 jít ?] jít ⟨pane⟩ ? *R;* **220,** 2—3 ano, ano — *až* peníze] ano, ano — ale jdi rychle (dává jí z tobolky papíry) tu máš moje zaznamenání a... *O;* 5 Matylda] Matylda (kousavě) *O;* 7 Dej] ⟨I⟩ Dej *R;* 7—8 Dorotko. Tak!] Dorotko, tak! *O (podle A);* 8 Schová peníze] schová je *O;* 8 Poslouchej jen vždy] Jen poslouchej vždycky *O (podle A);* 10 Ty jsi] Jsi *O (podle A);* 10 holka! (Klepe jí na tvář)] holka (klepne...) *O;* 11 Matylda] Matylda (vpadne zlostně): *O;* 11 uleknuta odchází] odchází uleknuta *O;* 13 jakou mám saň a] jak zlostnou ženu mám; *O (podle A);* 15—16 několikrát vždy] několikráte a vždy *O;* 16 vždy zlostněji] ⟨s⟩ vždy ⟨vzrůstají⟩ zlostněji *R;* 25 Ó já *až* věděla] Vždyť já to věděla, já nešťastná! *O (podle A);* 30 něco rádi] něco ⟨sami chceme⟩ rádi *R;* 31—32 Proto jsem musila] Proto ⟨tys také nechtěl mít mou matku v domě,⟩ jsem musila *R;* **221,** 5 Dominik: Ženuško!] Dominik ⟨⟩Z⟩: Ženuško! *R;* 6 Matylda] Matylda (v stálém pláči) *O;* 9 to je již mnoho] to je již ⟨přespříliš⟩ mnoho *R,* to je mnoho *O;* 10—11 neposlechl] nevyslechl *O;* 11 že jsi ve Vídni —] jak jsi lítala po vídeňských besedách a jak — *O (podle A);* 16 matka] maminka *O (podle A);* 16 Nech] ⟨Neber⟩ Nech *R;* 17 vždyť je] vždyť ⟨jsi⟩ je *R;* 19 myslet] ⟨j⟩ myslet *R;* 22 ze špinavosti] ze ziskuchtivosti *O (podle A);* 24 příležitost opakovat] příležitost ⟨něco⟩ opakovat *R;* 27 a najmu] jdu a najdu *O;* 27—28 pro nás oba!] pro ⟨dva!⟩ nás oba! *R;* 30 budem] ⟨a⟩ budem *R;* 32 před témdním] před ⟨týdnem⟩ témdním *R;* 33 začnem] ⟨tak⟩ začnem *R;* 34—35 Vilibald, ten] Vilibald ⟨?⟩, ten *R,* Vilibald — ten *O;* 37 tenkráte] tenkrát *O (podle A);* **222,** 1 dobře, proč] dobře;

proč *O (podle A);* 7 pak náhle a odhodlaně] pak se náhle odhodlá *O; za slovem* odhodlaně *v R tužkou připsán znak* L, *odkazující k dodatečně tužkou vepsané poznámce* „lože!!“ *(viz obrazovou přílohu 3), která je motivicky rozvedena v O:* Ženuško, co myslíš, nebylo by líp, abychom vzali místo dvou sedadel celou loži, by také maminka mohla s námi chodit? — Jak? Ty pláčeš? (přistoupne k ní a sundá jí s lehkým násilím ruku se šátkem (Podívej se, Matyldko, na hodiny a řekni mně, kolik je — prosím! Matylda (plačtivým hlasem): Tři! *(V podstatě podle A);* 8 Matyldo, jsou právě tři hodiny, jsme s komedií sobotní hotovi,] Zrovna tři a jsme se sobotní komedií hotovi, dýl nesmíme dle úmluvy hrát, viď, že ne? *O (podle A); Jen v O:* Matylda (jako dříve): Ne!; 9—10 *Jen v R:* Matyldo, ty ani neodpovídáš? (Jde k ní, vezme ⟨a⟩ vezme ji kolem těla a vede slabě se vzpírající do popředí).; 11 Viď, že jsi to tak nemyslela? Vždyť já to také tak nemyslil,] Tys to tak zajisté nemyslela, jak jsi mluvila, právě tak jako já ne, — *O (podle A);* 12 jen komedii] jen starou komedii *O (podle A);* 14 Matylda (chvějícím se hlasem)] Matylda (jako dříve) *O;* Ne — ano — ano, ⟨hráli jsme jen starou komedii⟩ vždyť se máme už od dětinstva tak rádi, ach tak rádi! ⟨viď⟩] Ano, ano — máme se již od dětinstva rádi, ach tak věrně rádi. *O (podle A);* 16 komedii, viď?] komedii, viď, drahoušku *O (podle A);* 17 Ano, ale přece zas] Ale přec zase *O;* 17 Tys ale rozvinula] ⟨po⟩ Tys ale rozvinula *R*, Tys rozvinula *O (podle A);* 19 Matylda (žertovně)] Matylda *O;* No jen *až* já také!] *v R škrtnuto tužkou, chybí v O i v A;* tím] ⟨zde své⟩ tím *R;* 22 zakončení.] zakončení! *O (podle A);* 22 Opona padá!] Spustíme oponu! *O (podle A).*

Zlomek jednoaktové veselohry otiskujeme z rukopisu, který se zachoval v Nerudově pozůstalosti v literárním archivu Národního musea.[17] Rukopis je bez názvu a obsahuje dva dvojlisty kvartového formátu (z nichž pět a půl strany je popsáno) a lístek, na němž si autor poznamenal seznam osob a k nim jména v úvahu přicházejících herců. Navíc je tu připsána ještě postava komisaře bez bližšího označení.

K určení a datování rukopisného zlomku může přispět údaj, že v roce 1861 čtyři soudobé časopisy (Boleslavan z 15. 2., str. 124, Lumír z 2. 5., str. 425, Čas z 24. 6. a Pražské noviny z 29. 6.) ohlásily, že Neruda napsal tři jednoaktové veselohry: Já to nejsem, Souboj a Ženat nebo neženat (tak v posledních zprávách, kdežto zprvu Ženat neženat).[18] Z nich vyšla tiskem jen aktovka Já to nejsem r. 1863. O druhých dvou vznikly časem pochybnosti, zda byly vůbec napsány, nebo domněnky, že se ztratily. Okolnost, že poslední zprávy o hrách zněly zcela určitě a že aktovka Já to nejsem vskutku vyšla, mluvila by pro existenci rukopisu i ostatních dvou současně ohlašovaných her. Jejich ztráta pak není příliš pravdě-

[17] Uveřejnil jej po prvé E. A. Hruška r. 1941 spolu se Starou hrou — (viz pozn. 8) ve svazku Nerudův trojúhelník; Nerudovu hru zde sám dopsal a pojmenoval Dobrodružství v hotelu. Pod tímto názvem a v této úpravě byla hrána v dubnu 1941 v pražském divadle U Nováků.

[18] Viz M. Novotný, Život Jana Nerudy III, 155, 178.

podobná při Nerudově až pedantickém prý smyslu pro pořádek, dosvědčeném Quisem.[19]

Je tedy pravděpodobné, že zachovaný rukopis je zlomkem jedné z pohřešovaných veseloher. Sujet napsaných dvou výjevů vede k domněnce, že jde o torso frašky ohlašované r. 1861 s názvem Ženat nebo neženat.

Autorovy škrty a úpravy rukopisu uvádíme za závorkou].

227, 7 pravé strany a jde] pravé strany ⟨⟩:⟩ a jde; 15 Svíčky] Svíč⟨e⟩ky; 23 plešatí,] ⟨z⟩ plešat ⟨ěla⟩ í,; 23 mlíčnatí] ⟨z⟩ mlíčnatí; 24 neodpustil!] neodpustil ⟨ničeho⟩!; **228,** 5 prosím, již obydleny] prosím, ⟨zadány⟩ již obydleny; 14 zvoní opět] zvoní ⟨zas⟩ opět; 15 Zde vedle] ⟨Ale⟩ Zde vedle; 17 všechno.] všechno. ⟨(P⟩; 28 že jsem si před] že jsem ⟨ti⟩ před; 34 věř mně, že] věř mně ⟨!⟩, že; **229,** 3 Ale ten] ⟨Ano, včera.⟩ Ale ten; 8 S vejci, to se rozumí] ⟨Bez vajec, ale⟩ S vejci, to se rozumí; 15 rozumíte! Ti chlapi] rozumíte ⟨?⟩! ⟨Těm chlapům⟩ Ti chlapi; 23 svatba ze špekulace] svatba ⟨bez⟩ ze špekulace; 24 otcem jejím] otcem ⟨žen⟩ jejím; 29 nudit, zkrátka] nudit, ⟨ano⟩ zkrátka; 32 Čím je?] ⟨Kupcem⟩ Čím je?; 33 Obchodníkem.] Obchodníkem ⟨!⟩.; 34 ze staré polabskovojvodské] ze staré ⟨drevánsko-⟩ polabskovojvodské; 35 Ale panské] ⟨Ty snad již nahlížíš!⟩ Ale panské; **230,** 5 z pouhé jen] z pouhé ⟨ho⟩ jen; 6—7 s polabským vojvodou] s ⟨drevanským⟩ polabským vojvodou; 7 uteklo děvče] ⟨šlo dě⟩ uteklo děvče; 7—8 v té společnosti! Chci] v té společnosti ⟨,⟩! chci; 15 pokoje!] pokoje! ⟨Odpustíš již⟩; **231,** 1—2 *v R:* jinakým ⟨mladším⟩ jmenem ⟨,⟩ ⟨vždyť nejsme v stáří tak dalece od sebe⟩; 9 Dobré jitro, slečno!] Dobré jitro, ⟨ drahá Terezie⟩ slečno!; 9 (podává Terezii ruku, která] (podává ⟨jí⟩ ⟨této⟩ Terezii ruku ⟨()⟩, která; 18 depeše panu] depeše ⟨na⟩ panu; 24 *v R:* svěřil jsem se mu, ⟨on ví⟩, že ⟨jsme⟩ se zde ⟨zdrželi⟩ ⟨zdržíme⟩ zdržet musíme; **232,** 9 Poručníka jsem oklamala] ⟨Dobrého⟩ Poručníka ⟨jsme⟩ jsem oklamala; 18 nás musí] ⟨mne⟩ nás musí; 22 list v ruce. Kliment] list v ruce ⟨()⟩. Kliment; 29 Ani v předsíni] Ani v před⟨pokoji⟩ síni; **233,** 5 pořád v předsíni?] pořád ⟨zde⟩ v před⟨pokoji⟩ síni?; 7 dolů fiakrovi] dolů ⟨do⟩ fiakrovi; 12 *v R:* z ⟨předsíně⟩ pokoje a ⟨hned⟩ přímo ven ⟨do⟩ z předsíně; 14 jí ruku. Odcházejí] jí ruku. ⟨()y⟩ Odcházejí.

Dva epilogy k cizím hrám. — Eliška Pešková v Zápiscích české herečky (1886, str. 42 a 50) se zmiňuje, že Neruda připsal do her, které si zvolila ke své benefici, nové úlohy, aby jí umožnil uplatnit se na jevišti. Byla to prý úloha kněžice Vladislava ve hře Břetislav Bezejmenný, kterou podle H. Schmida[20] pro české divadlo vzdělal J. V. Frič. Kněžic Vladislav

[19] L. Quis, Kniha vzpomínek, 1902, 378: „Věci své, zejména papíry, měl [Neruda] vždy pečlivě uspořádány... O ztracených nebo založených rukopisech nebylo u něho nikdy ani řeči."

[20] Dr. Herrmann Theodor von Schmid (1815—1880), německý romanopisec a dramatik, vydal v Lipsku r. 1853 málo hranou tragédii Bratislav, které dal Frič ve svém českém zpracování i nové jméno. Neruda referoval o českém zpracování a představení hry v Národních listech 14. dubna 1866 (viz Divadlo III, 98).

objevuje se v dramatu v posledním výstupu hry jako mluvčí poselstva přinášejícího korunu umírajícímu Břetislavovi dvakrát (celkem šest veršů) a nebyl patrně uveden do hry teprve Nerudou. Neruda však mu vložil na konec do úst výmluvná slova, jimiž nabádá Přemyslovce a český národ ke svornosti. Tuto závěrečnou řeč Vladislavovu připsal Neruda pravděpodobně nejen kvůli Elišce Peškové, ale také pro češtější vyznění hry.

Epilog Vladislavův v Břetislavu Bezejmenném je prvním Nerudovým dramatickým projevem, který byl přednesen na českém jevišti. Hra vyšla tiskem v Divadelní bibliotéce J. Pospíšila r. 1857 a byla po prvé dávána ve Stavovském divadle 1. ledna téhož roku.

Po druhé zasáhl Neruda do původní hry moravského žurnalisty a povídkáře Leopolda Hansmanna (1824—1863). Přibásnil do jeho pětiaktového dramatu Jaroslav Šternberk aneb Porážka Mongolů u Holomouce závěrečný projev mladého Viktora ze Žerotína, syna moravského pána Bluda ze Žerotína. Ani postava Viktorova nebyla vytvořena teprve Nerudou; Viktor Žerotín vystupoval ve hře dvakrát, v 6. a 11. výstupu druhého jednání. Národně politické aktuálnosti dostalo se hře tím, že v závěrečném projevu Žerotínově se vyžaduje zachování jednoty Moravanů a Čechů.[21]

Hansmannovo drama bylo sehráno jednou v Novoměstském divadle 23. října 1859 a Neruda referoval o tomto představení v Obrazech života v listopadu 1859. (Viz Divadlo I, 58.) Tiskem hra nevyšla a zachovala se jen ve dvou rukopisných exemplářích, psaných neznámou rukou, v divadelním oddělení Národního musea. Exemplář sign. A 174 je psán švabachem, sign. A 175 latinkou. Z tohoto exempláře epilog otiskujeme.

*

Kromě tohoto známého dramatického díla Nerudova máme zprávy ještě *o dvou jiných hrách*, jejichž osud však není znám. Jde o jednoaktovou veselohru Souboj, oznamovanou v r. 1861 (viz str. 246), a o hru, o níž přinesl nepodepsanou zprávu Hlas ze 17. listopadu 1864 pod titulem Český vaudeville. List oznamuje, že jeho fejetonista Jan Neruda napsal dvouaktový vaudeville z českého společenského života, k němuž skládá hudbu p. Labler Daskovský. Hudební skladatel a kritik Ladislav Labler Daskovský (1844—1870) byl hudebním referentem Hlasu, Nerudovým redakčním kolegou. Svěřil-li mu Neruda k zhudebnění některou upravenou starší svou práci divadelní nebo psal-li pro něho hru novou, nelze zatím říci.

Doloženy jsou také Nerudovy pokusy o překlady divadelních her. V r. 1854 přinesl Lumír č. 46 zprávu, že Janko Hovora — pseudonym mladého Nerudy — přeložil Lessingova Moudrého Nathana. O překladu

[21] Pokud jde o ostatní skutečné nebo domnělé interpolace Nerudovy v Jaroslavu Šternberkovi, odkazujeme k edici M. Novotného Psáno pro jeviště, Dílo J. Nerudy, sv. 16, 194, str. 239, 243—245, 264—266 a k Novotného stati Z Nerudových dramatických prvotin otištěné ve vzdělavací příloze Národních listů 1924, č. 54, 24/2.

však více zpráv nemáme. Arbes zaznamenává ve vlastní bibliografii (Soupis prací Jakuba Arbesa, Obzor literární a umělecký II, 1900, 191), že Neruda přeložil společně s ním veselohru Julia Rosena[22] Jací jsou ti naši muži, která byla provedena po prvé v Prozatímním divadle 19. června 1877 a vyšla tiskem bez udání překladatele v Divadelním ochotníku, sv. 152, r. 1878. Přeložená veselohra, nazvaná v originále O diese Männer, byla z nejúspěšnějších her Rosenových a Neruda ji také příznivě přijal v Národních listech 23. června 1877 (viz Divadlo V). Hra předvádí řadu typů mužských a ženských v jejich vztazích rodinných, manželských i mileneckých.

V písemné pozůstalosti básníkově v literárním archivu Národního musea je uchován nepodepsaný a nedatovaný rukopis hry Kdo s koho s podtitulem Obraz ze života ve dvou jednáních, psaný neznámou rukou. Rukopis má dvacet listů kvartového formátu, z nichž je popsáno 24 stran. Hra téhož názvu a téhož obsahu, ale jen o jednom jednání, vyšla r. 1876 v Divadelním ochotníku J. Mikuláše Boleslavského, sv. 110. Jako autor je uveden J. Kolín (dle všeho pseudonym). Obsahem hry je konflikt lásky mladých lidí s malicherným svárem paličatých otců, obou mlynářů. Tištěný text se liší od rukopisu některými textovými změnami, vyplývajícími ze zkrácení dvouaktové hry na hru jednoaktovou. Název Kdo s koho by mohl být vykládán jako případná obměna názvu nezachované Nerudovy hry Souboj. Autorství Nerudovo vylučuje však celková koncepce této primitivní práce. Podle zpracovaného námětu se lze domnívat, že tato hra by mohla být začátečnickým dramatickým pokusem Nerudova přítele A. H. Sokola, jenž psal povídky z vesnického života a v pozdějších letech divadelní hry z městské společnosti. V povídkách rozvíjel podobné náměty jako ve hře Kdo s koho.[23]

Při jazykové úpravě textu jsme se řídili edičními zásadami uplatňovanými již při vydávání dřívějších svazků Nerudových spisů a přihlíželi jsme přitom k Pravidlům z r. 1957. Ojedinělé Nerudovo psaní *poezie, prozaický* ponecháváme (str. 22, 31). Na str. 67, 87 a 123 doplňujeme v monologových pasážích pod označení *Výstup* jméno jednající osoby.

[22] Julius Rosen, vl. jm. Nikolaus Duffek (1833—1892), narozený v Praze, byl v šedesátých letech úředníkem pražského policejního ředitelství, později divadelním režisérem ve Vídni a Hamburku. Byl plodným německým spisovatelem veseloher, většinou úspěšných, ale bez vyšší umělecké hodnoty.

[23] Viz např. Sokolovu moravskou vesnickou povídku Z doby komety, Praha 1873, a charakteristiku Sokolových prací u M. Hýska, Literární Morava 1911.

VYSVĚTLIVKY

Str.

20: *„jíst či nejíst“* — parodie začátku známého monologu Shakespearova Hamleta: „být či nebýt“ (to be or not to be);

21: *rukavička ze Schillerovy balady* — míněna balada Der Handschuh z posledního básnického údobí Friedricha Schillera (1759—1805);

26: *Kotzebuova komedie* — August Kotzebue (1761—1819), německý autor četných veseloher, hojně hraných i na českém jevišti;

31: *Ó Konráde, ó Valenrode...* — Konrád Wallenrod, hrdina stejnojmenné polské básně Adama Mickiewicze (1798—1855), vydané r. 1828; *Kochanovský* — reminiscence na polský romantismus; použito jména předního humanistického básníka polského 16. stol. Jana Kochanowského;

32: *tichý mech...* — parafráze veršů Máchova Máje: „O lásce šeptal tichý mech, / květoucí strom lhal lásky žel,...“; *Ó podpírejte mne kvítím...* — citát ze Šalamounovy Písně písní, kap. 2, verš 5;

47: *sukurs* — záloha, výpomoc;

57: *čtvrtní* — dozorčí úředník v městské čtvrti pro věci zdravotní, mravnostní a majetkové. Po r. 1850 nazýván okresním dozorcem;

63: *Pražské noviny .... v čísle 16* — šifra R, dne 19. ledna 1860; *Pražské noviny .... v čísle 18* — dne 21. ledna 1860;

70: *Provensál* — míněn středověký milostný lyrik z jihofrancouzské Provence;

88: *Boöthiovo De consolatione philosophiae* — vědecky a filosoficky vzdělaný Říman Anicius Manlius Severinus Boëthius (470—524) byl za gótského krále Theodoricha náčelníkem státní správy v Itálii, byl však obviněn z velezrady a popraven. Ve vězení složil slavný spis O útěše z filosofie. (Viz český překlad Josefa Hrůši Filosofie utěšitelka, 1942.);

119: *Salem alechem* — orientální pozdrav ve významu pokoj vám; v obráceném pořadí odpověď na pozdrav;

126: *tuš* — (z fr. douche) sprcha;

140: *mladý Angelo* — malířský talent Vilímův je tu spojován žertovně se jménem mistra italské renesance Michelangela Buonarrotiho (1475—1564);

142, 143, 144: *Půjč mi svoje srdce malé, ...Řekly sobě růže kdysi, ...Jako vichr palné Sahary, ...* — tyto básně jsou součástí cyklu Ohlasy orientálních písní. Viz Básně I, 431, 429, 430;

162: *Nechť rozmrzelý člověk se...* — z Dodatků k cyklu Z mělnické skály. Viz Básně I, 411;

164: *moderata durant* (lat.) — co je umírněné, má trvání;

165: *de mortuis nil bene nisi* (lat.) — o mrtvých nic dobrého než; ironická obměna latinského přísloví De mortuis nil nisi bene — o mrtvých jen dobře;

174: *Věř mně, že je víno lepší...* — otištěno po prvé pod názvem Půl tuctu mudrckých nápadů českého brahmína v Humoristických listech 2, 1860, č. 43, 348, 21/7. Viz Básně I, 479;

176: *rozdranžována* — roztrhána, rozsekána; *deranžována* — z fr. déranger, v nepořádku, porušena;

190: *Picek* — Václav Jaromír P. (1812—1869), spisovatel, redaktor Pražských novin, autor mnoha písní zhudebněných J. N. Škroupem, Jos. Vorlem, L. Zvonařem aj., z nichž některé znárodněly;

195: *v ústavu pana Frosta* — tj. v pražském ústavu hluchoněmých, jehož ředitelem byl pedagogický spisovatel Václav Frost (1814—1865); *přikerbovat* — (z něm. kerben) vroubkovat; zde ve významu na váš vrub si mohu zahřešit;

198: *Pan Vyšínský* — veršovaný román Gustava Pflegra Moravského (1833—1875) z l. 1858—1859, psaný pod vlivem Puškinova Oněgina;

203: *noli me tangere!* (lat.) — nedotýkej se mne!;

204: *podmořský telegraf* — první podmořský kabel mezi evropskou pevninou a britským ostrovem byl položen r. 1851;

219: *Průmyslová jednota* — Jednota ku povznesení průmyslu v Čechách byla založena r. 1833 a v listopadu r. 1862 zvoleno po prvé české vedení; *Hlahol* — zpěvácký spolek, jenž vystoupil po prvé veřejně v únoru 1862.

NERUDOVA TVORBA DRAMATICKÁ

Jan Neruda platí za klasika české poesie i prózy a v poslední době upoutává zvýšenou pozornost také jeho práce žurnalistická a kritická. Jenom Nerudova tvorba dramatická, sestávající z několika veseloher a z jedné tragédie, zůstává stále stranou zájmu. Bývá chápána jako něco, co vyrostlo na samém okraji básníkova díla a mimo jeho vlastní umělecké úsilí: snad jako okamžitá daň dobovému opojení divadlem, snad jako ústupek vkusu obecenstva. Anebo se zdá, že se v ní autorovi nepoštěstilo vyjádřit to, co zamýšlel. Avšak logika celého Nerudova díla, jež nevznikalo s živelnou náhodností, nýbrž bylo vytvářeno cílevědomě a ovládáno přísnou sebekritičností, nabádá k opatrnosti v podobných soudech. A vede k tomu, aby byly i Nerudovy hry posuzovány v souvislosti s dobovými podmínkami a cíli umělecké tvorby a v organické jednotě s autorovou poesií a prózou.

Celé Nerudovo dramatické dílo se zrodilo v krátkém časovém úseku *na samém konci padesátých let*. Zvláštní, dusná atmosféra této doby byla určována napětím mezi silným tlakem absolutistického režimu, který měl vrátit vývoj k předrevolučnímu stavu, a mezi vlivem idejí národní a lidské svobody, jež byly probuzeny zejména revolucí roku 1848 a živeny zrychleným společenským vývojem po tomto roce. Na sklonku padesátých let začínalo se však neomylně tušit podle příznaků zahraničně politické i vnitřní situace Rakouska, že pouta policejního systému slábnou a že se po deseti letech otvírají nové možnosti působit na národní uvědomění a na společenské a politické oživení národního života. Dosud ovšem nebyly obnoveny jeho konstituční formy. Tím soustředěnější pozornost byla věnována literatuře. Konservativní, většinou starší představitelé kulturního života, zastrašení absolutismem a bláhově důvěřující vládním slibům, varovali, aby se upříliše-

nou aktivitou nedráždila dobrá vůle rakouských úřadů. Avšak umělci, kteří v té době začínali psát a pro něž byl rok 1848 nejsilnějším zážitkem, vyvozovali z daných předpokladů, že zvýšené možnosti kladou naopak stupňované nároky na uměleckou tvorbu.

Čelným iniciátorem oživeného literárního ruchu se stával vedle Vítězslava Hálka Jan Neruda. Oba tito básníci — májovci — vycházeli z přesvědčení, že je hlavním úkolem literatury napomáhat tomu, aby se stávala postupně skutečností hesla volající v duchu nedávné revoluce po společenském a politickém pokroku. Znali se proto také k povinnosti zasahovat do soudobého života a podílet se na řešení těch nedostatků politických, sociálních nebo mravních, které se zdály nejvíce naléhavé. Přitom se ovšem Neruda od Hálka ve své literární tvorbě v lecčem odlišoval. Zatímco se Hálek snažil v tomto období především umělecky ukázat nebo přímo oslavit ideál národní a lidské svobody v jeho obecné podobě a utvářet citově, lyricky založenou představu přirozených a harmonických vztahů mezi lidmi, zdůrazňoval Neruda jako hlavní cestu umění úsilí po pravdivém poznání a zobrazení skutečných poměrů a nesrovnalostí v soudobém životě. V jeho tehdejších verších a povídkách byla patrná snaha zachytit takové životní situace, v nichž by se zrcadlil rozpor mezi představou o životě a mezi skutečností. Nebo v nich bylo vyjadřováno básníkovo subjektivní zklamání a roztrpčenost, jež vyplývaly z neutěšeného poznání národních a politických poměrů a z poznání pokrytecké morálky a falešných představ o skutečnosti.

Vůle zvýšit společenskou aktivitu literatury vedla májovce také k tomu, aby se chápali všech prostředků, které byly po ruce. Proto se často stávali žurnalisty a uchovávali si tak nejen denní styk s životem, ale i účinný vliv na čtenáře. Proto také byl silný jejich zájem o divadlo. Neboť divadelní představení umožňovala především přímý styk umění s českým publikem a mohla napomáhat i rozvoji společenského života. A divadlem bylo rovněž možno působit zároveň na různé vrstvy české společnosti a přispívat tím k prohlubování jejího národ-

ního uvědomění a k ujasňování jejích cílů politických. Neruda sám pokládal tehdejší česká představení ve Stavovském divadle za jeden z hlavních nástrojů národního zápasu. Aby tato představení mohla co nejlépe plnit své úkoly, bylo především zapotřebí neztrácet ze zřetele záliby různých vrstev českého publika a potom vymanit repertoár ze závislosti na pražské scéně německé, vytvořit repertoár samostatný a přivést inscenace na vyšší uměleckou úroveň. Tyto různotvárné zřetele sledoval také Jan Neruda, a to nejen ve svých divadelních referátech, nýbrž i ve své tvorbě dramatické.

Důležitou součástí nového repertoáru, který neměl postrádat žánrové rozrůzněnosti, byly *veselohry*, jež měly poutat hlavně zájem pražského lidového publika. Nerudova pozornost se soustředila zprvu také na ně. A v roce 1859 dostaly se na pražskou scénu první dvě Nerudovy aktovky, Ženich z hladu a Prodaná láska. Neruda v těch letech napsal a později otiskl ještě tři veselohry další — Žena miluje srdnatost (1860), Merenda nestřídmých (1860) a Já to nejsem (1863). Ani jedna z nich se však už nehrála. Pro jeviště napsal Neruda sice ještě drobnější práce jiné — deklamační scénu Nevěsta, rozšířil některé monology v cizích hrách pro herečku Elišku Peškovou, byly ohlašovány také další veselohry (Ženat neženat, Souboj), v rukopise se našla aktovka Stará hra — ale to už byly věci buď skutečně okrajové, nebo nedokončené plány.

Nerudovy veselohry pokračovaly v starší, klicperovské tradici, k níž se i sám autor nejednou přiznával. Nevynikaly nápadně novými rysy. Ani jejich postavy a příběhy nebyly neobvyklé: zápletky, většinou milostné, vznikaly vesměs ze setkání studentů nebo mladých představitelů inteligence s rodinným prostředím bohatých venkovských nebo maloměstských vrstev. Ani jejich situační a slovní komika se sklonem k frašce a zaměřená k zesměšnění drobných lidských chyb se nevymykala z rámce her hraných na českém jevišti. Přesto obě aktovky, které nechal Neruda na divadle hrát, byly vítány a ochotně se hrály, protože nahrazovaly běžné veselohry a frašky cizí. Měly i zajímavé a rozmanité scény, rozvíjely se

obratným dialogem a dobrým humorem dovedly vzbuzovat veselost diváků.

Ale nechyběl jim zcela ani hlubší společenský obsah. Jejich časový smysl byl zaměřen k tomu, aby kresbou komických situací odkrývaly planost sentimentality a směšnost falešné romantiky; aby s humorem odmítaly pasivní a subjektivistický vztah k životu, takový přístup, kdy se člověk uzavírá úzkými hranicemi nejsoukromějších citů a nálad, kdy se rozplývá ve vlastních citech, není schopen prospěšně jednat a končí odvratem od skutečnosti. Anebo vzbuzovaly jejich komické scény smích tam, kde byly city jenom předstírány nebo kde se projevovaly s afektovanou nápadností. Tak je v Prodané lásce napálena dvěma podařenými studenty statkářská dcerka, poblázněná z Prahy nepochopenou a přepjatou romantikou. Ve hře Žena miluje srdnatost je vyléčena mladá vdova, oslněná hrdinskou pózou a neschopná rozlišit ji od skutečné charakternosti. V aktovce Já to nejsem je parodován básník, jenž píše světobolné verše, i když se stal zcela uspokojeným zšosáčtělým „čestným měšťanem“. Nebo konečně v Merendě nestřídmých je uvedeno v posměch pokrytectví a moralisování členů spolku střídmosti.

Veselohry byly zaměřeny k tomu, aby komickým vyzněním situací upozorňovaly na přecitlivělost, jež provázela jako škodlivý subjektivistický stín soudobý proces uvolnění jedince z ustrnulých společenských konvencí a životních zvyklostí. Komika slouží k tomu, aby se odlišilo opravdové charakterové jádro nového, sebevědomého a samostatného člověka od efektního a předstíraného povrchu. Snadno by se dalo doložit výroky vybranými z tehdejších Nerudových kritik, jak veselohry tímto zaměřením postupovaly souběžně s jeho úsilím očistit umělecký proud mladé generace od sklonů k subjektivismu, které se objevovaly tam, kde chyběla znalost života, a které vedly k odvratu od skutečnosti.

Aktuálního smyslu nabývaly Nerudovy veselohry také porůznu roztroušenými myšlenkami, v nichž autor, podle obvyklého zvyku, vyjadřoval své názory. Například fraškovitého motivu nenasycenosti v Ženichu z hladu využije jako záminky

k tomu, aby pronesl myšlenku, která dosvědčuje jeho schopnost dívat se na skutečnost jinýma očima, než ji vidí měšťácký filantrop: „...věru nyní chápu, jak mohl kdosi říci o lidstvu, že z toho (tj. z hladu; MP) povstávají jenom kruté boje, poněvadž člověčenstvo sestává ze dvou velkých stran, totiž ze sytých a z hladových.“ Nebo na jiném místě mihne se v rozhovoru o poesii v poslední Nerudově aktovce úvaha, která poukazuje na problematiku subjektivismu v poesii: „Skutečně, ta subjektivní lyrika není na čase. Což je komu do toho, mladý příteli, že vás ten neb onen slavík rozbolestnil, že vám ta neb ona růže slzy vynutila, že vám to neb ono děvče tlukot srdce zaopatřilo! Žijte dříve směle nějaký čas, seznejte lidi a poměry, vypijte pohár vezdejších radostí a pak teprv pište!...“

Nerudovy veselohry, které se na pražském jevišti hrály, neztrácely přitažlivost. Dávaly hercům vděčnou příležitost k uplatnění v komických rolích, měly blízký vztah k současnosti a nahrazovaly cizí hry dobrou zábavou původní. Neruda byl po Klicperově smrti první z nové spisovatelské generace, kdo napsal pro českou scénu zdařilé veselohry. Ještě před Pflegrovým Telegramem (1865) a Sabinovým Inserátem (1866) i před Jeřábkovými Cestami veřejného mínění (1866). Třebas však byly veselohry nepostradatelnou součástí repertoáru — zejména v letních arénách —, mířilo tehdejší divadelní úsilí dále než k pouhé zábavnosti. Ctižádost divadelní tvorby směřovala hlavně k ztělesnění *dramatického charakteru*, který by ztvárňoval vnitřní život člověka v jeho složitosti a který by tak mohl stát v řadě se známými postavami světové dramatické literatury. Nejvyšší snahou — i Nerudovou — bylo vytvořit drama, především *tragédii*, která by mohla působit i na to, aby byla přivedena česká divadelní představení na vyšší úroveň obsahem i inscenačním a hereckým provedením.

Velikým příkladem, který v padesátých letech nejsilněji přitahoval pozornost našich umělců, byl William Shakespeare. I Bedřich Smetana, když chtěl za svého švédského pobytu vytvořit nové symfonické formy v duchu programní hudby,

hledal látku v dramatických postavách Shakespearových; dokladem toho je symfonická báseň Richard III. (1858) a skica k Macbethovi. A samozřejmě nalézalo v Shakespearovi svůj vzor především směřování tvorby dramatické. Ovšem tragédie Josefa Jiřího Kolára (Magelóna, 1852) nebo Ferdinanda Břetislava Mikovce (Dimitr Ivanovič, 1855), v nichž sloužila historická látka za příklad pro určitou obecně platnou mravní pravdu, sledovaly toliko některé vnější rysy anglického dramatika: usilovaly o barvitost scén, děj rozvětvovaly do složitých zápletek, strhovaly mohutností hrdinů, ovšem charakterisovaných jednostranně, silným nanesením jediné barvy. Také Neruda spatřoval v Shakespearovi autora, který nejlépe odpovídal jeho představě o potřebách současného dramatu. Tato představa byla arci jiná než Kolárova nebo Mikovcova. Předně zdálo se Nerudovi právě Shakespearovo drama svou schopností zpodobit všestranně různé stránky lidské povahy, ducha a citu i svým pohledem na život, to jest pochopením a konkrétním hodnocením lidských vlastností a skutků, vhodným k tomu, aby poutalo zájem celého českého publika. Byl přesvědčen, že „Shakespeare byl svým jmenem vzdělanější třídě drahým a působil svou rázností, svěžestí a přirozeností i na většinu“.[1] Za druhé spatřoval v něm vzor autora, který ztělesňuje své hrdiny tak, že jejich charaktery i skutky vznikají, rostou a zrají před divákovýma očima a že je vidět, jak se city těchto reků promítají v činy. To však zajisté předpokládalo, že budou dramatické postavy i hercem předváděny zvnitřku, nikoliv vnějšími gesty, nýbrž na základě charakteristiky vlastních psychologických předpokladů a jejich rozvíjení: „Shakespeare'sche Charaktere entstehen, wachsen und reifen vor unseren Augen, sie müssen daher von dem Schauspieler auch aus seinem Innern herausgebildet werden.“ A konečně se v této době zdůrazňovalo, že Shakespeare svou psychologickou charakteristikou postav ozřejmuje postavy v jejich vlastnostech „čistě lidských“: „Die Leidenschaften Shakespeare'scher Helden sind immer rein menschlich; ihre Farbe

[1] Listy o ledačem; Spisy Jana Nerudy XIV, Divadlo I, 1959, str. 14.

ist weder schwarz noch weiß und das nationale oder Racenpräge hat bei ihnen nur einen untergeordneten Wert.“[2]

Představa o tragédii a o dramatickém charakteru, jak ji Neruda vytvářel zejména v úvahách inspirovaných Shakespearovými hrami, nezůstávala však pouze v jeho kritických článcích. Neruda ji sledoval i ve svém hlavním díle, s nímž spojoval své dramatické naděje, ve své tragédii *Francesca di Rimini*. Tato jediná Nerudova tragédie byla hrána po prvé v lednu 1860. Její premiéru ve Stavovském divadle provázely některé události, jež pak podstatně ovlivňovaly její další osudy. Hra byla očekávána s netrpělivou dychtivostí. Vždyť měl vstoupit na jeviště po prvé s vážnou hrou básník, jenž právě stanul ve středu kulturního i politického zájmu veřejnosti. Spisovatel, který na sebe krátce předtím soustředil pozornost svým vystoupením proti vlivným konservativním představitelům české kultury a který nekompromisností a útočností podněcoval vůči sobě i jejich nepřátelství.

A v této nepříznivé chvíli přišla premiéra Francesky di Rimini. Autor sám ji čekal s tušením, že jí bude zneužito ve zlé vůli proti němu a že se může stát záminkou k novým výpadům. V den představení psal v nejistotách Anně Holinové: „Já jsem dnes zlostí nemocen, daliť mně ještě druhý hloupý titul na rohy, ačkoli jsem jen pod tou výminkou kus dal, že žádného druhého titulu nebude. Je za tím novým titulem tucet nepřátel a jeden hloupý přítel skryt… Nezapírám vám, že nejsem dnes jist před skandálem.“[3] Průběh premiéry Nerudovy obavy vyplnil. Tragédie byla ohlášena s přidaným podtitulem Škaredý ženich a jeho nevěsta, který se hodil spíše k frašce. I samo představení a herecké výkony vzbudily autorovu nespokojenost, protože herci hráli většinou ledabyle, a ne v duchu jeho záměru. Premiéra zanechala dojem trapného neúspěchu a Francesca di Rimini nebyla už víckrát hrána. A Neruda, bolestně roztrpčen nezdarem a sbě-

[2] Z referátu o představení Othella v časopise Tagesbote aus Böhmen z r. 1857; otištěno v Díle Jana Nerudy XX, 1924, str. 13.

[3] Albert Pražák, Neruda v dopisech, 1950, str. 47.

hem okolností kolem premiéry, nedal žádnou svou novou hru na českém jevišti hrát a odvolal i veselohry, které už předtím zadal k provozování.

A tak se nad jedinou Nerudovou tragédii klade hned několik otázek: Byla Francesca di Rimini básníkovým omylem? Jaký záměr autor vlastně svou tragédií sledoval? Vyšla z jeho rukou hra, která neodpovídala jeho záměru?

Francesca di Rimini vznikala v časovém sousedství Hřbitovního kvítí a většiny básní Knih veršů i souběžně s povídkami sebranými později do knihy Arabesek. Přes rozmanitost námětů i přes různost literárních druhů lze postřehnout ve všech těchto dílech z konce let padesátých něco společného. Neruda se v nich snažil různými způsoby *vyslovit city a myšlenky člověka, jemuž je neprávem ukřivděno* a jenž se marně snaží proti nepřízni okolností dosáhnout nebo uplatňovat svá přirozená lidská práva. Tento stav roztrpčenosti, rozervanosti vyplýval z vlastních autorových zážitků i z poznání nesrovnalostí soudobého života. Nebyl výrazem okamžitých soukromých nálad nebo pocitů, nýbrž odrazem politického a společenského postavení českých lidových vrstev za Bachova absolutismu. V lyrických básních, většinou značně reflexivních, v nichž Neruda odkrýval falešnost vědomí soudobé společnosti a vyjadřoval zejména stav rozervanosti, vystupovala sociální motivace tohoto stavu silně do popředí. Podobně v epických formách zobrazoval Neruda především takové situace, z nichž by byly patrné sociální nesrovnalosti soudobého života. V některých povídkách věnoval kromě toho stupňovanou pozornost psychologickému vysvětlení opakujícího se základního pocitu rozervanosti. Nechybějí ani takové arabesky nebo verše, v nichž zájem o psychologickou stránku problému převážil všechny ostatní, takže mohly být postavy, často se vymykající z běžných životních forem, kresleny mimo konkrétní čas a prostor. V tomto zájmu o psychologii, o analysu „čistě lidských" motivů citů a jednání, uplatňovala se touha poznat jedince a pohnutky jeho myšlenek i činů, protože se pociťovala potřeba vymanit jej ze sítí, jimiž ho obepínal konvenční pohled na život a konvenční morálka.

Jestliže chtěl Neruda také ve své tragédii postihnout v obecně psychologické rovině problém rozervanosti a jestliže chtěl zároveň na vývoji dramatického charakteru ukázat, jak se cit převtěluje v čin, soustřeďoval se celý jeho zájem na ztělesnění ústřední postavy. Nezáleželo mu tolik ani na zajímavosti děje, ani na konkrétnosti časového nebo místního určení. Nevěnoval pozornost dobovým okolnostem příběhu — vždyť nechtěl kreslit barvitý obraz z minulosti, nýbrž *analysovat psychologii hrdinovu*. Proto mu nevadila ani látka cizí. Chopil se vyprávění o Francesce z Rimini, s nímž se setkal v Douchově překladu Dantova Pekla a Boccacciových komentářů k němu (v Lumíru roku 1854). S krátkou episodou, která je jádrem proslaveného pátého zpěvu Pekla, zacházel pak Neruda volně a přizpůsoboval to, co bylo vyprávěno italskými básníky, svému záměru. Nesledoval téměř příběh neskonalé lásky Francesky di Rimini a Paola Malatesty, ani mu nesloužila látka, jako tomu bylo v známém u nás dramatě Silvia Pellica, k vyslovení romantických vlasteneckých idejí. Neruda se zaměřil na charakteristiku postavy třetí, na Paolova bratra Gianciotta, Francescina manžela a vraha obou milenců.

Ztělesnění tohoto Gianciotta se stalo hlavním cílem Nerudovy tragédie. Hned na samém začátku hry je naznačen v rozsáhlém monologickém výstupu tohoto hrdiny vlastní dramatický konflikt. Francesca, neznajíc Gianciotta, stává se jeho ženou, aby bylo usmířeno nepřátelství obou rodů. A když je Gianciotto, zatrpklý a osamocený ošklivý mrzák, který se naučil nikomu nedůvěřovat, ujišťován všemi o upřímné opravdovosti Francescina citu, probouzí se v něm horoucí láska i zároveň nadějná důvěra v život. A mezi těmi dvěma póly hrdinova nitra, mezi zatrpklostí a zklamáním a na druhé straně touhou po plném citovém životě a po družném, důvěřivém vztahu k lidem, probíhá napětí Nerudovy tragédie. Když však Gianciotto, na chvíli pocítivší lásku, poznává klam a omyl, zbortí se jeho krátká víra v dobro v životě a živelně se v něm rodí vůle po pomstě, která pak přináší smrt. V dramatickém zpodobení mnohotvárného vnitřního napětí hrdinova bolestného a tragického boje mezi nedůvěrou a důvěrou,

v zpodobení jeho rozervanosti byla největší síla Nerudovy hry, jež byla vytvářena jako tragédie oklamané důvěry v život.

Neruda znal postavy příbuzné Gianciottovi z díla Shakespearova. Zejména krále Richarda III., u něhož se komplex méněcennosti proměňuje v krvežíznivou dychtivost zmocnit se trůnu a mstít se za vytrpěné ústrky; nebo Othella s jeho tragédií zklamané lásky a důvěřivosti. Avšak Nerudovi nešlo o pouhé analogie těchto hrdinů, nýbrž volil podle Shakespeara způsob charakterisování dramatické postavy. Hrdina neměl být ztělesněním jedné jediné zveličené vlastnosti, nýbrž postavou, která by organicky slučovala a rozvíjela jednotu vnitřních protikladných sil. Postupoval tedy jinak než v padesátých letech u nás J. J. Kolár nebo Mikovec i než Vítězslav Hálek. Hálek sledoval příklad Shakespearův i zároveň příklad Schillerův a směřoval k dramatům, která by tlumočila v deklamačních monolozích aktuální politické myšlenky, která by tak měla alegorický smysl, a nevyhýbal se ani napodobení některých vnějších prvků tvorby anglického dramatika.

Neruda se soustřeďoval na psychologickou charakteristiku hlavního hrdiny a všechno ostatní odsouval do pozadí. Chtěl zbavit svou tragédii všeho, co nepodporovalo její hlavní smysl. A když ji vydával knižně, poznamenával výslovně v úvodu, jaké cíle sledoval: „Nechci zde ani k tomu poukázati, že jsem se při sepsání truchlohry Francesca di Rimini zcela samostatným principem řídil, vyhýbaje se všem běžným divadelním efektům, kde se přirozeným způsobem z děje samy nevyvinuly.“ Aby splnil předsevzatý úkol, nepotřeboval Neruda obvyklý verš, který by jej nutil k mnoha slovům nebo obrazům, bez nichž se mohl dobře obejít, aniž ubral myšlenkám na jasnosti. Nedával ani příležitost k deklamování patetických monologů ani k složitému kombinování dějových zápletek. Kladl důraz na to, aby byla hlavní postava hercem podrobně promyšlena a aby byla hrána v citlivých, psychologicky motivovaných a vnitřně prožitých odstínech.

Přitom charakterisoval postavy hlavně jejich myšlenkami, tím, jak si v monolozích nebo dialozích ujasňovaly svůj vztah k životu a k ostatním dramatickým postavám. Dialog stavěl

na logice myšlenek a v jednotlivých promluvách uplatňoval svůj sklon k aforistickému vyjadřování. Přispíval k oproštění a zreálnění dialogu. Neusiloval v něm ani o řečnickou přesvědčivost nebo o epickou výmluvnost, ani o citové nebo lyrické zabarvení, ale stupňoval jeho schopnost úsporně a přesně vyjadřovat myšlenku, která sloužila především k tomu, aby mohl být podrobně analysován hrdinův psychologický stav a jeho proměny a zvraty. Proto také zůstával v Nerudově hře stranou i děj, ostatně zcela jednoduchý. A ani autorovi nevadilo, že se jeho proud rozvíjel zásahy kupce Cerchiho, intrikána běžného dobového typu. Podrobněji nebyly charakterisovány ani další postavy hry — Francesca či Paolo, ani jejich otcové nebo služebnictvo.

Avšak to, že se Neruda v odporu proti afektovanosti děje a postav v soudobém dramatě omezoval na charakteristiku jediného hrdiny, že se snažil postihnout jeho složité vnitřní stavy a proměny, aniž rozvinul jeho charakteristiku zobrazením jeho vztahů k jiným postavám a aniž jej ozřejmoval zápletkou — to působilo zároveň, že celá tragédie zůstala pouhým obrysem, že se autor neubránil ani neucelenosti hlavní dramatické postavy. Neboť důsledným dodržováním vytčeného záměru si sám bral možnost představit Gianciottovo nitro konkrétněji v dialogu a v ději. A tím, že se soustředil na psychologické znázornění problému v jeho obecné podobě, zbavoval se možnosti motivovat hrdinu ve vztahu ke konkrétnímu společenskému prostředí. Nehledě k tomu, že zaměření na psychologickou charakteristiku kladlo také nepřekonatelné nároky na herce. Tehdejší herci, navyklí na deklamaci a na efektnost projevu, zvyklí složité souhře a přebujelé dějovosti, marně hledali, na čem by v Nerudově tragédii osvědčili svou dovednost, a nedovedli najít a odpovídajícími prostředky znázornit to, co v ní bylo hlavní. Tyto okolnosti naznačují i objektivní podmínky nezdaru představení ve Stavovském divadle.

Přesto však znamenala Nerudova tragédie pokrok zreálněním charakteristiky po stránce psychologické a pokusem osvobodit dramatické postavy z šablonovitosti typů. V těchto

souvislostech nezdá se pak ani náhodné ani nesprávné ocenění Otakara Hostinského, který po prvé posuzoval Francesku di Rimini v širších vývojových souvislostech a napsal: „Neruda pokusil se u nás první o realistickou tragédii svou Franceskou di Rimini.“[4]

Nerudovy veselohry i jeho tragédie o Gianciottovi mají své důležité místo ve vývoji naší dramatické literatury. Obojí tvoří také organický článek v Nerudově tvorbě z konce let padesátých. Souvislosti s dobou i sepětí s celým tehdejším Nerudovým dílem dokazují, že nebyly autorovým omylem ani že nestály na jeho okraji. Odpovídaly Nerudovu vyhraněnému záměru, který i když nebyl prost rozporů a slabých stránek, sledoval úkoly důležité vzhledem k potřebám oživujícího českého společenského života a vzhledem k nutnosti přiblížit dramatickou tvorbu skutečnosti.

Miloš Pohorský

[4] Otakar Hostinský, Umělecký ruch v národě českém za posledních padesát let. Almanach české akademie IX, 1899, str. 151.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. *Program premiéry Francesky di Rimini*
2. *Nerudův rukopis nedokončené veselohry*
3. *Nerudův rukopis Staré hry.*
4. *Závěrečný výjev z Merendy nestřídmých v provedení Vinohradského divadla v r. 1941.*

Obrazové přílohy č. 1, 2, 3 jsou pořízeny podle originálů uložených v literárním archivu Národního musea.

Obrazová příloha č. 4 je z majetku Karla Drbohlava.

PROGRAM.

Královské stavovské divadlo v Praze.

V neděli dne 15. ledna 1860

bude se ve prospěch nížepsaného provozovati

(ponejprv):

Franceska di Rimini.

Tragedie ve 3 jednáních od *Jana Nerudy.*

OSOBY:

Malatesta di Rimini	Pan Nikolai.
Gianciotto, jeho synové	Pan Šimanovský.
Paolo, jeho synové	**Frant. Pokorný.**
Guido da Polenta, pán na Raveně	Pan Chramosta.
Franceska, jeho dcera	Paní Pešková.
Kampagni, učitel Gianciottův	Pan Lapil.
Cerchi, měštan Florentinský	Pan Kolar ml.
Filippo, sluhové	Pan **Siege.**
Mulco, Malatestovi	Pan Svoboda.
Antonio, Malatestovi	Pan Krtín.
Beatrice, služka Malatestova	Slečna Bollardová.
Aldruda, služka Francesčina	Slečna Lipšová.
Giovanni, k služebnictvu přináležející	Pan Verner.
Karlo, k služebnictvu přináležející	Pan Miesler.
Giuseppe, k služebnictvu přináležející	Pan Hess.
Mariella, k služebnictvu přináležející	Slečna Klettnerová.
Tonina, k služebnictvu přináležející	Slečna Meistřiková.
Katarina, k služebnictvu přináležející	Paní Petrželková.
Lucia, k služebnictvu přináležející	Slečna Knotková.

Jiné četné služebnictvo obojího pohlaví.

Děj se rozvinuje v Rimini z počátku 14. století.

Začátek ve tři čtvrtě na čtyry.

Pan **Siege** bude míti čest na českém divadle ponejprv vystoupiti a prosí o laskavé shovění.

Ku kterémuž představení uctivě zve

František Pokorný,
člen kr. stav. divadla.

1. PROGRAM PREMIÉRY FRANCESKY DI RIMINI

Klim (vystrčí hlavu): Už tu není ten ničema? Pojď, Terezde (vyjde s tou-
sto). Kdyby nás takhle tvoje pěstounka byla našla pohromadě v mém
pokoji —

Bar (přikvapí) (za ní oba sklepníci): Nu již jsem zde, moji drazí! Vy pořád zde v předsíni ~~pokoji~~?
Zaplaceno je již všechno, můžem jít! Sklepníci, věci naše jsou v mém pokoji
v bednu složeny, sneste ji dolů ~~do~~ fiakrovi.

Oba sklep. (vejdou do jejího pokoje):

Bar: Vy jste připraveni, viďte? Prosím tedy, zavešte se — Teresie — Kli-
mente — honem. To už víte, že musím hrát na panskou dál!

Oba sklep (vynášejí bednu z ~~předsíně~~ pokoje a ~~[illegible]~~ z předsíně).

Klim: Prosím, slečno (podává jí ruku ~~[illegible]~~ — Odcházejí za sklepníky,
a za nimi teprv Barbora).

Výjev třetí.

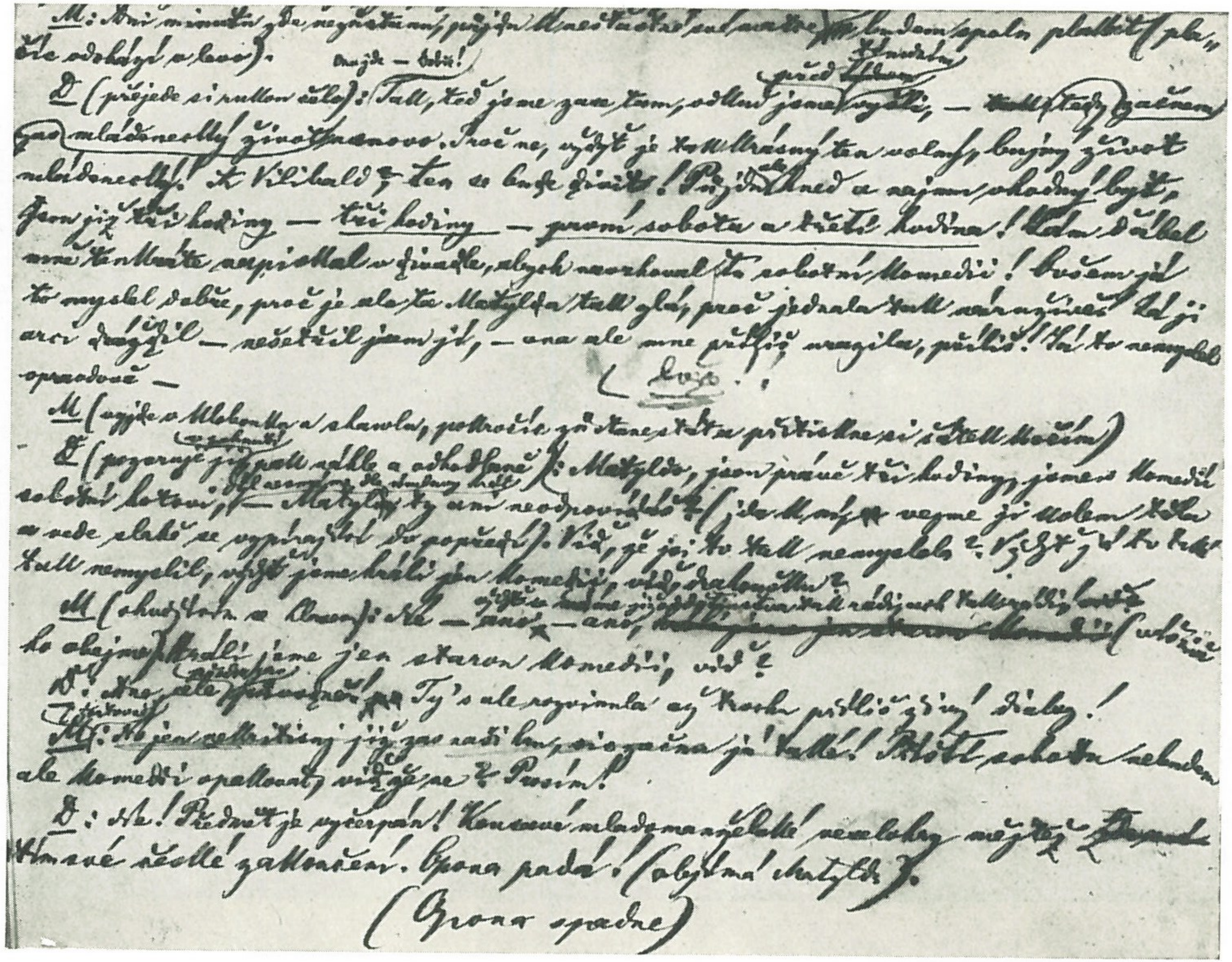

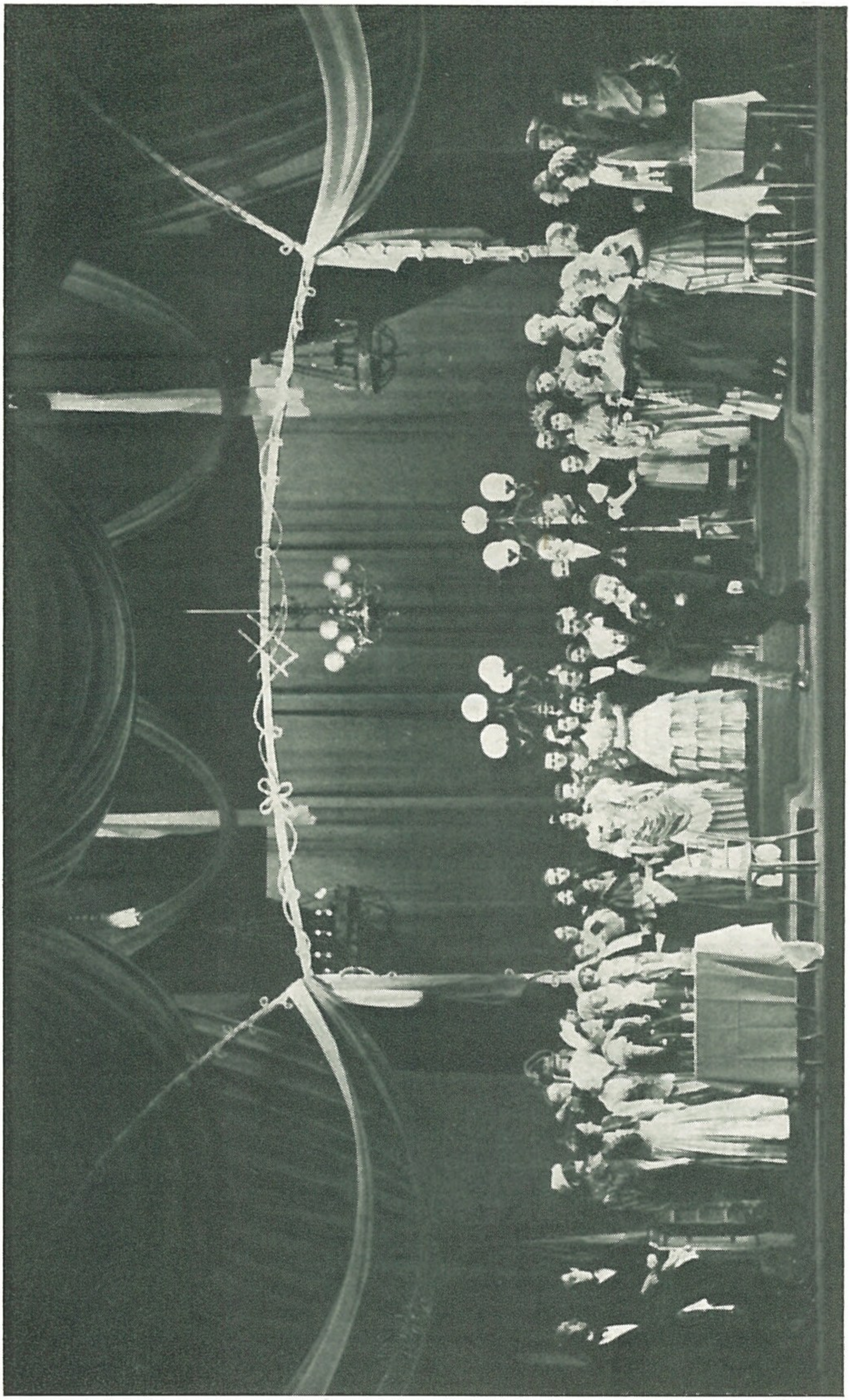

4. ZÁVĚREČNÝ VÝJEV Z MERENDY NESTŘÍDMÝCH
V PROVEDENÍ VINOHRADSKÉHO DIVADLA V R. 1941

OBSAH

Ženich z hladu 7
Prodaná láska 27
Nevěsta 51
Francesca di Rimini 61
Žena miluje srdnatost 111
Merenda nestřídmých 157
Já to nejsem 183
Stará hra 209
Dodatky:
Dva epilogy k cizím hrám:
Závěr dramatické básně Břetistav Bezejmenný 225
Závěr dramatu Jaroslav ze Šternberka 226
Zlomek veselohry 227

Ediční poznámky 235
Vysvětlivky 250
Miloš Pohorský: Nerudova tvorba dramatická 252
Obrazové přílohy za str. 264
Seznam obrazových příloh 264

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY
Svazek desátý

DIVADELNÍ HRY

Svazek připravila Anna Karasová
Doslov napsal Miloš Pohorský
Graficky upravil František Muzika

Spisy Jana Nerudy řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Redakční rada: Aleš Haman, Miloslav Novotný, Miloš Pohorský, Rudolf Skřeček, Felix Vodička. Výkonní redaktoři Aleš Haman a Olga Svejkovská

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 1282. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1961. Odpovědný redaktor Jiří Sirotek

Vytisklo Rudé právo, tiskárna vydavatelství ÚV KSČ, Praha — 12,38 autorských archů (text 12,13 autorských archů, ilustrace 0,25 autorských archů), 12,64 vydavatelských archů — D 04*01798

Náklad 1500 výtisků — Tematická skupina 13/1
Vydání první — Cena brož. 8,30 Kčs, váz. 12,70 Kčs
63/VIII-2